…l. 2504
Polon.
Korzeniowski

TADEÁŠ

BEZEJMENÝ.

Román od

Josefa Kořeňovského.

Z polského přeložil

Fr. Pravoslav Volák.

V Praze.
Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila.
1854.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

1.

Dne 17. září roku 1814 ujížděla do městečka S*, jednoho z nejodlehlejších v rověňském okresu, kteréhož nám však jistá okolnost výslovně pojmenovat nedovoluje, v neobyčejném cválu poštovní bryčka. Zvonek se rozléhal široko po polích volyňských, a bystré trojspřežení, popoháněné úslužným židákem, jenž za poštovského sloužil, vzbuřovalo oblaky prachu, kteréž ostrý a silný vítr stranou odnášel. V bryčce seděl muž prostředního věku, v šedivém plášti, s černým límcem, v tmavozelené čepici s černým aksamitovým páskem a na něm s červeným přímkem. Podle oděvu se zdál plukovním lékařem, a obličej i pohybování jeho ukazovaly nepokoj a netrpělivost. Každou chvíli šťouchal žida rukou do ramena, jakoby chtěl říci: honem, honem, uháněj! A po každé ťal žid do koní, a kde byla cesta jen trochu rovná a hladká, pouštěl se cválem, až bryčka vyskakovala a tak se kmitala, že by nebyl ten, jenž by se po straně díval, ani obli-

čej pocestného, aniž loukotí v kolách rozeznal.

Konečně vykouklo na ohybu cesty za pahrbkem městečko, a když přejeli přes dlouhý a blátivý úvoz, kdež pocestný ještě zřetelnější znamení netrpělivosti projevoval, poněvadž nebylo možná jináč jet než krokem, vběhlo zapocené trojspřežení na tvrdší ulici, pak se pustilo rychlým klusem ne k poště, nýbrž na velké náměstí, kde několik hostinců bylo, a před jedním z nich, nejpěknějším ze všech, se zastavilo.

Hlas poštovního zvonku je zvláštní a rozmanitým zvukem svým naznačuje rozličný běh koní, které oživuje a k rychlosti pobízí. Jeho zdlouhavé, lenivé a takřka kulhavé rány dávají znamení, že se pošta vrací na štací, a že poštovský, opiv se na půl cestě v hospůdce, kteráž na to výsadu má, se položil ve voze na znak a spí jako zabitý. Přetrhované, rychlé, jednou hlasitější, po druhé sotva doslechnuté zvuky oznamujou, že letí kurír, anebo že pádí důstojník remontier v záležitosti státní, a připomínaje přes chvíli služební pas, tluče rukojetí od kordu kočího do krku, což tento bičem navrací koním s úroky. Je to jízda opilá a šílená, pročež také pulsy zvonku tlučou jako v horké nemoci: jednou pomalu, pak rychle, po druhé tišeji, a zase

zvučněji, ale vždy nepravidelně a nezřetelně. Teprva klus, jenž je pravidelným během koní, dává zvonku patřičnou jeho ozvěnu. Jeho srdce pak tluče se stejnou silou na obě strany, vydává zvuk silný, pravidelný, daleko se rozléhající, a jako puls ve zdravém člověku, žádnou vášní nezmítaný, dokazuje pravidelný a obyčejný ruch jeho života, tak i tento hlas zvonku znamená jízdu rozumnou, kteréž cesty ubývá, která však nepádí aby člověk krk srazil a vůz se v kusy rozlítal. Obyvatelé v městečkách, kde je pošta, rozumějí důkladně jazyku, kterýmžto k nim bryčka poštovní prostřednictvím zvonku mluví. Vědí, když se pošta na štací vrací, a tenkráte si toho nikdo nevšímá, nikde nevyběhne sedlák před dům se dívat, nikde nevylízá žid pod okna, aby pocestného k sobě zavlékl. Nikdo také není zvědav, když se zvonek slabými a podtrhovanými jeky sotva ozývá; neboť ví každý, že je to kurír, že je to někdo, jenž má na spěch, jenž pádí zrovna na poštu, dá koně přepřáhnout a ujíždí dále! Ale když vjíždějí do ulice městečka koně klusem, když zvonek zní pravidelně, silně a oznamuje, že veze pána, jenž snad přenocuje, dá něco utržit anebo se v něčem ošidit, tu je ve všech oknách vidět zvědavé obličeje, plno sedláků na prahu, a před každým hostincem už stojí

hospodský a hospodská; dále u pošty čekají židáci, co posluhujou, a se všech stran se blíží s pospěchem i faktoři, aby to neb ono poradili, i židé s cibuchy a dýmkami, i židovky s pouzderky, v nichž jsou rozmanité drobotiny, které jim skrovného výdělku poskytujou a nuzný a zahálčivý život jejich udržujou.

Takový hlas poštovního zvonku vyvolal i tenkráte městečko S*, a všickni jeho obyvatelé, kterýmžto příjezd nového hosta nějakého prospěchu poskytnout mohl, se nacházeli na svém místě. Když se bryčka zastavila, vyskočil z ní pocestný, odehnal s hněvem sběř, kterážto jej obklíčila, zakřikl jich že nic nepotřebuje, a vyndav z bryčky nevelký kožený tlumok, pravil k poštovskému: „Tu máš půl rublu *) na kořalku. Ale pamatuj na to, abych měl zejtra o pěti hodinách ráno koně nazpátek na vaší štací. Tu je moje podorožna **), odevzdej ji na poště.“

Žid kočí se poklonil, poškrábal se v hlavě a pokrčil radostí ramenama, neboť to bylo opravdu neobyčejné zpropitné; posadiv se pak na bryčku doložil: „Buďte jasně pán

*) *Stříbrný rubl* platí dle našich peněz 1 zl. $32^1/_2$ kr. stř.; *papírový rubl* ale jenom $26^1/_2$ kr. stř.

**) *Podorožna* je pas k jetí po poště.

bez starosti — však já to tam vyřídím — všeho bude hotovo.“

To dopověděv, ťal do koní a ujížděl vyvolávaje, hvízdaje si a dělaje každé hnutí a šlehnutí po opravdivém ruském kočím. Je to snažení ve svém druhu tak přirozené a nevinné, jako každé jiné, že by lidé rádi ze své kůže, a aby jich za něco vyššího drželi, nežli vskutku jsou.

Pocestný zatím, drže svůj tlumoček v ruce, se na všecky strany ohlížel, jako by skoumal hostince, které jej obkličovaly. Zvání hospodských, pobízení hospodyň, popisování rozmanitých pohodlí, které mu služebnictvo dělalo, jež se mezi sebou hašteřilo a hospody svých protivníků vzájemně hanělo, všecko to se mu zdálo lhostejno. Teprva po chvíli se obrátil k vratům toho domu, před nímž stál, a tázal se: „Kdo je hospodským v tomto domě?“

„Já,“ odpověděl vážný žid, se šedivými vousy, v rozepatém kaftaně a s dýmkou v ruce.

„Máš moc dětí?“ tázal se opět pocestný.

„Jak to, moc-li mám dětí?“ odvětil žid s podivením. „Což je vám po tom, je-li jich moc, anebo málo? Já mám zvláštní pokoje.“

„Na to se neptám,“ zakřikl jej po-

cestný, jakoby se hněval sám na sebe, že se v roztržitosti ptal nevěda co.

„Načež tedy?“ pravil žid krče ramenama a natáhnuv se, položil do tejla cibuch, jejž obouma rukama držel.

„A je tu u vás lékárna?“ tázal se pocestný, ohlížeje se.

„Lékárna?“ odvětil žid, měře cizince od hlavy k patě. „Pročež by tu nebyla? My tu máme také horodničího *), nejen lékárnu.“

Pocestný se na tyto slova zamračil, hodil svůj tlumok pod nohy a rozepal sponku u pláště. Plášť se rozhalil, a přítomní spatřili zelený kabát s erbovými knoflíky, s černým aksamitovým límcem, na němž byly červené lemovky, a na dvou pentličkách červené stužečky, jakožto znamení dvou vzácnějších řádů. Pohled tento jich přivedl na cestu a vysvětlil jim otázku po lékárně. „Nějaký revisor z nenadání přijel,“ pomyslili si, a domněnka tato po židovsku vyřknutá, proběhla jako osvětlující raketa skrze celý zástup, jenž pocestného obkličoval. Hospodský, jenž byl lékárníkovi nakloněn, poněvadž u něho tržíval za víno, pošeptal několik slov ženě, tato jiné židovce, ta židákovi podomkovi, a v oka-

*) *Horodničí* (ruské gorodničí) je úředník, jenž koná povinnosti policejního komisara.

mžení běžel posel k lékárníkovi s výstražnou zprávou.

Tu pravil cizinec k hospodskému: „Kolik tu máš pokojů?“

„Pro hosti dva, ale veliké pokoje.“

„A kde bydlíš sám?“

„Nu! tam bydlím sám,“ odpověděl žid vážně.

„Ale kolik tam máš světnic?“ osopil se pocestný.

„Jak to, co jich potřebuju.“ — Ale vida netrpělivost pocestného a že chce odcházet do druhého hostince, kam jej zvali a všecky světnice a komůrky vypočítávali, doložil: „Já mám tři krásné pokoje a čtvrtá je jízba pro čeleď.“

„Chceš se docela vystěhovat ze svého domu?“ tázal se pocestný.

„Vystěhovat? jak to vystěhovat se?“ pravil žid s pořáde větším podivením, a žena doložila s vykřiknutím: „Aj vaj! co to je? proč se vystěhovat!“

„Je vidět, že nechcete nic vydělat,“ dí příchozí, a zdvihaje tlumok, strojil se odejít. — „Já zaplatím dobře, ale za celý dům.“

„Račte jasne pán vkročit a dřív se podívat,“ pravila židovka, kterážto buď lakomější než muž, anebo chytřejší, spozorovala, že by se tu dalo dobře pochodit. „Snad

bude i těch pokojů, co jsou pro hosti, pro jasne pána dost. Jsou veliké a krásné. Jen se račte jasne pán podívat—já dám zanest tlumok jasne pána." — A začala plísnit služebného židáka, že stojí jako malovaný a jasne pánu neposluhuje.

Židák vzal tlumoček, a hospodská nadávajíc po židovsku jiným, co pocestného k sobě lákali a jí vejdělek kazili, vevedla jej do domu a dala honem vrata zavřít.

Za hodinu zotvírali v domě všecky okna, sluhové zametali, větrali pokoje, židovky běhaly a sváděly odevšud židy a sedláky na vynášení nářadí, které zatím před hospodu stavěli; hospodská však, popadši na hlavu šátek, běžela do městečka hledat pro sebe a svou rodinu na čas obydlí. Bylot vidět, že se dům zdál pocestnému příhodným, že se domluvili a že nelitoval peněz.

Ještě téhož večera se vystěhovali hospodští s dětmi a peřinami, se vším hospodským nářadím, s celým kuchyňským harampátím a s nábytkem, jenž se pocestnému nepotřebným zdál, nejšpinavější a nejchatrnější byl. Celou noc čistily najaté ženy všecky kouty, myly podlahy, vykuřovaly stěny, a pocestný, jenž se ani nepoložil, sám ke všemu dohlížel a řídil celou tuto práci. O pěti hodinách ráno přišla hospodská, vzala peníze a poručení, aby

nejpotřebnějších zásob do špižírny připravila, dříví nakoupila, pořádného podomka na nošení vody a posluhování najala. Pocestný jí odevzdal klíče, poručil, aby nechali okna otevřené, poněvadž jsou podlahy ještě vlhké, aby s největší pozorností prohlédla ještě všecky kouty, aby byla všude čistota a pořádek; aby podomek byl na místě, a zvláště aby držela jazyk za zuby a nežvastala každému, co jí zaplatil a co se v jejím domě děje. Když brzy na to poštovní bryčka přijela, hodil do ní pocestný svůj tlumok, jejž ani nerozdělal, potom usadiv se na kůpě sena, kteráž ani kobercem přikryta nebyla, přitlačil čepku na uši a ujížděl celým cválem čerstvých a dobře nakrmených koní.

Zajisté nedojel ještě na štací, když celé městečko, probudivši se ze sna, se o důležité této události dovědělo. Hospodská, zapomenuvši na rozkaz, už po desáté vypravovala příjezd, pozdržení, smlouvu a odjezd pocestného, předpokládajíc, že je to nějaký velký pán, snad vicegubernátor, anebo guberniální střepčí, poněvadž tak málo mluví a tak moc platí; pravil prý, že snad týden, snad dvě neděle, a snad tři a déle zůstane dům jejich pronajat, a za každý den že dostanou po šesti rublech stříbra; že najmul dvě velmi pořádné postele od lékárníka, jenž tu byl pozdě v noci a velmi hluboce se klaněl; že od poštmistra přinesli

pohovku a sedadla, jenž také v hostinci byl a také se velmi hluboce klaněl; že dal nakoupit čerstvého másla, drobných krupek, čerstvých vajec, kuřat a kapounů, a všeho po pansku, a na všecko že nechal peníze. Pověst tato se roznesla po hluchém a osamělém městečku, a dostala se s rozmanitými dodatky až k horodničímu, jenž se včera o ničem dovědět nemohl, poněvadž měl hosti a následkem této slavnosti musel brzy jít spat, jakožto člověk svou upřímností unavený, a obyčejně každého k veselému požívání božích darů slovem a zvláště neunavným příkladem pobízející. Když se vyspal a jasnějším okem na důležitost svých povinností pohlédl, pozastavilo jej nesmírně neurčité vypravování jeho podřízených; vyplísniv tedy pořádně celou svou kancelář, že sedí jako malovaná; vyhubovav se s desátníkem*), že to dobře nevyzvěděl a jemu hned neoznámil, poslal pro hospodského z hostince tak tajným způsobem najatého, a sám se zatím posadil do svého zábavního pokoje, na červenou pohovku, před níž stál stolek na jedné noze, nacpal si do dýmky vakštafu a dal si přinest silného čaje, do něhož hodil tři okrojky z citronu. Vypiv pak přes půl sklenice takto připrave-

*) Desátník = policejní sluha, od dohlídky nad 10 osobami nebo domy tak nazván.

ného nápoje, doplnil ji arakem, a takto se posilňuje očekával žida.

Konečně přišel Šloma Šumský a poklonil se s celou vážností žida, jenž měl víno a arak, a tedy prostředky úřední hněv chlácholící, jenžto by jej mohl potkat, kdyby se alespoň v něčem vinným cítil. Ale Šloma byl v pořádku; naložil svým majitkem jak se mu užitečným zdálo, a neobávaje se ničeho, dostavil se pokojně a očekával, co mu p. horodničí řekne.

Tento p. horodničí byl opravdu dobrý člověk, jenž nechtěl křivdy ubohých obyvatelů svého městečka. Paní horodničína nebyla tak vrtošiva, a všecko, čím bylo zapotřebí podporovat hospodářství, zvláště když se slavil u nich nějaký svátek, nějaké jmeniny, nebo křtiny, šlo skrz její ruce, tak že horodničí, divě se nejednou, že všeho je a všeho se dostává, a rád přijímal, vychvaloval neocenitelné vlohy své Madlenky, a klekal před ní, líbal jí kolena, vyvolávaje nahlas, že druhé takové hospodyně v celém Rusku nenajde. Ale mimo to, že se rád s lahvičkou povyrazil, měl ještě tu chybu, že vážnost svou chtěl udržovat a okazovat často až k směšnosti.

A z této příčiny se teď, když před něj přistoupil Šloma, strašně zamračil, osopil, pustil z úst dlouhý sloup kouře, kterýmž se zakryl,

a ne s úmyslem, aby židovi ukázal, že je láhvice prázdna, ale proto, abysi vážnosti dodal, popadl ji, vylil z ní do poslední kapky do skleničky, a postaviv ji tak na stůl, že se div na kusy nerozletěla, pravil: „Co se to u vás Šlomo děje v noci, že já o ničem nevím?“

Žid, jenž jej velmi dobře znal a věděl, že ten mrak brzy přejde, když jen trochu vyčká, a na otázku pranic neodpoví, a rozmluvě strategický obrat dá, řekl s úsměchem: „Proč tak velmožný pane chcete z prázdné láhvice nalejvat? Nu, to ani Šalamoun nedokáže; a Šloma není daleko; proč o tom Šloma neví, že u velmožného pána tak vyschlo? Aj! je-liž to tak dobře?“

„Měl jsem včera hosti,“ odvětil horodničí, ještě zamračen, ale už vlídněji, „a tuším že se všecko zpotřebovalo. Ale což je po tom: já, to víte, když nemám, nepotřebuju. Ale vemte si sesli Šlomo a posaďte se.“ Když si žid sedl, pravil dále: „Slyšel jsem, že jste celý dům pronajal a sám se vystěhoval.“

„Nu, proč se mne velmožný pán hned zprvu tak neptal,“ řekl žid s úsměchem, „byl bych hned pověděl, jak to bylo.“

„Povídejte, povídejte, je to něco zajímavého.“

Tu vypravoval žid všecko: jak ten úředník přijel, jak najal celý jejich dům, jak po-

ručil mýt a čistit, jak najal podomka, dvě postele od lékárníka a nábytek od poštmistra.

„Kdo pak je to?“ ptal se horodničí trochu v nesnázích, když se dověděl o zeleném kabátě s černým límcem a červeným lemem, a zvláště když mu žid pravil, že u dvou dírek od knoflíků byly červené pentličky. „Nějaký vysoký úředník s řádama! Kýž by tě žide, že's se toho nedovtípil a nedal mi o tom hned vědět“, doložil, a vstav z pohovky začal velikými kroky chodit po pokoji. „Najal pro sebe tvůj dům?“

„Což já to vím, prosím vaši milosti,“ pravil žid hladě vousy.

„Kdy se sem vrátí?“

„Nu, já nevím ani to, poněvadž nic neřekl. Zaplatil na celý týden napřed.“

„Čerti mi přinesli včera ty hosti!“ pravil zase horodničí chodě po pokoji; „alespoň teď, jak mile přijede, mi o tom hned dejte vědět.“

„I arci, já sám přijdu hned.“

„Tedy pravíte, že líkárník s ním mluvil, a poštmistr že také byl u něho?“ doložil, volaje odcházejícího nazpátek.

„Ano, byli u něho oba dva, a pravím velmožnému pánu, že se mu oba dva velmi hluboce klaněli.“

„Co to v tom vězí!“ zvolal horodničí

sám k sobě, když byl žid odešel, a začal se čerstvěji procházet. Neboť ač si měl málo vyčítat v hlavních věcech, chtěl i na pohled službu dobře zastávat, a bál se každého, zvláště když se tak tajným spůsobem objevil, nesmírně, pročež se nepokoj jeho pořáde vzmáhal a důmněnky učinily z neznámého pocestného nějaké strašidlo, které by mohlo zkalit čisté zřídlo jeho tichého života. Umínil si tedy, že se stůj co stůj upokojí a s líkárníkem a poštmistrem pohovoří. Shodiv tedy květnatý župan, jejž posud na sobě měl, dal si přinest boty s ostruhama, jakožto úřednější než sprosté podšití, kteréž obyčejně nosíval; oblékl zelené spodky s červeným páskem, na místo obyčejných šedivých, a zapnuv si kábat pod bradu, pustil do něho z levé strany kord; odhodil čepici s červeným přímkem, a na místo ní si posadiv na hlavu premovaný klobouk, vzal konečně do ruky bílé, jelení rukavice. Doplniv takto svou úřední toaletu, postavil se k vůli poslednímu prohlédnutí před zrcadlo, mezi dvouma oknama visící, na kteréžto splývaly bílé draperie s červeným třepením, jež se rozcházely k oknám od velké mašle, kterážto nad zrcadlem upevněna a arcidílem paní horodničiny jakož i předmětem nejedné rozmluvy mezi ní, lékárníkovou a jinými dámami byla, ježto se po obědě na kávu k této matadorce města S* scházívaly.

Vida horodničí, že oblek jeho nepodléhá žádné vadě, že takto oděn by se mohl postavit před samého gubernátora, kdyby jej tento nenadále potkal, vyšel na náměstí a odebral se nejdříve k lékárníkovi. Poněvadž byl nepokojný, a jakožto horodničí nepokoje svého ukázat nechtěl, začal vypitím pořádného kalíšku hořkých kapek. Když se tímto spůsobem na každou zprávu byl posilnil, která by jej potkat mohla, tázal se lékárníka konečně na včerejšího hosta. Lékárník sám mnoho nevěděl; domníval se však z obleku a rozmluvy, že to byl lékař zajisté vysokého stupně a snad od divisie anebo armádního sboru. Proč ale přijel, k čemu dům najal a žida vystrčil, toho se domyslit nemohl. Jednoduchá logika pravila horodničímu, že byl-li to opravdu vojenský lékař, tedy by přijetí jeho nemohlo mít jiného účelu, nežli prohlídku lékárny. Učiniv toto poznamenání a značně upokojen, napil se zase hořkých kapek, kteréžto, jak zkušenost učila, nejen v nepokoji dobré jsou, nýbrž i škodné následky z náhlého upokojení po nějakém důležitém strachu předcházejí.

Zanechav lékárníka trochu v rozpacích nad tím vyjádřením, že se časem stává, že vláda k revisí lékáren také vojenských lékařů užívá, odebral se horodničí na poš-

tu, kdežto se doufal důkladněji dověděť o důstojenství a jmenu osoby, kterážto svým přijetím a pohádkovitým jednáním tolik hluku v městečku spůsobila. A nezklamal se ve svém očekávání. Neboť v knize, do níž se zapisujou pasy, se dočetl, že to byl státní rada a rytíř řádů, pan Jakub Grodnický, nejvyšší lékař od 4. divisie pěchoty, jenž jede v záležitostech státních do rozličných míst gubernie Volyňské, Podolské a Kijevské. Touto zprávou se horodničí ještě více upokojil, ale utvrdil se v tom přesvědčení, že jeho příjezd do městečka a najmutí hostince na celý týden jenom lékárníkovi nesnází nadělá; a má-li nějaký jiný účel, tedy leda založení vojenské nemocnice, která posud v tomto místě nebyla. Tato poslední důmněnka nejen že mu nespůsobila žádného nepokoje, nýbrž naopak rozjasnila jeho čelo pomyšlením, že i jeho horlivost ve službě bude mít větší pole se ukázat a úřední vážnost, o niž byl tak nad míru pečliv, že při tolika pracích a shonu cizích, s nimiž bude mít jednat, nového lesku nabude. Takto blouzně, opustil horodničí poštu, šel se ohlédnout po městě a zajít do onoho domu, v němž měl onen státní rada a rytíř bydlet. Dům našel dostatečně vyčištěný a připravený ku přijetí tak vznešeného hosta. Z pravé strany v prvním pokoji, jenž měl bez pochyby pro hosti

být, stála pohovka a několik z pošty přinešených seslí; v druhém byly dvě pořádné postele, které lékárník postoupil. Na druhé straně, odkudž se žid vystěhoval, zůstalo některé nejpotřebnější nářadí, že ho však bylo málo, poslal horodničí pro několik sedadel k sobě, zavolal také desátníky, a co bylo nejpořádnějšího u bohatších židů, dal vzít a přinest.

Za několik hodin to bylo všecko vykonáno, dům byl ku přijmutí nových hostí připraven, špižírna co možná na nějaký čas zaopatřena, podomek zjednán, a mimo to jeden ze služebníků policejních na stráž postaven, aby nade vším bděl a k posloužení pohotově byl.

Že pak byl horodničí přesvědčen, že p. Jakub Grodnický, zůstane-li v jejich městečku na několik dní, jej v jeho vlastním domě navštíví, a patřící uhostění přijme, pro vyražení však po práci se zřizováním nového špitálu nějakou zábavu, ku příkladu whist nebo boston (poněvadž tenkráte doba preferansu ještě nekvětla), zavolal nejdříve Šlomu a začal se ho z daleka vyptávat, má-li dobré uherské víno. Šloma se usmál a odpověděl: „Ten pán, až přijede, bude u velmožného pána buď na obědě, nebo na večeři, anebo na nějaké zábavě.“

„Tak doufám,“ odvětil horodničí narovnávaje se.

*

„Nu, vidíte velmožný pane, proč teď na to myslit, když máte tolik práce. Však já na to budu na všecko pamatovat, a jemnostpaní to udělá tak, že se vším vyjde na vlas, a velmožného pána nebude o nic hlava bolet.“

Horodničí uznal, že má žid pravdu, a spolehnuv se na moudrost své ženy v soukromých záležitostech, uchopil se jenom služebních příprav. Obešed tedy městečko, aby za každý nepořádek vyplísnil, podívav se do městského vězení, kteréž by očekávaný host, jakožto místní lékař, mohl mít rozkaz prohlédnout, dal u vnitř zamest, před prahem pískem posypat, a takto vykonav všecko, co jen lidské síly v stavu byly, šel s upokojeným svědomím domů.

Téhož dne, asi k šesté hodině večer, se dalo slyšet na poštovní silnici několik zvonků. Pokud hlas tento z druhé strany úvozu pocházel, nevýrazně a tak, že nebylo možná spozorovat, kam se příchozí obrátějí, všímal si toho málo kdo. Jenom hospodyně najatého domu, kterážto se tam právě nacházela, odstraňujíc ještě zbytky špíny, když zaslechla zvonění, jakoby se jí byla nějaká předtucha dotkla, vyběhla na náměstí, naslechla líp, a poslala desátníka, jenž tam stál, k horodničímu. Zatím se dávaly zvonky pořáde zřetelněji sly-

šet, i ze zvuku bylo už možná poznat, že jsou už nad úvozem a že koně jdou pomalu. Brzy oznámily stejné, rychlé a hlasité rány zvědavým obyvatelům, že je někdo už v ulici a že zrovna k náměstí jede. Množství lidí vyběhlo přede dvéře domů na podívanou; před vraty však najatého hostince stál už Šloma v novém kaftaně, pásem opatém a v sobolí čepici; stála jeho žena ustrojená v perle a hedvábný, červený župan, který na jeden rukáv oblékla; stálo dost jiných židů a židovek: slovem všecka zvědavá a nadějí příštího zisku oživená sběř. Přišel i horodničí, a právě tu se přibližoval k domu, když vozy z ulice na náměstí v trysku vjížděly. Byly dva: veliký kočár, v němž bylo osm koní, a nesmírně veliká bryčka s velikým nákladem, k níž bylo šest koní připřaženo, a kteréž navzdor tomu uhřáté a zpěněné byly.

S velikým podivením hleděli všickni na to komonstvo a lámali si hlavy, co by to být mohlo. Horodničí stál u vrat hostince, a hodiv okem po obou dvou vozích, spatřil, že v kočáře byly dvě dámy: jedna stará, vážného a hrdého obličeje, druhá mladá, velmi krásná, ale bledá a jako nemocná; napřed pak seděl muž v šedivém plášti, s černým límcem, v tmavozelené čepici s aksamítovým páskem a na něm s červeným přímkem. Tento muž, jak se

horodničí z popisu ráno obdrženého domníval, byl patrně tentýž divisijní lékař a rytíř, jenž včera dům najal. Na bryčce seděl u kočího jenom jeden dvorský kozák. Svrchní jeho oděv s kuklí byl tmavý, čepice černá beraní, a s ní spadal jasnozelený pytlík na šedivící hlavu. Kníry měl veliké, též šedivé, a z obličeje bylo vidět smělost a zvláštní u takovýchto sloužících rozmar a důvtip. V prostředku v bryčce byla jen jedna ženská, hezká a dost mladá, kterážto malé děcko u prsu měla.

Jak mile se vozy naproti průjezdu zastavily, seskočil kozák s bryčky a běžel ku kočáru, očekávaje rozkazy. Diváci, mezi nimiž se také vyšší osoby z městečka nacházely, jakožto lékárník se ženou, pokladník s pokladníkovou, písař a jeho dvě sestry, blížili se pořáde více, nakukovali do kočáru a divili se, že panstvo, které takovýma ekvipážema přijelo, mimo jednoho kozáka a jednu ženu, a to s dítětem žádných jiných sluhů nemá. Opravdu mimo výše jmenované osoby nikoho více nebylo.

Poněvadž kočár dle tehdejší mody byl vysoký a měl ještě na vrchu náklad, vyslovil kozák pochybnost, podejde-li pod vrata. Otevřel tedy dvířka a prosil, aby dámy vystouply. Ale paní zůstaly ve voze, vylezl jenom

onen už známý náčelní lékař. Když se toto stalo, složil kozák zase schůdky, zavřel dvířka, a dámy uvnitř sedící, vidouce že zvědaví diváci pořád blíže přicházejí, zdvihly tabule v oknách a spustily záclony. Všecko to zvýšilo podivení a dalo příčinu k rozličným důmněnkám. Po prohlédnutí výšky vrat a kočáru se ukázalo, že podjede. Horodničí však, jakožto člověk opatrný a žádostiv, aby jej pocestní za místní úřad poznali, nad bezpečností obyvatelů a pocestných osob bdící, přistoupil, jmenoval se a radil, aby se přední koně vypřáhly, aby se následkem spletení v dosti těsném průjezdě žádná nehoda nestala. Lékař poděkoval za dobrou radu, a hospodář města křiknuv na desátníky, jichž už několik pod rukou bylo, poručil ji hned uskutečnit. Totéž udělali také s předníma koňma v bryčce, a brzy vjely oba vozy šťasně do domu, kdežto byla stáje veliká a dosti čistá. Když kočár zajel, dívali se někteří z přítomných, zvláště písař a jeho sestry, zvědavě, jak budou dámy vystupovat, které se před jejich okem tak skrývaly. Ale vůz vjel hloub do průjezdu, a paní v něm zůstaly, až bryčka zajela, až vypřáhli a ostatní koně odvedli. Tu zamkl kozák ihned vrata, pak zuzamykal okenice od náměstí, a všickni stáli s neupokojenou zvědavostí a nevědouce, co si mají o tom všem

pomyslit. Zvláště to bylo horodničímu nemilo, že navzdor jeho zdvořilosti mu zavřeli vrata před nosem, a že v místě, kdežto se všecko mělo dít s jeho vědomím, se stala tak důležitá událost, z níž si nemohl účtů složit.

Už se tedy začínal horodničí hněvat na nevšímavost ke svému důstojenství, k němuž tak silně lnul, když se dvířka ve vratech hostince otevřely a p. Grodnický z nich vyšel, bez pláště, v uniformovém kabátě, s čepicí na hlavě a s obličejem vážným a pokojným. Nejdříve si zavolal poštovní kočí, každému z nich dal po půl rubli zpropitného a poslal jich domů. Pak přivolal hospodskou, poručil jí, aby vešla do domu a odevzdala kozákovi špižírnu a zásoby, které do ní nakoupila, a podomkovi, kteréhož mu hospodská ukázala, aby také vešel, naštípal dříví, rozdělal oheň v kuchyni a přinesl vody. Dále se ptal hospodského, nebylo-li by tu možná dostat kuchařku, a také nějakou pořádnou ženu k posluhování. A když na to žid pochybujícím způsobem odpověděl, dal lékárníkovi, jejžto zahlédl, znamení, aby se přiblížil a prosil jej, jakožto v místě známého, nemohl-li by se jim tímto způsobem zavděčit.

„S radostí,“ odpověděl lékárník, „ale u nás je o lidi zle, a já nebudu s to, abych přání Vašnosti nu tak brzy vyhověl. Mnohem

líp dovede tuto nesnáz p. horodničí odstranit, jehožto rozkazu zde každý uposlechne.“

„Máte pravdu“, odvětil lékař, a šel k horodničímu, jenž se stranou procházel a lhostejným se stavěl. — „Pane horodničí!“ doložil cizinec pohnuv lehce čepicí. „Slyšel jste zajisté, oč se jedná. Prosíme vás o pomoc v té záležitosti, můžete-li nám ji poskytnout. Zdržíme se tu několik neděl, snad i déle, a potřebujeme posluhy.“

Horodničí se narovnal, pohlédl na mluvícího, pozdvihl pravou ruku nedbale ku klobouku, a hned ji spustil, levou se podepřel o kord, a pravil: „Napřed mi dovolíte pane se zeptat, k jakému účelu jste sem přijel a zde zůstat zamýšlíte, a pak kdo jsou ty paní, které s vámi přijely a zde nějaký čas bydlet mají.“

Lékař se na tato slova nepatrně usmál, rozepal kabát, a horodničí spatřiv dva kříže na krku mu visící, odstoupil krok nazpátek, postavil se rovně a čekal co mu řekne. Tu vyndal státní rada z kapsy v kabátě obálku s velikou pečetí, vytáhl z ní papír a dal mu jej přečíst. Horodničí hodil okem na podpis, ucouvl ještě o krok, sejmul klobouk a už četl tak s odkrytou hlavou. Když skončil, poklonil se velmi hluboce, navrátil s úctou písmo a pravil: „Račte jasně velmožný pane být bez starostí. Všecko se stane podle rozkazu.“

Lékař naň kývnul hlavou a odešel, a horodničí posadil si klobouk na hlavu, rozeslal tři desátníky na rozličné strany, čtvrtému poručil, aby se nevzdaloval od domu, byl k službám a nedovoloval nikomu se přibližovat, nakukovat a vyptávat."

„Jděte páni domů a neočekávejte už, že se čeho dovíte," doložil k vzácnějšímu obecenstvu; na shromážděné pak židy křikl: „A vy lapserdáci! pryč odtud! s ničím se sem netlačte, nečumte, neskřehotte. Nic tu neutržíte. Slyšeli jste! Táhněte pravím — a uvidím-li tu koho, vsadím jej do věže na tři dni, o chlebě a vodě. Rozežeň jich."

Desátník zdvihl hůl, a zástup židů se rozběhl na všecky strany, štěbetajíc a posmívajíc se po židovsku policejnímu sluhovi, jenž slovům nerozuměl, ale za urážlivé vysmívání a štěbecení holí z daleka vyhrožoval, pokad se všickni nerozešli.

Takovýmto spůsobem se započala tato pro městečko S* důležitá událost. Neupokojená zvědavost trápila jeho obyvatele. Zvláště ženské si lámaly hlavu, co je to za dámy? proč je jedna stará, druhá mladá? jedna hrdá, druhá smutná? jedna škaredá, druhá krásná? Proč taková tajnost? Co znamená ten pán s řádama? Co to za papír ukázal horodničímu, a proč i sám horodničí smeknul premovaný

klobouk při čtení? Mimo tyto se stavělo mnoho pohádek a obtíží v cestu, které se rozluštit nedaly. Horodničí mlčel jako zazděný; hned ráno se postaral o kuchaře a velmi pořádnou služku; slíbil jim, že budou dobře placeni, ale cekne-li který slovíčko o tom, co tam uvidí, že bude mít s ním jednat. Dům byl pořáde zamčený, němý, nikdo z něho nevycházel, nikdo do něho nevcházel. Jenom horodničí přicházel denně z rána, zaklepal na okno na levé straně; tu se otevřely dvířka, on tam vkročil, zůstal tam čtvrt nebo půl hodiny, a zase vycházel neříkaje nikomu, proč tam byl a s kým mluvil.

Nadarmo oblehaly lékárníková, kasírová a zvláště obě dvě sestry písařovy horodničínu, aby všemi manželskými prostředky se snažila to tajemství z muže dobýt. I horodničínu pálila zvědavost, nepotřebovalať pobídky, ale všecky její úskoky, lichocení, milískování, mračení a vadění byly marny. Horodničí mlčel: ale když jej žena už příliš dozlobila, osopil se s hněvem a řekl: „Má drahá! naposledy ti pravím, abysi držela, je-li ti ten kousek chleba, co máš, milý, jazyk za zuby a mne se na nic neptala.“

Tato odpověď mužova, kterouž horodničína dotíravým přítelkyním zvěstovala, udělala jich ještě zvědavějšími. Ale když uply-

nul týden, a dům byl pořáde zamčený a hluchý, když se do něho nikdo dostat nemohl, když nikdo z něho nevycházel; když kuchař jda do města s košíkem a vracuje se hned zase, míval u sebe vždy desátníka, jenž ho s očí nespouštěl a nepotřebné slovíčko mu promluvit nedal; když kozák, jenž jenom časem před vrata vycházel, dívaje se na náměstí a s krátkou dýmkou v ústech, jak mile pozoroval, že se někdo k němu přibližuje, se do domu vracel a branku zavíral, — dali i nejzvědavější za vyhranou, a navyknuvše si na věc tak neobyčejnou, přestali se vyptávat a pátrat.

Teprva ku konci druhého téhodne se vzbudily opět jazyky, a jakési neúplné světlo padlo na tuto tmavou událost. V zamčeném domě se musel někdo rozstonat; ale kdo? na jakou nemoc? toho se nemohl nikdo dovědět. Lékař chodil sám do lékárny, tam psal recepty, lékárník připravoval před ním léky, a on sám, nenechav receptu v lékárně, bez etikety, čísla a pečeti, je bral sám domu. Trvalo to několik dní, a pak se zase všecko k předešlému mlčení vrátilo. Arci že se lékárníková mračila a s mužem vadila, že má před ní tajnosti, že v skutku neví proč se nazývá jeho ženou, když on s ní tak zachází. Ale lékárník se jenom usmíval a nechtěl povědít, co je to

za nemoc a kdo ji podlehnout může. A poněvadž při zhotovování léků měl tu opatrnost, že poručil svému pomocníkovi něco jiného pracovat v laboratorium, tedy se nemohla lékárníková ani od tohoto dovědít, jaké to byly léky a z jakých kelímků bral ingrediencie, aby po této nitce ku klubku trefila. Takto zůstalo všecko při pouhých domněnkách, které k žádné víc míň jisté vědomosti nevedly.

V polovici čtvrtého týdne od přijetí tajných hostí, okolo desíti hodin z rána, se navrátil horodničí z procházky po městě, oblékl se do parádní své uniformy, vzal premovaný klobouk, bílé rukavičky, namazal si vlasy pomádou své paní, která se ho s úsměchem ptala, kam v takové parádě půjde, a odešel do města. O pokoj domácí starostlivá a vlastně arci neunavnou zvědavostí trápena horodničína hodila na sebe salup, zakuklila se do šátku a šla z daleka za mužem, ale tak opatrně, aby ji nezahlédl a nespozoroval, že jej stopuje. Brzy spatřila, že šel zrovna do toho zakletého domu, jehožto dvířka se za ním zavřely. Horodničína postála ještě chvíli na rohu náměstí a s velikým podivením spatřila také faráře, kterýžto v patách za jejím mužem, sám, bez kostelníka, nesa něco pod pláštěm, k onomu domu se přiblížil, v kterémžto se dvířka otevřely, a když tam vkročil, hned se zamkly.

Divné nějaké světlo se jí rozbřesklo. Ta bledá a zmučená mladá osoba, ta tvrdošíjná tajnost, ta týhodní nemoc, a teď kněz a muž vystrojený a pomádou namazaný, to všecko dokazovalo spíše přijití na svět, než sejití ze světa. „To je zajisté nějaký panenský hříšek," pravila k sobě v duchu, „a následkem toho křtiny. Načež by se, kdyby to měl být pohřeb, můj muž byl pomádou mazal?" Dostavši se na takovou stopu a vycházejíc vítězoslavně z tohoto labyrintu tak dlouhých důmněnek, při čemž jí mužova pomáda, jako nit Ariadnina za průvodkyni sloužila, chtěla horodničina rovnou nohou běžet k lékárníkové, aby toto neočekávané světlo i na ni vrhla, ale vzpomenuvši si co jí muž pravil a vážíc si jeho spokojenosti a kousku chleba, o který by přijít mohli, přemohla se tenkráte, a pomyslivši na své drobné děti, ač s bolestí srdce a nesnesitelným svrběním na jazyku, se vrátila domů. A udělala dobře.

Za hodinu na to se vrátil horodničí s vážností člověka, jenž se stal důvěrníkem důležitého tajemství. Chodil nějaký čas po pokoji, jako by nevěděl kde začít. A když se žena stavěla, že se ničeho nedomýšlí, a s velikou pilností něco šila, zastavil se před ní, vzal ji rukou pod bradu a zdvihl jí obličej k sobě: „Vidíš," pravil pak, „jak dobře

to bylo, že's měla rozum a netrýznila mě otázkami. Kdo ví, jaké to bude pro nás mít následky. Dáš-li mi ještě slovo, že budeš i budoucně mlčet, tedy ti něco ukážu a dám.“

„Což jsem nemlčela posud jako zaklená,“ vece horodničína, odstrkujíc mužovi ruku, „ač jsem to i ono spozorovala a měla bych co povědět, kdyby se mi zlíbilo.“

„To bysi velmi chybila,“ odvětil horodničí, začal se zase procházet, „pletla bysi nesmysly z paměti, jako to všecky umíte.“

„O! ne všecky,“ řekla manželka s tváří jemnou a vyrafinovanou. „Jsou také ženy, které i vidí i vědí k čemu je uniforma, pomáda a kněz, a přece nic neřeknou.“

„Madlenko!“ pravil horodničí s výhrůžkou, „máš-li své děti ráda, drž jazyk za zuby.“

„Což je to něco tak strašného? anebo se to jen jedné panence stane!“ řekla žena.

„Ženo! mlč!“ křikl horodničí tak silně a tak vážně, že až zbledla.

„No, no, budu tedy zticha, když je toho tak zapotřebí,“ odpověděla manželka, spozorovavši, že to nejsou žerty.

„Je toho tak zapotřebí, poroučím ti,“ pravil muž dále, „a kdyby tě ty baby pálily a jehlami píchaly, nepískej ani slova. Abysi ale věděla, jak mnoho nám na tom záleží, a s kým máme jednat, podívej se.“ — Tu vyn-

dal z kapsy malé pouzdro, krásné červené, safiánové. „Tohle je pro tebe, Madlenko, abysi byla rozumná a delikátní.“

Horodničína otevřela rukou, radostí se třesoucí, pouzdérko. Byly tam jehly briliantové tak krásné a tak drahocenné, jakých ještě jakživa neviděla. Podívavši se na ně s radostným překvapením a zvědavostí, položila je na stůl, vstala ze sedadla a pohlédnuvši z daleka na jejich lesk a sličnou formu, padla mužovi okolo krku, začala jej líbat a se líchotit, a pak téměř radostí plačíc, zvolala: „Buď bez starostí, milý muži, nepísknu ani slova. A abysi byl bezpečnějším, vezmi to a schovej u sebe. Nevezmu těch drahocenností na sebe, pokud budeme v této díře.“

Horodničí políbil spanilou polovici svou, vzal jehlice, které mohly za půl druha tisíce stát, a schoval je u sebe. Potom snědl chutný oběd a položil se spat, blouzně o další své kariéře.

Přítomnost kněze a přítomnost horodničího, v parádní uniformě vystrojeného, nezůstala tajna před lékárníkovou. Ale nadarmo i ona, i na její pobídnutí kasírová i sestry písařovy mučily horodničínu. Obličej její vzal na se v skutku tajnostní ráz, jenžto výslovně pravil, že něco ví, ale ústa její mlčely. Od kněze se také nemohl nikdo ničeho dovědít. Opět se tedy všecko skončilo na důmněnkách. A když za

několik dní na to záhy ráno vrata i okna v hostinci zůstaly otevřeny, Šloma se zase domů stěhovat začal, a městečko se dovědělo, že všickni hosté v noci, ba i beze zvonků odjeli, nastalo ještě větší a hlasitější povídání, ale brzy z nedostatku poživné látky, jakoužto je pravda, muselo přestat. Vrátilo se tedy všecko k dřívějšímu tichu a mlčení, každý se zabýval jenom sousedem, a i zpomínka na tyto tajné osoby, kteréžto byly několik neděl předmětem rozmluv, slídění a důmněnek, pominula úplně. Ba i na událost tuto, opravdu podivnou a nevysvětlitelnou, by byli obyvatelé v městečku S* docela a brzy zapomněli, kdyby nebylo té okolnosti bývalo, že za tři měsíce nenadále horodničí z tak osamělého městyse byl ustanoven za policmajstra *) v Křemenci. Místo toto bylo v oné době velmi výnosné, a všickni se divili, jakým spůsobem a čí rekomandací k takové cti povýšen byl. Ale horodničí a jeho žena věděli dobře, čí je to dílo. Mlčeli však; jenom když se loučili s bývalými přátely a známými, řekli: „Podívejte se, jak prospěšno je člověku, držet jazyk za zuby.“ Nad tím se všickni pozastavili a zpomněli si na ony zamčené hosti, tím lehčeji, poněvadž paní horodničína vymohla na muži, aby

*) Policejní ředitel.

jí k loučení a jakožto už policmajstrové z Křemence, dovolil vzít na sebe tak hrdinsky tajené jehly a zatřpytět se drahocennými brilianty před závistným okem lékárníkové, pokladníkové a obou sester pana písaře.

2.

V jednom z nejúrodnějších a nejkrásnějších údolí v Hajsinském okresu leží ohromný statek, sestávající z devíti podolských vesnic. Jeho hlavním městem a sídlem statkářovým byla v oné době vesnice Z*. Pravíme ale svým čtenářům napřed, že se opravdivé jmeno této vsi nezačíná od Z; poněvadž ale písmeno toto s Ixem a Ipsylonem slouží v algebře k vyznačení neznámého množství, a my příčiny máme si přát, aby se všickni nedomyslili, kde se vlastně přihodily události v této kapitole popisované, tedy jsme písmene tohoto užili k pojmenování místa, kde se to dálo. Osoby, které s událostmi těmito seznámeny jsou a důkladně vědí, o kom tu řeč je a jak dalece popsání naše pravdivé a věrné je, omluví nás a budou si naší delikátnosti vážit.

Dvůr v této vsi Z*, jejž obyčejně zámkem nazývali, stál na pahorku, kterýžto nad krásným údolím panoval, v němž se mezi zahradami a sady rozkládala vesnice, ze skoro tří set chalup sestávající a ohromné prostranství zaujímající. Dvůr tento v sobě zavíral

množství zděných stavení, které tehdejší majitel postavil, jmenovitě oficiny pro hosti a oficialisty *), stáje, vozovny, sklady, sýpky atd.; samo pak obydlí panské čili tak zvaný zámek, bylo dřevěné, poněvadž mnohem starší nežli řečené budovy. Byl to ale nesmírně veliký, velmi pohodlný dům, a ač dřevěný a bez patra, zavíval v sobě nesmírné poklady v drahocenném nářadí, v obrazích, zvláštnostech všeho druhu, kteréžto tehdejší majitel rád měl a ze všech končin shromážďoval. Arciť se sousedé divili, proč si takový pán nevystaví zděný zámek o jednom patře, se sádrovou stukaturou, se sálem přes celou šířku domu jdoucím a s předsíncem na šesti ohromných sloupech, jakož je to nevyhnutelnou věcí na Podolí, a zvláště v okresích dál k Pobeřeží sáhajících; ale majitel si nevšímal tohoto divení sousedů, rad od přátel a žertů od protivníků, a bydlel neustále v dřevěném domě, který z venku jako velký pivovár vypadal, ale uvnitř pokoje opravdu panské měl, a v ohledu pohodlí, vkusu a drahocenných a neobyčejných ozdob všecky, byť i na pohled nejskvostnější, zámky převyšoval. Nejdražším však klenotem a nejkrásnější ozdobou tohoto domu byla sama

*) Oficialisté — jsou vrchnostenští úředníci, všeho druhu. Oficiny — jsou tedy pokoje pro takovéto úředníky, pro čeleď, ba i pro hosti, k rozdílu od pokojů pánových.

jeho majitelkyně. Rozálie hraběnka P***, byla r. 1810 provdána za pana Klimenta G**, majitele onoho panství, o němž mluvíme. Jí bylo tenkráte 20 let, vychována byla v nejaristokratičtějším domě z celého Volyně, jehožto však ondy nesmírné bohatství následkem nepořádnosti, nádhery a lehkověrnosti posledního majitele do velmi veliké zkázy přišlo. Matka její, plná pýchy rodové, svazky rodinnými s nejprvnějšími domy spojená, povahou despotická a tvrdošíjná, ve jmění jenom a erbu štěstí a čest spatřující, zapověděla své dceři všecku náklonnost, která by se s jejími náhledy nesrovnávala a k napravení jejích vlastních upadajících okolností vest nemohla. Ač se v takovémto případě dcery málo kdy shodujou s vypočtěním a úmysly rodičů a nejčastěji se zapovězená láska do jejich srdce vkrádává, stalo se tuto přece podle vůle hraběnčiny; a buď následkem poslušnosti k matce, anebo že nikdo nedovedl mysl její k sobě naklonit, zůstala Razálie lhostejna k mladíkům, které vídala, a bez radosti a odporu podala ruku svou panu Klimentovi G**, jejž jí matka, jakožto přístího muže, bez připravení a bez obalů ukázala.

Jaká smlouva s matkou mu otevřela cestu k ruce nejkrásnější toho času slečny na Volyni, toho se nemohl nikdo dopátrat.

Všickni se ale divili nesmírně; jedni, že člověk, kterému bylo téměř už padesát let, škaredý a beze zdraví, o kteréžto v čase dlouhého svého pobytu ve Vlaších byl přišel, si dovedl získat náklonnost anebo alespoň svolení nevěstino; druzí, že boháč, jehožto původ v té krajině velmi znám byl, a o jehožto jmeně žádná kronika nevěděla a žádný rodopis aniž erbopis zmínky nedělal, si naklonil matku, paní pyšnou a vším pohrdající, co bylo nižší než ona, a kterážto k rodině své všecky polské a mnohé i zahraniční hrabata a knížata počítala. Důmněnky, které tato zvláštní událost spůsobila, pomíjíme, poněvadž k dalšímu našemu vypravování nenáleží. Dosti, že pan Kliment G**, jehožto děd byl správcem, čili jak jich tenkráte nazývali, gubernátorem na tom samém statku, jejž on teď měl, přivezl mladou a krásnou svou ženu do téhož dřevěného domu, jejž někdy vojvoda Ruský vystavět dal, její to praděd po přeslici, a v němžto se ona teď paní stala, jakožto manželka potomka po onom správci, který na práce od jejího praděda poručené dohlížel. Takto se mění a otáčejí věci lidské. Pan Kliment, ač ošklivý a stonavý, měl přece mnoho vlastností, ježto společnost jeho příjemnou, ano i žádoucí dělaly. Zděděv už po otci velké bohatství, pracoval téměř

do čtyřicátého roku svého stáří velmi horlivě nad jeho zvětšením. Šetrnost ve vydajích, dobré hospodaření v nejúrodnější zemi, při tom šťastné špekulace takřka ztrojnásobily dědictví otcovské a postavily jej v možnost, aby po velmi výnosném prodání toho co měl, koupil statek, kterýžto někdy děd jeho řídil, a kterýž potomkové vojevodovi promrhali. Spatřiv se tímto způsobem v řadě nových velkých pánů, ucítil v sobě nenadále lásku ku krásnému umění a rozličným zvláštnostem, jichž je ve vlasti naší tak málo, a kterýchžto nabytím si chtěl jakési postavení ve společnosti a vznešenosti nad jinými boháči od nedávna získat, kteří svůj původ ze vsi přílišným zalíbením ve vinopalně a rohatém dobytku prozrazovali.

Jel tedy na několik let do Francouz a do Itálie, kdežto se nově své libůstce oddal, a neustále nejrozmanitější věci kupoval, a posílaje je do vlasti, v novém svém domě skládat a sestavovat poroučel. Pan Kliment měl přes dvakrát sto tisíc ročních důchodů, a celé tyto příjmy, neškodě tím svému bohatství, přes sedm let na ty zvláštnosti utrácel. Z počátku jej arci šidili a kupoval tantesy místo dukátů. Brzy však nabyl takové zručnosti, že po několikaleté zkušenosti a po ztrátě mnoha set tisíc, za které ji koupil, se stal znamenitým znalcem

malířství, řezbářství a všech umění, které s prvními souvisí; že uměl na první pohled rozeznat práce Benvenutovy od prací všelikých následovatelů tohoto důmyslného řezbáře; že znal důkladně historii Herkulána a Pompej i všech tam vykopaných starožitností; že věděl, kde jsou nejzajímavější a nejzvláštnější hodiny, svícny a všecky výrobky z bronzu a jiných kovových smíšenin k dostání; že co jen bylo nejneobyčejnějšího z čínského porcelánu, z porcelánu sevrského anebo saského, buď měl anebo viděl; slovem, že jezdě, prohlížeje, kupuje a uče se zároveň dějinám a původu toho co kupoval, nabyl nejen sbírek, ježto za více nežli million stály, ale při tom také nesmírné zásoby vědomostí všeho druhu, kteréžto rozmluvu jeho a obcování s ním velmi zajímavým a příjemným dělaly. Ale nejenom mrtvou krásu pan Kliment platil a oceňovat uměl. Zvláště Vlašky, kteréžto byly vzory tak výtečných útvorů malířských a řezbářských, jej také vábily zvukem kontraltového hlasu, vydatností forem a rozhodnou silou pohledu. I ony ho nemálo stály; ale nevycházeje nikdy z mezí ročních důchodů, kteréžto nejsvědomitěji utrácel, byl méně povážným v užívání svého zdraví; a tuto promarniv velmi mnoho i z kapitálu samého, vrátil se do vlasti sesláblý a téměř nedužívý.

Když si odpočinul po sedmiletém cestování, v kterémžto čase jenom třikráte z nenadání domů přijel, aby jeho správec nešel šlapějí jeho otce a děda; když urovnal a sestavil všecky své sbírky v četných a obšírných sálech domu, tu jej začal tak zřizovat a méblovat, aby z tohoto starožitného obydlí předků svých (neboť i jeho děd v něm bydlel) udělal nejzajímavější museum v celé vlasti a nejparádnější zámek z celého okolí. To mu vzalo celý rok času a polklo zase celoroční důchody. Ale pověst o všech těchto divech se rozlehla široko daleko, a p. Kliment jakožto opravdivý milovník měl potěšení, když viděl, jak se zvědaví z daleka i z blízka sbíhají, mezi nimiž časem nacházíval vzdělaných znalců, s kterými si rád porozprávěl, i také hloupou láji, která na všecko hubu otvírala, z níž si dělal šašky a jížto podivné bájky vypravoval.

Ale žádosti lidské jsou neobmezené. Dajíť se porovnat s onou potvorou s několika tlamami, z nichž každá po pokrmu lační. Když se jedna nacpe a nakrmí, otvírá se hned zase druhá a volá o potravu. P. Kliment, jakožto milovník, jenž už přestal kupovat a sbírku svou doplňovat, se brzy nasytil jak pohledem na své poklady taktéž obdivováním a žvástáním těch, kdož jich navštěvovali. Jsa konečně přes sedm let na neustálé potulování, na neustálou

rozmanitost předmětů navyklý, začal se nudit v domě, třebať nejkrásnějšími věcmi naplněném, kteréž ho už nevábily, poněvadž byly jeho vlastní, a neponoukaly ani ješitnosti, aniž zvědavosti, neboť jich už stokráte viděl a stokráte měl v rukou. Zachtělo se mu tedy toto proň už němé a hluché museum oživit přítomností nějaké krásné kněžky, kteréž by mohl všecky tyto poklady ukazovat a seznamovat ji s tajnostmi umění a zajímavými dějinami jeho plodů. Jednoduše řečeno, p. Kliment se chtěl oženit. Bylo to už trochu pozdě, a rozváživ věci svědomitě a znaje se dobře, neměl se už na tak hazardní krok odvážit. Ale nad muži, kteří v bezženství dosáhli pozdního věku, bdí jakási Nemesis, a za všecky prostopášnosti v mládí a nadužívání v zralejších letech zasloužený trest vyměřujíc, šepce jim zhoubné myšlénky a dává jim pokoj a svobodu jejich zabíjející vnuknutí. Takováto bohyně pomsty přistoupila teď k p. Klimentovi, když zívaje po spanilých komnatách svých chodil, když bez potěšení na čarokrásné postavy hleděl, na živoucích plátnech utkvělé, z mramorových hrud se vychylující, na bronzovém nebo porcelánovém nádobí před ním skáčící; když poslouchal bití hodin, kteréžto měřily čas podle Františka I.; když patřil na svícny, při kterýchžto Jindřich VIII. podpisoval dekrety smrti svých žen,

a Filip II. rozkaz k vyhubení sto tisíců kacířů. „Jsi samoten a život ti ubíhá v tesknotě a dlouhé chvíli. Ztrojnásobil jsi otcovské jmění a zanecháš je ničemům bratrovcům, kteří na účet dědictví po tobě už dělají dluhy a vedou darebácký život; shromáždil jsi tolik pokladů uměleckých, tolik zbytků po uplynulé myšlénce, a budeš to muset rozdat hrečkosejům a jarmarečníkům, kteří tvé obrazy prohrajou v karty, tvé poklady vymění za vyžle anebo herky, a tvoje bronzy a porcelány prodají židům do Berdyčova, anebo promrhají za sedla a karabáče; máš takové nádherné pokoje, takové rozkošné spací komnaty, takovými zrcadly a koberci vystrojené salony, a jsi v nich sám a čarovný hlásek tě nevolá do osamělého pokojíku na sladké pohovoření, a sličný obličej se neodleskuje v zrcadlech a neváblí tě k sobě modrým okem, abysi na zdvojnásobený v lesklé tabuli se podíval. Ožeň se, a dům tvůj se oživí; ožeň se, a osoba tvá se zdvojnásobí; ožeň se, a dědictví po tobě a práce rukou tvých přejde do rukou tvého syna, kterého sám vychováš, a to co jsi si oblíbil a nashromáždil, oceňovat a vážit naučíš.“ — Takto mluvila Nemesis, a p. Kliment ji uposlechl. Že však v ohledu důchodů, vzdělání, vkusu a všeho toho, co dům jeho měl, byl opravdu velkým pánem, chtěl ještě, aby se i na erbě jeho blýskala knížecí

čepice anebo koruna s punkty, ne-li na straně meče, tedy alespoň na straně přeslice, což by bylo skoro jedno, poněvadž by tato nevyhnutelná úprava vší panskosti mohla tak nad oboumа erbama umístěna být, že by na oba v stejné míře okrášlující omastek rozlévala.

Bylo to v onom čase, když se Napoleon s Marií Ludovikou ženil. Tímto příkladem onoho, jenž ve světě z nízkosti nejvýše vynikl, povzbuzen se odebral p. Kliment s prosbou o ruku hraběnky Rozálie, a obdržel ji k velikému potěšení oné mstivé bohyně, kterážto mu tento zoufalý krok pošeptala, k velikému podivení všech, kdož jeho původ a pýchu hraběnčinu znali, k velikému pohoršení všech hrabat a knížat nejen domácích, nýbrž i haličských a vzdálenějších.

Manželství tak nerovné, v ohledu stáří, sil a touhy, jich užít, tak špatně zvolené, nemohlo mít před sebou oné květnaté budoucnosti, v jakoužto každý pár tenkráte doufá, když srdce diktuje slova přísahy, a mladost a zdraví jej pod společnou střechu vyprovázejí, aby se živobytí jejich vyplnilo a dvě polovice lidského pokolení se v jednu celost slily. Rozálie vychovaná v neslýchané přísnosti od matky, byla z počátku ráda, že se zbavila jařma, které jí od dětinství hnětlo; že se konečně utrhla z toho provazu, který každý její

krok měřil a zdržoval. Starý muž, ač ošklivý a churavý, byl nesmírně zdvořilý, upřímný, a předcházel všecky její myšlénky a přání. Obklíčil ji nádherou a skvostností, uvedl do domu k jejímu uvítání po královsku připraveného, a mladá ženština vidouc se paní překrásných kočárů, parádných koní, vkusně, s nádherou a nejvýmyslnějším pohodlím přistrojených pokojů; dívajíc se na všecky tam nashromážděné poklady, bavíc se hračkami, jichž probrat nemohla; mohouc se strojit jak chtěla a jezdit kdy a kam chtěla, co jí u matky všecko zakázáno bylo: byla panu Klimentovi takřka vděčna, že si ji vzal; a poslouchajíc se zalíbením a zvědavostí jeho vypravování, jeho naučení týkající se nového pro ni světa uměleckého, zapomněla téměř, že má povinnost líbat tato škaredá ústa, kterážto tak krásně mluvila, že musí k srdci tulit tu kostnatou ruku, kterážto ji v tomto ráji nádhery, svobody a umění umístila. Ač tedy první měsíce jejího manželského života uplynuly spíše archeologicky, nežli ve vlastním smyslu medově, byla vesela, klidna, spokojena svým osudem, a píšíc matce, děkovala jí za volbu její a za štěstí, kterého požívá.

P. Kliment byl také z počátku nevýslovně šťasten. Měltě nejkrásnější ženu v celé zemi, viděl ji veselou, spokojenou tím vším, co od

něho dostávala; zdála se nerozumět neduživostem jeho těla, kterýmžto následkem stáří a dřívějšího živobytí podléhal; mohl jí podrobně všecko to ukazovat, na co tolik času a peněz vynaložil, a hledě jejíma očima, novýma a nezvyklýma, domníval se, že sám po prvníkráte na své poklady patří; spatřoval v nich nové půvaby, novou hodnotu, a sdíle zvědavost krásné své choti, vzbudil v sobě někdejší, už ostydlé zalíbení, a užíval života v celé jeho plnosti. Tato povolnost a chápavost Rozálie, jakožto žákyně, a její shovívavost, jakožto ženy, byla příčinou, že se p. Kliment k ní naklonil celým zbytkem svých duševních i tělesných sil, v ní dožíval ostatek svého života, a bez ní, bez jejího úsměchu a jejího laskavého pohledu už ani nepochopoval života na světě, ani žádné radosti, aniž žádné naděje na budoucnost.

Po roce takovéhoto života se osvojila mladá panička se vším tím, co v domě jejího muže bylo pro ni novým a zajímavým; přesvědčila se, že návštěvy v sousedství byť i v nejvkusnějším oděvu a v parádním kočáře dělané byly plané a nespokojující; že hosté, kteréž přijímala, vždy na jedno se vyptávali, a na její otázky pořáde jedním způsobem odpovídali; spozorovala, že ani bály a společnosti, které se ve vůkolí přihazovaly a na nichž arci svou krásou, vychováním a bohatstvím téměř první

osobou byla, nevyplňovaly ničím její srdce a nezanechávaly ničeho v mysli, co by ji déle zaměstnávat a jí nějakou vyšší rozkoš působit mohlo; ba ani v pochlebných šeptech mladíků, kterýmiž ji v tanci obdařovali, anebo na něž se v čas nějaké nepozorované rozmluvy osmělovali, nenacházela ani půvabu, ani rozumu, ani pravdy, které by jí daly myslit, že ten co mluví něco cítí, že k vůli tomuto citu zasluhuje, aby si slova jeho pamatovala a smělému jejich obsahu odpustila. Zasmušilo se tedy její čelo, obličej zbledl a zesmutněl, a strach a bolest vstoupily do srdce p. Klimenta. Pozorovalť dobře, proč úsměch zmizel ze krásných rtů jeho ženy, a toto ponižující pomyšlení, ten cit plný hořkosti, že navzdor celé své lásce, navzdor celé oddanosti není v stavu, aby jí dal takového štěstí, o jaké srdce její patrně upomínat začíná, a na jakéž bez odporu tolik práva má, naplnily prsa jeho žárlivostí a daly mu tušit všecky ty muky, k nimž byl odsouzen a jaké mu ona mstivá bohyně připravila, jejíchžto šeptů uposlechl.

K těmto tajeným trápením, které se však s každým dnem zvětšovaly, a k neustále rostoucí truchlivosti a lhostejnosti manželčině, přidalo se i to, že bratrovcové, dověděvše se, že rok jeho manželství uplynul, a že nebylo ani naděje, aby se dědic narodit měl, se sbě-

hli s uctivostí k strýcovi, po němž se dědit domnívali. Pohled na tuto selskou a neokřesanou chasu mu dal ucítit celou trpkost postavení bezdětného boháče, který pro jiné pracoval a shromážďoval proto, aby nevděčné ruce poklady jeho promrhaly.

P. Kliment je přivítal tak, že se víckrát neukázali, ale obraz ho nepřestával trápit. Chtě se tedy na vždycky i pohledu i zpomínky na ně zbavit, doufaje též, že obětí celého svého jmění oživí stydnoucí srdce své ženy, navrátí úsměch na její ústa, veselost na její čelo, a vzbudiv v ní vděčnost, se ubezpečí před drápama té furie, ježto jej skrytě sápala, prohlásil formálním spisem a veřejně, že celé své movité i nemovité jmění, bez nejmenší výminky, choti své odkazuje.

Rozálie, nedomýšlejíc se arci, jaká byla opravdivá příčina této spanilomyslnosti manžela, a domnívajíc se, že je dar tento pouze vinna jeho náklonnosti, přijala jej s vděčností, trápila se potají, že nemohla navzdor nejlepší vůli být veselejší a ukazovat se šťastnější; co však bylo v její moci, přemáhala ošklivost, jakou jí pohled na p. Klimenta dělat začal, a nutila se ke smíchu a upřímnosti, když u ní byl a na ni hleděl. Jak mile se ale viděla samotnu, padala na ni hned tesknota po čemsi, co si představit nemohla, a často polily hojné slzy její tváře, na nichž se tato nevyslovená válka

patrně malovala. Viděl to všecko p. Kliment, a ač byl přesvědčen, že hlava jeho ženy posavade prosta byla vší hříšné myšlénky, a srdce její od každého nešlechetného přání bylo vzdáleno, přece jakožto znatel lidské přírody cítil, že je jenom jiskry zapotřebí, aby zápalčivé látky v prsou mladé ženštiny se shromažďující vyšlehly požárem, jenž by i ji mohl ztrávit i celou budovu jeho štěstí v prach a popel obrátit. Umínil si tedy bdít nad každým jejím krokem a obklíčil ji neviditelnou sítí, skrz niž se žádné pokušení až k ní dostat nemohlo.

Není vášně, která by se tak úsilně tajila, jako žárlivost, a není žádné, která by se tak lehko a tak bezděčně vyzrazovala. P. Kliment se styděl za všecky ty muka, které cítil, ukrýval se s nimi jak mohl, ale zrazoval se každou chvíli, buď nepokojem, když se musel z domu vzdálit, anebo ženu někam samotnu pustit, buď náhlým a neočekávaným návratem, slovíčkem nějaké podezření zrazujícím, anebo pohledem tak pronikajícím, někdy tak strašným, když byl ve společnosti někdo příjemnější než ostatní, a ona k němu zdvořilejší než k obyčejným svým známostem, že Rozálie spatřila a spozorovala, že spokojenost, zdraví, ba i život svého muže má v rukou.

Toto odkrytí ji nesmírně bolelo a rozhněvalo. Ona se cítila nešťastnou, ale cítila se

také nevinnou a povinnostem svým, ač těžkým a strašným, oddanou. Srdce její toužilo po lásce; snad se někdy i mladá krev ozývala se svými právy, ale žádný zřetelný předmět ještě neutkvěl v její mysli, a touha byla jenom všeobecná, rozprášená, ale nesplynula se ještě v jeden potok vášně, kterýžto by se slil na nějakou vybranou osobu a byl dosti silen, aby protrhl všecky hráze, jakýmiž ji přísné vychování a cit povinnosti ohradily. Rozdrážděna nespravedlivostí mužovou, chtěla jej potrestat za podezření na ničem se nezakládající a k nimž mu ani její myšlénky, ani její chování, ba ani žádná zdánlivost příčiny dát nemohly. Obrátila tedy pozornost svou na jednoho mladého souseda, kterýž jí více nadskakoval než jiní, a svým jměním, vychováním a zevnějškem by její slabost, kdyby nějakou měla, byl mohl ku pravdě podobnu učinit. Pro hračku tedy a podráždění žárlivosti manželovy začala jej na oko hledat, přetvářila se ku koketování, netajíc se ani a nevystříhajíc se zraku p. Klimenta, jehož pořáde rostoucí muky viděla a z nichž si hříšnou zábavu dělala. Opravdu byly všecky tyto známky její vlídnosti k mladému člověku velmi nevinné; končilo se všecko na úsměchu při vítání, na schválně smutném pohledu při loučení, na několikráte opakovaném vyvolení k mazuru, přihodila-li se

nějaká zábava, na vyprovázení ho po sbírkách mužových a vysvětlování mu každé věci, když byl u nich, na podání mu ruky k obědu a vykázání místa vedle sebe; ale toho všeho bylo dost, aby vzbudila furii v srdci zvadlém a nedůvěřivém, neustále bdícím. P. Kliment se skrýval jak mohl, ale každé jeho slovo, každý pohled, každé hnutí, zvláště když se mladí lidé u sebe nacházeli, zrazovalo tuto tajenou a strašnou válku, kteroužto nemohl přemoci. Tento stav jeho ji opravdu až poděsil a donutil, aby zhoubné své hračky nechala. Začala se tedy sousedu svému vyhýbat, vítala jej chladným pokloněním, když se sjeli, nevyšla několikráte když jich přijel navštívit; že však tato změna byla příliš náhlá a příliš od dřívějšího jejího jednání se lišící, že mladík, jenž se snad opravdu rozblouznil a nějakých nadějí si dělal, nemohl ukrýt svého smutku a soužení, vzal to p. Kliment, pro jehožto panující nemoc všecko bylo pokrmem, za jejich už bližší dorozumění, za umluvené tváření lhostejnosti, aby jej tím líp podvedli; nepřestal pozoru dávat, stopovat a se trápit, a pohledem na jeho trápení ženu trýznit, kterážto spozorovala, jak strašná by pro ni byla opravdivá vina, když tak lehká a nic neznamenající zdánlivost jí tolik zármutku přináší.

Následující okolnost jí dala míru, k čemu

by přijít mohlo, kdyby své hořké a vší naděje zbavené živobytí chtěla tajnou nějakou náklonností osladit, kdyby své posud nezřetelné žádosti a tesknoty se osmělila vtělit v hříšnou nějakou náruživost.

Na podzim r. 1812 před obědem vyšli jednou do zahrady, a posadivše se na pohovku, u prostřed krásné ještě zelenosti a semotam dokvětajících květin, rozmlouvali o velkých událostech, které stav Evropy docela změnit a ji na jinou a žádným rozumem nevypočtenou dráhu uvrhnout měly. V té chvíli přišli oznámit, že je oběd na stole a že přijel pan Vladislav H*, onen mladý soused, kterého už několik měsíců neviděli a který se tak nenadále objevil. P. Kliment zapomněl v tom okamžení na všecko, co se ve světě dálo, a hodil pronikavým zrakem na ženu, která beze vší příčiny se pomátla a velice začervenala. Vida to, zbledl p. Kliment nesmírně, zachvěl se v hloubi duše, a sbíraje poslední síly, které jej patrně opouštěly, dal hosta pozvat, a šel do domu, neohlížeje se ani na polekanou a upřímně zarmoucenou Rozálii. Teprva při vchodu do sálu se zastavil, přemohl, a pustiv ji před sebou, vkročil za ní.

Oběd nebyl arci veselý. Mladý člověk se namáhal, jak by mohl udržet rozmluvu, ale ta se přetrhovala každou chvíli, navzdor tomu,

že tak dávno u nich nebyl a že bylo tolik látky k rozmluvě. Když vstali od stolu, navrhl p. Kliment, jenž posavade téměř mlčel, procházku. Žena, buď aby muže zlobila, anebo z nějaké jiné příčiny, se stavěla unavenou, nechtěla jít a vzavši nějakou práci, posadila se mlčky. Tu p. Kliment, zatínaje pysky, s patrným přáním, přijmout hosta tak, aby se víckráte nevrátil, vzal noviny do ruky, podal panu H* druhé a pravil: „Rozmluva nám nejde, procházka se nepovedla, jak vidíte, a něčím se předce musíme zaměstnávat. Snad si prohlédnete toto číslo; jsou tam zajímavé věci.“ To dopověděv, přehodil nohu na nohu a dělal jako by četl.

Tu Rozálie pohlédnuvši na ubohého mladíka, jenž zbledl a sám nevěděl, co s sebou začít, buď aby napravila nezdvořilost mužovu, anebo aby jej ještě více rozjitřila, řekla s úsměchem plným půvabu: „Nečtla jsem ještě to číslo. Račte se pane Vladislave blíž ke mně posadit a nahlas číst.“

S vděčností přijal pan H* tento návrh, zvláště že byl jmenem pojmenován. Přistrčil tedy rychle sedadlo a četl noviny. P. Kliment hleděl zatím do svých novin, převracel listy, ale neviděl ani písmene. Nespouštělť očí s obličeje ženina a na každé její hnutí dával pozor. Když se čtení skončilo, a hospodář mlčky

na místě seděl, rozloučil se pan H*, jejž toto přivítání do živého píchlo, rychle a odjel. Tu p. Kliment, jemuž jmeno mladíkovo, od ženy tak sladce vyslovené, neustále v uších znělo, vstal z místa, chodil po pokoji, zastavoval se časem před ženou, jakoby chtěl provolat vysvětlení a vylít ze srdce všecku hořkost, kterážto je přeplňovala; ale Rozálie dělala o svém sítku s největší pilností, nezdvihala na něj očí a dala si slovo, že se první neozve a bouři, jaká jí hrozila, ničím neprovolá. Němá tato scéna trvala skoro půl hodiny. P. Kliment měl kdy vychladnout; jakož opravdu trochu opanoval své city, a zastaviv se před ní, řekl téměř vlídně: „Rozinko!“

„Co chceš?“ odvětila, zdvihajíc hlavu.

„Kdo je z nás dvou nešťastnější?“ tázal se p. Kliment.

„Myslím že ten, kdo toho nejmíň zasluhuje,“ odpověděla žena.

„Ty ho tedy nemiluješ?“ ptal se muž. Ubohá žena pokrčila ramenama; podivný nějaký úsměch opovržení a hrdosti přeletěl po jejích ústech, a sklopivši hlavu, začala na chvíli zastavenou práci.

„Musel jsem se tedy v tvých očích zdát velmi směšným i teď i dříve a mnohokráte

jindy!“ řekl p. Kliment zatínaje ústa, a hořká slza studu a zoufalosti se mu zatřpytěla v oku.

Rozálie naň pozdvihla zrak, a soudíc z výrazu v jeho obličeji o mukách, jaké trpěl, řekla vážně: „Opravdivá bolest, byť i zřídlo její smyšlené bylo, se mi nezdá nikdy směšnou. Je mi opravdu líto; ale což mohu za to, že o tom víš, že je mi teprva dvaadvacet let. Více mi teď být nemůže, ač bych k vůli tvé spokojenosti od srdce ráda, aby tak bylo.“

„Vím to také,“ odpověděl p. Kliment, „že jsem o několikadvacet let starší než ty. Nepotřebuješ mi to připomínat. I to vím“ — doložil s citem trpkosti — „že mne nemůžeš tak milovat, jako bysi milovala mladšího, půvabnějšího muže než já; ale byla bysi nespravedliva, kdybysi necítila i to, že by si žádný muž ve světě nepřál tak tvého štěstí, jako já, a nebyl by hotov, jako já hotov jsem, obětovat ti ostatek zdraví a života, abysi jenom spokojena a vesela byla.“

„Což já to nevím,“ pravila Rozálie slovy těmito dojata; chtěla na něj srdečněji pohlédnout, ale spatřivši obličej jeho touto válkou odporných citů skřivený, odvrátila se a dala se zase do práce. P. Kliment to spozoroval, uhádl příčinu jejího pohnutí, a rozhněván, po prvníkráte se s celou vzteklostí své žárlivosti odkrývaje, vytrhl jí práci z ru-

kou, rozškubal ji na drobné kousky, odhodil na stranu, a udeřiv rukou o stolek, zvolal:

„Poslyš — jsi mladá a hezká, já starý a škaredý; ale neodvracuj se ode mne a nezapomínej, že náležíš mně, že jsem tě nabyl, že jsem tvým mužem, že jsi pro mne pokladem, který si beztrestně vzít nedám.“

„I to jsem věděla,“ odvětila Rozálie hrdě, uražena zvláště jedním výrazem, kterýžto se jí bolestně dotkl; „ale nezměníš-li tonu, jejž jsi, opravdu nevím proč, tak vysoko nastrojil, tedy odpustíš, dám-li se na místo leknutí do hlasitého smíchu. Tragická role se nemůže každému povest. K tomu je mnoho zapotřebí.“

To pověděvši, odešla. P. Kliment zůstal ponížen a zahanben. Cítil-tě, že napadl na ženu nevěda proč, že se bez potřeby a nevčasně prozradil, že výbuch jeho byl stejně nedověcný, jako nejemný. Umínil si tedy nad sebou pracovat, přemáhat tuto šílenou nedůvěřivost, k níž neměl vlastně žádné příčiny, a jemností a důvěrou dát zapomenout onu bolestnou chvíli, jakou zajisté pocítila, hledíc na jeho rozčilení a trpíc tak nezasloužené výčitky.

S druhé strany Rozálie, kteréž se zprvu jednání mužovo zdálo neslušným, hrubým a nerozumným, když se pozastavila, co musel trpět a jak nešťastným být, když se až tak daleko zapomněl, se nesmírně polekala, umí-

nila si vší zdánlivosti se vyhýbat, a přemáhajíc co možná tesknotu svou a zármutek, ukazovat se veselejší, pokojnější, aby v něm tuto šílenou žárlivost uspala, jejížto následky by mohly pro ně oba být strašné, kdyby výbuch její měl alespoň zdánlivého základu.

Takto se tedy výjev, kterýž náhoda způsobila, oboum k dobrému obrátil; stal se příčinou, že nad sebou bděli, že se vzájemně přemáhali, a z toho se urodila obapolná zdvořilost a snaha, aby si všelikých nepříjemností ušetřovali; z toho se i veselost vrátila na obličej manželčin, a více důvěry a pokoje se vlilo v prsa mužova. Živobytí se tedy oboum zdálo snesitelné, tím více, že to byla ona v dějinách památná zima, v nížto každý myslící člověk na své trápení a útěchy zapomínal, a odrývaje mysl od své malicherné osobnosti, ji s osudy těch mass spojoval, které na velkém jevišti Evropy nesmírný dramat hrály. *) Když se tedy na podzim r. 1813 p. Kliment k vůli nemilému, drahému a nebezpečnému processu, jejž proti němu jeden z dřívějších majitelů nynějších jeho statků pozdvihl, osobně do Petro-

*) Zde, jakož i svrchu na stránce 51, míní spisovatel Napoleona I., jenž s neslýchanou armádou, 600.000 mužů (se 180.000 koňmi a 1372 děly) silnou, v červnu 1812 ruské hranice překročil, a z níž po 6. měsících jedva 20.000 mužů z Ruska vykročilo. A i tato hrstka lidí byla v takovém stavu, že jich už jen asi 100 zbraň mělo.

hradu odebrat musel, a ani nevěděl kdy se vrátí, odjížděl alespoň s přetvářenou pokojností; aby však dokázal, jak dalece ženě důvěřuje, zanechal jí i plnomocenství vládnout statkem, jak by se jí líbilo. Když měl sedat do kočáru a ruku jí líbal, pravila k němu: „Míval jsi zlé myšlénky, Klimente! je-li pravda?“

„Odpusť Rozálie!“ odvětil p. Kliment; „byl jsem šílen.“

„Jedeš pokojný? pověz. Je-li toho zapotřebí k tvé pokojnosti, pojedu s tebou; útrat ti mnoho nepřidělám, a všecko nepohodlí a nebezpečenství ráda podstoupím, aby ti jenom žádná zlá myšlénka do hlavy nepřišla a hořkou hodinu nespůsobila.“

P. Kliment ji přitiskl k sobě, políbil v čelo, pak jí políbiv ruce a kolena pravil: „Zůstaň zde, má Rozinko! budu pokojný, neurazím tě žádnou špatnou myšlénkou.“

„Děkuju ti, Klimente! zasloužila jsem si toho, abysi mě ctil.“

Tak se rozloučili. Pan Kliment měl velikou chuť, použít oběti Rozáliiny a vzít ji s sebou. Ale byl by tím ukázal nedůvěřivost a pochybnost. Přemohl se tedy a jel. Rozálie pak krásná a mladá, po štěstí bažící Rozálie, žena starého, ošklivého a žárlivého muže, jehož nemilovala, zůstala doma samotinká,

paní své vůle, svého času a sto tisíc důchodů, které jí muž na udržování domu ustanovil. Nemesis zatleskala rukama, a tu p. Kliment jel do Petrohradu a slyšel jenom zvonky poštovské, jejichžto ozvěna se široko rozléhala. P. Kliment se zdržel v Petrohradě 18 měsíců, a přijel domů v prvních dnech listopadu 1814, to jest za půl třetí neděle po navrácení-se ženy, kterážto 18. října se navrátila od matky, kdežto skoro půl roku bydlela. On vyhrál soud, jenž ho tolik času stál; nakoupil ještě mnoho zajímavých a drahých věcí, jimižto drahocenné své sbírky doplnil; neztratil nic na zdraví v tom studeném a měnivém podnebí; naopak utvrdil a posilnil se jaksi, a nabyl zase bývalé pohyblivosti, a s ní bývalého rozmaru. Po celý čas svého pobytu v Petrohradě dostával od správce svého z domu psaní plné upokojení, od ženy pak plné příchylnosti, dobrého rozmaru, ba i nevinných žertů, jimižto jej dráždila a spolu upokojovala. Mezi jinými mu dávala zprávu, že se pan Vladislav H* oženil, a ona že je v zoufalosti; že měla u sebe vojsko v bytu, že všecky jeho konírny byly plné koní, a všecky pokoje pro hosti že byly plné zdvořilých, hezkých a velmi dobře vychovaných důstojníků; že v jeho vlastních pokojích ubytovala hraběte C*, generála od kavalerie, a císařského generálního

adjutanta, jenž je příbuzným její matky; pod Borodínem raněn byl, a teď za náhradu svých zásluh a jakožto raněný velí záložním sborem, jenž má stát na Podolí a Poberaží; že navzdor ranám a stáří, kdežto mu už je přes čtyřidcet let, je to člověk tak milý, tak pln půvabů a neodolatelných kouzel v rozmluvě a obcování, že se do něho nejúplněji zamilovala, začež prosí muže za odpuštění a k čemuž se nejnaivněji přiznává. List tento byl tak vesele, tak obratně a vtipně napsán, že se jím p. Kliment, jenž téhož dne, když jej dostal, také od tajemníka při senátě zprávu obdržel, že záležitost jeho na docela dobré cestě je, nesmírně potěšil, několikráte jej přečetl a srdečně se usmál.

Všecky tyto okolnosti spůsobily, že p. Kliment přijel domů zdráv, vesel, pokojen a dvakrát víc ještě, mohlo-li to být, do své ženy zamilován. Ona jej přivítala s tou přirozenou upřímností a náklonností, v níž nespatřil žádného přetvářeni, žádné přemrštěnosti, kterážto by komedii prozrazovala a snad mu na mysl uvedla, že nepřítomnosti jeho docela jinak použila, nežli se z jejích psaní domýšlet mohl, a teď nějaký manželský odskok přílišnou srdečností pokrýt chce. Zarazilo to trochu p. Klimenta, že ji našel bledou, že se mu pleť její zdála ještě jemnější a průzračnější, že trochu

byla hubenější a vážnější, že na ní neviděl té dřívější pružnosti a síly v chůzi a pohnutí, jakoby z nějaké dlouhé a těžké nemoci vstala, o níž mu však v posledních listech ani slova nepsala. Ale Rozálie jej honem upokojila, stěžujíc si mu, že je to následek unavení a starostí, jakých zakusila u matky, kterážto několik měsíců tvrdošíjnou nemocí sklíčena je, že právě proto tak dlouho doma nebyla, že celý čas sotva několik nocí pokojně spala, a utrmácela se nesmírně ustavičným bděním, dohlížením k nemocné, která v nemoci ještě výmyslnější, než když je zdráva, od nikoho mimo ni péčí těchto přijmout nechtěla. P. Kliment nesmírně potěšen, že to není nic jiného než unavení, pochválil ženu, že s vynaložením vlastního zdraví matku ošetřovala, upokojil se a zaměstnával se hospodářstvím, domem, pořádáním a ukazováním ženě pokladů, které s sebou přivezl a které z větší části sestávaly z drahých a neobyčejných vykopaných kostí a nerostů, jimižto Sibiř obohacuje vědu a na svět předpotopní tak důležité světlo hází.

Brzy však obohatila náhoda novým a neočekávaným pokladem, jenž nás má blíže a docela jináč zajímat, dům tento, v němž, byť i nebylo teď toho rozčilení, toho štěstí, o němž blouznívají lidé, vstupujíce do stavu manžel-

ského, byla však pokojnost, dostatečná zásoba důvěry, a se strany muže pořáde rostoucí láska, se strany ženy povolnost, příchylnost a docela nevymýšlená uctivost. Za několik dní po přijetí p. Klimenta domů nastaly nesmírné sloty. Déšť se sněhem smíšený močil ustavičně zem, bláto dvůr zámecký, všecky cesty ve vsi a stezky v zahradě, a vlhkost pronikající nesnesitelnou zimou dobývala se i do pokojů dobře opatřených a topených. Tento nečas, tak přirozený v listopadě, se zdál podivným jakýmsi spůsobem na Rozálii účinkovat. Přistupovala každou chvíli k oknu, hleděla na plačtivé a šerými oblaky zakryté nebe, a odcházejíc zarmoucená, zdála se být nepokojna a povzdychávala. P. Kliment to spozoroval; a poněvadž v lidech nedůvěřivých a žárlivých obraznost neustále pracuje a ze všeho důmněnky béře, které v nějaké hrozné strašidla mění, tedy se tázal, proč slota a zima v listopadě se jí zdají divnými být a ji znepokojovat. Odpověděla, že ji to jenom hněvá a mrzí, že se cítí nezdravou, trpí na závrať hlavy, že by ráda vyšla, oddechla si na čerstvém povětří, a že nemůže. P. Kliment našel tuto odpověď velmi jednoduchou a uspokojující, a neptal se na nic víc. V noci, po všecky ty dni nečasu a zimy, nemohla Rozálie spát. P. Kliment slyšel že vzdychá, že se na po-

steli nepokojně obrací, že často zdvihá hlavu a k oknu ji otáčí. Zase se tedy vyptával, kdykoli se probudil, co jí je, proč nespí a jakým nepokojem se trápí. Žena, kladouc svou dlaň muži na ústa, prosila jej, aby si toho nevšímal, aby spal, ona že si tak zvykla u postele matčiny nespat, že jí to nic neškodí; že mimo to ještě také nedostatek pohybování a čerstvého povětří jí udělal hlavu těžkou a odňal jí spaní. Muž políbil krásnou dlaň, ježto se ho dotkla, obrátil se na druhou stranu a zase usnul.

Dne 15. listopadu přestal déšť, nebe se vyjasnilo, několikastupňový mrazík přitužil a osušil zem, a slunce jasné a paprsčité ohřávši povětří, dalo ten krásný podzimní den, kterýžto jako chvíle radosti v zármutku, jako záře naděje v pochybnosti, milým je a žádoucím. Rozálie nemohla radosti své utajit. Od rána chodila po zahradě, jezdila v odkrytém kočáře, procházela se po dvoře, šla po návsí až k hospodě, do níž nakoukla, davši se do rozmluvy se židovkou, blaženou vlídností a milostí jasné paní. Oběd jedla s chutí, po obědě vytáhla ještě muže do zahrady, obvinula jej sama teplým šálem, aby se nezastudil; slovem, byla celý den v pohybování a v nějakém neobyčejném, skoro horečkovém stavu, který p. Klimenta z počátku zarazil; ale když mu

ukázala modré a jasné nebe, uvěřil, že ji tak těší neočekávaný návrat slunce a krásného počasí. Blažen tímto náhlým uzdravením Rozálie, a tudíž tak sladkým jejím rozmarem, zakusiv až příliš následků z této změny v povětrnosti, ač už slunce nesvítilo a jenom hvězdy se na nebi jiskřily, měl p. Kliment důležité příčiny si přát, aby tak pěkných dní bylo co nejvíce, a aby takové chvíle, jakých tohoto dne okusil, se co nejčastěji opakovaly. Přemýšleje tedy o tom, a zabíhaje ve šťastném blouznění tak daleko, až se mu zdálo, že život jeho a jmeno nezhyne na světě, probral se docela ze sna. Alabastrová lampa osvětlovala slabým světlem krásný spací pokoj a spanilé jejich lože. Unaven trochu myšlénkami, ač byly čarovné, odhodil se svého ramene přikrývku, zdvihl se zticha, podepřel se o podušku a nachýliv hlavu díval se na Rozálii. Ona spala libě a pokojně, dech její byl rovný a žádným sněním nepřispíšený; zdálo se mu i to, že po dni a večeru tak dobře ztráveném, lehký ruměnec vystoupil na její krásné líce, že se ústa staly korálovější, že dlouhý stín, jenž padal od černých řas její modré a okouzlující oči oslánějících, už nepokrýval oněch modrých známek slabosti, ježto pod nimi viděl, nýbrž ležel pokojně na hladkých a vyplněných jejích tvářích. P. Kliment se nesmírně po-

těšil tímto odpočinkem ženy, kterouž tak miloval a jejíhožto zdraví, pokoje a štěstí si tak velice přál, a boje se ho i políbením přetrhnout, zatajil v sobě dech a pohroužil se v sladkém dívání. V tom se mu zdálo, že uslyšel za oknem u spacího pokoje, kteréžto na zahradu šlo, nějaké zastenání a jako pláč nemocného a malého stvoření, a v tomtéž čase se mu také zdálo, že sebou jeho žena nepatrně trhla.

P. Kliment nesmírně podiven jedním i druhým, nepouštěje už očí s obličeje Rozáliina, začal s napnutím poslouchat. Stenání se opětovalo a přešlo ve zřetelný pláč dětský, ale pohnutí ženy, které při prvním ozvání-se tohoto hlasu spozoroval, bylo patrně klamem, neboť Rozálie spala pokojně a žádným znamením neukazovala, že cítí, že na ni muž hledí a slyší že někdo za oknem pláče. Upokojen tímto spozorováním, poslouchal p. Kliment dále a brzy se přesvědčil, že nějaké nešťastné stvoření opravdu za jejich oknem je, že se ho ostré povětří listopadové noci dotýká, že tedy pláčem žalostným si stěžuje hvězdnatému nebi na svou osiřelost a o pomoc lidskou vzývá. Nepochopuje nijak, co si o tom pomyslit má, a odstrkuje celou silou vůle strašící obrazy, které se mu v houfech do hlavy hrnuly, vstal ticho, aby ženu neprobudil, a hodiv na sebe župan, přistoupil k oknu,

odhrnul záclonu a díval se, odkud pocházel tento pláč, jenžto se pořáde hlasitěji a zřetělněji do pokojů prodíral. Hned vedle okna spatřil nevelký košík a v něm se všech stran zavinuté děcko, kteréž nemohl v obličeji zahlédnout, ale viděl, že nad ním byla udělána jakoby budka oslánějící a dechu nezarážející. S počátku sám nevěděl, co si má počít. Už mu připadalo na mysl, aby nebudě ženy, zticha vyšel, poslal komorníka, aby toho nešťastného tvora vyndal a hned do vsi k nějaké matce odnesl, kterouž by ujistil, že jí za vyživení a vychování toho sirotka bohatě nahraženo bude. Ale v tom okamžení se ten ubohý červík tak žalostně ozval, že úpěním svým se mu vdíral do srdce, že připomenuv si svoje blouznění a myšlénky, které jej před touto událostí tak sladkou nadějí kolíbaly, a domnívaje se, že jej snad Bůh tím jistěji potěší jejich vyplněním, slituje-li se nad sirotkem, dá mu ve svém domě přítulku a vychování, rozhodl se docela jináč. Nechtě však ničeho v tomto ohledu začínat bez vědomí a svolení ženina, umínil si ji nejdříve zbudit, a to, co jim Bůh zatím posílá, ukázat. Přistoupil tedy k lůžku a začal na ženu volat. Ale sen její byl tak tvrdý, že na jeho hlas neprocitla. Dotkl se jí zlehka rukou, ale i to nic nepomohlo. Trochu pomaten, naklonil se k jejímu obličeji.

Dech byl stejný a sen hluboký. Spozorovalť arci p. Kliment, že jí pot vystoupil na čelo, které bylo jako led studené a chladnými krůpějemi smočené; ale že ubohé dítě ještě silněji plakat začalo, neměl kdy vyvádět z toho nějakých důmněnek, a položiv hbitě ruku pod podušku, zdvihl ji jemně a ženu v lůžku posadil. Tu se teprva Rozálie probudila a oči si protírat začala. Když spatřila muže vedle sebe stát, lekla se, podivila, a odhrnujíc vlasy s čela, zvolala:

„Co pak je, Klimente? Ach! Bože! jak jsem to spala. Pročjsi vstal, nejsi snad nemocen?"

„Ne, moje živobytí," odvětil p. Kliment; „ale máme hosta."

„Koho?" zvolala protírajíc ještě oči; „snad matka přijela?"

„Ne, ne, ale poslyš —" V té chvíli začalo dětátko silně plakat.

„Co je to?" vykřikla teď Rozálie a rovnýma nohama se vzchopila z postele.

„Vezmi něco na sebe, je chladno," řekl muž a obvinul ji velikým šálem, který se mu namanul. Takto zavinuta a celá se třesouc, přistoupila k oknu, a pohlédnuvši na košík venku stojící, a slyšíc už slábnoucí pláč dítěte, zalomila rukama a křikla:

„Ó můj Bože! na takové zimě ubohé! ubohé stvoření!"

V hlase jejím byla taková bolest, že se p. Kliment až ulekl. Honem tedy doložil: „Zbudil jsem tě schválně, Rozinko! abych se s tebou poradil, co s tím uděláme . . .“

„Ale to potom, Klimente! potom“ — zvolala čerstvě — „a teď je poruč vzít, ohřát, nakrmit. To ubožátko tam zmrzne — slyšíš jak jeho hlas slábne; ó! nešťastné děcko — bez matky!“

„Ty jí budeš, Rozinko!“ řekl pohnutý a poctivý p. Kliment.

„Ó! budu, budu — ale jdi, dej je přinest“ — a vrhla se ke zvonku a začala za šňůru trhat. — Poděšená komorná vběhla v pouhé košili. Rozálie ji chytila za ruku, dovedla ji k oknu a ukazujíc na košík, zvolala: „Podívej se! někdo nám podstrčil nějaké ubohé dítě. A tam je tak zima, už skoro plakat nemůže. Zbuď Vidalskou. Běžte honem, přineste je, ohřejte.“

Komorná vyběhla. P. Kliment, obuv teplé, aksamítové boty, vyšel potřebných rozkazů dat; tu Rozálie spatřivši se samotnu, si vzdychla z hloubi prsou, natáhla ruce k děťátku za oknem kvílícímu, a zakryvši si pak obličej rukama, klekla vedle okna a začala hořce plakat. Brzy se však zpamatovala, ohlédla se ke dveřím, kudy muž odešel, a otřásši se v celé své postavě, zvolala: „Díky tobě, Bože!“ — A není na tom nic divného. Venku bylo zima, a Ro-

zálie byla ženou. Takto poděkovavši Bohu, že se dobrý skutek na sirotku vykoná, vstala s místa, utřela čerstvě slzy a začala se oblékat. V té chvíli přišel muž a oznamoval jí, že už dal koně do bryčky zapřáhnout a poslal do vsi pro nějakou ženu, která nedávno porodila, aby přijela se svým dítětem do zámku a přikájela zatím ubohého podhozence, než dobrou kojnou vyhledají.

„Děkuju ti, Klimente!“ řekla už pokojněji Rozálie, „že ti to dříve na mysl přišlo než mně, ač jsem ženou a snad sama budu matkou“ — doložila hledíc s významným úsměchem na muže, jemužto se oči radostí zableskly — „ale opravdu, tak jsem byla polekána spatřením té nešťastné oběti, zvláště tím pomyšlením, že tam může zmrznout bez pomoci, že jsem ztratila paměť. — Odnesli-liž je už?“ tázala se oblékajíc se a nejdouc k oknu; „neboť jaksi utichlo.“

P. Kliment přistoupil, podíval se, a upokojil ženu, že tam košík už není.

„Poctivé Vidalské je odevzdám k opatrování,“ pravila dále Rozálie; „ona je taková dobrá a byla sama matkou. A je-li to děvčátko“ — doložila klopíc oči — „tedy si ji potom sama vezmu na starost.“

„Jak se ti líbí, má Rozinko!“ řekl p. Kliment.

„A jakž? je živo?“ řekla v tom Rozálie ke vstupující komorné.

„Je, prosím Vaše Milosti,“ odvětila komorná, „a takové krásné děťátko, jako andílek.“

„A kde je?“

„Je tu v garderobě, prosím V. M.“

„Klimente! já se půjdu podívat,“ pravila Rozálie dosti lhostejně.

„Jak chceš,“ odvětil muž; „ale snad by je Vidalská sama opatřila.“

„Vždyť je položili za mé okno,“ řekla Rozálie; „je vidět, že ubohá matka chtěla, abych já o ně péči měla.“

Šla tedy Rozálie do garderoby, přistoupila hbitě ku košíku na posteli Vidalské stojícímu, a nahýbajíc se nad ubohým dítětem, kteréžto jak vidět umořeno pláčem a ucítivši teplé povětří usnulo, hleděla dlouho na krásné a plné tvářinky a vůčihledě se přemáhala, aby neukázala ani přílišné bolesti ani radosti.

Když rozvinuli krásné a teplé peřinky a plínky, a pod nimi tenoučké prádlo, v něž dítě zaobaleno bylo, ukázalo se, že to byl zdravý, tlustý a červený chlapeček, že měl na krku stužku, na ní jakoby tobolku z tenké látky, ježto osláněla jeho prsa a z níž vykukoval papír.

„Pojď Klimente! pojď sem! podívej se, co je to za krásného chlapečka,“ řekla Ro-

zálie, obracujíc se k muži, jenž mezi dveřma stál. „Škoda, že to není děvčátko,“ doložila; „ale co je dělat. I tohoto ubohého hošíka vychováme, je-li pravda? Jak pořádný má výbyt, jak starostlivě byl zavinut! Ó ubohá matka, co musela slzí prolít, zavinujíc své dítě posledníkráte, a vyvrhujíc je na mráz, na nejisto, přijmou-li je, nepodhodí-li je někam dále, za jiné dvéře, za jiné okno! Viď, že je to strašné! Krev se ve mně stydá při pouhém pomyšlení na takové postavení!“ — P. Kliment dosvědčil, že je to pro mątku okamžení opravdu velmi hrozné.

„Ale tu, prosím Vaše Milosti, je nějaké psaní,“ řekla Vidalská, vytahujíc pomalounku popsaný papír.

„Ukaž, Vidalská!“ řekla Rozálie, berouc papír; „opatřtež tu a zaviňte dobře to ubohé dítě, nežli přivezou nějakou ženu. A my zatím, muži, si to přečteme.“

Vrátili se tedy do spacího pokoje, dali si více světla přinest, a p. Kliment, vzav z rukou ženy list, na krásném, velínovém půlarchu napsaný, díval se na ráz písma, prohlížel podobu jednotlivých písmen, a buď ze zvědavosti anebo z podezření tak bedlivě jej prohlížel, že roztáhnuv jej před světlem, ani na vodní znamení nezapomněl, na něž starostlivě hleděl. Celý tento čas stála žena mlčky vedle

něho a nepřetrhovala netrpělivostí tohoto zaměstnání manželova. Kdyby byl p. Kliment tu chvíli ne na vodní znamení, nýbrž na její obličej pohlédl, snad by se byl více dověděl a dříve dostal na stopu, ježby jej k rozluštění této pohádky byla vedla. Ale muži se obyčejně nedívají tam, kam je zapotřebí.

List, psaný vůčihledě rukou dobře vychované ženské, na ně oba dva adresovaný, obsahoval následující slova: „Vážené panstvo! jste bezdětni a bohati, jste milosrdní a darů božích umíte užívat po křesťansku. Pokryta studem, oplakávajíc hořkými slzami poklesek mladosti a hříšné rozčilení nezkušeného srdce, padám před Váma na tvář a prosím Vás o slitování nad nešťastným tvorem, kterému jsem živobytí dala, a k němuž se veřejně přiznat a nad nímž bdít nemohu. Ty krásná Paní! ucítíš celou, neskončenou bolest, která rozrývá mou duši, když slova tato píšu. Bůh Ti ještě nedal být matkou, ale v prsou máš srdce ženy, které křiku matky rozumí a v kterém se najde hlas, jenž se za mého ubohého, ode mne odhozeného sirotka přimluví.“

Rozálie, která list tento číst začala, rozplakala se na tomto místě a dala psaní manželovi. P. Kliment nacházel tento hluboký soucit ženin přirozeným, neboť byly slova opravdu plny srdečnosti a pravdy, ba i sám, jsa pod

kouzlem snění, které jej v této proň památné noci kolísaly, se pohnul, utřel nepozorovaně slzu, která mimovolně oko jeho zvlažila, a vzav psaní z rukou plačící ženy, četl dále: „Nač by Vám bylo vědět kdo jsem, a co mě nutí, abych se odřekla nejsladčí, pro každou ženskou nejsvětější povinnosti. Musím být velmi nešťastna, všecky formy a předpisy společnosti mě musejí železným poutem svírat, když jsem se odvážila k tomuto zoufalému kroku, když od prsou svých drahé své dítě odtrhnuvši, je samotné zanechávám za Vaším prahem v době, kde snad zima sevře zemi, když ostrý vítr zašumí nad jeho nevinnou hlavou, když nebudu přesvědčena, zasáhne-li Vás pláč jeho a pohne-li Vás k slitování a milosrdenství. Ó vážení Páni! čtete-li tato slova, vězte jenom to, že za svou milost obdržíte náhradu; že slzy a modlitby mé Vám vyžádají u Boha sladkou útěchu v živobytí Vašem; neboť já ho nebudu vzývat o milosrdenství pro sebe, nýbrž jenom o požehnání pro Vás, že ubohému dítěti, kterého se vlastní matka odříci musela, dáte přítulek a vychování. Neboť nemyslete, ctění Páni! že bych měla nějaký jiný účel, odevzdávajíc Vám svého syna. Zachová-li jej Bůh a Vaše milost při živobytí, obejde se bez podílu z Vašeho bohatství, kteréž všecko pro svého potomka zachovejte, jímžto Vás zajisté k náhradě za

dobrý skutek nebe obdaří. Ale dejte mu zdraví, dejte mu vychování, o to Vás se slzami a na kolenou prosím. Jste bohati, nebude Vás to ničeho stát, a ten kousek chleba, který mu udělíte, nespojí se zajisté se žádnou výčitkou, jaká obyčejně spůsobuje hořký pokrm sirotkovi. Proto jsem Vás vybrala, aby nebyl břemenem dobrodincům svým, nežli vyroste, nežli sesílí a naučí se o vlastních silách se prodírat skrze trní tohoto života. Snad přijde čas, že přemohu stud, jenžto mi dnes největší rozkoš na zemi vydírá, že Vám upadnu k nohoum a za dobrodiní Vaše Vám poděkuju. Teď zdvihám k Tobě ruce, ctěná! dobrá! krásná Paní! pohlédni časem na mé ubohé dítě okem matky, usměj se na ně tím úsměchem, který andělé na ústech ženy složily; obdař je někdy tím lichocením, kterého mu já hříšná a zbloudilá dát nemohu, a uvidíš, že budeš za dobrotivost tuto odměněna. Objímajíc a miliskujíc své vlastní dítě, poznáš jak jsem nešťastna, jakou rozkoš si odepřít musím, a jak velké zastávajíc mě mi proukážeš dobrodiní!“

P. Kliment pozdvihl v této chvíli oči na ženu, a vidouc, že jí slzy dvouma potokama po obličeji kanou, nedivil se pranic, že ji toto sladké proroctví tak silně dojímá, ale sám do živého dotknut a takřka přesvědčen, že se vyplní, vzal ji za ruku a s nadšením ji

políbil. Rozálie jej také políbila na čelo a prosila aby dále četl. Četl tedy, jak následuje: „Končím už, neboť se mi nedostává sil, a blíží se chvíle rozloučení, kterážto tolik odvážnosti, tolik síly požaduje. Bůh mi dopomůže, a to přesvědčení, že dítě své do nejšlechetnějších rukou odevzdávám, mě upokojuje. Syn tento se mi narodil 28. září. Je pokřtěn ve vyznání římsko-katolickém. Na křtu svatém je mu dáno jmeno Tadeáš, které si s sebou přinesl. Příjmění bohužel! nemá žádného, neboť matka jeho byla slabá, hříšná, neboť v chvíli zanícení a zbloudění vášnivosti zapomněla na to, že může uvrhnout do světa ubohého tvora, který nepřinese s sebou na svět žádných práv, kterému jmeno otcovo nepřipraví cestu v živobytí a nezasloní štítem svým proti šípům úšměšků a zloby. Ó ty můj drahý, bezejmený andílku! odpusť toto zapomenutí své matce. Vystříhej se, abysi ji v žádné zlé chvíli neobtížil za to výčitkou, neboť srdce její beztoho poraněné, jenom od tebe balšámu a úlevy v bolesti své očekává. Buď zdráv, synu můj! Blahoslovím ti, má jediná naději! a žehnám této první cestě tvé, na kteréž Bůh nad tebou bdít, tvé matce odpustit, a v srdce cizí pro tebe ženy alespoň částku mé lásky k tobě složit račiž."

Když p. Kliment psaní toto skončil, zvo-

lala Rozálie: „Ubohá, ubohá žena!“ Muž se pranic nedivil této útrpnosti a neodporoval; pro upokojení pak ženy, jejížto hluboké pohnutí viděl, a jehožto zlých následků se ve své očekávané veliké radosti obával, slíbil, že jí dovolí zaměstnávat se tímto chlapečkem, jak se jí zlíbí, a že se sám z celého srdce přičiní, dát mu vychování a pojistit způsob výživy. Rozálie k němu natáhla ruku a usmála se tak sladce, že se zdálo, že to byl opravdu ten úsměch, jejž andělé na rtech ženy složili a o němž ona ubohá matka ve svém listě psala. Zapečetivše tyto shodné myšlénky a shodná přání strany podhozeného sirotka vzájemným stisknutím rukou, začali hádat, domýšlet se, odkud se za jejich oknem vzít mohl. Ale bylo velmi těžko přijít hned na cestu jakéhokoliv odkrytí, jmenovitě p. Klimentovi, jenž se nedávno z Petrohradu navrátil a osmnácte měsíců doma nebyl. Tutu jejich velmi přirozenou, ač neprospěšnou rozmluvu, přetrhl hrkot vozů na zámeckém dvoře. Domýšlejíce se, že přivezli ženu ze vsi a posilu vyhladovělému dítěti, které pláčem už hlasitějším a smělejším upomínalo o pokrm, šli obadva do garderoby. Brzy tam také vkročila mladá, hezká podolská selka, s děvčátkem do kožichu zavinutým. Rozálie přistoupila k ní, pohladila ji po tváři, a ukazujíc jí děcko, po-

věděla jí v několika slovech co se stalo, a prosila, aby mu dala prsu. Selka políbila své paní ruku, přikročila k pánovi a nahnula se k jeho kolenoum, pak položivši dítě své na lůžko garderobíny, svlékla se, sedla, a když jí podaly do tenké a krásné podušky zavinutého Tadeáška, začala jej kojit. Hrdina náš popadl rázně za prs bílý a plný toho mléka, jímžto požehnaná země podolská oplývá, a p. Kliment a Rozálie upokojivše se v tak nových pro ně roditelských starostech, potěšeni, že se jim podařilo od zimy a hladu zachránit malomocného lidského tvora, v tom sladkém citu, jejž dává dobrý skutek, a v sladší ještě naději, že odměněn bude, šli spánkem posilnit tělo, unavené dojmy této pro obadva důležité noci.

3.

Druhý den měli obadva dosti zaměstnání. P. Kliment, přemýšleje s pozorností o všech okolnostech, s podhozením dítěte spojených, nemohl se ubránit zlým a trapným myšlénkám. Jako nezřetelné přízraky se mu hemžily před očima rozmanité strašidla, kterým však žádné jasné podoby dát neuměl. Ač mu chování ženino po celý čas jeho nepřítomnosti nemohlo vnuknout žádného podezření, a její podivení, strach, ba i slzy, které včera prolévala, byly přirozeným následkem jak zvláštní

události, taktéž útrpnosti nad stavem opuštěného dítěte, a položením jeho nešťastné matky: proklínal přece v duchu, že byl tak dlouho z domu vzdálen, že nemůže skontrolovat každý její krok, každou myšlénku, a připustiv náhle, co v člověku tak nedůvěřivém přirozenou věcí bylo, že je snad obětí bezpříkladné vychytralosti, že má sám vlastním chlebem živit plod nějakého zrádného tajemství, které není v stavu proniknout, a o němž snad okolí ví; že tím bude předmětem posměchu v celé krajině, upadal téměř do vzteklosti a podivnou nějakou nenávist proti nevinnému stvoření, které včera pod střechu přijal, v srdci svém cítit začínal. Ale trpký stav tento trval jenom chvíli a jako blesk roztrhoval mraky, které duši jeho zastíraly. Když se pozastavil nad tím, že není ku pravdě podobno, aby poklesek, který si smyslil, mohl být pravdivý; když prošel myslí všecky poměry manželčiny, všecky osoby, které v čas jeho nepřítomnosti viděla, upokojil se zase a vracel se k oněm sladkým nadějím, jimižto se včera uspával.

V takovéto válce myšlének, podezření a nadějí zastala jej manželka, kterážto mu přišla dobrého jitra dat a snídaní s ním vypit. P. Kliment se ptal na dítě a hleděl jí bystře do očí, očekávaje co řekne. Obličej Rozáliin se pranic nezměnil. Odpověděla velmi při-

rozeně, že ubohé děťátko zajisté spí, že ho ještě neviděla, ale komorná že ji ujišťovala, že nassavši se dobře, ostatek noci zticha bylo.

P. Kliment se touto odpovědí také upokojil a odevzdal jí psaní od matky ubohého podhozence, kteréžto ještě jedenkráte přečetl a za dne proskoumal, aby je u sebe schovala. Rozálie, berouc psaní do ruky, doložila s úsměchem: „Je to ale podivná věc, kdo ta nešťastná žena je, a jakým spůsobem se mohla v noci prodrat do zahrady a tam košík postavit. Můj Klimente, dej vyslechnout zahradníka, ponocného a také ve vsi se vyptat, nebyl-li tam včera někdo, nenocoval-li někdo? Snad přijdeme na nějakou stopu.“

P. Kliment se upokojil ještě více tímto návrhem manželčiným a poděkoval v duchu Pánu Bohu, že podezření jeho bylo plané a nedověcné. Slíbil tedy, že její zvědavosti zadost učiní. Potom přemýšleje nějakou chvíli, doložil: „Bylo by však zapotřebí, to dítě někde ubytovat s kojnou, kteroužto dnes zajisté najdou. Já myslím,“ doložil hledě na ženu a pozorujíc každé pohnutí jejího obličeje, „že by bylo nejlíp v tom pokoji, co je vedle tvé garderoby. Budeš blíž u svého schovance. Na služebnictvo se není možná spolehnout.

A máme-li být dobrodincema tomu sirotkovi, tedy nedělejme nic na polovic."

„Poroučíš-li tak," odpověděla Rozálie pokojně, „tedy budiž; ale mně se zdá, žeby to už bylo tuze moc s naší strany. Pokoj ten je od našeho spacího pokoje jenom garderobou oddělen. Dítě může být nepokojné, může stonat, a pak nám jeho pláč nedá spát i bude nám protivné. A pak je v tom pokoji má koupel; nerada bych se zbavila toho pohodlí, a neměla bych se ani kam podít se svou vanou. A být tam pohromadě s dítětem a kojnou bych si nepřála. Leda kdyby to bylo..." doložila hledíc s úsměchem na pana Klimenta.

„Tvoje vlastní!" vpadl muž do řeči, nesmírně potěšen a docela upokojen, bera ji za ruku a tiskna k ústům.

„Ó! pak" — odvětila Rozálie — „by mi byla vůně dítěte a kojné příjemná. Pak bych tě bez ceremonií vyprosila ze svého pokoje a uložila bych náš poklad vedle sebe."

P. Kliment se v radostném vytržení nachýlil k jejím kolenoum, a políbiv je vstal zlehka s místa, jakoby mu velké břímě bylo se srdce spadlo. Pak přešed několikráte přes pokoj, vrátil se k ženě, která ještě kávu pila, a řekl: „Ale milá Rozinko! musíme si někde vymyslit koutek pro to ubože."

„Už jsem na to myslila," odpověděla

Rozálie. „Chtěla jsem ti s počátku navrhovat, abysme je dali někam do vsi k nějaké hodné ženě, třebas k té, co je teď přikájí, a která by je za dobrou náhradu ráda přijala."

„Ale, ale, Rozinko!" řekl p. Kliment trochu podiven. „Co by to pak bylo za dobrodiní od nás?"

„Tedy vidíš!" řekla Rozálie nepatrně si oddechnuvši a klopíc oči na šálek, v němž už nic nebylo; „byla jsem přesvědčena, že k tomu nesvolíš, zvláště když jsem si vzpomněla na některá slova v tom psaní."

Tu se zase na muže usmála, jenž úsměchu tomuto porozuměv jí opět ruku políbil a se tázal: „Jak pak jsi se rozhodla?"

„Tak to uděláme," odpověděla Rozálie vstávajíc, a vzavši p. Klimenta pod paždí, začala se s ním procházet. „Víš že Vidalská, ač nejpoctivější ženská na světě, se mi už nehodí. Je tuze těžká, neobratná, tuze tlustá, a zvláště bez ustání mluví, tak že je mi to časem protivné. A přitom se už nemůže s mými služkami dobře srovnat, které se s ní neustále hádají a jí všecko na zlost dělají. Proto jsem tedy chtěla poctivé Vidalské dát pokojnější kousek chleba a sobě také mrzutosti ušetřit. Dej mi v některé oficíně vykázat pokojík se zvláštním vchodem, tam ji usadím a dám jí toho sirotka pod ochranu,

a pod dohlídku kojnou a nějaké děvče k posluze. Tím spůsobem se všemu vyhoví, je-li pravda?“

Muž se s tímto návrhem ženiným shodoval, a za několik dní se našla zdravá a mladá kojná, dva pokojíky v oficíně, se síňkou a zvláštním vchodem se zřídily a nevyhnutelně potřebným nářadím opatřily, a Vidalská, která k hošíčkovi hned přilnula s tou lehkostí, s jakoužto srdce ženy dobré, už ne mladé, a která mnoho dětí měla, se naklání k takovému nemluvňátku, v němžto vidí všecky vlastnosti, ba i rysy, které ji na první nebo poslední její dítě upomínají, se s potěšením podrobila této nové funkcí, kde mohla také svou zkušenost ukázat, kde byla úplně samostatnou, kde doufala že se zbaví toho hluku v garderobě a dohlídky nad několika hezkými děvčaty, které to dobře cítily, že jsou mladé a hezké.

„Pojď moje zlato! pojď můj červíčku!“ mluvila stěhujíc se už do nového obydlí a zavinujíc hrdinu našeho na cestu. „Nestane se ti u mne křivda. Já nezaspím, jak zapláčeš v noci, dostaneš hned mlíčka, dobrého, chutného mlíčka. No, no, neplakejž tak,“ volala na chlapce, jenž ruce vytahoval a vázat se nedal; „musíš být trpěliv, holoubku, neboť tě to ke tvému dobrému vážou. A jak se

křiví a namáhá! jako šídlo chlapec, Pánbůh ho požehnej! zrovna takový, jako můj nebožtík Josífek, ubohý andílek, co mi umřel na zimnici, tenkráte jak panovala na Podolí a jak tolik dobytka pocházelo. Podej mi peřinku, Baruško! říkají ti Baruška?“ doložila obracujíc se k nové kojné, a natahujíc k ní pravou ruku, držela levou zatím ručky Tadeáškovy, jenž vřískal a hlavinkou kroutil, jakoby čítal Emila od Rousseau a věděl, že jej nepotřebně vážou a na otroctví života navykají.

Když jí kojná, do nových svých povinností ještě nevpravená, nepodávala tu podušku, co ona chtěla, odstoupila Vidalská od postele a šla sama na místo kde oděv děcka ležel, a ukázavši kojné, jaká peřinka a přikrývka k čemu slouží, vzala žádanou podušku a vracela se, převalujíc svou ohromnou tělnatostí v pravo i v levo, a šmathajíc přešlapanýma střevícema, poněvadž nohy její pod břemenem těla unavené jí často otýkaly, a jiné obuvi nosit nemohla.

Zatím hrdina náš, ucítiv chvíli svobody, sebou silně na posteli mrštil, a hrabaje loktama i kolenama rozvinul plenky, a vydobyv ručky i nožky navrch, začal nima házet.

„Kriste Jesu!“ vykřikla Vidalská, vrátivši se a spatřivši, že silný hošík celou její

práci v nic obrátil. „Podívejte se, lidičky! takové je to malé, a už tak neposlušné! co to bude později!? No počkej, ty zbůjníku! nic ti to nepomůže. Be! be! křič nekřič, a tak tě svážu, že nebudeš pěstma klátit. Měla jsem už takové neposedy, a pomohla jsem jim. O nic lepší nebyl ani můj Staníček, ani František ani Honzíček můj ubohý, co mi umřel na neštovice. No, dej sem ručky, chlapče! budeš mít ještě dost času na vůli a svévůli.“

Tak mluvíc a otáčejíc přikrývkami krásné a plné tílko Tadeáškovo, přemohla konečně jeho odpor, položila peřinku na koso a položivši na ni dítě, jako živou mumii ušněrované, obvinula je touto sporou poduškou, povázala ještě povrchu a přikryvši tvářičky šátkem, dala je kojné. Pak se oděla salopem, a hodivši na hlavu šátek volala na služku, aby vzala košík, v němž byla celá garderoba děcka složena, a s takovýmto obřadem jdouc sama napřed, v prostředku majíc kojnou s děckem, a za nima děvče s košíkem, se stěhovala do nového obydlí.

Příbytek tento byl malý, ale suchý a teplý. Sestával z předsíně na zahradu jdoucí a ze dvou pokojíků. V prvním byla pro Vidalskou kanapka, cicem potažená, stolek, skříně na věci, druhá na rozličné pamlsky,

hrníčky, láhvičky se sladkými šťávami pro dítě; bylo tam též několik sedadel. V druhém, z něhož šlo okno na dvůr, byla její postel, vysoko peřinami vystlaná, pokrývkou s velikými květy přikrytá, a čtyrmi poduškami u stěny narovnanými opatřená. Nad postelí visel sv. Josef s lilií v ruce, patron jejího nebožtíka muže, kterému, ač se časem opíjel, přece k vůli památce třinácti dětí nezlomnou věrnost a vždy vděčnou památku zachovávala. S levé strany svatého obrazu byla hromnice, na růžové stužce zavěšená, s pravé kytka z uschlých květin, na den na nebevzetí Panny Marie za obraz zastrčená a teprva na příští tuto slavnost vyměněnu být mající; též kropenička s láhvičkou svěcené vody, kterouž jí paní z Počajova ze stopy Boží Rodičky přivezla, kdežto tuším před přijetím pána v čas svého přebývání u matky byla. U postele stál stolek, na němž ležel kalendář Berdyčovský, zlatý nebe klíč v černé kůži vázaný, písničky v krátkém ale tlustém formátě, v odřených deskách a s růžky na varhánky skroucenými. Vedlé této biblioteky Vidalské ležela tlustá punčocha, se silné jak vidět nohy, k patě už dodělaná a dosti hrubým drátem připíchnutá. Ve stolku pak, trochu pootevřeném, bylo vidět snář, který musel bývat v častém užívání, jak z obálky vidět bylo,

a hru zamastěných a starých karet, kterými si vykládávala. Na druhém konci postele, zády k peřinám obráceno, stálo velké křeslo s lenoškama, nejdrahocennější nábytek pro Vidalskou, neboť se v něm dokonale směstnala, mohla se opřít ramenama, a dělajíc punčochu měla nač položit lokte, které skoro neustále musela nosit v povětří, poněvadž je nesmírně tlusté boky rozpíraly a od těla odstrkovaly.

Naproti posteli, v docela prázdném a čistém koutě, stála kolébka Tadeáškova, kterou si Vidalská zatím od ekonomové vypůjčila, kolíšící-se na jednoduchém, doma dělaném, ale čistém koberci, aby kolíbadla její o podlahu netloukly. U okna zasláněla kolébku stará španělská stěna, jižto si od podkoního vyprosila, aby nešlo zchovanci jejímu světlo do očí a aby na něj vítr od okna neval. Lavice pro kojnou, vystlaná dobrým slamníkem, opatřená poduškou a přikrývkou, o kteréžto Vidalská v čeledníku boj svedla a je téměř násilím jedné z nejsvéhlavějších děveček vydřela, stála u zdi naproti oknu. Mimo toto nářadí byla v tom pokoji ještě komoda na plénky a jiné věci chlapečkovy, nízké sedadlo pro kojnou, a druhá stolička pod nohy pro Vidalskou, věc pro ni nevyhnutelně potřebná, a kteréžto si právě tak vážila, jako

snáře, karet k vykládání a pyksly, kterou po svém nebožtíku muži zdědila.

Do takovéto jízby byl dne 18. listopadu r. 1814 náš hrdina přenešen a v kolébce pro něj připravené uložen. Do celého tohoto zřizování, do tohoto stěhování se Rozálie dokonce nemíchala, a nešla zchovance svého tak dlouho navštívit, až jí p. Kliment, jenž se této nevšímavosti nemálo divil, sám procházku tuto navrhl. Když přišli, spal chlapec, přikrytý starým, zeleným závojem Vidalské, jejž jí někdy Rozálie byla darovala, a jejž ona z denně vzrůstající náklonnosti k děcku jí svěřenému od svého skořicobarevného klobouku odepiala, zbavujíc se tím spůsobem ozdoby, které jenom na veliké svátky do kostela užívala.

Potěšena příchodem pánů vyšla jim nejprostrannější ze všech vychovatelek, co kdy byly, do prvního pokoje naproti, a klaníc se s úsměchem prosila, aby ráčili vkročit a na chlapečka se podívat, jenž jako nějaké páňátko ubytován a zaopatřen je.

„Kdybyste, Jasná Paní, věděla, co je to za svévolníka, jak veliký a silný je, to je ku podivu! Není mu tuším ještě ani dva měsíce, a vypadá jako dítě čtvrt roku staré. Zrovna takový byl můj Honzíček, a také se mi neodchoval a umřel na neštovice. Ale já to neříkám proto, žeby se to mělo i tomuto an-

dílkovi stát,“ doložila zpamatovavši se a zahlédši, že obličej Rozáliin sebou trhl a trochu se změnil, nač p. Kliment arci pozoru nedal, poněvadž se tu chvíli po pokoji ohlížel a na nábytek v něm se díval.

„Ať jej Bůh zachová,“ pravila dále, „a zajisté jej dáte, Jasná Paní, hned očkovat, aby se takové neštěstí nepřihodilo. Já jsem už na to zpomněla ekonomovi, ale on mi odpověděl, že je teď špatná cesta a že nemůže do města poslat. Co je to za lidi! škoda je jim slova říct!“

„Nestarejte se, Vidalská!“ ozval se p. Kliment, vida že žena jeho mlčí, a jakoby ji povětří v této světnici zarážело, šátek u úst a nosu drží. „Já mu sám poručím, a zejtra tu bude felčar s neštovicemi.“

„Děkuju Jasně Velmožný Pane,“ odvětila stařena klaníc se. „To pak už budu bez starostí, jak to jen s neštovicemi dobrý konec vezme. Potom přijde leda spála; ale spála — to je už žert, jen když se pozor dá. Měla jsem najednou šest dětí na spálu stonavých, a nic se jim nestalo; jen Valerka se trochu nastudila a bylo s ní už zle, ale přece Pánbůh dal, že se to spravilo bez kropáče a kadidla.“

„Ale ukažte nám přece druhý pokoj!“ pravila konečně Rozálie, vidouc že se dostala

Vidalská na předmět, v němž byla nevyčerpatelná.

„Prosím za odpuštění, Jasná Paní. Zapomněla jsem, že bude Jasné Paní milejší podívat se na Tadeáška, nežli poslouchat moje žvatlání. Ale nic neškodí, že jsem si trochu porozprávěla. Ba i můj nebožtík Honzíček byl k něčemu užitečným, třebas po smrti. Kdyby mi byl nepřipadl na mysl, neměla bych zejtra ferčala s neštovicemi. Ale prosím, Jasní Páni!" doložila a vtlačila se po boku do dveří, které se jen napolo otvíraly, proto že ze síně a první světnice vítr vál.

Když se přiblížili ku kolébce, zdvihla Vidalská zelený závoj a ukázala jim chlapečka. Prádlo jeho bylo čisté, tvářičky plné a červené; dítě spalo tím blahým spánkem, jehožto trvání a síla se pořáde zmenšuje, čím více se duše probuzuje, čím více myšlénka k bdění povstává, jižto často žádná práce, žádné unavení těla ukolíbat nemůže.

Rozálie pohlédla na děcko, a p. Kliment na ženu. Ale nemohl nic spozorovat, poněvadž mladá žena ještě nebyla zvyklá na ty výpary, které se vzněcujou v pokoji dětském, kde je kolébka a kojná; držela šátek na ústech a větší polovici obličeje jím zakryla.

„Máte tu tedy všecko, Vidalská?" řekla po chvíli Rozálie, ohlížejíc se na kojnou která,

v čisté košili a s novým šátkem na hlavě u kamen v té pokorné postavě stála, jakou mívají poddané před tváří svých pánů.

„Děkuju Jasné Paní," odvětila. „Neschází nám tu nic. Jenom bych prosila, aby Jasná Paní sem dala přinest druhou podušku pro kojnou, neboť i tuto jsem ledva vydobyla od Verunky, která mi ji dát nechtěla, a sama má tři. To jsou hrozně rozpustilé děvčata, prosím, Jasná Paní."

„Musíte být ráda, Vidalská," doložila Rozálie s úsměchem a vycházejíc už z pokoje, po němž se ještě jednou nedbale ohlédla, „že jste se jich zbavila."

„A prosím, Jasná Paní, kdož by nebyl rád? Měla jsem s nimi dost soužení."

„A ta nová povinnost se líbí Vidalské?" doložil p. Kliment.

„Jakž pak ne, Jasně Velmožný Pane?" odpověděla jdouc za nima. „Což nejsem dětem zvyklá? Kriste Jesu! měla jsem jich třináct. Když se mi můj nebožtík Honzíček narodil, co umřel na zamnici, dejž mu Pán Bůh radost věčnou! myslila jsem, že o rozum přijdu a že si nebudu vědět rady. Ale potom přišla Marjánka, a pak Madlenka, a po nich Čeněk, a na památku mého nebožtíka muže Josífek, také ubožáček už nebožtík, a pak Stanislávek, a později František"

„Aj! aj! to jste měla kdy nabýt zkušenosti a přivyknout tomu,“ vskočil jí p. Kliment se smíchem do litanie.

„Ba že, Jasně Velmožný Pane! měla jsem okolo čeho chodit,“ odpověděla převalujíc a šmatľajíc se za Rozálií z pokoje odcházející, jížto ruku políbit chtěla.

„No, opatrujte tedy, Vidalská! opatrujte našeho zchovance,“ doložil poctivý p. Kliment, „a kdyby se vám něčeho nedostávalo, tedy přijďte zrovna k paní a řekněte to.“

„Děkuju J. V. Pánu! nezapomenu,“ pravila Vidalská, vyprovodivši jich do síně a klaníc se, když už byli v zahradě.

Po této návštěvě i chůzí i povídáním unavena, se posadila Vidalská do svého velkého sedadla, dýchajíc a utírajíc pot se širokého čela, na kteréž z čistého čepce téměř už bílé vlasy padaly. Poručila napřed kojné, aby přikryla závojem ještě spícího Tadeáška, potom aby jí podala stoličku, na kterouž si nohy postavila, pak nastrčivši pod čepec veliké brejle, a vzavši punčochu do ruky, což jí kojná jedno po druhém podávala, podepřela si lokte na lenošky u sesle a začala zakládat ohromnou patu, na níž mělo někdy její tělo stávat. P. Kliment šel do svého museum a bloudil myslí po těch věkách a krajích, v nichž se zrodily před-

měty, na které hleděl; a Rozálie, která ho na této pouti vyprovázet nechtěla, šla do svého spacího pokoje, a spatřivši se samotnu, upadla takřka na křeslo, spustila ruce, jako po nějakém neobyčejném vysílení, síly ji opouštěly a duše jí z prsou utíkala. Takto seděla dlouho bez pohnutí, s bledým obličejem, s očima k stropu pozdviženýma. Teprva když uslyšela ve vedlejším pokoji krok manželův, jejž spatření sochy Vulkána, s upřímností dítě své ženy kolíbajícího, dajala, a jenž se bezděky otřásl a náhle vrátil, vzchopila se z místa, zašeptala se stenáním: „O! co je to za muky!“ — a přivolavši na obličej svůj pokojnost, a úsměch na krásná ústa svá, šla naproti p. Klimentovi.

Chtě vyplnit žádost manželčinu a podléhaje šeptům své vlastní nedůvěřivosti, která jej jenom na chvíli opouštěla, přepadávajíc jej s tím větší silou při nejmenší příležitosti, při ledabylé zpomínce anebo při ledasjaké, třebať nejvzdálenější allusí na jeho položení, poručil p. Kliment hned ráno po podhození Tadeáška přísné prohledávání, nejen ve vsi Z***, nýbrž i ve vesnicích na jeho vůkolních statcích. Všecko toto pátrání bylo marné a nevedlo k žádnému odkrytí. Ten den a ten večer, kdežto host nás tak zajímající do jeho domu přišel, nebyl nikdo cizí ani ve vsi Z***, aniž v žádné z nejbližších vesnic.

Ba i to se také stalo, že v žádné z hospod p. Klimentových, ač mimo jiné osamělejší, tři na velké silnici měl, nejenom nikdo nenocoval, ale ani nepokrmil. Ekonomové a jiní oficialisté nižší třídy měli poručeno, aby navštívili všecky chalupy ve vsích, prohlédli všecky včelařské ohrady, v postranních lesíkách o samotě stojící, a vyptávali se sedláků, selek i dětí, neviděli-li nějakého toulavého žebráka, nějakou cizí a podezřelou ženu, jež by se někde potloukala, čekajíc na noc, a schovávajíc nějaký uzlík, nějaký koš anebo něco podobného. Ale všickni tvrdili, že nikoho neviděli. A bylo-li tam několik žebráků a dvě žebravé báby, tedy to byli všecko známí tuláci, kteří mimo rance na zádech, a v ní kusa chleba a láhvice na kořalku, nic s sebou neměli. Totéž se také ukázalo v jiných vesnicích, které p. Klimentovi náležely. Poněvadž ale nalezení dítěte za oknem panským nebylo žádným tajemstvím, naopak předmětem rozmluv a důmněnek se stalo, nejenom ve dvoře a mezi officialisty, nýbrž i mezi sedláky a dále mezi vůkolním obyvatelstvem, proto tedy nastavovali úslužní čeledínové p. Klimenta všudy uši a chytali klepy, které by mohly na nějakou stopu vest a hádanku rozluštit, kterážto všecky zajímala. Ale namáhání jejich bylo marné; nikdo si nemohl ani

z palce nic vyssát. Na tolik se jenom zmohli, že připomínajíce si všecky, i předcházející okolnosti a osoby, které Rozálii navštěvovaly, anebo se v zámku zdržovaly, p. Klimentovi donesli, že po navrácení-se paní od matky a na několik dní před jeho přijetím z Petrohradu, přijel do vsi před večerem nějaký ruský kupec, už ne mladý, s pořádným vozíkem plným zboží; že měl s sebou dva lidi, jednoho vozku a druhého chlapce, jenž za ním v zámku zboží nosil; že byl u ženy správcovy, u p. ekonomové, u ženy podkoního, které od něho rozličné věci nakoupily; že se potom odebral do zámku a chtěl dokonce s paní mluvit; paní ho ten večer nepřijala, poněvadž postonávala; ale on se musel spolehat, že dobře prodá, neboť přenocoval v hospodě, a ráno se konečně dostal k paní, a po velmi dlouhém smlouvání, vrátiv se několikráte za den a omrzev paní, prodal konečně šál, jichž měl několik a kteréž také správcové ukazoval. Že však přítomnost ruského kupce neměla v sobě nic neobyčejného, neboť takových průmyslníků, majících časem velmi drahocenné věci, je nejednou možná vidět od města k městu, od zámku k zámku jezdit; nepozastavila okolnost tato dokonce p. Klimenta a nemohla s podhozením dítěte žádného spojení mít. Mimo to už věděl, že ten kupec v zámku byl, neboť se mu žena pochlu-

bila se šálem nesmírně krásným a v poměru k hodnotě lacině koupeným.

Když tímto spůsobem všecko pátrání k ničemu nevedlo a odevšud sbírané pověsti na žádnou stopu přivest nemohly, přestali všickni ve dvoře docházet a povídat, a že v něm nalezené děcko přebývalo, se stalo obyčejnou věcí, s kterouž se už každý osvojil. P. Kliment byl rád i nerad této mlze, která narození a nalezení Tadeáškovo obkličovala. Kdykoli mu nějaká okolnost připomenula, že tak dlouho doma nebyl; kdykoli slyšel někoho cizího se na tuto událost vyptávat, tím tonem, jejž žárliví manželové tak dobře pochopujou; kdykoli viděl dvě osoby spolu šeptat a naň buď vážně, nebo s úsměchem, anebo s politováním hledět, co všecko uměl i tam přečíst, kde toho všeho nebylo, vztekal se a bouřil tajným hněvem, že je předmětem úsměšků a pomluvy, že jako největší sprosťák sám pomáhá ke své hanbě, že snáší bezpříkladnou vychytralost a netresce ji zaslouženým pohrzením a nějakou veřejnou pomstou. Ale s druhé strany se obávaje, aby světlo nebylo horší než tma; aby na místo pohrdání a rozhořčenosti, nenaplnilo jeho srdce zoufalstvím a neranilo ho smrtelnou ranou, byl rád, že nic neví, že se může mámit příchylností a věrností ženy, jižto tak miloval, když nemá ani zdánlivého důvodu, jenž by mohl

sejmout s očí tuto záslonu a odnít ty sladké naděje, jimižto se kojil.

Zatím hrdina náš, nevěda o ničem co se okolo něho děje, znaje jenom hlas Vidalské, která mu při povíjení a koupání vypravovala životopis každého ze svých synů a přirovnávala jej buď k Jaromírkovi, anebo k Staníčkovi, buď k Františkovi, anebo Honzíčkovi; začínaje jenom po těch štědrých prsou podolské selky truchlit, z nichž plynul do úst jeho zdroj života a zdraví, rostl rychle a šťastně; stiskal násilím pěsti, jako by se připravoval k boji s protivenstvími osudu; když chytil časem za prst Vidalské, dusil jej tak silně jako někdy Herkules hada, který se mu do kolíbky dostal; když se koupal, kopal nožkama a postříkával široký obličej a lůno poctivé své vychovatelky, tak čerstvě a silně, že z toho rozličné prognostiky vyváděla a prorokovala mu, že vší psotě uteče a že ho žádné neštěstí nedohoní. Zanecháme jej v tomto vzrůstu, obklíčeného pečmi, jichž se snad neměl práva nadít, a nebudeme čtenářů svých nudit popisováním dějin z jeho mládí sestávajících z radostí a strastí prvních dní každého života. Byly by to opravdu děje mrtvé a bezmyslné hrudy, docela nezajímavé; neboť nás zajímá jenom onen duch, jenž sám sebe zná a spolu s tělem, v němž je uvězen, se raduje anebo trpí. Počkáme tedy, až se

v hrdině našem probudí tato božská jiskra a zableskne se radostí v jeho modrých očích, objeví se v úsměchu štěstí na jeho korálových rtech, anebo, co je k pravdě podobnější, zahoří studem a hněvem na mladičkých jeho lících, anebo skane v slzách žaloby na ty, co mu život dali a samotného na tento široký svět vyhodili. My se vraťme k p. Klimentovi a jeho krásné choti.

Oni si obadva málo všímali svého zchovance, a Rozálie ještě méně než její manžel, kterýžto navzdor slotě a veliké zimě vycházeje přece denně k vůli čerstvému povětří anebo do konírny, jižto často navštěvoval, vždycky na okno Vidalské klepal a se vyptával, jak se hoch má, odbyl-li už neštovice anebo spálu, kolik má zubů atd. Rozálie za ten čas, o němž mluvíme, sotva několikráte navštívila chlapce, pohlédla naň leda bylo, a více se vyptávala na potřeby Vidalské a kojné, které všecky, byť i vrtochem byly, se honem na její poručení obstarávaly, nežli na dítě, které se ji málo zajímat zdálo. Bylo-li toto její jednání následkem opravdivé lhostejnosti k ubohému sirotku, anebo úmyslným vypočtením, aby v srdci nedůvěřivého muže nepotřebného strachu nezbuzovala, to je těžko uhádnout. Zdá se však, že tato poslední příčina převažovala. Spozorovalať totiž Rozálie,

že kdykoli byla řeč o Tadeáškovi, p. Kliment s jejího obličeje očí nespouštěl a nejmenší její pohnutí stopoval. Povšímla si také, že když po prvníkráte sama chlapečka navštívit šla, p. Kliment se tu chvíli za ní objevil, jakoby ji chtěl na činu polapit a z nenadání se přesvědčit, jak s ním zachází. Může tedy být, že proto tak zřídka chodívala do oficíny, a po každé, když tam chtěla jít, to napřed mužovi řekla, nabízejíc mu, nepůjde-li s ní. P. Kliment obyčejně prosíval, aby šla, že on brzy za ní přijde; ale sotva se zastavila Rozálie na prahu druhého pokojíku a měla kdy hodit okem na kolíbku dítěte, už byl muž za ní a sivé jeho oko hledělo pronikavě na její obličej.

Takto se věci měly, když v krátce nové odkrytí docela jiný směr myšlénkám p. Klimenta, pečím Rozáliiným dalo, a hrdinu našeho v nepříznivý pro něj stín odstrčilo.

Jednoho jitra, ku konci února, se roznesla po celém zámku pověst, že je paní s útěžkem. Těžko je si vyobrazit radost tohoto šťastného manžela, když si mohl už s jistotou říci, že ono snění, jímžto se v památné noci 15. listopadu kolísal, se změní v duši a tělo, že tudíž bude otcem snad ještě potomka mužského pohlaví, jemuž své jmění a poklady všeho druhu odkáže. Opravdu to

BAYERISCHE STAATS- BIBLIOTHEK

byla událost, kteréžto neměl žádného práva očekávat, a zvláštní dar osudu, jejž jenom cestou milosti obdržel. Už dva měsíce pozoroval p. Kliment, že jeho choť časem z nenadání se mění a bledne, že nějaké zvláštní choutky dostávává atd.; radoval se tedy, těšil ji s významným úsměchem, když si stěžovala; líbal jí ruce, když se domýšlela, proč se usmívá, a červenajíc se připouštěla, že je dosti možná, že domněnky jeho pravdivé jsou. Ale vždy to byl stav pochybný, plný nadějí a spolu strachu; neboť se všecky tyto naděje mohly skončit zklamáním a hořkým závodem. Ba ve zlých chvílích, které od člověka s takovou povahou a takovou minulostí neodstupovaly, mu připadalo na mysl, že je to snad přetváření ženino a pouhá komedie, kterou hraje, aby jej omámila. Arciť neviděl patrně, proč by si tolik práce brala, trýznil se však rozličnými domněnkami, které ho jako můry pronásledovat nepřestávaly. Dnes byl už přesvědčen. Choť se v noci probudila, vykřikla v podivení, pak ucítivši v sobě dvojnásobný život, radostí a štěstím plakat začala. P. Kliment rozespalý, dověděv se oč běží, vyskočil z postele, sám se rozplakal, ruce a nohy jí s nadšením zlíbal, a jedva vstali, sám po celém domě vítězoslávu svou roztroubil.

Tato šťastná událost pohltila všecka jeho

[faint library stamp]

podezření, všecky starosti, učinila jej nevšímavým na hospodářství a dala mu i zapomenout na jeho poklady z umění a průmyslu rozličných věků a národů, mezi nimiž se také onen Vulkán nacházel, s otcovským úsměchem chlapečka kolíbající, kterémuž křidélka už už růst začínaly. P. Kliment se docela oddal péčím o zdraví Rozáliino. Objednal proslulého a v okolí bydlícího lékaře, aby pravidelně třikráte za týden přijížděl. S ním se radil a vyptával se ho, odkud by se v čas dala nejzběhlejší ve svém umění žena přivezt, aby byla už v domě, nežli kritická chvíle přijde. V bezesných nocích i o tom přemýšlel, jakou by dítěti, jež se narodit mělo, bonu dát měl, zdali Francouzku nebo Angličanku, Švýcarku nebo Němku, Nizozemku nebo Švédku. A pohovořiv si s Vidalskou, která z rozmanitých známek útěžku a z vykládání karet budoucímu dítěti prorokovala, že to bude syn, přišel p. Kliment ve své předcházející pečlivosti tak daleko, že se už staral, jakého by mu měl zaopatřit vychovatele, a najde-li kde jakého Francouze, jenž by byl buď sám jezovitou, anebo alespoň v kollegium jezovitském vychován.

Rozálie přijímala starostlivost mužovu s vděčností, úsměchem mu děkovala za jeho dobrotu a pečlivost; ale když se od ní obrá-

til, když se na ni nedíval, pohlížela na něj jako s útrpností, a v obličeji jejím byl nějaký divný výraz, jakoby se styděla, že mu dává tolik radosti a že jej tak šťastným činí.

Brzy se rozhlásila v celém okolí zpráva, že dům, jejž p. Kliment G*** do řady prvních domů na Podolí postavil, se nerozpadne mezi příbuzné, nýbrž přejde ve vznešeném potomku na příští pokolení, a od něho v bujně zajisté rozrozených haluzích dál a dále přecházejíc, památku zakladatele svého uvěční. Sypaly se tedy odevšud přání, i matka Rozáliina, hraběnka P***, která mu posud jenom ve psaních na dceru svou poklonu vyřizovat dávala, a od té doby, co se její záležitostí v Petrohradě nedbale byl zabýval, patrnou nevoli ukazovala, dnes, odpovídajíc na jeho psaní, kterýmž jí o svém štěstí zprávu dával, jej zvláštním a velmi laskavým dopisem poctila. Ale nejen písemně dostávali přání; mnoho osob i z daleka přijíždělo podílu brát v jejich radosti; neboť milliony, mimo množství jiných dobrých přímětů, mají i tu vlastnost, že všeliké potěšení těch, kdo je mají, dělají nesmírně nákažlivým. Ať se chuďas raduje třebas nejsrdečněji, třebas zároveň se slzou vděčnosti ke Stvůrci, jenž mu tuto radostnou chvíli udělil, nikdo toho nevidí, a útěcha jeho se v žádných prsou neozývá; ať si millionáři při-

byde syn, anebo ještě jeden million, hned se jakási blaženost v povětří rozlévá na okolí, v zeměparech vzduchu je radost, jižto všickni polykají; radost tato i mrtvicí zchromeným podává péro do ruky, kterýmžto přání píšou, žene i staré i churavé, po sněhu a blátě do zámku, novým štěstím opaprsčeného; a když se všickni sejdou, zvláště když zasednou za ohromný stůl takovéhoto svátkoslavitele, jemuž štěstí pořáde nové jmeniny dělá, tonou všickni v radosti, jako v teplé lázni. Už sám pohled na něj jim dává veselost, a když se zasměje, proniká smích jako morová rána krev všechněch hostí, vyrývá se z líchotivých úst a v generální vybuchá salvě. Zkusil toho kraj Hajsinský, Braclavský, ba i vzdálenější, a množství osob, jakož jsme pravili, se sběhlo k těm hodům, které Prozřetelnost p. Klimentovi udělala. Ale ne všecky tyto návštěvy mu byly stejně příjemné, neboť takovýto je pořádek věcí lidských, že z toho zřídla, z něhož útěcha plyne, také trpkost a často i smrtelná bolest vyplývá.

Čtyry míle od zámku p. Klimentova byla vesnice Křačince, známá v celé gubernii jakožto shoniště mužských, kteří byli milovníci hry, dobrého stolu a svobodné rozmluvy; jakožto škola ženských, které se dávaly na cestu intriky a frejů; jakožto hlavní místo veške-

rých klepen, které tam měly svou juntu a do této nádržky všecky nejtajnější škandály z okolí snášely. Majitelkou tohoto statku byla ženština už ne mladá, někdy krásná, podle našeho spůsobu vychovaná a nade všecko tak obratná, tak loďku svou řídit umějící, že vždycky beze vší nehody z každého položení vyvázla; že dům její měl tvárnost slušného šlechtického domu, ač všickni věděli, že je to místo karbanu, klepů a velmi svobodných zvyků; že každý k ní jezdíval, ač jenom vyvolenci v tom zalíbení nacházeli; že ji všudy přijímali, ač si jí nikdo nevážil, jakožto osoby, která si k udržení domu na panské noze jakýmisi pohádkovými prostředky pomáhala, kteroužto žádná lež nic nestála, která všecko věděla co se děje, a pranic se neostýchala rozhlašovat sesbírané a od ní rozmnožené zprávy, byť i zabijely spokojenost a čest jejích příbuzných, přátel i nepřátel. Dáma tato se nazývala Jindřiška Kopřivická. Nazývali ji často jednoduše *Kopřivou*, anebo také jinými, ještě trefnějšími jmeny. Poněvadž však paní tato na osud našeho hrdiny rozhodně působila, proto musíme ještě několik slov doložit, které by ji čtenářům našim blíže poznat daly.

P. Kopřivická byla dalekou příbuznou p. Klimenta. Sama měla nevelké věno, ale po

muži dostala Křačince, velký, dobře zřízený, ve velmi šťastném položení se nacházející statek. P. Kopřivický, už ne mladý a poctivý šlechtic, ji nesmírně miloval, dal se hned opanovat, nic nevěděl, co se okolo něho dálo, a dálo se hned s počátku to a ono. Kdyby byl déle na živě býval, byl by se stal jedním z těch mužů, jichž v zemi naší, kde se charakter a vytrvalost vůle jenom v ženských nachází, velmi mnoho máme, kteřížto po stupni bavlněji a v domácí nábytek se proměňujou, v nábytek měkký, pohodlný, v tichosti z místa na místo se pohybující, nikomu nepřekážející a od nikoho nepošímnutý. Ale p. Kopřivický se po dvou letech manželského živobytí jaksi na věčnost odebral, zanechav jednu dceru a manželku, kterážto ubezpečovala, že je při naději. Mladá vdova, plná živobytí, vnad a koketství, stavší se paní své vůle, majíc dosti času, neboť ho už nepotřebovala ztrácet na zamydlení očí manželovi, začala tuto dráhu intrik, podvodů, pletich, začala chytat na udici zisku a milůstek lidi bohaté, marnotratníky, kteří ještě co utrácet měli, a pány s tituly, s nimiž vždy v blízkém spojení být se snažila, aby jaksi omastkem jejího domu a jejích společností byli. Uprostřed tohoto živobytí, plného zaměstnání a pohybování, nezapomněla také na přiměřené

vychování dcer, snažíc se tuto krásnou hmotu podle svého mínění vzdělat a v čas jednu i druhou ke trefení tak zvané partie, to jest, aby někoho se jmenem a mohovitostí ulovily, připravit. Obě slečny, jako úrodná země podolská, přijímaly toto sémě matčino, a ač v narození jejich jakési nedůkladnosti byly, poněvadž starší, přišedši v sedmém měsíci po svatbě na svět, se zdála být nedonošenou, a druhá narodivši se v desátém měsíci po smrti manželově, se přenošenou být zdála, nebylo přece žádné nepravidelnosti ani v jejich postavě, aniž v morálních a duševních vlohách jejich pozorovat. Obě byly stejně zdravé, stejně ztepilé, obědvě překrásné, čilé a plny schopnosti. Obědvě také čerstvě rostly, jako obyčejně děvčata rostou, a sotva přišly do prvních chvil dozralosti, stahovaly už roje mužů o jejich úsměch se ucházejících, uměly jich dobře na otěži držet, přitahovat a odstrkovat, a při tom se podle vůle, záměrů a naučení matčiných řídit; samy studené jako křemen, vyhazovaly jiskry, od nichž se rozněcovali velebitelé rozmanitého stavu a věku, kteréžto matka podle svých náhledů vykořisťovat uměla. Paní Kopřivická vozila své dcery, aby jim větší uhlazenosti, lepší známosti světa a lidí dala, do cizích zemí, jak mile se zableskla pokojná chvíle a hluk děl,

jenž se tenkráte po celé Evropě rozléhal, na nějaký čas utichl; jezdívala obyčejně do lázní, ač byla úplně zdráva, navštěvujíc buď Karlovy Vary, nebo Chleb, anebo Spa, a vybírajíc jmenovitě ty místa, kam obyčejně Poláci dojíždívali; potom zajížděla se svýma dceruškama do Paříže, a odtud se vracujíc byla po každé ve Vídni, kde nový kočár kupovávala. Ze všech těchto cest vozila vždycky veliké množství kontrabandy v látkách, krajkách, v drahém kamení, rozličných drahocenných titěrkách, jimižto její nový vídeňský kočár naplněn býval. Z jakých kapitálů tyto cesty konala a všecky ty věci, které někdy hodnotu desíti a dvaceti tisíc převyšovaly, kupovala, to nevěděl nikdo. Ale poněvadž to byly věci vkusné, nejnovější mody, a k tomu podluzované, kupovali je všickni rádi, platíce dvakrát i třikrát tolik, co věc hodnoty měla. Timto spůsobem, ač hospodářství nejlíp nešlo, se shromažďoval kapitál na rok, nebo dvě léta panského vedení domu. Kapitál tento rozmnožovala šťastná hra a ještě jiné vplyvy, které vždy pohádkou zůstávaly.

Když p. Kliment koupil panství, v nichž teď bydlel a jaksi jejím sousedem se stal, p. Kopřivická spozorovavši, že je nesmírným boháčem a že jmění své ještě značně zvětšit může, poněvadž byla tenkráte ještě nestará, hezká a plna těch spůsobů, ježto dává roz-

umné a ne škaredé ženské touha, aby se stůj co stůj líbila, a předsevzetí, že cíle svého za jakoukoliv cenu dosáhnout musí, si umínila jej pro sebe ulovit a krásnou a bílou ruku svou do oněch pokladů omočit, ježto s takovou prací nashromáždil a na nichž se tak nesmírně lpět zdál. Ale všecky její úskoky zůstaly marny. P. Kliment se nedal ranit ani sladkým úsměchem, aniž řečí měkkou a překrásnou francouzštinou, jako nějakým návozem zkypřelou, ani vábícími pohledy, kteréžto byly ku podivu šípové a všecko přislibovaly. Výpalky ze třech vinopalen, které znova zařídil, a v nichž se často koupával, zdály se mět vlastnost té zázračné lázně, do které někdy Thetis, aby tělo syna proti ranám ochránila, Achilla ponořila. Skoro dvě léta hledala p. Kopřivická na panu Klimentovi tu patu, kam by šíp její ranit mohl; ale nenalezši jí, dala konečně za vyhranou a vrátila se k obyčejnému spůsobu živobytí.

Když p. Kliment po sedmi letech z cizích zemí přijel, lovila jej zatím přišedivělá kuzínka zase, ale už ne pro sebe. Mladší její dcera byla ještě slečnou, zářila se krásou, vábila řečí plnou živosti a vtipu, zpěvem plným kouzel, chováním plným svobody, které naděje poskytovalo, ale každé smělejší slovo a hnutí ve slušných mezích drželo; slovem,

v půvabech a obratnosti jich užívat předstihla matku i sestru. Pro tuto divotvornou krásu chtěla starostlivá máti p. Klimenta lapit. Ale p. Kliment, jenžto za těch několik let, co se skoumáním všeho druhu byl oddal, značně v známosti lidského srdce pokročil, uhádl hned úmysl p. Kopřivické, spozoroval v okamžení, kam by jej přivedlo umění a vnady takovéto slečny; přiznav se tedy jednoduše matce, že je už tuze stár, že mu spíše náleží myslit na rakev, nežli na lože manželské, uhnul se odhodlaně všem útokům, přemluvám a návrhům. Když se však po roce, uposlechnuv podšepty oné Nemesis, o níž jsme se svrchu zmínili, s hraběnkou Rozálií P*** oženil, skočila p. Kopřivická, mníc se hanebně a podvakráte podvedenou, jako vzteklá a přisáhla p. Klimentovi do smrti nenávist. A ač dcera její v tomtéž čase si jiného boháče ulovila, jenž arci tak čistého majitku neměl, za to ale s titulem, s ještě menším zdravím a větším počtem let, pročež také naději rychlejší smrti poskytoval; neodzbrojil přece tak skvoucí osud dceřin záští matčina, kterážto si v duchu přislíbila, že se pomstí na p. Klimentovi a mladé manželce, a že se dnes nebo zejtra oboum dobře odslouží.

Takovýto byl poměr mezi dvouma domama v té chvíli, když se ze všech stran

sjížděly kočáry do zámku p. Klimentova, s přátely, přejícími mu štěstí, o němžto před půl rokem sám ani ve snách nevěděl. P. Kopřivická nebyla mezi posledními. Dověděla se to arci velmi brzy a přiletěla hned, aby událost tak neobyčejnou na vlastní oči viděla a něco bližšího o Tadeáškovi se dověděla, jehožto podhození se jí pořáde podezřelým, pohádkovým a trochu na nějaký žert manželský z jedné nebo druhé strany ukazujícím zdálo. Ustanovila si za úlohu, že tajemství toto odkryje, a ač neměla posud ještě průvodčí niti, netratila přece naděje a vytrvalosti. Jednoho tedy dne, když se jí nejméně nadáli, zajela před zámek, krásným kočárem, se šesti vranými koňmi, v ruských pochvách, které si od času vyhnání Francouzů ze země oblíbila. Jakožto při slavnosti pro hospodáře domu tak důležité, byla celá bíle oděna, v hedbávných šatech, krásnými krajky ozdobených, v perlách drahocennou sponkou spiatých, v bílém kulatém kloboučku, na němž bylo bílé péří, s bílým, opeřeným vějířem v ruce, ba i v bílém šále, jehožto barvu červený, ale ne ostrý kraj zdvihal, a celému obleku zřetelnějšího výrazu dodával. Ač byly na čele vlasy řídké a šedivé a takovétéž kadeře z klobouku spadávaly, byl obličej přece vybílený a vyrůžovaný, brvy načerněné, a černé

a trochu zapadlé oči se ze zvyku klopily k oněm milkujícím pohledům, jimž dnes už nikdo rozumět nechtěl, a od nichž se jako od loňských novin odvracel.

P. Kliment ji přivítal dosti studeně; Rozálie se s chvěním a strachy vyhýbala jejímu pronikavému zraku, klopila oči, když k ní mluvila, a teprv když přemohla první, nepříjemný dojem, se jí snažila upřímností vynahradit ledové chování manželovo, a naklonit si ji a donutit na svou stranu. V celku k ní také přilnula p. Kopřivická, bodajíc jenom se všech stran p. Klimenta, jenž se za to bránil jak mohl a pranic jí nešetřil. Dost možná že z těch šípů, které oni na sebe metali, nejeden padl přímo do srdce Rozáliina, ač ani jeden ani druhý o tom nevěděl, jak bolestně se jí dotýká.

Po obědě se posadili do parádního salonu a rozmlouvali napřed o věcech všeobecných, o událostech Evropských, potom přišli k domácím, a po stupních scházející do pořáde menších kruhů, prohlédnuvše gubernii a okres, přišli konečně na to pole, na kteréž jich zlomyslná ženština přivest chtěla. Bavíc se podle obyčeje vějířem, jenž jí ani v zimě z ruky nepřicházel, když byla ve společnosti, pravila: „Přiznejte se tedy p. Klimente! že jste se v čepci narodil.“

„Proč se vám to tak zdá?“ tázal se p. Kliment.

„N' êtes vous pas ridicule de le demander?“ *) odpověděla, hledíc na dlouhou řadu spanilých pokojů; „podívejte se okolo sebe; co je to za dům! jak šťastně položený, jak plný všeho druhu bohatství! jakými statky obklíčený!“

„Vždyť se vám tento dům, ač ještě nebyl tak pln jako dnes, i tyto statky už i dříve velice líbily,“ řekl p. Kliment s úsměchem. „Nevidím tedy proč to teď teprva pozorujete, co jste už před desíti lety spozorovat mohla.“

„Snad jsem i spozorovala? jakž to víte?“ odvětila p. Kopřivická, zatínajíc pysky. „Jen že jsem vám to tenkráte nedala poznat.“

„Měl jsem snad tehdá více zásluhy, než dnes?“ tázal se p. Kliment.

„Měl jste trochu míň let,“ řekla rychle a s tváří hraničící mezi upřímnou pravdomluvností a nestydatostí; „neboť že jste nebyl hezčím ani za mák, to vám povím směle, poněvadž je to pravda a tak patrná, jako to, že ona je krásná a dobrá jako anděl, a vy že si jí nezasluhujete. A přece ji máte, p. Klimente,

*) „Nejste-liž k smíchu, že se tak ptáte?“

máte poklad větší než všecky vaše poklady, máte jej ani nevíte proč a zač, a ještě se nepřiznáte, že jste se v čepci narodil?"

„O! dáváte-li myšlénkám svým tento obrat," řekl vstávaje a líbaje ženě ruku, „tedy se s radostí přiznávám, že jsem nalezl štěstí, jakého si nezasluhuju."

„Doložte k tomu ještě, že vás miluje; qu' elle est assez simple de vous donner des enfants legitimes *), to pak opravdu nevím, jak se nestydíte za to všecko, co vám osud dává, monstre que vous êtes!" **) řekla jako v žertu a udeřivši jej vějířem přes ruku.

Rozálie se nesmírně pomátla, zajisté tím tokem rozmluvy, a p. Kliment, jenž to spozoroval, se zachvěl v hloubi duše, a chtě tuto chvílovou nepříjemnost zlé babě odplatit, odpověděl: „Vidíte, v tom jste na omylu. Já uznávám milost osudu, jenž mi takovou ženu dal. Kdyby mě byl nevystříhal, hned když jsem se z cizozemska navrátil, byl bych zajisté jináč do toho vpadl a neměl bych štěstí, za něž se mi stydět poroučíte."

P. Kopřivická porozuměla těmto slovům a narážce, jižto v sobě zavíraly, a mžourajíc

*) „Že je tak hloupá, a obdařuje vás manželskými dětmi."

**) „Obludo, kterážto jste."

pronikavě očima, jako by je chtěla šídlem vpíchnout do srdce p. Klimentovi, pravila: „A přece ji sužujete žárlivostí. Pronásledoval jste ji tím poctivým p. Vladislavem; vous lui avez fait une scène ridicule *), pamatujete se s těmi novinami, a přinutil jste toho ubohého hocha, že se oženil se ženskou, kterouž nemiloval, aby jenom pojistil pokoj té, kteroužto ctil."

„O! myslíte-li tyto poslední slova na mne," odpověděla Rozálie červenajíc se a s jistou rázností, jižto jí dodala rozhořčenost, „tedy vás mohu ubezpečit, že mě p. Vladislav dokonce nemiloval."

„Poněvadž se vám toho neosmělil povědít, můj andílku," odpověděla pohlížejíc stranou na pana Klimenta. „Vous avez un tact parfait. **) Získala jste si pověst ženy povinnostem svým svatě oddané. Všickni vědí, že tohoto starého žárlivce milujete, a to odstrašuje i myšlénky vašich ctitelů, ne jenom slova. A máte jich, máte jich, má předrahá, j' en sais quelque chose de bonne source," ***) doložila s důrazem. — „Nadarmo blednete a lekáte se toho co pravím. Která pak hezká a rozumná žena nemá takových lidí, co by za její úsměch

*) „Vyvedl jste mu takový směšný kousek."
**) „Máte výborný takt".
***) „Vím o tom cosi z dobrého pramene."

dali všecky poklady světa, zvláště když má takovéhoto muže. Ať se bojí, je-li žárliv, nevěří-li vám, bude-li tak pokračovat, že se vám konečně oči otevřou a přesvědčíte se, que vous aimez un monstre, qui ne le merite pas. *) Ale buďte s Bohem" — doložila vstávajíc — „den je krátký, a mám dobré čtyry míle domů."

P. Kliment, jenž se sotva zdržoval a měl už i na jazyku, ji nezdvořile z domu vyprosit, rád, že se toho sama dovtípila, vstal a chtěl jí honem ruku podat, aby ji do předního pokoje vyprovodil. P. Kopřivická se zastavila, natáhla ruku k Rozálii ještě bledé a úplně pomatené a pravila: „Au revoir mon ange! **) Přeju vám, abyste šťastně syna porodila, jen aby nebyl k němu podoben. Prosím vás, nedívejte se na to čelo svraštěné a na ten obličej, jejž žárlivost skřivila. Vy to nevidíte, vás zaslepuje láska, ale věřte mně, il est devenu extremement laid. — Adieu! cher cousin" — ***) doložila berouc jej za ruku. Nehněváte se o to všecko, co jsem vám napovídala, n' est ce pas? †) Víte že pokládám pravdu nade všecko, a nemohu vydržet, abych ji nevypověděla."

*) „Ze milujete obludu, která si toho nezasluhuje."
**) „Na shledanou, můj anděle!"
***) „že se stal strašně ošklivým. — S Bohem! drahý kuzínku. —
†) „Je-li pravda?"

„Přiznávám se vám, že o tom po prvníkráte slyším,“ odpověděl p. Kliment. „Ale nechcete-li u nás noclehovat a hodláte ještě dnes domů dojet, tedy si račte pospíšit. Noc je na krku a v Maňkovcích je nebezpečná rokle. Jedouc v noci, byste mohla převrhnout do rybníka a utopit se.“

„Děkuju vám, p. Klimente! za dobrou výstrahu,“ odpověděla zaťavši pysky. „Tout laid que vous êtes, vous avez un bon coeur*), a zajisté byste mě politoval, kdybych se utopila. Ale tenkráte se to nestane, nestarejte se. Ještě mám jednu úlohu na světě, kterou vykonat musím než umru. A propos!“ — doložila, jakoby si byla náhle zpomněla — „mně pravili, že je ten váš podhozenec docela k vám podoben, p. Klimente. Ukažtež mi přece tu nestvůrku, abych jej uviděla a přesvědčila se, je-li to pravda.“

„Co jste si to ale zpomněla?“ zvolal p. Kliment, pohlížeje na měnící-se ženu.

„A což by to nebylo možná,“ odpověděla házejíc bystrým zrakem na jednoho i na druhého. — „N' aurezvous pas un enfant légitime? **) Vždyť jste byl tak dlouho v Petrohradě, a i tam se snad našlo nějaké neviňátko, které jste podvedl! Či se snad mužové

*) „Jakkoliv jste oškliv, máte dobré srdce.“
**) „Což nemáte manželské dítě?“

ostýchají, když na ně nikdo nepatří? A pak si rozmyslete, p. Klimente, opovážil-li by se kdo vám položit dítě za okno vašeho spacího pokoje, kdyby to nebylo s vaší vědomostí a rozkazem? C'est tout à fait invraissemblable.“ *)

„Připomínám vám po druhé,“ řekl p. Kliment s netrpělivostí, „že je rokle v Maňkovcích škaredá.“

„Pozorujete-liž, milé dítě! jak se mne chce zbavit,“ pravila neuprositelná klepna, hledíc s úsměchem na pořáde blednoucí Rozálii. „Ne soyez pas dupe, ma chère **), a pátrejte, neboť je to zajímavá věc. Ostatně, já vám pomohu, a buďte přesvědčena, že to tajemství odkryjeme. Bon soir mon ange! Adieu mechant cousin. ***) A co se týče podhozence, jak jsem si umínila, tak učiním. Slibuju vám, můj drahý, že se dovím odkud se vzal, a spolehněte se v té věci na mne. Au revoir!“

Toto dopověděvši vyšla. P. Kliment zlostí se třesa, došel za ní ke dveřím předního pokoje, ale zaslechnuv lehké zastenání, obrátil se a s křikem litosti a zoufalství, chytiv se za vlasy, se zastavil na místě. Rozálie vedle té pohovky, vedle které se při loučení nacházela,

*) „Totě docela k pravdě nepodobno.“
**) „Nedejte se podvádět, má drahá,“
***) „Dobrý večer můj anděle! S Bohem milý kuzíne.“

ležela omdlelá, a v tomtéž okamžení se dal slyšet hrkot kočáru na nádvoří.

Ačkoli p. Kliment pro svou sousedku žádné vážnosti neměl a slovům jejím žádné váhy nedával, nemohl jich přece zapomenout. Přilnuly tak k jeho mysli, jako se ono malé bodláčí na šat chytá, když se člověk o šeredné kapradí otírá. Když jej tedy první leknutí o stav Rozáliin přešlo, když se přesvědčil, že neupadla, jenom lehce vedle pohovky sjela, když co nejrychleji pro lékaře poslal a ženu pokojně do postele položit poručil, procházel se dlouho po vedlejším pokoji a připomínal si každé pohnutí obličeje Rozáliina, každé slovo této zradné klepny, která jako naschvál nechtěla vyjít z rozprávky, již on nerad poslouchal, a kterážto v něm vždy podivné strachy vzbuzovala. Leknutí Rozáliino při spatření p. Kopřivické, to pozdější její lichocení, pak patrná pomatenost, bledost, a konečně omdlení, všecko to mu dokazovalo, že je ve svědomí manželčinu nějaký tajný strach; že se mladá panička, znajíc bystrý zrak a neprozřetelný jazyk staré pletichářky, lekla, aby jí tato nenahlédla hloub do srdce a nevrátila se s nějakým tajemstvím; že konečně to, co sousedka mluvila, se muselo Rozálie nesmírně silně dotknout a nějakou bázeň na budoucnost zavdat, když až omdlela a smyslů zbavena zůstala. Tyto

myšlénky, kolujíce bez ustání po jeho hlavě, usazujíce se na jeho duši, jako shnilá a z nezdravých výparů sestávající mlha časem na prostranném poli ulehá a celý obzor zakrývá, zaslonily před ním příští dni pokoje a očekávané radosti, ponořujíce jej zase v tom víru nedůvěr a tajného bolu, s nímž nedávno tak těžko válčil. V takovémto stavu byl p. Kliment po odjetí své sousedky. A Rozálie? Nechceme předcházet události a rozplétajíce tajné pásmo jejích myšlének, jejich přirozený běh kazit. Povíme jenom, že omluvivši se, že chce spát, a spatřivši se samotnu, rukama zalomila, pak si zakryla obličej, a dlouho a nesmírně plakala.

Když lékař p. Klimenta ujistil, že náhlé změny na jejím obličeji ba i omdlení je přirozeným následkem útěžku; aby si toho nevšímal, aniž se toho lekal, ale chránil ji jenom před dlouhým sezením, přílišným unavením, častým přijimáním hostí; upokojil se p. Kliment zase trochu, a potěšen úplným uzdravením Rozáliiným, zaujat jejím dobrým rozmarem, a přirozeným, jako by pranic nepřetvářeným jejím lichocením, zapomínal poznenáhla na své podezření a odstrkoval od úst svých tento hořký nápoj, jejž si sám připravoval a jejžto vypít ho nic tak násilně nedonucovalo. Tím tedy spůsobem se i v tomto panském domě všecko

do obyčejného pořádku navrátilo. Hospodářství šlo šťastně, nesmírné důchody přitékaly potokem, jaro bylo ku podivu krásné, stav Rozáliin docela pravidelný, i ode všech zapomenutý Tadeášek rostl zdravě a šťastně pod okem poctivé Vidalské, kteráž o něj po mateřsku pečovala. Už mu bylo tři čtvrti roku a roztomile se zrůstal; měl dosti zoubků, které zrovna tak jako František a Madlenka beze všech bolestí dostal; byl silný a červený, jako nebožtík Honzíček, co umřel na zimnici; smál se na hlas, jako nebožtík Jaromírek; měl modré očka jako Marjánka, a krásné rusé kudrnky jako Josífek, jemuž takto říkali na památku nebožtíka muže Vidalsčina a jenž už také nebožtíkem byl.

Je pravda, p. Kliment po oné návštěvě p. Kopřivické dostal jakousi zášť proti našemu hrdinovi; nenakukoval už nikdy do jeho pokojíků; když šel okolo okna, neklepal už na tabuli a nepoptával se Vidalské, jak se hošík má a zda-li šťastně roste; ale ta spravedlnost se mu musí dát, že nevydal žádného rozkazu, jímžto by Vidalská, chůva nebo dítě nějakého pohodlí pozbyly. Naopak, všecko dostávaly jako dříve a všem jejich potřebám se nejpečlivěji hovělo. Rozálie si teď ještě míň než dříve všímala ubohého sirotka. Ale jedenkráte, když muž byl v Kamenci, a Vidalská, poněvadž byl zasvěcený svátek, v kostele, šla tam

s prací, sedla si vedle kolébky Tadeáškovy, pohlížela naň slzícím okem, kdykoli kojná se obrátila anebo do druhého pokoje vyšla; kolíbala jej když začal plakat, a prohlížela s největší pečlivostí jeho plénky, jeho prádlo a celou garderobu. Zdála se tím nesmírně zaujata, a při tom zaměstnání obličej její tak zkrásněl jakýmsi podivným oblažením, prsa její dýchaly tak svobodně, hlas se stal tak sladkým a lahodným, že kdo by ji tam byl viděl, by nepoznal té ženy, ježto v sobě zamčena, s nuceným jenom se usmívala a pohled chladný měla, blízký hrdosti a pýchy.

Přišla konečně rozhodná chvíle. Dne 13. června, památného roku 1815, na den sv. Hipolita a Kassiána, se narodil p. Klimentovi syn, jejž blažený otec za několik hodin po narození v náručí vynesl a oficialistům svým a shromážděným ze všech vsí rychtářům jakožto příštího pána a dědice ukázal. Dali mu jmeno Hipolit, kteréž si přinesl; z patnácti kojných, kteréž ze všech panství svezli, vybrali lékař a bába nejzdravější a nejhezčí; pokoj zřídili zrovna vedle spacího; p. Kliment chtěl Tadeáškovi vzít Vidalskou a udělat ji dozorkyní nad kojnou a celým služebnictvem novorozeného; ale Rozálie se tomu protivila, tvrdíc, že je Vidalská už tuze těžká, příliš povídavá, a jmenovitě že má hrubou řeč,

a že by dítě, poslouchavši ji, mohlo pak ztratit pud k dobré výřečnosti. Byla-li to se strany Rozálie jenom záminka, anebo-li byla opravdu takto přesvědčena, za to nemůžeme ručit; dosti že k vůli budoucí výřečnosti dědice tak velkých panství, jenž se v zámku narodil a o nějž se tisíce lidí staralo, ubohému našemu hrdinovi, kterýž se snad pod klenutím nebes narodil, kterýžto nikoho neměl, co by se s ním mazlil a jej miloval, zůstala záchráněna jediná bytost, jež k němu duší i tělem přilnula, a jemu místo otce a matky, bratří i sester, jejichžto hlasu a obejmutí na vždy zbaven být měl, zastávala. Neníť v hospodářství světa žádné věci, která by se k něčemu nehodila; i ta nejhloupější ze všech našich marností, ono šílenství, vyrovnat se Francouzům v dobré výřečnosti, kterémuž tolik matek našich obětovalo zásady, obyčeje a budoucnost svých dcer, odevzdávajíce je do rukou cizozemských smetí, které Francouzsko ze své jízby vymetlo, stalo se tenkráte prospěšným a pro nevinného a slabého tvora dobročinným. Poctivá naše Vidalská tedy zůstala u Tadeáška, k velikému svému potěšení, a malinké páňátko dostalo brzy anglickou chůvu, kterážto je podle spůsobu v Albioně, kdež jsou děti tak krásné a zdravé, vychovávat měla. Určili jí veliký plat, měla denně porter a beaf-

steak, a při tom si ve smlouvě vymínila, že se všickni, kdož okolo dítěte jsou, poněvadž mají míň rozumu než ona, ba i sama matka, jejímu spůsobu vychovávání podrobovat budou.

Tímto spůsobem oba hošíci, tak rozdílné přirozenosti a tak nestejného určení na světě, rostli vedle sebe a vyvíjeli se, každý v takovém směru, jakýž mu daly péče, ošetření a mínění těch, kteří jej v dětinství obkličovali. Zanecháme jich v tomto zrůstě na delší čas, a sami, přeskočivše celý rok, dáme čtenářům svým poznat jiné osoby, které mají právo nás zaměstnat, poněvadž jsou tajnými nitmi s dějinami a osudem hrdiny našeho spojeny.

4.

V Bělobřincích, ve Starokonstantinovském okresu, ve krásném položení nad Słučí rozložených, bydlela ve starodávném dědictví po předcích svých hraběnka P***. Starožitný dům, jenž byl zámkem této paní, nazýval se hradem. V skutku zůstaly ještě stopy po někdejších pevnostech, teď v nepořádně udržovaný násep proměněné, jenž nemnoha velikými stromy ozdoben byl a dokola stezku měl, po níž se časem její služebníci a oficialisté procházívali. Nejdůležitější příčinou ke jmenu hradu, jímž se obydlí toto pyšnilo, byla brána z kusového kamene, ozdobená velkým erbovým

štítem a před sebou most mající, jenž dříve zajisté musel zdvihacím bývat. Dům sám, té krásné stavby, která první léta panování Sasů ukazovala, měl na průčelí také takový erb jako byl na bráně, a zajímaje veliké, podlouhlé prostranství, vznášel se s patrem svým a se střechou dosti vysoko, tvoře vůbec vážnou a imponující massu. Ale zrovna jako na náspech, tak bylo i na domě samém vidět úpadek a spoustu. Lomenice byly polámány, obmítka poopadala, na ozdobách stavitelských nad okny a dveřmi bylo vidět úlomky a mrzáctví, a v ohromných oknech na celém patře se nedostávalo polovic tabul, ostatní pak propálena od slunce a popukána, ukazovala zřejmě, že tam nikdo nebydlel.

Na obou stranách velikého a travou zarostlého nádvoří byly mnohem pozdější stavení, kde bydleli oficialisté, kde byly kuchyně a chlévy. Všecko to také neukazovalo pořádku, zámožnosti a čistoty.

Sama paní zajímala celé dolejší patro hlavního domu. Obydlí toto sestávalo z mnoha sálů a pokojů, někdy skvostně ozdobených, teď vyplavlých, začuzených a smutkem pronikajících, jako všecko co se chýlí ke zkáze, připomínajíc zároveň někdejší slávu, blízkým sesutím hrozí. Ač by hraběnka P*** byla ještě měla zač zřídit velmi pohodlně a vkusně men-

ší obydlí pro sebe a své služebnictvo; ale jí tkvěla v hlavě jenom někdejší nádhera, jenom někdejší skvostnost. Raději tedy seděla ve špinavých sálech, raději se dívala na otrhané čalouny a děravé vlásenky a ferezie*) na rodinných podobiznách; milejší jí byly sedadla vysezené, ale potažené damaškem anebo gobeliny, na nichž už nebylo čárky znát, pohovky, z nichž slezla pozlátka; raději držela maršálka, který se po půl roku a déle nemohl se služným shledat, hajduky, kteřížto byli hladoví, v konírně koně hubené a zmrzačelé, jen když jich bylo mnoho a když byly nesmírně veliké; slovem, raději měla zříceniny někdejšího zámku, poprášené bývalou pozlátkou, děravé, ale vypremované, nežli by byla sešla do menších rozměrů ve všem, než by byla šat zrůstu přiměřila, vydání k důchodům, a sobě pohodlí pojistila, které tak málo stojí, když je vkus a jednoduchost zdobí. Pýcha, tvrdošíjnost a důchody pohlcující soudění, se staly na stará léta hlavními vadami této paní, jedenkráte krásné a na dvoře Stanislava Augusta vychované. Z mládí bývala vždy chladnou a hrdou, ale za příkladem tehdejších paní, zvykla si jenom tělu holdovat, vážit si

*) Ferezia je až po kotníky dlouhý kabát, na šňůrky zapínaný, širokým premováním obšívaný.

jenom napohlednosti a příslušnosti, aby jako dobrá šněrovačka zneutralisovaly vady zrůstu, přitlačujíc to, co příliš vyvstává, doplňujíc uměle toho co zapadá a do míry nedosáhá. Měla tedy dosti elastické pojmy o cnosti ženské, o povinnostech manželky a matky. Jenom v jednom punktě byla přísna a neuprositelna, t. j. v té úctě, jakou byla každá, ježto měla štěstí narodit se v znamenitém domě, povinna svému rodu. Úctu tuto nezakládala na skutečné vznešenosti morální, na nezkažené počestnosti, na upřímnosti v poměrech s druhými, nýbrž hlavně na tom, neukázat nižším své slabé stránky, přikrýt se tak pláštěm zdánlivosti a příslušnosti, aby nemohl nikdo prohlédnout co se pod ním děje, jaké skrvny se na těle černají, jaké vředy se tam podbírají. V takovýchto zásadách vychovala také svou dceru Rozálii, krásnější než matka, s lepším, poněvadž vášnivým, srdcem, kteráž ale od dětinství zvykla všecky jeho popudy ukrývat a všecky city zásadám, od mládí v duši její vpojeným, obětovat.

Ponětí o této okrase roztáhla hraběnka nejen na zvyky, nýbrž i na postavení ve společnosti a na poměry mohovitosti. Z této příčiny ještě více, nežli ze starých panských zvyků, se obkličovala těmi aristokratickými formami, které každému pronikavějšímu oku,

každému zlomyslnějšímu jazyku přístup k ní zamezovaly. Její hrad, ač v zříceninách, imponoval; její dvorstvo, ač sešedivělé, odstrašovalo každou stížnost a výčitku. Věřitel prošel skrze metly neskončených ceremonii, nežli se k ní dostal; a když konečně před ní stál, zhloupěl ovíván tím duchem starých časů, jenž jí obkličoval, a zajikal se když spatřil tuto postavu nádhernou a hrdou, na níž spočívala jakási velebnost železné vůle, udržet se na stanovisku, na kteréž ji narození postavilo. Podobným způsobem s ní pochodili všickni, jichž se od ní, anebo její vinou nějaká křivda dotkla. Popustil-li některý smělejší šlechtic, jejž neslušně nebo nemilosrdně z vesnice, kterouž v nájmu měl, vyhodili, jazyk, podporoval-li nějaký odvážnější úředník jeho nárok, vyzvala hned svoje poměry s nejprvnějšími osobami v zemi na pomoc, užívala vplyvu příbuzných, kteří ve vysokých důstojenstvích postaveni byli, a ukřivděný ubožák musel umlknout, a spravnik okresu, ba třebas také člen vlády guberniální, jenž jej podporoval, brzy vyletěl z místa, nevěda takřka odkud a zač se ho taková rána dotkla.

Panství, kteréžto hraběnce náležely, byly ještě velké, ale nesmírně zadlužené a velmi špatně spravované. V takovémto stavu je zanechal hrabě, jenž r. 1800 umřel. Byl to člověk

arci dobrý, ale v nejvyšším stupni nepořádný, zahálčivý, velký pán, jenž nevěřil, že měšec dno má a že v něm nic nebude, když se z něho všecko vybéře; jenž pohrdal vším počtářstvím, a tak rád se obkličoval dvorem a oficialisty, jejichž očima viděl a jejichžto rukama pracoval, že kdyby byl mohl mít zvláštního sloužícího na to, aby za něj kříž dělal a otčenáš se modlil, by jej zajisté byl najal a štědře mu platil. Není tedy divu, že jej ve všem šidili, že hospodářství šlo přebídně, že byly-li nějaké důchody, tedy šly do jiné kapsy, a pro pána na jeho velké a nerozumné vydání, na udržování ohromného dvořanstva, ba i na placení daní a úroků se ustavičně dlužilo, beze všeho ostýchaní poskytovat zisky těm, kdo ještě půjčovat chuť a odvahu měli. Tímto spůsobem hraběnka, kteráž se za živobytí manželova do ničeho nemíchala, která majíc všecko, nikdy se neptala odkud to má, a zaslepena svou velikostí, ani na prolomení té panské škořápky nepomyslila, aby se jí nezdály věci docela jinačí nežli si je vyobrazovala, když po smrti mužově jmění ujala, vlastně řečeno jenom dluhy, jenom soudy obdržela.

Tu se jí musí přiznat spravedlnost, jako mnohým našim paním, které se v podobném položení nacházely. Ohlédnuvši se v záleži-

tostech, dokonce si nezoufala; stala se ještě pyšnější, obklíčila se ještě těsnějšími obřady; pomocí četných svých spojení a protekcí zamezovala všecky útoky na sebe, zotínala neslušné a nespravedlivé úroky, slovem rázností a hrdým stavením čela proti všem požadavkům lidí a zákona se dostala tam, že se z postavení svého vypíchnout nedala. Ač se tedy v nepříjemných okolnostech nacházela, nemohl to nikdo spozorovat; naopak, tak držela a stahovala otěže, že zámek, ač s roztlučenými okny, přece zůstal zámkem, před nějž jenom panský kočár a to se šesti koňmi přijet směl.

Byla však jedna rána, která ji nejvíce bolela, a kterou žádné protekce, žádné svazky krve zahojit nemohly. Byl to soud s bývalým plnomocníkem a miláčkem jejího manžela, který míval úplnou jeho důvěru, zneužíval jí kde jen mohl, a po jeho smrti s nesmírným, několikrát stotisíc obnášejícím pohledavkem za rozličné náklady, půjčky a rukojemství vystoupil, jejichž bezelstnost vlastnoručními listinami a úpisy hraběte dotvrzoval. Ač se hraběnka, pokavade manžel na živě byl, do záležitostí těchto nemíchala, nebyla přece tak slepá, aby nevěděla, že tento člověk nezasluhuje důvěry, jakouž jej muž poctíval. Ba instinktovým spůsobem ho nemohla vystát a vystříhala hraběte. Že mu však, jak se to nejčastěji stává, byl mi-

lejší oblíbenec, jenž mu pochleboval a peníze půjčoval, nežli žena, která jenom vydávala a víc rozumu než on mít chtěla, neposlechl ji dokonce a věci šly svou cestou.

Takovýmto vystoupením nenáviděného člověka rozhořčena a rozhněvána, na místo toho, aby se s ním jakkoli vyrovnala, obžalovala jej hraběnka z podvodu, zfalšování kvitancí a úpisů, zneužívání důvěry, slovem o úmysl ji oloupit a téměř o krádež. Plnomocník se postavil tvrdošíjně; a poněvadž měl peníze, podporoval požadavek svůj mocněji nežli všecky protekce. Mimo tuto hlavní páku všeho soudění měl ještě i právo na své straně; hraběnka však svých žalob, které jako utrhačství vypadaly, ničím podporovat a dokázat nemohla. Z toho pošlo, že ač ji všude mocné hlasy podporovaly, jenom tolik dokázala, že záležitost tato, trvajíc už dávno přes deset let, byla opravdivou houpačkou, jižto si děti z prkna dělávají, kde jednou to, po druhé ono na vrchu bývá. Před pěti lety měl p. Hipolit Zlatovka — tak se onen plnomocník nazýval — už skoro úplně vyhráno; ale na jeho neštěstí se nahodil p. Kliment s prosbou o ruku Rozáliinu. Hraběnka potřebovala mermomocí zásob, aby ze zkázy vyvázla a na svém obstála. Rozálie se tedy stala chotí p. Klimenta, a p. Hipolit Zlatovka šel zase dolů. Že to však byl

člověk zámožný a sám právník, dobyl se zase na vrch. Tímto způsobem, nemoha unavit ženy tvrdošíjné, duchem přítomné, neunavné, rozsáhlé spojení mající, držel ji alespoň ustavičně v šachu, tak že se stal můrou, která ji dnem a nocí pronásledovala. Když byl p. Kliment v Petrohradě k vůli své vlastní záležitosti, měl od matky poručení a plnomocenství, aby v rozepři její jednal. Nespravil však ničeho, buď že tak nedbal na záležitost její, jako na svou, anebo že nemohl nic pořídit ve věci, o kteréž i ti pochybovali, co na přímluvy vysokých tamějších osob jí nejpříchylnějšími byli. Buď si tomu jakkoliv, hraběnka, která zetě svého nikdy ráda neměla a nectila, jakožto člověka s podezřelým šlechtictvím; která vdání dcery za největší poklesek ve svém živobytí držela, ku kterémuž ji nůž odpůrce přinutil, dostala k němu ještě větší nenávist a pohrdavost. Teď byla záležitost p. Zlatovky zase na dobré cestě, a hrdá paní se nacházela v starosti a nepokoji, jak by vynašla prostředky, aby vyhrávání nepřítele alespoň do rovné váhy přivedla, když ne úplně zničila. Taková a v takovém postavení byla ona paní, matka nás tak zaměstnávající Rozálie, k níž na nějaký čas čtenářů svých zavest musíme.

Ve veliké a přes obě patra se vznášející síni, kteroužto se do hradu vcházelo, byli dva

lokajové ve starodávní, ošumělé livreji; jeden z nich ležel na špinavém slamníku, jejž si z komůrky pod schody se nacházející byl vytáhl, a druhý seděl s nataženýma nohama za stolem, na němž stála vyštěrbená mísa, ležely dřevěné lžíce, drobty ze šrotovaného chleba a ohryzené kosti, semotam poházené. Bylo vidět, že byli ti pánové po snídaní a spánkem posilňovali tělo, službou unavené. Z té síně na pravo byl pokoj o jednom okně, dost prostranný a dost špinavý. Na šerých jeho stěnách visely staré a děravé podobizny v černých úzkých rámcích, vyobrazující rozmanité vůdce, senátory, s nápisy po straně, koho která podobizna vyobrazuje, a s latinským oceněním jeho zásluh a důstojenství ve dvou neb třech verších. Byly to nesmírně špatné mazaniny, bez kresby a barvitosti, a proto zajisté, jakožto vývržek ze všech uměleckých prací v zámku, do předpokoje vystrčeny. V tomto pokoji seděl u okna kozák, v nesmírných plátěných šaravárách, v jasnozelené kurtce, černým širokým pásem přivázané. Vlasy jeho byly už šedivé, kníry též sešedivělé zdobily slušný obličej, a v bystrých očích, jimažto po obličejích hetmanů, vojvodů a kaštelánů, naproti němu visících točil, bylo vidět smělost a zdůvěrnění s těmito znamenitostmi minulosti a spojenci

domu, ku kterémuž vssál věrnost a oddanost s mlékem a požíval s denním černým chlebem, z něhož drobty též ležely na stole, za nímž seděl. Za tímto pokojem přicházel velký sál o čtyrech oknách, vykládaný drobnou dubovou podlahou, takřka neméblovaný, neboť jen semotam měl uzounké a dlouhé kanapy, vyplavlou a potrhanou látkou potažené, několik sedadel té samé formy a velký dubový stůl, jenž stál nedaleko od stěny, dvě prostřední okna dělící. Na rozsáhlém stropě tohoto sálu byly na rozličných místech, jmenovitě u oken, jako geografické mapy, sestávající z tmavožlutých skvrn, kteréž pocházely o průtoků skrze vetchou střechu, od deštů a sloty, ježto vítr skrze roztlučené okna v prvním poschodí zaháněl a jež na podlaze v oněch pokojích násadní rybníky dělaly. Na stěnách v tomto sále byly čtyry veliké, skoro k podlaze sáhající obrazy, nakažené a na mnoha místech děravé, ale už v pozlacených rámcích, ač ouzkých a zčernalých. Obrazy tyto, dokonce ne špatné, vyobrazovaly Farаona s celým svým vojskem na moři tonoucího, Mojžíše vodu ze skály dobývajícího, židy na poušti manu sbírající, a velikého proroka, jenž po svém navrácení s hory Sinaie zlaté tele kácí. Za stolem, o němž jsme se zmínili, seděli dva mladí oficialisté ve

starých a ošumělých kabátkách a v nankínových pluderkách. Byli to hraběnčini písaři. Vedle každého leželo dosti papírů rozmanité formy, bílých a šerých, s erby a bez kolků. Oba jedli ze špinavých, oprýskaných talířů cínovými lžicemi snídaní. Ale tuze jim tuším nechutnalo, neboť na sebe pohlíželi a přelévali s hora na talíř řiďounkou kašičku, kteráž v ne příliš omaštěné kaskádě spadajíc, půhony a spisy zastřikovala. Zatím stál neučesaný chlapec, v šedivé děravé kurtce, v zamazaných plátěných spodkách a vyšmaťhaných botách, jenž jim jak vidět toto snídaní přinesl a na talíře čekal, před jedním z obrazů, a dělal židovce, jež na mannu s nebe padající zástěru nastavovala, uhlem nesmírné kníry. Za tímto sálem, tak zvaným sálem Mojžíšovým, byl čtverhranný pokoj se dvouma oknama, čistší nežli přední a ne tak pustý jako tamty. Na starodávním nábytku byla žlutá látka; v řezbách bíle pomalovaného dřeva bylo ještě na mnoha místech vidět pozlacené proužky. Forma dvou pohovek a sedadel, které už souměrně stály, ukazovala, že to býval někdy krásný a vkusný salon. Zdobilo jej několik starých a dosti drahocenných skříní; stoly před pohovkou a v koutech stojící měly bronzové, pozlacené okolky a galerijky; na mramorovém krbu stály veliké hodiny, a na

stěnách, žlutavou, ale trochu zkaženou, do úzkých pozlacených rámců zadělanou látkou potažených visely zrcadla v lesklých, také zrcadlových rámcích. Jenom několik tam bylo podobizen, vyobrazujících bližší hraběnčiny příbuzné, kteréž dle ozdob a štětce ukazovaly, že náležely do pozdějších časů. Nade dveřmi a nad okny v polookrouhlých, vyřezaných rámcích byly olejové obrazy, podle maníry Vatteau, ježto vyobrazovaly pastýřky ve šněrovačkách a ožidlích a v krátkých sukních, nebo paní v robronech a vedle nich nafrizírované pány. V tomto pokoji na malém křesle, u vchodních dveří stojícím, seděl sestárlý muž, výrazného ale ne polského obličeje, se šedivými k zadu učesanými vlasy, v černém obnošeném fraku se stojatým límcem a okrouhle přistřiženýma šosama, v krátkých černých spodkách a bílých ač ne úplně celých punčochách. Na krku měl uzounký bílý šátek, a žaboty, tabákem zaprášené, vykukovaly z bílé dlouhé vesty. Byl to Francouz, hraběnčin sloužící z mladých let, zasvěcený v rozličné, ještě Varšavské tajnosti, nyní maršálek jejího dvora, jenž zároveň úřad magistra ceremonii a komorníka u jejího stolu zastával, kde jenom jí jediné posluhoval jak při obědě, tak při snídani a večeři. Zachovávaje přísné formy dvora, odíval se vždy

tak, jak jsme jej popsali, a když paní ve svém pokoji byla, seděl na tomto křesle u dveří sálu, jako sfinx nepohnutě svatyni střehoucí, v níž se bohyně nacházela. Za tuto věrnost, bedlivost a obratnost, s jakouž uměl zakrývat i dřívější hříchy i nynější nedostatek, měl dobrý plat ustanovený, jejž jednou na polovic, po druhé v třetině, čtvrtině, nebo dokonce nebral, který se mu ale vždycky počítal a v úrocích rostl. Jenom tenkráte se mermomocí domáhal peněz, když se mu protrhaly bílé punčochy, prsty vylízaly z bot a lokte z rukávů. Tato smělost a dotíravost nerozhněvala hraběnku; naopak se mu počítaly za zásluhu, poněvadž se jich dopouštěl jenom k vůli cti domu a zachování nevyhnutelné slušnosti.

Teprva z tohoto pokoje, jenž se nazýval hodinovým, aby se alespoň něčím připamatoval Versailles, se přišlo do kabinetu hraběnčina. Nebylť novější, čistší aniž vkusnější než přední. Ale že v něm skoro pořáde seděla, obsahoval více nábytku, měl už jasně zelené hedbávné záclony u oken, takové též čalouny po stěnách, korunní svícen z křišťálků u stropu visící, dvě veliké zrcadla v pozlacených a ozdobných rámcích, a dvě veliké podobizny od Baciareliho, překrásné i v ohledu kresby i barvitosti. Jedna z nich vyobrazovala hra-

běnku, ve vkusné nevelké frisuře, v bílých šatech, lehkých, řásněných a ostíněných, tak jak to Baciareli udělat uměl, držící v jedné ruce vějíř, a druhou se na železnou gallerii podpírající, kteráž po několika kamených schodech na taras vedla, kdežto v hloubi massu zelenosti vidět bylo. Celá půda a zachmuřené nebe bylo držáno v toně tmavém, a z toho vycházela jako živá ztepilá postava vysoké a nádherné ženské, kteráž svého času musela krásná bývat, ač na obličeji jejím více charakteru a hrdosti, nežli srdce a náruživosti vidět bylo. Druhý portrét představoval hraběte, v tehdejším francouzském kroji s delikatním šátkem na krku, s krajkovými žaboty a manšetami, jejichž barvitost a mistrovské provedení se dokonale odrážely při tmavomodrém aksamítovém fraku a uměle vymyšlené půdě, z níž celá postava zřejmě a směle vystupovala.

Na velké pohovce, potažené jako všecky svršky v tomto pokoji, delikatními ale vyplavlými gobeliny, opřená o vysoký její hřbet, starodávními řezbami ozdobený, majíc nohy na aksamítové podušce natažené, seděla hraběnka se zdviženou hlavou, s očima na strop upřenýma, a držíc pravou rukou velikou zlatou tabačenku s miniaturou Stanislava Augusta a s nápisem: rok 1788, tloukla ní neustále do dlaně levé ruky, jejížto loket na vysokém

válci pohovky podepřen byl. Bylo to její obyčejné položení a navyklá zábava, když na ni teskné myšlénky přicházely a hubený obličej p. Hipolita Zlatovky před obrazností její stál. Její rysy ještě neukazovaly sedm a padesáti let, jež měla, a kdo na ni dobře pohlédl, mohl ještě nějakou podobnost s portrétem nalezt, jenž ji mladou a krásnou vyobrazoval. Jenom čelo se prohnulo od přemýšlení, nos se zvětšil od tabáku, a spodní pysk se odchýlil ku předu, poněvadž ústa její dávno odvykly od výrazu laskavosti a od lichotivého úsměchu, kterýmž se zalíbit chtěla. V obličeji jejím byl výraz ostrý a tvrdý, jakýž by byly i jemnější ženské, než ona byla, daly starosti ustavičné války s věřiteli a neskončeného soudění-se s úhlavním nepřítelem. Oděv dělal tuto povahu jejího obličeje ještě zřetelnější; hlavu totiž měla pokrytou, a šedivé její vlasy po mužsku ostříhané, jichž neměla ani kdy česat, ani zaplétat, padaly jí v neladu na tváře a do týla. Na krku měla uvázaný bílý šátek, obšitý širokými krajkami, a spadající na černé šaty, z tenkráte tak zvaného ingěršalu, volně udělané, vysoko zapaté a v bokách hedbávnou šňůrou přepásané, od níž konce a třepení až na zem padaly.

Na okrouhlém stolku, s pozlaceným lemem a malinkým zábradlím, jenž stranou stál, ležely

papíry, a vedle nich velká obálka s ohromnou pečetí. Byla to, jakož vidět, korrespondence soudní, nově z Petrohradu obdržená a sotva přečtená.

Mimo hraběnku se v tom pokoji nacházela ještě druhá osoba. Byla to stará panna, hubená, veliká, bledá a se zuby stonavá. V černých šatech, starých a odřených, podvázána bílým šátečkem, za nímž měla peřinečku s kořením, s holou hlavou, s níž dvě malé kadeře na smutné a budoucnosti nemající čelo padaly, seděla tato ubohá bytost, již siroba a ztracená naděje vdaní do tohoto dvorského otroctví přivedly, a za oběť hraběnčiny libovůle ustanovily, nedaleko okna a držela v rukou psaní, jehož tuším dočíst nesměla. Bálať se ubožátko pokračovat, vidouc že ji paní neposlouchá; a netroufajíc si zamyšlení její přetrhovat, hleděla na ni jako na duhu s napnutostí a mlčky, očekávajíc až procitne a dále číst poručí.

Takový byl stav zámku Bělobřinského v té chvíli, v níž čtenáře své do jeho vnitra vevádíme. Začavše od brány, kde seděl na kusu kamene hajduk a mlčel, jdouce přes pustý dvůr, přes síně a následující pokoje, až do kabinetu panina, jsme všude nacházeli ticho a všecky osoby, které jsme v mlčení sedět viděli, byly spíše ku gallerii voskových

figur v jisté posicí zkřehlých podobny, nežli k lidem živým, nehladovým, a v jejichž žilách krev bila, a v hlavě myšlénky hrály, snovajíce úmysly na zejtřek, anebo včerejší vzpomínky přehrnujíce.

Po nějakém čase se hraběnka vztyčila, levou rukou odhrnula vlasy z obličeje a ze skrání a zdála se poslouchat.

„Co je to?“ tázala se po chvíli.

„Já nic neslyším,“ odpověděla panna.

„Ty nikdy nic neslyšíš!“ řekla hraběnka ramenama krčíc; „pořád máš uši bavlnou zacpané.“

„Když mě, prosím V. Milosti, zuby bolejí,“ odpověděl pokorně ubohý sirotek, odhrnujíc z levého ucha peřinku, kteráž je zakrývala, a vyndavajíc z ní velký kus bavlny, jenž by k nabití karabiny postačil.

„Tebe věčně něco bolí,“ doložila nelitostivá žena. „Neslyšíš ani teď nic?“

„Zdá se mi, že slyším zvonek,“ odpověděla panna Konvencká, nahýbajíc se k oknu.

„A vidíš to, já ho už dávno slyšela,“ pravila hraběnka, „ač jsem byla zaujata těžkými myšlénkami. Tebe o nic hlava nezabolí, máš všecko, a přece sedíš jako by si byla hluchá.“

Ubohá panna si těžce vzdychla a vstala, obrátivši se ke dveřím. Tu doložila hraběnka:

„Kam pak chceš jít?“

„Chtěla jsem se jít zeptat, co to zvonění znamená,“ odpověděla panna zastavujíc se.

„A kdo pak ti to poroučel?“ dí hraběnka; „není zapotřebí. Vždyť jsou tam přece lidé, jejichž povinností je, aby mi oznámili, co se děje, a kteří nemají bavlnu v uších. Posaď se a čti dále.“

Ubohá slečna společnice se tedy posadila s ještě těžším vzdychnutím, a jedva pozdvihla papír k očím, které se jí mimovolně slzami zalily, a jichž ukázat nesměla, když se zřetelný a rychlý hlas zvonku mezi zděmi dvorce rozléhl, a s ním zároveň hrkot vozu, jenž se před vchodními dveřmi zastavil. Když všecko utichlo, řekla hraběnka:

„Kdož se to osmělil vjet do mého domu? neboť se nedomnívám, aby to byla návštěva. Osoby které mě navštěvujou, nejsou zvyklé s takovým hřmotem přijíždět, vědouce ku komu přicházejí.“

Poněvadž byl hlas poštovního zvonku neobyčejnou věcí v zámku hraběnčině, tedy všickni obyvatelé v něm, kteréžto jsme viděli, i jiní z tak zvané komisarie a z kuchyňských oficín, vyběhli na dvůr anebo se dívali z oken. Přede dveřmi zámeckými se zastavila jednoduchá poštovní bryčka, uhřátým trojspřežením tažená, a s bryčky seskočil muž v šedi-

vém plášti s černým límcem, v zelené čepičce s černým aksamítovým páskem a červeným přímkem, a vkročiv do síně, tázal se kde je paní a kam se má obrátit. Oba lokajové, co tam byli, zívajíce a protírajíce oči, měřili příchozího od paty k hlavě a odpovídali zdlouhavě, že paní arci doma je, ale že se musí dát ohlásit.

„Tedy jděte někdo," pravil pocestný, „neboť nemám času."

„Ba! však já také nemám tuze kdy," pravil jeden, a obrátiv se ku kollegovi, jenž slamník do komůrky odtahoval, doložil: „jdi ty."

„Vidíš, že mám práci," odpověděl onen; „jdi si sám."

Tato ceremonie by byla ještě dlouho trvala, ale z pravé strany se otevřely dvéře a vyšel z nich kozák, jejž jsme tam v pokoji sedět viděli. Když spatřil pocestného, poznal jej hned, usmál se z daleka a přistupuje spěšně, poklonil se mu hluboce.

„A, jak se máš, Maxime!" pravil tu pocestný, klepaje mu na rameno. „Rád bych promluvil s paní, a mám na spěch."

„Račte velmožný pane vejít," odvětil kozák, ukazuje mu dvéře a vprováděje jej bez ohledu na podivení místních lokajů. Bylo vidět, že kozák tento byl starší vládou v domě. Nežli přešli přes několik pokojů, měla tato krátká rozmluva místa: „Jste zdrávi?"

„Chvála Bohu!“ odpověděl kozák.

„Ale je tu jaksi smutno a ticho u vás.“

„Jak obyčejně. Paní je sama, stará, a nemá hosti ráda.“

„A tamta paní tu nebyla?“

„Ne, nebyla. Má syna,“ doložil kozák usmívaje se.

„A tobě se to povedlo?“

„A pročež se nemělo povest? od čehož má Maxim hlavu!“ odpověděl kozák.

„A chlapec je zdráv?“

„Tuším,“ pravil kozák, a když přišli do pokoje, kde Francouz seděl, doložil: „Račte paní řict, že jí mám něco povědět.“

„C'est bien,“ *) zabručel Francouz a odešel. Když zůstali sami, řekl pocestný, dávaje kozákovi sporý měšeček:

„Generál ti děkuje Maxime, a posílá ti tohle pro tvého chlapce. Až vyroste, koupíš mu za to koně, aby byl takový jonák jako ty.“

„Děkuju,“ řekl kozák, a schovávaje peníze doložil: „Z jednoho prsu s tamtím ssáli, tedy snad budou také spolu bojovat.“

Francouz se brzy vrátil a dal Maximovi znamení, aby vkročil. Když tento stál v pokoji hraběnčině a dvéře za sebou zavřel, řekla: „Koho's to tam pak přivedl s sebou a kdo to s těmi zvonky přijel?“

*) „Je dobře.“

Kozák posuňkem ukázal, že to nemůže před slečnou společnicí povědít. Tu hraběnka obracujíc se k ubohé osiřelé, kteráž zrovna seděla a papír před sebou držela, aby na daný rozkaz číst začala, řekla:

„Odejdi odtud, panno Konvencká. Nač pak bereš s sebou to, co není na tebe psáno? Polož to psaní sem na stůl. Ono odtud neuteče, najdeš je tu, až se vrátíš a až ti poručím, abysi dál čtla."

Slečna Konvencká udělala co jí poručeno bylo, a těžce si vzdychnuvši vešla se sklopenou hlavou do dveří na pravo, které do hraběnčina spacího pokoje vedly.

„Což tedy?" tázala se teď hraběnka.

„Je to, prosím jasně velmožná paní, ten doktor, co s námi tenkráte byl," odpověděl kozák tišeji a ohlížeje se.

„A!" zvolala hraběnka a čelo se jí svraštilo. Pak přemýšlejíc chvíli a pohlédši na papíry, kteréžto na stolku ležely, doložila jako sama pro sebe: „Snad se také to k něčemu hodí. Popros jej sem a postav tu sedadlo."

Kozák postavil křeslo proti pohovce a otevřev dvéře, dal vejít známému našemu státnímu radovi a rytíři, jenž v tom zeleném kabátě, se dvouma řádama na krku, v němž jsme jej už viděli, vkročil a bez velké po-

níženosti, ale také bez hrdosti, se hraběnce poklonil, která mu vážně hlavou kývnula a místo ukázala, aby se posadil.

„Dávno jsme se neviděli, pane Grodský,“ pravila hraběnka překrucujíc jméno doktorovo, podle obyčeje našich pánů, kteří pro všední jmena žádné paměti nemají, a když je vyslovujou, jakési násilí hrdlu svému dělají. Doktor se usmál a poklonil se na znamení přisvědčení.

„Kam pak teď, p. Grodský, jedete?“ tázala se hraběnka, bavíc se svou tabačenkou.

„Na představení generálovo,“ odpověděl Grodský, „jsem ustanoven za hlavního lékaře u záložního sboru a objíždím teď vojenské nemocnice všudy, kde sbor náš stojí.“

„Přeju vám štěstí k tomuto povýšení,“ řekla hraběnka, dávajíc své tabačence obyčejný směr k levé dlani. „Je vidět, že pamatoval můj bratrovec na službu, kterou jste mu, p. Grodský, proukázal.“

„Domnívám se,“ odpověděl doktor vážně, „že generál spíše ocenil zásluhu mé veřejné a zřejmé služby. Posloužení, o němž se jasná paní zmiňujete, nebylo jemu proukázáno, ač z ohledu na jeho laskavost a přátelství ke mně.“

„Jak se pamatuju,“ odpověděla hraběnka, udeřivši silněji pykslou o dlaň levé ruky, „zdá

se mi, že i ti, jichž se toto posloužení jak pravíte dotýkalo, je uměli ocenit.“

„Bylo mi dostatečně zaplaceno,“ odpověděl lékař sklopiv hlavu a s úsměchem, na kterýž se čelo hraběnčino svraštilo.

„Nemluvme víc o tom,“ doložila. „Jak se pak má můj bratrovec?“

„Generál je dosti zdráv,“ odpověděl doktor, „potřebuje ale teplých lázní, do nichž se brzy za hranice odeběře. Právě k jeho rozkazu jsem tu u paní hraběnky oznámit, že generál sem zajede a složí velmožné paní svou úctu, a několik dní si v domě vašem odpočine.“

„Jsem mu velmi povděčna, že ještě na mne pamatuje,“ řekla hraběnka takovým tonem, jako by chtěla dát poznat, že je to jeho povinností. Pak pohlédnuvši na papíry, které na stolku ležely, zdvihla hlavu, odhrnula vlasy ze skrání, a tak s trochu pootevřenýma ústoma nějaký čas seděla. Po chvilce přemýšlení řekla: „Kdy to tedy má můj bratrovec přijet? Nemůžete mi pane s jistotou ustanovit čas, kdy jej mám očekávat.“

„I ovšem,“ odvětil doktor. „P. generál mi poručil vyřídit, že v prvních dnech července zajisté k Vašnostiným službám bude.“

„Velice mně těší, že o tom vím,“ odpověděla. „Právě v tom čase jsem mínila odjet ke své dceři, abych svému vnukovi požehnání

dala. Odložím tedy svou cestu na později. Bylo by mi velmi nemilé, kdyby mě můj bratrovec nezastal. Nemáte snad na mne nějaké psaní?"

„Jenom tolik mi poručil generál p. hraběnce vyřídit," řekl doktor vstávaje, a vykonav úlohu rozloučil se s ní poklonou.

Hraběnka odstrčila nohou podušku, na níž se podpírala, a vstavši, poklonila se mu také; ale v sklonění tomto bylo více ironie a hrdosti, nežli vlídnosti a památky na velmi trpké chvíle, jichž pouhé připomenutí by mu bylo mělo zjednat jiné přivítání a dát jiný běh jejich rozprávce. Ale k tomu bylo zapotřebí srdce, a toho stará egoistka neměla, kteráž všudy jenom sebe viděla, a za milost a čest to považovala, že ráčila přijímat služby, jaké se jí proukazovaly, nepřipouštějíc ani žeby byly proukázány, jak se to v přítomném pádu stalo, z docela jiných ohledů, a ne z úcty a vážnosti k její osobě, erbu a přibuzenstvu.

Když se doktor vzdálil, přešla několikráte pokoj, odhrnula obouma rukama vlasy do týla, odkryvši široké čelo, někdy krásné a hladké, teď na prostředku skleslé a v rozličných směrech vráskami poznamenané, které na něm klopotné myšlénky vyryly. V krátce se dal na dvoře slyšet hlas poštovního zvonku a vzdalující-se hrkot kol. Po chvíli zase všecko utichlo a zámek se vrátil k obyčejnému mlčení.

Hraběnka se zastavila na prostředku pokoje, jakoby dávala času dozrát úmyslu, jímž se obírala, přejela rukou čelo a s výrazem v tváři, v němž bylo vidět pohrzení a nenávist k té osobě, na niž jak vidět myslila, řekla sama k sobě: „Bah! il s'en tirera, comme il pourra!“ *)

Toto řekši, přistoupila ke stolku a zazvonila. Na tento hlas vkročil z jedné strany Francouz a z druhé panna Konvencká. Hraběnka se obrátila na tuto, řkouc zostra:

„Proč pak jsi přišla, když jsem tě nevolala?“

„Myslila jsem, že mne budete velm. paní potřebovat,“ odvětila pokorně slečna, chtíc úslužností a prosebným zrakem rozzbrojit tvrdou ženu.

„Bez potřeby ukazuješ přílišnou horlivost,“ řekla na to paní; „každý musí znát svou povinnost. Na tebe nezvoním. Až tě budu potřebovat, pošlu pro tě.“

Zaražená ubohá služka couvla a zavřela za sebou dvéře, hraběnka pak obracujíc se k Francouzovi, řekla: „J'ecrirai une lettre.“ **)

„C'est bien, Madame la Comtesse,“ ***) odpověděl, a přistoupiv ku psacímu stolku, jenž

*) „On se z toho vytáhne jak bude umět!“
**) „Budu psát psaní.“
***) „Dobře, paní hraběnko.“

u druhého okna stál, připravil jí papír, opravil péro, podložil pod stolek podušku na nohy, a přistrčiv sedadlo, vzal do ruky svícínek s voskovou svíčkou.

„Ať sem přijde Maxim," doložila k odcházejícímu. „Vous lui donnerez trois roubles. Il partira." *)

„C'est bien, Madame la Comtesse," odvětil Francouz a odešel.

Když po chvíli Maxim přišel, pravila hraběnka: „Za hodinu pojedeš s psaním k mé dceři."

„Pojedu paní," odvětil kozák a vzdálil se. A opravdu šel za hodinu na to po silnici ku Podolí velikým krokem kůň hnědý a silný ač trochu tuze hubený. Vzadu za sedlem ležel plášť s kápí, přikrývaje nevelký tlumoček, po straně visel pytel s pící; z předu byly pistolnice, z nichž dvě pistole vykukovaly, a na sedle seděl kozák v plátěných šaravárách, v jasnozelené kurtce; na prsou měl koženou kabelu silně připjatou, a na hlavě beraní čapku, z níž visel jasnozelený pytlík. Obličej jeho byl pokojný; šedivé kníry se nečechraly žádným pohnutím; jenom časem, když se ohlédl na zámek, jehož vysokou střechu mezi stromy na náspu

*) „Dáte mu tři ruble. On pojede někam."

ještě vidět bylo, přitlačil čapku a v oku jeho se leskla jako slza, kteroužto jak vidět žehnal ženě a děcku.

Psaní, které Maxim přivezl, adresované na Rozálii, bylo následujícího obsahu:

„Milá dcero! Poněvadž jste se posud nedovtípili svého syna mi přivezt, abych mu požehnání udělila, strojila jsem se sama, navzdor klopotům, které mě hnětou, že vás navštívím, abych dítě vaše spatřila a zlíbala! Ale včera jsem dostala psaní z Petrohradu a tolik nových lahůdek, že mi to nohy podrazilo. Starosti moje, za příčinou ničemnosti toho darebáka, jejž otec tvůj za kamny vesnickými vytáhl, kdež by byl měl zůstat, jsou tak veliké, že nedoufám, aby mi čas a zdraví dovolily odprázdnit se z domu a vykonat tak dalekou cestu. Už i tento list píšu v posteli, z níž nevím kdy vstanu. Prosím tě tedy, milá dcero, abysi ke mně ku konci tohoto měsíce na několik dní se svým synem přijela. Leto máme krásné, a cesta v této době nebude dítěti škodit. Nezdržíš se tu zajisté, neboť je dům můj hluchý a pustý. Nemám chuti bavit hosti, jichž jsem nikdy ráda nemívala, ač otec tvůj tolik času a jmění s nimi zmařil. Tím více jich teď nemohu vystát, když mne věk chýlí a starosti hnětou. Slibuju ti však, že ač churava a ztrápena, nebudu na tobě žádat těch pečí, jimiž jsem zdraví

tvoje vysílila, když jsi se u mne posledníkráte zdržovala. Ostatně doufám, že mi spatření tvého syna dodá sil a rozmaru. Držíš-li to tedy, dcero má, za povinnost, abych dítěti tvému požehnání dala, nežli umru, tedy přijeď. V posledních dnech tohoto měsíce tě budu očekávat. Bude-li muž tvůj mít času a odvahy několik dní s náma se mrzet, a pobýt v tomto domě pustém a o všecko, co jej dříve krášlilo, oloupeném, tedy jej ode mne srdečně pozdravuj a pozvi jej, aby také přijel. Il sera le bien venu *). Buď s Bohem, dcero má, líbám tě na tisíckráte a doufám, že's tím šťastnější ve svém živobytí, když ti dal Bůh takové potěšení, jaké máš na svém dítěti.“

V připisku bylo: „List tento posílám po svém kozákovi, abych měla dříve tvou odpověď. Nezdržuj ho tedy a odpiš hned.“

Když Rozálie list tento přečtla, dala jej manželovi. P. Kliment neměl nic proti cestě ženy a syna, ale polekán zmínkou o soudu a boje se také výčitek matčiných, že za svého pobytu v Petrohradě záležitost tuto neskončil, a zvláště že se obával, aby se o jeho kapse nedomlouvala, dal ženě na srozuměnou, že ještě neví, bude-li ji moct vyprovázet, poručil

*) Bude mi vítán.

hraběnce jenom odepsat, že Rozálie se synem v ustanovený čas zajisté přijede.

Nežli odpověď vyhotovena byla, seděl si Maxim na schodech u síně a čekal. Nedával se tuze do rozprávky s domácím služebnictvem, vyhýbal se premovaným a v tenkou livreji oblečeným lokajům, ba i kozákům p. Klimentovým, kteříž se ho zvědavě vyptávali: jak je tam u vás? a litostivě na jeho ošumělý a vyplavlý oblek se dívali, odpovídal krátce a nevrle. Nechali jej tedy samotného a usnesli se, že je to nějaká hrdá bestie, kterážto mluvit nechce. Když tedy takto kroutě si šedivé kníry se dokola ohlížel, spozoroval, že se první okno v oficině na levo otevřelo, a nějaká čilá a čistě oděná ženská hodně velkého chlapečka na okno postavila a sama vedle něho zůstala.

Byl to Tadeášek, už skoro dvouletý, v krátké červené sukničce, s holou hlavou a bosýma nožkama. Tvářičky jeho byly čerstvé a červené, čelo široké a krásnými rusými vlásky pokryté, které se samy točily a v hustých kadeřích po celé hlavě padaly. Díval se vesele a směle, vystrkoval nožky na dvůr a natahoval ručky přehybaje se celý k předu, jako by zápasil s chůvou, vyhrožoval že se jí z rukou vytrhne a z okna vyskočí.

Vida to Maxim, usmál se, zakroutil si radostí kníry, a nepozorovaně povstav, přiblížil

se k oknu. Hošík na něj pohlédl modrýma očima, které tmavé řasy ostiňovaly, a přestav dovádět, přitlačil se k chůvě, kteráž jej v půli obejmula.

„Pozdrav tě Pánbůh, hošíku!“ řekl po chvíli Maxim. „A čí je to páňátko?“

„A Pánbůh ví čí je,“ odpověděla žena, usmívajíc se, „to páni tak z milosti vychovávají.“

„Sirotek?“

„Snad,“ odpověděla chůva, „a snad také ne, kdož to ví! Zanesli ho pánům pod okno.“

„Hm! hm! hm!“ zabroukal Maxim; „někdo odvážný! A což se nedověděli, kdo jej podhodil?“

„Hledali dlouho a vyzvídali,“ odpověděla ženská, „ale nic se nedověděli.“

Kozák se usmál a natáhl na Tadeáška ruce, jakoby jej chtěl vzít. Chlapec obejmul chůvu za krk, a ubezpečiv se už jaksi tímto spůsobem, díval se směle na chůvu a potutelně se na něj usmíval.

„Bude to jonák!“ řekl tu Maxim, a vzav jej za nožku, kterouž chlapec vystrkoval, políbil ji. „Buď s Bohem, panáčku! zůstaň hezky zdráv a vyrůstej čerstvě. A až vyrosteš“ — doložil odcházeje a polohlasem — „pak ti něco povím.“

Potom se zase posadil na schody, čekaje na psaní a pohlížeje na našeho hrdinu, jenž v okně dováděl, usmíval se a hvízdal po tichoun-

ku. Brzy mu vynesli depeše a dar na cestu. Maxim schoval do své kabely jedno i druhé, podpjal řemínek, jenž čapku na hlavě držel, a pousmáv se ještě jednou na dítě, kteréž jej zrakem stíhalo, téhož dne co přijel se spustil nazpět na cestu.

Zatím se konaly v Bělobřincích k přivítání očekávaných hostí veliké přípravy. Otevřeli pokoje na levé straně, v nichž dříve sám hrabě bydlel. Býválytě někdy bohaté a zamykaly v sobě všecko, čeho k pohodlí ba i nádheře pro mužského zapotřebí. Dnes vypadaly špinavě a staře; ale při pečlivém nakouření a očištění stěn, zrcadel a nábytku, bylo v nich možná umístit na několik dní třebasť nejvýmyslnějšího hosta. Tento příbytek ustanovila hraběnka pro generála. Dceru, poněvadž měla přijet sama jenom s dítětem, hodlala ubytovat blíž u sebe. Za tím pokojem, v němž jsme ji viděli, byl ještě apartement, sestávající z dvou pokojů zábavních, ze spacího pokoje a garderoby. Pokoje tyto měly spojení s jejím kabinetem a bývaly jedenkráte částí jejího příbytku. Hraběnka tedy zase poručila spojení toto obnovit, všecko pečlivě uspořádat, vyčistit a co jen mohlo zapotřebí být pro ženskou a dítě, připravit.

Ode dne 30. června bylo už všecko zřízeno, jak v zámku tak v oficinách, aby sluhové

bohatého novošlechtice viděli, že jsou v panském domě, a netropili si žertů, že je u nich líp a všeho víc. Od téhož dne oblékl celý dvůr parádní oděv. Francouz měl čisté a celé punčochy a žaboty, lokaji starodávní, jasnozelené fraky se zlatými prýmy. Maxim černé soukené šaraváry a novou kurtku, kterouž si za vlastní peníze zřídil; kuchaři dostali bílé čepice a zástěry, ba i ten hoch, jejž jsme v sále viděli, dostal dobrého vytahání za to, že se ukázal neučesaný a špinavý.

Když Rozálie přijela, podivila se nesmírně, že ji matka tak parádně vítá. Hraběnka na to nic neodpovídala, a dcera od dětinství zvyklá poslouchat její vůli, si netroufala, aby se vyptávala a vyzvídala, odkud pro ní takových ceremonií. Nebudeme popisovat ani vítání matky s dcerou, ani spůsobu, jakým stará magnátka přijala vnuka novošlechtice, jenž měl i bohatství otcovské i její dluhy dědit. Doložíme jenom, že ho za nic ve světě nechtěla jmenovat Hipolitkem, poněvadž jí toto jmeno na p. Zlatovku, jeho ničemnost, jeho tvrdošíjnost a všecko soužení, jehož byl soud s ním příčinou, pamatovalo. Hošíkovi říkali druhým jmenem Kazimír, kteréžto na památku Rozáliina otce dostal, a tím jej hraběnka vždycky jmenovala, vymohši na dceři, že pokud u ní hostem bude, ho také nikdy jináč nepojmenuje.

Nemazlila se také s děckem nikdy, poněvadž všecka lahodnost a mazlivost povaze její úplně cizí byla. A kdyby jej i byla chtěla políbit a s ním si pohrát, nebylo to možná, poněvadž dítě toto také nemělo rádo mazlení, a k tomu polekavši se prvního jejího pohledu, se jí potom už bálo, kdykoli se k němu blížila, a s křikem se tulilo k lůnu pěstounky nebo chůvy.

Hošík tento, o němž jsme potud ještě nic nepověděli, podivným jakýmsi osudem byl velmi k Tadeáškovi podoben; měl jen tmavější vlásky, hnědé oči, sklad ne tak silný a pleť neduživou. Všecko přičinění rodičů a metoda Angličanky mu nemohly dát veselosti a ruměnce. Kdežto osiřelý Tadeášek, v sedmém a osmém měsíci věku, bílý a červený jako krev s mlékem, vesele patřil jako nebe modrýma očkama, smál a chechtal se na Vidalskou, kterouž už znal a před kterouž nejroztomilejší šelmovství ručkama a nožkama vyváděl; byl Hipolit, mladé páňátko, ač zdráv a ač zuby štastně dostal, neustále bledý, měl pohled smutný, nerad se na koho podíval, ani na matku, a ačkoli mu už jedenáct měsíců bylo, ještě se téměř na nikoho nezasmál. Rozálii to nesmírně trápilo. P. Kliment, připisujíc tak zasmušilou letoru děcka jeho zdraví, se neustále s doktorem radil, jenž tvrdil, že jsou to krtice; Angličanka tvrdila, že to bude tak dlouho, pokud nezačne

pít porter a jíst rostbíf, a Vidalská, s jejížto zkušeností se zarmoucený otec radit neopominul, přirovnavši historii jednoho ze svých chlapců, na němž také něco podobného pozorovala a jenž také v třináctém měsíci umřel, uzavírala, že je tím vším Angličanka vinna, kteráž jej po německu vychovává. Konečně se už všickni s tímto stavem mladého pána osvojili, a Hipolitek si rostl v této broukavé povaze, neusmívaje se nikdy, nehledě na nikoho, nepřijímaje ani matčina líchocení, křiče jenom když mu hned nedali co chtěl, drápaje nejednou až do krve prs kojnin, nedostal-li ho hned, anebo když mu mléko hned hubu nezalévalo.

Už tři dni přebývání Rozáliina u matky uplynuly, a ceremonie nepřestávala; naopak hraběnka den ode dne ještě víc od svého dvořanstva požadovala, aby každý byl co nejčistěji oděn a každý se na svém místě nacházel. Ba i sama byla jaksi vystrojena. Zavinula si vlasy, a na tuto polomužskou, položenskou frizuru si poručila nastrčit krajkový čepec, trochu starší mody, ale hodnotou látky drahocenný; oblékala hedbávné šaty; šáteček na krku připjala na prsou starodávní, ale drahocennou broší; ba i na prstech její posud krásné ruky a v uších se blyštěly brilianty. V takovémto obleku se zdála na někoho nepokojně čekat. Viděla to Rozálie, ale vyplísněna nejednou z mládí proto,

že se matky vyptávala, hledíc na její vážnou postavu, když na pohovce seděla a k oknu pohlížela, na její imponující výraz, když se v očekávání procházela, nebo nějaké rozkazy dávala, neopovážila se na nic zeptat. Jenom Francouze, potkavši jej jednou tak, že to nikdo neviděl, se vyptávala, koho očekávají. Monsieur François, pozastaviv se hluboce nad tak důležitou okolností, kteráž i pro něj tajemstvím byla, odpověděl: že je až příliš jistou věcí, že paní hraběnka nějakého vznešeného hosta čeká, poněvadž jsou pokoje po p. hraběti otevřeny a k jeho přivítání připraveny; kdo ale přijet má, to že neví.

Teprva čtvrtého dne se všecko vyjasnilo. Okolo dvou hodin odpoledne, když stůl v hodinovém pokoji pro víc osob přistrojen byl, než jich obyčejně sedělo; když hraběnka ještě parádněji vystrojena, nežli minulých dní, seděla na pohovce s hlavou vzhůru ztyčenou, s otevřenýma ústoma, a pohrouživši se v zamýšlení, tabačenku Stanislava Augusta z jedné ruky do druhé přendavala; když Rozálie, buď z rozkazu matčina, anebo instinktem krásné dámy vedena, v elegantním, vkusu a skromnosti plném oděvu, sličná oblekem, sličnější zamyšlením a jako předtuchou nějakého štěstí, vedle matky seděla, prací zaměstnána; když slečna Konvencká, v hedbávných šatech, a na

výslovný hraběnčin rozkaz bez šátečku a peřinky, ač ji zuby bolely, na obyčejném svém místě u okna s kanvou v ruce seděla: — se daly slyšet poštovní zvonky, pořáde rychleji a hlasitěji se rozléhající. Hraběnka vstala a ztyčila se, Rozálie se mimovolně otřásla, a slečna Konvencká, chtíc dávnější roztržitost napravit a svou bedlivost ukázat, se první ozvala: „Zvonky poštovní!"

„Což pak myslíš, že jich neslyším?" pravila hraběnka. „Nemám bavlnu v uších. Bez potřeby se's ozvala, když se tě na to nikdo neptal."

Ubohá sklopila hlavu, pomyslila si v duchu: zle je slyšet, zle neslyšet, zle předcházet rozkaz, zle naň čekat a nedomyslit se paniny vůle. Běda sirotkovi! běda staré panně! běda ženské, která nemá vlastního krovu, byť to i došková střecha byla!

Brzy se zvonky i hrkot vjíždějícího kočáru odrazily o stěny budov na dvoře stojících, a utichly.

„Kdo pak to přijel, maminko!?" tázala se konečně Rozálie nepokojná a nevědouc, jak si má vyložit city, kteréž jí zachvívaly.

„Což snad chceš běžet k oknu, jako děvče ve vychovacím ústavě? Uvidíš!" odpověděla hraběnka, nehýbajíc se z místa a vzavši na se výraz pokojný a vážný. Pak, pohlédši na Ro-

zálii, kteráž se patrně měnila, ač nevěděla pro jakou příčinu, doložila: „Host náš hned vkročí a podiví se, když tě uvidí tak se chvět a pro nic za nic pomatenou. Neumíš nad sebou ještě bdít, milá dcero! to je zle. Dáma, tak jako ty urozená, má pamatovat na to, že na ni všickni pozor dávají a posuzujou, ne podle toho, co je, nýbrž podle toho, co vidějí."

Tato výstraha matčina, která Rozálii dřívější její náuky připomínala, přivedla ji k paměti a přemožení nepokoje, jenž ji projímal. I byl čas, aby se ukonejšila a celý zákonník světové slušnosti ku pomoci přivolala. Neboť jedva hraběnka ono napomenutí dopověděla, když obě zaslechly dvéře u pokojů do kořan se otvírat, a na podlaze v sálech břinkot ostruh a rychlou a silnou chůzi mužských se rozléhat.

V tom okamžení se otevřely dvéře u kabinetu a vkročil hrabě C** v uniformě, třemi hvězdami ozdoben, a za ním jeho adjutant, jenž jej na této cestě vyprovázel.

Rozálie spatřivši hraběte mimovolně vykřikla a zbledla, ale hrozivý pohled matčin a slovo: sottise *)! kteréž jí pohrdlivě hodila, jí rychle vrátily přítomnost mysli. Generál se také podiveně zastavil, jak vidět nad spatřením Rozálie; trochu opálený obličej jeho se

*) neslušnost!

zarděl a oči se zajiskřily radostí; ale toto pohnutí trvalo jenom chvíli, dovedl je přemoci, a s tou lehkostí a přirozeností, jakáž ukazovala, že se ví vpravit do každé společnosti, přistoupil k hraběnce a pozdravil ji s úctou, pak obracuje se k Rozálii poklonil se jí s největší zdvořilostí a doložil: „Voilà Madamme, une charmante surprise! *) Opravdu jsem dnes nevstal nadarmo tak časně. Pánbůh mi dává za náhradu velkou a neočekávanou příjemnost, že vás zde vidím. Jak ale veliká je, račte jemnostpaní z toho posoudit, že jí ani dobře vyjádřit neumím!“

„Dávno jsme se ale také neviděli, pane generále,“ řekla Rozálie, držíc se silně lenošky u křesla jednou rukou a podávajíc mu druhou, kterouž on zlehka vzal a s úctou políbil. Pak obrátiv se zase k hraběnce a ukazujíc na společníka svého, pravil rekomandujíc: „Dovolte si paní hraběnko odporučit knížete Castiani, mého adjutanta a společníka na cestách.“

Hraběnka se poklonila a ukázala oboum dvoum sedadla. Když všickni svá místa zaujali, a ubohá slečna společnice, nevědouc co si počít má, má-li odejít anebo zůstat, aby nebylo jedno i druhé pochybeno, stála pokorně se záclony držíc, řekla k ní hraběnka:

*) „Ejhle jemnostpaní, roztomilé překvapení!“

„Můžeš teď odejít, panno Konvencká. Nepotřebuju tě teď."

Hrabě Julius C* byl jedním z těch šťastných lidí, jichž štěstí hejčká, militkuje a celý život za ruku vodí. Ještě mu nebylo zúplna pětadvacet let, a už byl plukovníkem. Když car Alexander na trůn vstoupil, rostl rychle ve ctích, byl pořáde novými milostmi ozdobován, a co je důležitější, zasluhoval si jich. Pilný v službě, smělý a odvážný v boji, měl příležitost, ukázat svou mužnost a schopnost uprostřed tolika bitev, které se tenkráte na rozličných místech Evropy sváděly, a jestli koho nesklidily, tedy jej zajisté povznesly, dávajíce mu neustále pole k vyznamenání. Pod Borodínem raněn, obdržel i tu důkaz zvláštní milosti mocnářovy, jenž se neustále o jeho zdraví dovídal, ba i svého vlastního lékaře z Petrohradu poslal, aby se o jeho stavu přesvědčil. Svítí-li někomu hvězda jeho dobře, tedy mu svítí ve dne i v noci, a tkví mu neustále nad hlavou jasná ba skvoucí jako briliant. Pod takovouto hvězdou se narodil také hrabě. Silného skladu, ač ne příliš hezkého zrůstu, podivně způsobilý v celé své postavě, životem činným, vojenskými exerciciemi, zalíbením v koních a zbrani, návykem komanda, při tom ustavičným přebýváním v nejskvělejší a nejlepší společnosti, přišel k takové

obratnosti, že bylo těžko najít muže, jenž by v podobném stupni spojoval vážnost a jistou joviální přímost vojenskou s udatností salonovou a nejslušnější svobodností. Tímto slušným a dokonale uhlazeným tělem vládla hlava, i vnitř dobrá a jasná, i zevnitř opravdivě krásná. Na jeho hladkém čele bylo vidět rozum a pokojnost, a jeho bělost odbíjela podivně při ne tuze tmavých a krásně se kladoucích vlasech, a při obličeji trochu opáleném, ale čerstvém. Modré oko, černými řasami ostíněné, umělo hrozit i vábit, vyjádřujíc vždy zřejmě, co se v duši jeho dálo, v skutku plné dobroty a šlechetnosti. Ústa měl neobyčejně krásné, zuby zdravé, a kníry ač trochu přičervenalé, kteréžto obličej jeho zdobily, dodělávaly tuto opravdovou mužskou krásu, kterážto v mužských důvěru a přátelství, v ženských důvěru a lásku vzbuzuje. A v skutku se mohl i v tomto posledním ohledu málo kdo šťastnějším nazvat. Rozdělíme-li živobytí lidské, podle analogie k jeho fysickému živobytí a k živobytí celé přírody, na dvě sféry: na viditelnou a temnou, tedy nevím, ve které z těchto dvou sfér hrabě více vítězství dobyl a šťastnějších triumfů zakusil. Takovýto byl člověk, o němž jedenkráte Rozálie napsala manželovi ono naivní a žertovné psaní, kterýmžto se p. Kliment tak srdečně pobavil.

Společník jeho, kníže Castiani, napolo Řek a napolo Vlach, ale v Rusku narozený a v Petrohradě vychovaný: náležel k nejkrásnějším a nejspůsobilejším oficírům v celé armádě. Neměltě toho pravdivě slovanského rázu, jakýmž se postava generálova zářila; naopak, patrně bylo vidět jeho cizozemský původ na snědém obličeji, orlím nose, očích jako uhel černých a hluboko zasazených, na havraních a hustých vlasech, které jeho hlavu pokrývaly; ale ve vysoké jeho postavě, ve všech rysech byla podivující souměrnost a krásný výraz energie a rozumu.

Nebudeme čtenářům svým dělat dlouhé chvíle popisováním podrobností této návštěvy, způsobu, jakým hraběnka své hosti přijímala, jak jim byla ráda, k jakým se utíkala prostředkům, když se té neb oné věci k panskému jich pohostění nedostávalo; jak se hosté vyráželi a byli-li všickni vespolek sebou spokojeni. Povíme jenom:

Předně, že byl generál nesmírně vesel, ke všem upřímný, že nacházel povětří v okolí tomto velmi zdravým, položení zámku zajímavým, tak dalece, že na místo několikadenního pozdržení, jak z počátku po poslovi svém hraběnce vzkázal, se šest dní zdržel a teprva sedmého dne odejel.

Za druhé, že se mu chlapeček p. Kli-

menta, ač bledý a broukavý, velice líbil. Ba dovedl i toto všech se stranící dítě si naklonit a s ním se osvojit, tak dalece, že už třetího dne, když se večer procházel po náspu s Rozálií, a Hipolitek do toho tureckého šálu, jejž Rozálie tenkrát od ruského kupce byla koupila, zavinutý, také tam v náručí chůvy a ve společnosti Angličanky byl, se zamračený chlapec k němu takřka s úsměchem obrátil, dal se políbit, ba i za ruce vzít; a když jej generál držel, na něj se díval a s ním se mazlil, vyrážel se hošík jeho epoletama a ani nezaplakal. Angličanku to nesmírně těšilo, kteráž tuto hrdinskou povahu svého zchovance své metodě a dvoum lžičkám porteru připisovala, které mu denně ráno a večer dává, a soudila, že bez pochyby bude vojákem, a že snad dosáhne slávy Nelsonovy, když si tak brzy přivykl na cizího člověka a baví se známkami jeho rytířského důstojenství.

Za třetí, že se mladý kníže Castiani nesmírně v hradě mrzel a byl by rád co nejspěšněji tuto starožitnost opustil a na další cestu se odebral. A ač se hraběnka co mohla snažila, aby jej bavila, a často jej ve svém kabinetě zdržovala, upřímně s ním rozprávěla, buď se ho na podrobnosti válečních událostí vyptávajíc, jichž svědkem byl, anebo mu děje dvoru Stanislava Augusta vypravujíc,

v nichž podílu měla; ač i Rozálie se snažila, aby mu upřímností a úsměchem plným sladkosti vynahradila za dlouhou chvíli a osamělost; nevyrážely ho tyto zdvořilosti matčiny a dceřiny tuze. Jakousi náhodou se stávalo, že byl nejčastěji sám, toulal se z kouta do kouta, zíval a k té přišel výstřednosti, že obrátil oči na slečnu Konvenckou a ze zoufalství jí několik sladkých slov pověděl. To mu poskytlo trochu zábavy, neboť spozoroval, že tato ubohá oběť dvorského respektu, kteráž se domnívala, že na ni už žádné zrnko této manny nespadne, od tohoto času trochu oživla, pečlivěji se oblékala, pohlížela stranou a často na krásného důstojníka, a nejen v saloně, kde jí to bylo zakázáno, nýbrž i po dvoře si nezavazovala šátek a nedávala peřinku, ač ji zuby strašně bolely.

Za čtvrté, že p. Kliment za týden po odjetí ženy a syna, buď z tesknoty po nich, anebo že se domníval, že neslušně a nedelikatně jednal, že na výslovné pozvání hraběnčino sám nejel, jak mile mu tento vrtoch přišel a jakýsi nepochopitelný strach se ho zmocnil, se dlouho nerozmýšlel, rychlé čtyry koně si do lehkého kočárku zapřáhnout dal, a pátého dne od pobytu generála u hraběnky, od nikoho neočekáván, a k velikému zajisté všem potěšení, do zámku v Bělobřincích přijel.

Toto jsou hlavní obory, na něž mohou čtenářové jako na základní pilíře položit srub svých důmněnek a osnovat z nich budovu citů, rozmluv a výjevů, jaké v celém tomto meziději naší historie místa mít mohly. Abysme méně domyslným tuto práci jejich obraznosti ulehčili a jich na patřící cestu uvedli, doložíme ještě, že hraběnka, nacházejíc generála v nejlepším rozmaru pro ni, obdržela od něho šest psaní na nejdůležitější osoby v Petrohradě, které její záležitosti rozhodný a mnohem příznivější směr dát měly; že p. Kliment, ač se ulekl v hloubi duše, vida pomatení manželčino, když jej z nenadání spatřila, a zastav ji, když do dvora zámeckého vjížděl, samotnou na procházce s mladým důstojníkem, jemuž tuším dlouhou chvíli svou rozmluvou upříjemnit chtěla a na nějž se velmi z kosa dívat začal, se přece úplně upokojil: za jedno, že jej hraběnka nesmírně upřímně a po mateřsku přivítala, čeho se dokonce nenadál; za druhé, že se seznámil s tak znamenitým člověkem, jakýmž byl hrabě, a spozoroval v něm i zřejmou úctu k sobě a náklonnost ke svému dítěti, které jakoby bylo oživlo touto cestou, přichylností babičky a jejího příbuzného více rozmaru ba i více zdraví ukazovat začalo. Okolnosti tyto udělaly p. Klimenta tak šťastným, že i matce dal směnku na padesát tisíc ku podpoře její záležitosti,

i nejsnažněji generála prosil, aby při navrácení-se z cizozemska dům jeho přítomností svou poctil, což mu také generál nejslavněji přislíbil. Tímto spůsobem se návštěva tato skončila ke všechněch spokojenosti. Hrabě sedmého dne od přijetí svého s adjutantem svým odjel, a druhého dne po jeho odjezdu pan Kliment vzav ženu a syna domů se navrátil.

Zámek v Bělobřincích zůstal zase pustý a hluchý, navrátiv se ve všech podrobnostech do dřívějšího stavu. Ti dva lokajové seděli zase v síni, anebo se natahovali na slamníkách; Maxim dřímal v pokoji hetmanů; písaři kousali péra v sále Mojžíšově; chlapec dělal kníry a licousy židovkám; François se díval na díry ve svých punčochách a setřepával tabák se žabot svých v pokoji hodinovém; hraběnka sedíc bez čepce na pohovce a přehazujíc tabačenku z jedné ruky do druhé, pohlížela na papíry, ba někdy se i usmála, buď že myslila na minulou návštěvu u sebe, anebo že si vyobrazovala, jak se pomstí na p. Hipolitovi Zlatovkovi; sl. Konvencká vyšívala zase na kanvě, a když jí přišel na mysl krásný oficír a slovíčko, které byl pověděl, jí v uších zavznělo, pohlížela srdečněji na to místo, kde sedával, a popravovala šáteček a peřinku, neboť ji vždy v té chvíli, následkem nervového pohnutí zub mnohem silněji zabolel.

5.

Užívajíce té výsady, kterouž má každý spisovatel románů, že může beztrestně a bez urážení sebe choulostivější kritiky z místa na místo překráčet, a pojav s sebou všecky své čtenáře, s nimi se o několik a třebas i dvacet let ku předu přestěhovat, přeskočíme i my celou osmiletou dobu, počínajíce od posledních událostí, které jsme popsat se snažili, a zastavíme se u roku 1824, to jest u té důležité epochy, kdežto hrdinovi našemu už deset let bylo, kdežto začal nakukovat do světa, jako skrze skulinu, a ubožáček pozorovat začal, že mu nebude všudy tak dobře, jako v tom pokojíku, kde jej poctivá Vidalská vychovala, před vší křivdou s láskou a silou lvice bránila, a naučivši jej otčenáši a čtení na písničkách a zlatém nebeklíči, historii všech svých dětí mužské i ženské pleti, kteréž ještě na živě byly anebo v Pánu odpočívaly, mu v paměť vštípila.

Nežli se jím však výhradně zaměstnáme, jakož toho zasluhuje i pro své výjimeční postavení i pro vlastnosti, jimiž jej prozřetelnost, v nedostatku práv společenských, obdařila, musíme dříve udělat zmínku o některých okolnostech, které se známých našich osob týkají, poněvadž jich k další osnově povídky této potřebovat budeme, a poněvadž na bu-

doucnost a povahu našeho hrdiny trochu světla vrhnou.

Celý ten čas šlo všecko v domě p. Klimenta obyčejným pořádkem. Žádná událost nezkalila v něm pokoje a příkladného živobytí manželů, kteří ač nestejni v stáří, časem a návykem přišli k tomu souhlasení a srovnání v silách, v myšlénkách a spůsobu pohlížení na věci lidské, že se z toho zrodila vzájemná vážnost, ba i jistý druh náklonnosti, kterouž i Rozálie, ač mnohem mladší, k starému muži svému cítila. O p. Klimentovi se nedá ani nic povědít. On miloval vždy a pořáde silněji krásnou svou choti, a miloval ji tím vroucněji, poněvadž láska jeho, po bouřích žárlivosti a podezření si jaksi odpočívala a na nezkaženém chování mladé dámy se usadila, která k velikému podivení celého okolí tak se chovala, že nikdo na ni ničeho povědět nemohl, ba ani p. Kopřivická na jejím rouše manželském žádné skvrny uzřít nemohla. Rozálii bylo tenkráte čtyry a třicet let, a nebyla už tou štíhlou a mrštnou ženuškou s průzračnou pletí, s krásným modrým okem, v němž se leskla hrdost rodu a vášnivost horoucího srdce; s těma ústoma plnýma vnady, z nichž ale nikdy nevycházel smích ani větroplachost, s její povahou tak neshodné, ani upřímné radosti, tak neshodné s jejím nuceným

postavením. Rozálie se změnila, stala se ještě vážnější, hodně sesílila, tailie její ztratila pružnost, pleť tu průzračnou jemnost lupínku rozvíjející-se růže; ale v tom stavu, v jakémž se teď nacházela, náležela k velmi krásným, vzdělaným a imponujícím dámám, na nichž se v nejvybranějším kruhu krásy každé oko rádo zastavuje, jejichž vážný hlas a vnady plný úsměch i nejdistingovanější muže k sobě vábí, jejichž však jasné a pokojné čelo každou plachou myšlénku zapuzuje a každý úklad na jejich pověst ničí, a nejdrzejším každou choutku odnímá, jejich zásady a víru v posvátnost manželských povinností podkopávat. Takovou se Rozálie všudy ukazovala a takovým okem na ni všickni hleděli.

P. Kliment, ač mu už šlo na třiašedesáté léto, se zotavil, a byl silnější a čerstvěji vypadal, než tenkráte, když mu ona Nemesis, o níž jsme svrchu mytologickou zmínku učinili, chuť, mladou a krásnou ženu pojmout, pošeptala. Mohovitost, přibývání bohatství a rozličných zvláštností do vždy oblíbené sbírky, pravidelné a mírné živobytí, a nade všecko pohled na zrůstajícího syna a upokojení-se v útocích žárlivosti, byly zajisté příčinou, že p. Kliment nestárnul, nýbrž při mladé své ženě sil nabýval a pořáde mladším se cítil. Arciť se mu časem vracela třeštivost žárlivosti

a někdejší příšery mu časem sedaly na prsa, škrabajíce jej svými drápy; ale to se stávalo velmi zřídka, a stávalo se to jenom tenkráte, když hrabě C*, s nímž se téměř spřátelil, dvanebo třikráte za rok dům jeho navštívil. Neboť hrabě přijížděl vždy se svým adjutantem, knížetem Castianim, kterýžto ač už podplukovníkem byl, generála svého opustit nechtěl. P. Klimentovi se zdálo, že spatření těchto pánů Rozálii vždycky pomátlo, že bledla když jich vítala, a tu mu připadaly zlé myšlénky a staré podezření se rodilo. Ale Rozálie přicházela brzy do obyčejného stavu vážnosti a zdvořilosti, a p. Kliment povděčen, že měl v domě tak znamenitého hosta, neukazoval dokonce svého vnitřního nepokoje, a přirozeným a vážným jednáním manželčiným se úplně konejšil. Aby si však neměl nic vyčítat a pamětliv našeho přísloví, že opatrného Pán Bůh opatruje, nespouštěl s mladého oficíra očí, neustále se jím zaměstnával, provázel jej po svém hospodářství, ukazoval mu svoje museum, jezdil s ním na svých nejlepších koních, usmívaje se nejednou v duchu, když mladý člověk ukazoval omrzelost nad jeho zdvořilostí a ohlížel se na dům, kamž jej jak vidět něco táhlo, a kde by snad byl raději býval ve společnosti hospodyně samé, nežli v průvodu tak upřímného hospodáře. Tato potutelnost dávala p. Klimentovi nejlepší roz-

mar, a když se vraceli z nějakého dvou- nebo tříhodinního výletu, prosil generála za odpuštění, že jej nechal samotného, a výčitky, které mu Rozálie z toho ohledu dělala, odvracel časem nějakým obratným úštěpkem, časem žertovným uvalováním chyby na neunavnou zvědavost mladého důstojníka.

Mimo tyto chvílové nápady nepokoje, z nichž však tak vítězoslavně vycházel a kteréž tak chytře odvracel, dočkal se ještě p. Kliment i opravdivého soužení. V této době mu dal Pánbůh ještě tři děti; ale ty, navzdor vynasnažením rodičů, navzdor metodě Angličanky a jí ku pomoci přijatých dvou kojen, jedné arci ze Švýcar, druhé z Nizozemska, nezůstaly a brzy umíraly, jak to vždycky Vidalská předpovídala, která prohlédši každé z nich a porovnavši s některými ze svých nebožtíků, žádnému dlouhého života neprorokovala. Ale zůstal mu nejstarší syn, kterýž, ač vždy bledý, zamračený a zlý, přece šťastně odrůstal a znamenité schopnosti ukazoval; neboť už mluvil dokonale anglicky a francouzsky, což rodiče srdečnou radostí naplňovalo, a pro vůkolní matky příčinou veřejných gratulac, a tajné závisti a nenávisti bylo. Toto tělesní i duševní vyvinování jednorozence, dědice jmena, statků a sbírek, těšilo rodiče po tak bolestně se opakujících ztrátách, a obrátilo celou jejich be-

dlivost na jeho vychování, přiměřené k jeho urozenosti a příštímu postavení, jakéž měl ve světě zaujmout. Aby tak svaté povinnosti zadostučinil, rozepsal p. Kliment — když byl mnoho času hledáním učeného a počestného pěstouna Francouze, z těch, co po výpravě roku 12 v zemi zůstali, ztratil, a když žádného najít nemohl, jenž by všem žádaným výminkám vyhověl, neboť tento uměl jenom dokonale šermovat, onen na buben tlouct, tam ten na fujarku pískat — po všech svých známých ve Francouzích psaní, aby mu tam vynašli člověka, jenž by studie se známostí světa spojujíc, nejpříhodněji mohl mladého Poláka vychovat. Ohlížeje se však na slabou a jemnou postavu svého syna a spáliv se na zbytkách veliké armády, z nichž nic vybrat nemohl, ustanovil za výminku, aby to nebyl žádný vysloužilý voják, nýbrž raději některý z těch Labužníků, kteří za Karla X. jako mouchy za kůrou stromů s nastávajícím jarem vylézali, a opět správy svědomí mladých ženských a vychovávání náhle zbožnělých magnátů se chápali. V nedávno obdržených psaních mu slíbili jednoho z takovýchto obzvláštních vychovatelů, a p. Kliment poslav směnku na velkou sumu, aby budoucí Mentor bledého Telemacha měl zač přijet, očekával jeho příjezd.

Rozálie srdečně truchlela nad ztrátou zvláště dvou dcerušek, které obě než jim rok

bylo umřely. Umínila si, že jich docela jináč vychová, nežli byla sama vychována, a dokonce tak nevdá, jako se sama vdala, aby jim ušetřila každodenních a bolestných válek s povinností, kteráž už sama o sobě těžká je, a což teprva, když ji obapolná náklonnost lehčí nečiní. Je však vidět, že bylo jinak souzeno. Naplakavši se tedy po vůli, chopila se sama vychování a vyučování syna, což se jí tím potřebnější zdálo, poněvadž spozorovala v chlapci zlé náklonnosti se rozvíjet, které ji tajným strachem pronikaly.

Hipolitek, navzdor metodě Angličanky a skleničce porteru, kterýmž jej potají každý den napájela — v tom přesvědčení, že není nic spasitelnějšího pro zdraví člověka a rychlé utvoření jeho povahy — byl pořáde mlčícím, a téměř nikdy se nesmál a nedováděl. Ale za to se uměl silně hněvat a na žádné, třebať sebe menší příkoří a odpor nezapomínal; slídil pečlivě, kdy který sloužící v něčem chybil, nemaje se na pozoru před děckem, když zabručel anebo ramenama pokrčil, dostav nějaký rozkaz, a tu chvíli, nešetře nikoho, ani své Angličanky, kterouž také rád neměl, to pověděl otci nebo matce. Jestli se mu však chůva, anebo později k jeho posluze ustanovený starý lokaj v něčem zprotivili, tedy je bil, nebo jehlami píchal, mohl-li hned udeřit anebo píchnout, a nemohl-li, tedy později za několik hodin,

anebo také za několik dní, když spozoroval příhodnou chvíli, a připomínaje jim poslední křivdu, a též se o starších zmiňujíc, na kterouž žádnou nezapomínal. Nejmilejším jeho vyražením bylo zvířata trýznit. Chroustům utrhal kníry, křídla, nohy a tak je zahazoval; ubohou a nevinnou mušku svatojanskou, když ji někde na lupenu našel, propíchal jehlou, a na takto zprobodanou se díval, zdali poletí; někdy se naparoval o živého ptáčka v kleci, a když mu dali čížka anebo konopku, vytrhával jim každý den po několika pírkách, až zůstaly nahé anebo bolestí pošly. Když mu už bylo pět nebo šest let, míval vždy bičík, ale nepráskal jím, nehrál si na koně, nedělal vozku, nýbrž šlehal bičíkem tímto chůvu pod nohy, a křičel a vřeštěl, když mu jej vzala; nebo vyšed na procházku, kde potkal psíka, tu jej lupal, kde spatřil slepice ve smetích hrabat, tu se z nenadání přikradl, aby některou bičíkem přejel. Husí se bál a těm se na svých procházkách vyhýbal; ale za to ubohé kačeny, které na svých širokých tlapkách před ním utect nemohly, honil a sekal je přes hlavy a křídla, dokud se neunavil, anebo dokud jej starý sloužící nezadržel, jenž raději chtěl, aby se to jemu dostalo nežli nevinné a bázlivé drůbeži, jejížto trýznění hošíkovi radost dělalo.

Angličanka, buď následkem své metody

anebo z nějakých jiných příčin mlčela; chůva a starý lokaj si netroufali hubu otevřít; a tedy se tyto patrné známky zlého srdce neodkryly záhy očím Rozálie, kteráž z nich ledacos pozorovat začínala, a ač láska mateřská zlé náklonnosti jemnila a příznivými barvami zakrývala, které se jí spozorovat poštěstilo, začala se přece velice rmoutit a blíže nad děckem svým bdít. Mluvila o tom také s mužem; ale p. Kliment, zaslepen vlastnostmi svého jediného syna, nevida nic na vlastní oči, anebo když i něco zahlédl, zvláště žalování na sloužící, nebo pozorování, že ten a ten tak dělá, tak se křiví, tak ramenama krčí, připisoval to spíše předčasnému rozumu a všímavosti, nežli zlému srdci dítěte, kteréž nade všecko miloval. Když chlapec spozoroval, že matka nad ním blíže bdí, a otec mu naddržuje a jí nevěří, začal se na ni i po dva tři dni mračit, a při otci byl vždycky tichým a povolným. K vlastní zlomyslnosti se tedy připojila také ještě chytrost, se stářím se rozvíjející. Takový byl Hipolitek mravně v devátém roku života. Duševně byl opravdu velmi vyvinut a nadobyčejně schopen. Tyto schopnosti právě, které p. Kliment na synu svém nejvýše cenil a nad nimiž plesal, jej držely v tomto stavu zaslepenosti na jeho skutečné a strašící chyby, a učinily jej v tomto ohledu

docela nevyléčitelným. Hipolitkovi ještě neminulo osm let, a už četl dobře francouzsky a anglicky. Prvnímu jej naučila matka, druhému Angličanka, kteráž mu za každou dobrou úlohu, mimo obyčejnou mírku pro zdraví, půl skleničky porteru přidávala. Po polsku, ač nemluvil špatně, nečetl ještě ani v devátém roce dobře. Rodiče se totiž domnívali, že na to bude vždycky ještě času, až se najde nějaký polský učitel, na nějž také někdy mimochodem zpomněli. Otčenáš říkal Hipolitek s matkou a arci po francouzsku. V tomto jazyku dostal také první náuku katechismu, aby byl na další živobytí v náboženství líp upevněn. Jiných vědomostí měl též mnoho, rozmlouvaje často buď s matkou nebo s otcem. Od Angličanky se už dověděl, kdo byl Nelson, a jak veliké byly v Londýně pivováry a sudy, v nichž se vařil a kvasil porter. A když šel s otcem do jeho sbírky, uměl už nejednu zvláštnost pojmenovat, rozeznával porcelán činský od japanského a saského, věděl co je bronz a co mramor, co socha a co plochořezba, co jsou žbánky etruské, a co mumie egyptské, a odtud uměl mnoho povídat o Herkulaně a Pompejích, o Vesuvu a Pyramidách. Takto vychováván, nabyl prakticky též některých vědomostí z přírodopisu a na obrázcích, jichž měl množství, rozeznával ptáky a zvířata,

vyškubávaje v duchu péří z ocasu pštrosovi a vylupujíc oči kolibříkům. Zvědavý chlapec se na všecko vyptával a pochopoval všecka objasnění, které mu otec na spůsob jeho stáří a rozumu přiměřený podával. Věděl tedy, co je teploměr, co tlakoměr, odkud se béře dešť, odkud krupobití, odkud duha; rád točil klikou v soustavě Kopernika, v museum otcově se nacházející, a pozorně se díval na otáčení-se planet okolo slunce, z nichž uměl každou důkladně pojmenovat; nesmírně jej zajímal stroj pneumatický; a největší radost měl tenkráte, když pták z nedostatku povětří pocházel; na stroji elektrickém viděl jiskry, a při tom se dověděv, co je blesk a co hřmění, tropil si ze svého starého lokaje žerty, když tento, vida ty spanilé světla a slyše ten mocný výraz moci boží, kříže dělal a potichu se modlil. Na takovéto cestě byl nastávající dědic p. Klimenta ve vzdělanosti.

Sirotek Tadeášek byl docela jiný a jinak též vychován. Poručnicí, vychovatelkou a první jeho učitelkou byla poctivá Vidalská, jak víme stará, těžká a obmezená, která ho ani dobře uhlídat, ani za ním stačit, ani ducha jeho dostatečně vyvinout nemohla. Jedva se tedy ucítil při silách a mohl už nedbat o její ruku a oko nad jeho kroky bdící, ukázalo se hned, že to bude největší neposeda a čtverák z ce-

lého Podolí, který neměl pro darmo krásné, neustále se usmívající oči a jasné, kudrnaté vlasy, které hlavu jeho přirozenými kadeřemi pokrývaly. Už v sedmém a osmém roků stáří se vykrádal z pokojíka, tak že ho nikdo uhlídat nemohl, a na několik hodin zmizel. Stalo se nejednou, že ubohá Vidalská, hledajíc jej, celou zahradu pročochtala, a těžko zadýchaná, upocená, se nadarmo vracela, sedla si do své lenošky a ztrápením ani punčochu dělat, ani si karty vykládat nemohla. Časem jej nacházela buď někde na nejvyšším stromě, odkud na ni kukal anebo ohryzky nezralých jablek házel, nebo na dvorci na nějaké doškové střeše, kam jako kočka vylízal a ptačí hnízda hledal; nebo na velkém rybníčku, zahradu krášlícím, kde si v kocábce jezdil, zapomněli-li náhodou klatičku zamknout, kterouž k břehu připiata byla. Lehko je si vyobrazit v tu dobu zoufalost ubohé ženy a šelmovský obličej chlapce, když se nad ní konečně smilovav se stromu anebo střechy slízal, anebo veslem toče buď sám se k břehu dobýval anebo pomocí zahradníka, jejž Vidalská přivest musela, aby jej z tak kritického postavení vysvobodil. Často si také vyběhl na návsí, kde chlapci své rejdiště měli. Tam byl mezi nimi vůdcem v rozličných hrách, které si vymýšleli, běhal s nimi, skákal, houpal se

na prknách nebo na provaze, kterýž někdo z nich doma vykradl, a kterýž k trámům v nějakém pustém stavení přivázali. Z těchto a podobných výběhů se vracel obyčejně zamazán, s pošpiněnými anebo potrhanými šatičky, s rukama nebo tvářema v bitvách s chlapci podrápanýma, ku kterýmž se směle postavil, zvláště když bylo zapotřebí slabšího bránit anebo silnějšímu se opřít.

Za všecky tyto excesy a rozpustilosti dostával často metlou, časem byl jenom šťouchnutím potrestán anebo náležitě za vlasy vytahán. Ale každý tento trest se skončil mazlením, objímáním a slzami Vidalské, poněvadž Tadeášek, cítě se vinným, se jí s pokorou podroboval, kladl se mlčky na stoličku, neplakal když jej trestala, neskřivil se když jej šťouchla, neusmál se a žádným ušklíbnutím ji neurazil, když jej napomínala, plísnila anebo s některým ze svých nejrozpustilejších hochů jej porovnávajíc předpovídala, že tak skončí jako on. Naopak, když pozoroval, že vychovatelka jeho, kterouž srdečně miloval, se trochu upokojila a povychladla, tu se k ní nepozorovaně přiloudil a tak dlouho ji odprošoval, ruce a nohy jí líbal, až stařenka tak dobrým srdcem rozčilena jej pozdvihla, k prsoum svým přitulila, a smáčejíc jej slzami, jako cukrový hrách velkými, objímat a žehnat

začala. Tu pak zase nastávalo dorozumění, veselý smích se vracel na ústa chlapcova, a z očí mu tryskala radost, že i po jeho šlo i poručnici svou že k tomu přivedl, aby mu lásku ukázala a odpustila. Pak nebylo poslušnějšího dítěte, chápavějšího a pilnějšího žáka, než Tadeášek. Ač jej čtení, zvláště tak nezdatným spůsobem vyučované, jak jej Vidalská učila, nesmírně mrzet muselo, neukázal přece tohoto omrzení, veden instinktem poctivého a šlechetného srdce, které mu pravilo: Chybil jsi, soužil's jedinou na světě ženu, která tě miluje, teď jí to vynahraď pilností a poslušností.

Tato povolnost a polepšení-se chlapce, a tudíž radost a pokoj Vidalské, trvaly tak dlouho, pokud do něho zase nevlezl vlček, aby se vytřeštil a vyběhal tak, aby na něj nikde nikdo neviděl, nikdo ho nehlídal, nikdo kroky jeho neřídil, aby takto užil své úplné vůle a nasytil se jaksi citem nepodlehlosti a svobody. Tento byl hlavní rys jeho mravní povahy. Ostatně to bylo nejhodnější dítě, které celý dvůr znal a téměř celý dvůr miloval, poněvadž se nedopouštěl žádného takového jednání, které by prozrazovalo buď zlomyslnost anebo vůli, někomu škodit, nebo vlohy jiné obviňovat a vinu na druhé svalovat. Čtveráctví vyváděl často rozličným oso-

bám, ale to byly ony nevinné, neškodné svévole, z nichž žádné nevynikala škoda, a lehký jenom klopot povstával pro ty, kterým je ztropil. Vidalské ku př. schoval někdy dráty anebo pohodil snář, anebo vytahal z karet všecky figury a dal jí je teprva, když se jich dobře nahledala; služce, která jemu a stařeně k posloužení ustanovena byla, nasypal pod prostěradlo řezanky, kterouž v čepičce z chléva, kde měl známé a přátele, přinesl; anebo když mydlila prádlo a někam se obrátila, v tom okamžení spejzl mýdlo, že se musela pořádně nahledat, a konečně jeho naprosit, nežli jí ukázal skrejš, kam je schoval; v letě v zahradě, když zahradník, jenž byl lysý a rád se zamýšlel, se na nějakou kanapku posadil a odpočíval, přikradl se zticha, lechtal jej polehounku slamou nebo větvičkou po lysině, tak že ten myslil, že jsou to mouchy, a každou chvíli se rukou přes hlavu uhodil. Takových a k těm podobných šelmovství množství od něho pocházelo; nikdo se však nehněval, nebot když jej někdo na činu chytil a neměl chuti, šprýmu se smát, padal mu Tadeášek v tu chvíli okolo krku a odprošoval tak dlouho, až nastalo smíření a dobrý rozmar se ukřivděnému navrátil. Nejlepším jeho přítelem byl podkoní, starý, Kościuškovský kavalerista. Proto také náš

hrdina u něho nejčastěji sedával v konírně, lezl směle ku koním, pokojnější vodíval k vodě, pomáhal zapřahat, časem se vydrápal na sedlo, kde jej bývalý voják před sebou držel, a když mu bylo už deset let, vsedal také sám na pokojnější koně ve vozích, anebo osměliv a vpraviv se, na místo předjížděče poháněl čtverospřežení ve voze, nebo někdy i v kočáře, když měli páni na procházku vyjet, před síň zámeckou předjížděl.

Vyučování jeho nešlo valně, neboť se tím také nikdo pořádně nezaměstnával. Vidalská jenom jej učila a její a Tadeáškův přítel, p. Gracian Ovsikovský, onen podkoní v zámku p. Klimenta. Od vychovatelky své se naučil, jak jsme už pravili, po polsku číst, otčenáš a katechismus, a od podkoního, jenž k nim často na besedu chodil, se naučil psát písmena a cifry, a nazpamět počítat, tak že mohl i veliké sumy sečíst, a tabulku Pythagora uměl na prstech. Mimo to znal historii všech dětí p. Vidalské tak zběžně, že když o některém začala buď jemu, anebo paní Ovsikovské, anebo jejímu muži vypravovat, tu malý šprýmař, stoje vedle ní, dokončil její vypravování, anebo někdy, když se rozsvévolil, od počátku historie o Honzíčkovi, nebo Pepíčkovi, jí šeptal a vzal k tomu konec z dějů Františka nebo Madlenky. Vidalská, když se rozpovídala, to

někdy hned nespozorovala; z toho povstávalo qui pro quo, kterému se všickni posluchači do smíchu dali. A ač za to malý zrádce od své pěstounky nejednou za ucho utržil, skončilo se vždycky tím, že se i Vidalská sama sobě vysmála, když se Tadeášek lichotit začal, a se srdečnou láskou tu ruku líbal, která jej bila. Mimo tyto vědomosti slýchával ještě od p. Ovsikovského o posledních událostech ve vlasti a o bitvách, v nichž on, jakož oficír u kavalerie, podílu měl. Od tohoto p. Ovsikovského dostal také na jmeniny, když začínal desátý rok, dvě malinké podobizny dvou v našich dějinách nejproslavenějších Tadeášů, kteréž starý vojín nad postýlkou chlapcovou vlastní rukou přibil, aby vstávaje lehaje se na velké své spolujmenovce díval a snažil se vyrovnat jednomu udatností, druhému rozumem.

Ze zeměpisu nevěděl mnoho; znal jenom jmena několika míst, které se v posledních časech památnými staly, a které si z vypravování p. Ovsikovského, jakož důstojníka u kavalerie, pamatoval. Věděl také, kde leží Berdyčov, Kalčiny a Felštýn, o kterýchžto městech, trhy na koně slavných, p. Ovsikovský, zase jakož podkoní, časté zmínky činil. Od něho se také dověděl o Křemenci, poněvadž právě jmenovec jeho, Tadeáš Čacký, jehožto

portrét nad postelí měl, místo toto slavným a užitečným učinil. Od Vidalské se dověděl o Počajově, kde byl obraz zázračné matky boží a stopa její v kamenu vyšlapaná, a vždy plná svěcené vody, kterouž v kropeničce nad její postelí pověšenu viděl. Od ní se též naučil jmena několika míst na Podolí, kde byly veliké pouti, a toho městečka, kde byl památný pro ni kostel, v němž byla oddána před postranním oltářem, kdežto byl obraz sv. Josefa, jejž vždycky zvláště ctila.

Jeho vědomosti z přírodopisu se obmezovaly jenom známostí domácích zvířat, kteréž rád měl a s nimiž se kde jen mohl mazlil a bratřil. Koně ve stáji p. Klimenta znaly hlas jeho; krávy ve dvorci mu běhaly k ruce; se všemi psy na nádvoří stál v nejlepších poměrech: válel se s nimi, skákal, sedal na ně a za uši se jich jako za otěže držel; a když upadl někdy na znak a neživým se stavěl, obstupovaly jej poctivé vyžle, strkaly jej hubou, aby jej vzkřísily, a krásné tvářinky jeho lízaly, aby oči otevřel a k svádění s nimi povstal. Ba i ve vsi měl známé mezi selskými psy a věděl, jak se který jmenuje. A sotva se také ukázal, obskakovaly jej psy všech barev a radovaly se když jej spatřily, jakoby přítel přicházel; neboť instinktem cítily, že je to dobré dítě, které jich

nekopne nohou, neudeří proutkem, nehodí po nich kamenem, nýbrž naopak pohladí ubohého hlídače vesnických chaloupek a počastuje panským chlebem.

Takto tedy hrdina náš, jak čtenáři vidí, byl morálně mnohem vznešenější nežli syn p. Klimenta; a ač se vyučování jeho zanedbávalo, vyvinovalo se značně tím svobodným živobytím, které si za cenu metel a štilců dobýval; uváděním-se do nebezpečenství, jichž se nebál; nevyhnutelností, dát si rady v těžkých postaveních, do nichž se sám přiváděl. Tímto spůsobem se též vyvinuly i fysické síly jeho, tělo dostalo té pružnosti sil, které jej nejobratnějším a nejkrásnějším děckem udělaly, co kdy vidět bylo. Vzrostlý byl nad své stáří, zdravý a červený; na rtech jeho byl vždy úsměch upřímnosti ke všem, a v modrých očích se třpytěla smělost nebázlivého a dobrého srdce, hotového těm se pokořit, jichž miloval, ale bez vypočítávání sil se na ty vrhajícího, kteří se jeho nespravedlivě dotýkali, nebo nějakému slabšímu tvoru, buďsi to člověk nebo zvíře, křivdu činili.

Snad se nejeden z čtenářů našich tomu podiví, že ti páni, kteří sirotka do domu svého přijali, na všecky jeho potřeby s nemálo příkladnou pečlivostí pamatovali; kteří mu dali příbytek, pojistili opatrování dobré a jej milu-

jící ženy, opatřovali jej, když vyrůstal, krásnými a slušnými šatičky, pořádným prádlem, a rovně jemu, jakož i jeho poručnici Vidalské, dávali dobrý a štědrý stůl, zapomněli jaksi na to, oč jich nešťastná matka ve psaní svém tak vroucně prosila, to jest: na jeho vychování. Okolnost tato požaduje objasnění. P. Kliment — jenž si byl krásného hošíka proto oblíbil, že naučen jak vidět od Vidalské, mu vždy úctu ukazoval a zdál se pochopovat a cítit dobrodiní, jaké mu činí, v rozmluvě pak s ním dokazoval vždy hotovost, smělost a nevšední schopnosti — chtěl, aby Tadeášek byl společníkem jeho synovi a až přijde čas, aby se s ním zároveň učil. Společnost veselého a vždy se usmívajícího hošíka měla sloužit k vyrážení zamračeného pánětе, a patrné jeho vlohy a chápavost za bodec k zbuzování chuti k předhánění u Hipolitka. Tento svůj úmysl projevil p. Kliment choti. Rozálie se zdála vždy velmi lhostejnou k malému podhozenci, ač pamatovala na jeho potřeby, ba i jakousi náklonnost mu časem ukazovala, zvláště když jej samotného v zahradě potkala. Tenkráte se stávalo, že ohlédši se okolo sebe, jej k sobě přivolala, odhrnovala mu vlásky s čela, dívala se na něj a svým vlastním batistovým šátečkem mu pot a prach s jeho obličeje utírala. Navzdor tomu se, když jí muž

řečený návrh učinil, s počátku zkřivila, měla to a ono namítat, ale konečně svolivši, aby se udělala zkouška, podržela si právo, změnit toto rozhodnutí, kdyby v tom nějakou nepatřičnost spozorovala. Přitom tedy zůstalo.

Tadeáš končil tenkráte rok osmý a Hipolitek sedmý. Následkem rozkazu p. Klimentova, přicházel denně okolo 10. hodiny ráno lokaj ze zámku, a hezky učesaného, umytého a vystrojeného sirotka odvedl, aby mladého pána vyrážel. Tam zůstal i na oběd, a teprva večer osvobozen a šťasten, jako vězen když s něho okovy sundají, letěl do oficín a padal do náručí po něm truchlící a často uplakané Vidalské.

Ale toto otroctví jeho a soužení jej milující pěstounky netrvalo dlouho. Chlapci se nijak nemohli shodnout. Hipolitek chtěl bezvýminečné poslušenství od ubohého sirotka. Poučen od Angličanky, že společník jeho nemá rodičů, že jej nalezli za plotem a z milosti vychovávají; že se on s ním nesmí tuze zdůvěrnit a jako se sobě rovným zacházet, začal s ním nakládat jako s psíkem, jejž mu k vyražení dali. Trýznil jej tedy, štípal, tahal za uši a kroutící se kudrnky, časem jej notně pichl, nejčastěji pak mu poručil, aby se před něj postavil, a sekal jej bičem přes nohy. Tadeášek cítě jaksi svoje podřízené postavení,

se z počátku podroboval zlomyslným choutkám panského dítěte; ale brzy se mu to zprotivilo. Jedenkráte mu vytrhl bičík a rozlámav bičiště na kousky, vyhodil to oknem. Zamračený a zlý hošík se tu do něho dal pěstma, vyhrožuje, že mu dá vybit a vyhodit za ten plot, kde jej našli. Krev zakypěla Tadeáškovi v žilách; odstrčil tedy zlého chlapce od sebe, ale tak, že tento upadl a hlavu si potloukl.

Angličanka, před kterouž se to všecko dálo, nadělala nesmírného křiku, letěla k paní se zprávou o zpupnosti podhozence; a když Rozálie žalobu tuto dosti lhostejně přijala, doložila zapýřená pěstounka, že bude-li takový rozpustilec a zbůjník ve společnosti jejího vychovance, tedy ani její metoda nic nepomůže a ona že za nic nestojí. Rozálie tedy poručila oba hochy k sobě zavolat, aby vyšetřila jak se věc měla a vinnému trest vyměřila. Když oba dva přišli, matka přesvědčivši se nejdříve, že udeření nebylo škodné, pak se důkladněji dověděvši co se mezi nima přihodilo, ač se velice zarmoutila i zlým srdcem svého syna, které se před jejíma očima pořáde víc odkrývalo, i prchlostí Tadeáška, na nějž vážně, ale bez hněvu pohlížela, urovnala záležitost tuto vyplísněním obou dvou a napomenutím bony, že na ně nehledí a zábavy

jejich nevede. Když se však podobné věci tuze často opakovat začaly, k čemuž také sloužilo ponoukání Angličanky, kteráž podle své metody Hipolitka za lorda vychovávajíc, pohrdání a pýchu v něm k ubohému sirotkovi vzněcovala, proti kterémuž jakousi nenávist měla, obávala se Rozálie jak vidět, aby tato dětská příkoří, křivdy z jedné a splácení z druhé strany, se nezměnily v srdečné záští mezi chlapcema, kteří se snad neměli nenávidět, a umínila si jich rozdělit i chtěla o tom s mužem promluvit. Jedna na oko malá okolnost, která se však pro ni stala příčinou i hlubokého smutku i strachu, jejž těžko vysvětlit, přispíšila vykonání tohoto záměru. Po jedné z podobných hádek mezi chlapcema, a žalobě od Angličanky zanešené, zavolala Rozálie Tadeáška, a vyvadivši se s ním, že jí mrzutost dělá, napsala několik slov na Vidalskou a poručila mu, aby jí lísteček odevzdal, v němž trest ustanoven byl. Chlapec vzav z jejích rukou osudný výrok s tím pohledem nevinnosti a dobroty, kterýmžto Vidalskou vždy odzbrojoval, i jda se podrobit trestu, jejž mu paní ustanovila a oznámila, padl jí k nohoum a začal je líbat. Rozálie pohnuta jej zdvihla, pohlédla do těch modrých očí, vždy tak výmluvných, a teď ještě krásnějších slzami, vytrhla mu z rukou lístek,

a přitáhši chlapce k sobě a políbivši jej s jakýmsi neobyčejním citem, poslala podiveného a takovýmto jejím jednáním oblaženého domů.

Tento výjev zahlédl Hipolitek, jenž právě v té chvíli vkročil, když matka nepřítele jeho v náručí držela. Neřekl na to matce nic; ale za několik hodin na to, když s Angličankou přes zahradu šel, a Rozálie se náhodou za nima nacházela, tak že ji neviděli, uslyšela k nesmírnému zarmoucení tato slova, která synáček její pravil: „Viděl jsem dobře, jak maminka líbala toho poběhlíka, za to, že mne udeřil. Jak mi ještě něco udělá, to půjdu už k otci, ne k matce.“

„Dobře uděláš, milé dítě,“ odvětila bona; „neboť je to už nad míru; to je ničema chlapec!“

Rozálie stavíc se, že rozprávku tuto neslyší, ucouvla, a když se vrátila do svého pokoje, upadla téměř na sesli, a zalomivši rukama, seděla tak asi hodinu v hořké myšlénky pohroužena. Pak sebravši síly, utřela bolestnou slzu, která se jí do očí vedrala, a chtíc zajisté předejít neštěstí, které by povstalo, kdyby syn její opravdu otci žaloval, vzala na se výraz chladný a pokojný a šla k muži. Tam začala tím, že předvídala co se stane, a představovala mu, že nelze těch hochů spolu vy-

chovávat; že je Tadeášek tuze rozpustilý, tuze živý, že je tuze špatně vychován; že jsou obadva rozdílné letory, že se spolu nesrovnávají, a z toho že povstávají mezi nima hádky, které na povahu jejich syna, jenž ji beztoho už znepokojuje a pilné péče potřebuje, škodně působit mohou; že se konečně ten sirotek s jejich synem tuze důvěrným stává, čeho si ona dokonce nepřeje. Muž ač nerad, svolil k vyplnění vůle manželčiny; ba udělal jí i výčitku, že je bez příčiny tak lhostejna k ubohému dítěti, kteréž se mu i milým i dobrým zdálo, dal ale přece rozkaz, aby se Tadeášek víckráte v zámku neukazoval a s jeho synem se dokonce nescházel.

Od té doby tedy hrdina náš užíval úplné svobody, vrátil se ke své milované Vidalské, spřátelil se s p. Graciánem Ovsikovským, a učil se a rejdil si tak, jak jsme svrchu popsali. Rozálie jej málo kdy vídala, leda někde na dvoře dovádět, nebo náhodou v zahradě, kdež na něj časem i schválně číhat se zdála. P. Kliment si ho také méně všímal, zabývaje se výhradně svým jediným synkem; a když se oba hošíci potkali, byla vždy výhrůžka a pohrdání na bledých tvářičkách Hipolitových, a úsměch nevšímavosti a jakési morální vznešenosti na červeném obličeji Tadeáškově.

V takovémto stavu byly věci v domě

p. Klimenta, když v polovici června toho roku, od kteréhož svoje vypravování zase začínáme, přijel posel paní Kopřivické s psaním od své paní, adresovaným na p. Klimenta, a na jehož obálce bylo napsáno a dvakráte podškrtnuto: confidentielle *). Lokaj mu přinesl toto psaní do museum, kde se p. Kliment v tu chvíli nacházel. Zdali to ona Nemesis, anebo náhoda spůsobila, je těžko rozhodnout, ale to je jisto, že stál právě v tom místě, kde byla socha Vulkana dítě své ženy s upřímností kolíbajícího. P. Kliment poznal ruku a pozastavil se nad výrazem francouzským dvakráte podškrtnutým; a když pozdvihl hlavu, přemítaje co by to být mohlo, padl mu do očí poctivý bůžek ohně tak schopný, tak obratný v umění, a tak dobrosrdečně se oklamávat dadoucí. P. Kliment tedy skřípl zuby, kteréž ještě měl zdravé, při pouhém pomyšlení na zblížení a podobenství, kteréž mu od prvního dne Tadeáškova nalezení vždy na mysl připadalo, kdykoliv na toto osudné skupení pohlédl, a třesa se strachy a hněvem, roztrhl psaní staré klepny. Byly tam následující slova: „Cher Cousin! začínám tím, že Vás velice prosím, abyste psaní po přečtení spálil a nikomu neukazoval. Kdybyste byl náhodou tázán, co

*) Důvěrné.

posel můj přivezl, máte tu lístek, kterýž račte laskavě odevzdat podle adresy, notabene budete-li toho vidět potřebu. A teď poslouchejte p. Klimente obouma ušima. Předpovídala jsem Vám, pamatujte se, že si nedám dřív pokoje, pokud se nedovím, odkud se vzal ten váš podhozenec. A ejhle, zvláštní náhoda posloužila mému přání. Jsem důležitým pro Vás odkrytím na stopě. Nevím arci ještě všecko, ale vím mnoho. Chcete-li tedy se dovědět, co mně o tom povědomo, tedy přijeďte ke mně, poněvadž dlouho psát nemám ani času aniž chuti. Čeho se k úplnému odkrytí pravdy nedostává, to najdeme, buďte ujištěn, neboť mám i na to výborné známky. Měla jsem Vás v podezření, že jste sám tento žert vyvedl choti, kteréž, buď jak buď, přece nejste ani hoden řemínek u střevíců rozvázat. Teď se sama sobě musím smát. Kde jsem pak měla hlavu, že jsem se mohla domnívat, abyste Vy měl tak delikatní rozum, a mohl tuto věc tak dobře osnovat. Žádný mužský by se na nic takového nezmohl: vy jste teprva z první třísky otesáni. To je dílečko ženské, buďte ubezpečen — ale které, v tom vězí suk. Ale i to se ukáže. — Na shledanou tedy cher Cousin. Víte z toho všeho, že se Vámi zaměstnávám a na Vás myslím, tout monstre que vous étes — Vaše oddaná.“

Pan Kliment když to přečetl, upadl na tu sesli, vedle níž stál. V hlavě jeho povstal jakýsi šumot, šramot a tlukot jakoby všecky ty můry a strašidla, co jej po sobě mučívaly, se najednou sběhly a strašnou štvanici tam dělat začaly. Za čtvrt hodiny, spozorovav, že lokaj stojí a na jeho rozkaz čeká, se trochu zpamatoval, přešel několikráte přes sál a konečně poručil, aby si posel jel a své paní vyřídil, že přijede. Pak, zbaven svědka své bolesti a zkalení všech vyobrazení, kteréž měl o poctivosti a cnosti, všech útěch pokoje a důvěry, jakých si byl vydobyl a teď požíval, posadil se zase na totéž místo, a tak seděl několik hodin, probíhaje myšlénkami všecky okolnosti, které jej dříve třebať sebe lehčím podezřením naplňovaly, převracuje den po dni, hodinu po hodině, hrabaje v této minulosti a vyhledávaje příčiny každého slova, každého hnutí, které by jej mohlo přivest na stopu a dát přesvědčení, že je to dítě jeho ženy, a že on přes deset let, jako dobrosrdečný Vulkán, je hejčkal, krmil a odíval. Vymysliv si tímto spůsobem, že je to věc velmi ku pravdě podobná, vyskočil z místa, jako raněný lev, chytil se za hlavu, jakoby chtěl se šedivých vlasů svých sedřít hanbu a posměch lidský, jimaž se pokryty zdály, a pustil se k pokojům manželčiným, aby s celou

zuřivostí svou vyrazil, a znáhliv ji svým vztekem a strachy k vyznání pravdy, najednou tu číši neštěstí a bolesti vypil, kterouž už u úst držel, a jejížto hořkost cítil a zakoušel.

Ale člověk, když i patrnou zkázu před sebou vidí, pokud jenom rozum jeho bdí a jedná, přemlouvá se, snaží se sám sebe přesvědčit, že ten topor, jenž se nad ním blýská, není na něj nabroušen, že ta propast, jež se před ním otvírá, se ještě zamkne, nežli se k ní přiblíží. Bázeň před smrtí buď fysickou anebo morální je tak dalece každému vrozena, že ani ve snu duše té síly přemluvnosti a té nevíry v záhubu netratí, která mu hrozí. Komuž z nás se nepřihodilo toho zakusit? Kdykoli na někoho padají těžké myšlénky, nepřemlouvá-liž se hned, že to musí být sen, že je to přelud? nenapíná-liž v té chvíli všech sil duše, i ve snu bdící, a nebudí se hned? V takovémto postavaní se nacházel také p. Kliment a podobného prostředku použil ke svému zachránění. Zastaviv se ve své prchlivosti u dveří, posadil se zase a přivolal všecky síly svého rozumu, aby jej přesvědčily, že je to klam, že to nemůže být; aby stavíce se k obraně ženy, kterouž miloval, se zároveň také postavily k obraně jeho vlastního štěstí a pokoje. Zase tedy, probíhaje myslí všecko, co by mu tutu strašnou me-

dailii z druhé strany ukázat mohlo, četl po druhé psaní Kopřivické, a tu viděl, že je tam víc úmyslu jej soužit, nežli příchylnou výstrahu dát; že jsou tam jenom zlomyslné důmněnky, a žádná jistota a pravda. Zpomenuv si na dřívější plán a záměry této podezřelé ženy, kteréž jí zkazil, její nemorální živobytí, její pohádkovou kariéru, přišel k tomu přesvědčení, že mohla někde něco nepatrného pochytit, a snad sama pouze k tomu účelu si vymyslit, aby jej za dřívější pohrzení, jakéž jí a její dceři ukázal, vytrýznila; aby se pomstila na Rozalii, že svým nezkaženým a hodnosti plným chováním jí posud pole pro její jazyk nedala, a chladným zacházením s ní, chováním-se k ní jak toho zasluhovala, a takřka přetrhnutím všech poměrů, její samolásku a pýchu urazila. Kráčeje dále na této dráze, když si rozvážil celé chování své ženy, její dobrou pověst, na kterouž se nikdo žádné škvrnky dopátrat nemohl; na každé ukázání-se ve světě, tak smělé, tak důstojné, tak plné přirozenosti a vážnosti, tak se třpytící pokojem duše a vnadou čistého svědomí; nade všecko, když začal přemýšlet o jejím chování k Tadeáškovi, o její lhostejnosti k ubohému sirotkovi, kteréž ani nezasluhoval, o odporu, aby se s jejím synem nevychovával, a o úplném jeho odstranění po

krátké zkoušce, i z jejích očí, i ze společnosti vlastního dítěte, nemohl nepřijít k tomu uznání, že podezření jeho je strašidlem, kteréž od sebe zahnat a z toho strašného snu se probudit musí.

Po celé hodině tohoto spasitelného rozvažování, upokojiv se značně a povoliv rozumu svému, aby přiložil tento hojící flastr na ránu v srdci, kterouž mu poselství zlomyslné báby zadalo, povstal p. Kliment jako z omráčení, a šel k ženě, nerozhodnut ještě jak bude jednat a ukáže-li jí jedno nebo druhé psaní. Rozálie, plníc horlivě povinnosti matky, zvláště když se k pořáde větší bolesti přesvědčovala, že zlá povaha jejího děcka pečlivého vedení a hlasu potřebuje, jenž umí mluvit ke spícímu, nebo snad úplně zatvrzelému srdci, byla právě v saloně se svým synem. Učila zamračeného a s mrzutostí její morálky poslouchajícího Hipolita: že máme všecky lidi milovat, nikým nepohrdat, a tím více lásky bratrské tomu proukazovat, koho osud sirotkem učinil, komu nedal rodičů a jenom milosrdenství lidskému zanechal. P. Kliment vkročil právě tu, když slova tyto s citem a jako s bolestí pravila. Ač to byla naučení opravdu svatá a evangelijní, zachvěl se přece, když je uslyšel, nebo se mu zdálo, že se zřejmě toho sirotka týká, jejž v domě měl; že matka učí syna, aby onoho jako bratra miloval,

ne z povinnosti křesťanské, nýbrž pouze z té příčiny, že onen skutečně musí jeho bratrem, a snad i rodným bratrem být. S takovými výklikami, tak nespravedlivě, tak nedůstojně rozumuje náruživost! Dosáhlať v této chvíli takové síly, že p. Kliment musel užít celé moci nad sebou, připomenout si celou dřívější válku a všecka ospravedlňování, jimiž se konejšil, aby před dítětem neudělal křivdu matce, anebo hozením skvrny původu i na to dítě, které tak miloval, neporanil smrtelně ženu, které ani on, ani nikdo nic vyčítat nemohl. Přemohl se tedy, posadil se a poslouchal naučení, které Rozálie synovi dávala. Obličej její krásný a tím co pravila pohnutý, hlas vážný a dojímavý, neboť v něm bylo srdce matky, o směr jaký city jejího děcka vezmou ustrašené, tak dalece pohnuly a zahanbily zmučeného starce, že boje se vyzradit se slzami studu a bolesti, které se mu do očí tlačily, zticha vstal a do svého pokoje odešel, kde se zamknul.

Teprva po značné, snad dvouhodinní přestávce, opanovav první pohnutí a rozmysliv si dobře jak se chovat, se vrátil do salonu. Našel Rozálii samotnou, prací zaměstnanou. Přistoupil k ní dosti pokojně a pravil: „Nechtěl jsem ti přetrhovat vyučování, neboť jsi byla v dobrém uspůsobení k tomu a mluvila jsi se zvláštní

dojímavostí. Mám však zprávu, v níž bych rád slyšel tvou radu.“

„Musí být zlá,“ odpověděla Rozálie, kladouc práci na klín a hledíc mužovi do očí, „neboť jsem pozorovala, že jsi byl bledší než obyčejně a velmi pomaten.“

„To se ti jen muselo tak zdát,“ pravil p. Kliment, klopě oči; „není to nic tak zvláštního. Ale nežli ti to povím, přečti si toto psaníčko, které jsem též dostal.“

Rozálie vzala psaní, rozpečetila, a hodivši okem na podpis a na začátek, kde stálo: Excellente amie! *) usmála se ironicky a pokrčila ramenama.

„Zajisté něco zábavného,“ řekl p. Kliment, nepouštěje očí s jejího obličeje.

„Něco hrozně hloupého,“ odpověděla Rozálie s hrdostí; „nazývá mě son excellente amie, čím se dokonce necítím a čímž docela nejsem.“

Dále obsahoval lístek následující slova: „Dověděla jsem se, že jediný syn Váš byl nemocen a chvála Bohu se uzdravil. Je to chvíle srdci Vašemu drahá. Nebudu v stavu, abych sama přijela a složila Vám srdečné svoje přání, aby se takový zármutek, jakého jste pocítila, více neopakoval, a přát štěstí

*) „Převzácná přítelkyně!“

k tolika darům, jichž se Vám dostalo. Očekává mě cesta dosti daleká, k níž mě nemilé moje okolnosti donucujou. Pročež pospíchám, abych Vám těmito několika slovy všecko vyjádřila, co pro Vás cítím, a uvěříte, že cítím upřímně, neboť je-liž možná být jináč k takové bytosti jako Vy, kterouž všickni ctí a chválí. Snad bych to, co tuto píšu, líp ústně pověděla, neboť se mohu líp vyjádřit ústně, než písemně; a pak, hledíc na Vaše krásné oči a na pokojné a jasné čelo, bych se cítila nadšenou. Ale což platno! když nemohu! Odpusťte tedy neobratnosti vyjádření, a přijměte dobrý úmysl. Au revoir chère! jak mile se z cesty navrátím, hned k Vám přijedu a povím Vám, jak velice Vás miluju, a jak sdílím všeobecný ohlas, jenž Vás za vzor všem mladým ženám staví, jenž Vás nazývá nejšťastnější, a co důležitější, tohoto štěstí nejhodnější chotí. Já k tomuto veřejnému hlasu dokládám ještě to, že si zasluhujete nejen úplného štěstí, nýbrž i největšího obdivení, že můžete milovat votre monstre de mari *), jenž s celou řadou svých zvláštností není hoden ani jednoho vlásku z Vaší krásné a rozumné hlavinky. — Votre affectionnée **)."

*) „Svou obludu manžela."
**) „Vaše nejoddanější."

„Ostatek je hoden začátku,“ řekla Rozálie, když dočtla; pak podávajíc psaní mužovi doložila: „Chceš-li si přečíst ty nestoudné lži, jejichž účelu se domyslit nemohu.“

„Dovolíš-li,“ řekl p. Kliment a vzav list z rukou manželky, začal jej číst, a Rozálie se vrátila pokojně ku práci, jižto na chvíli nechala. P. Kliment skončiv čtení zdrtil list vztekem nad takovou úskočností, a hleděl na ženu s podivným smíšením podezřelivosti, úcty a oddanosti.

„Pročež tě tak hněvají,“ pravila na to Rozálie, „vyjádření de cette excellente amie? Lze-liž od takové ženské něco jiného očekávat, nežli falše a úlisnosti? Je-li i ta zpráva, o níž jsi se zmínil, z tohoto pramene, tedy opravdu nevím, proč se tě tak dotkla, neboť, věř mi, jsi byl neobyčejně bledý a změněný.“

„Právím ti, že se ti to muselo zdát,“ odvětil p. Kliment, přemáhaje se. „A abysi viděla, měl-li jsem příčiny tak velice se měnit a blednout, povím ti, oč běží.“

„Poslouchám,“ řekla Rozálie, podpírajíc loket na opěradlo fotelu, a krásný a pokojný obličej svůj na dlaň.

P. Kliment měl z počátku úmysl, že ukáže ženě psaní od p. Kopřivické, a při čtení že bude

každé pohnutí v jejím obličeji pozorovat, a vykládat buď bledost její, nebo ruměnec, jímž by se pokryla. Ale zpamatoval se. Zmínka v tomto psaní o onom lístku, tak plným komplimentů, kteráž patrnou úskočnost a tuze zřejmé obžalování Rozálie vyjádřovala, zadržela jej. Chtěl tedy raději pomalu cíle dosáhnout, nežli najednou k rozhodnému vysvětlení přikročit, z něhož by mohlo buď úplné zapření, kteréž by neměl čím vyvrátit, anebo vyznání viny, je-li jaká, a tudíž zoufalost a úplná zkáza štěstí a pokoje na ostatek života, následovat. Vzav tedy obličej co mohl pokojný na se, a přednášeje věc lehce a nedůvěrou v pravdivost zprávy, řekl: „Víš-liž, milá Rozinko! že mi ta baba píše, že nalezla nějakou stopu o původu Tadeáškově?“

„Jakou pak?“ odpověděla Rozálie tišeji, a zvolna a nepatrně spouštějíc hlavu a ruku, na níž obličej její podepřen byl, zdvihla práci a začala jehlou počítat oka na kanvě, na níž vyšívala. P. Klimentovi se zdálo, že zbledla a že se hlas její zachvěl. Nedaje se tedy tímto jejím na pohled lhostejným přijetím tak důležité zprávy mást, a maje zaměstnávání-se prací za vytáčku, aby ukryla pohnutí, jakéž cítila, pravil dále: „Píše, že ví mnoho, a že má mít jakési známky k odkrytí úplné pravdy.“

„Možná,“ odpověděla Rozálie, počítajíc

oka a šijíc. „Ta žena ví vždy tuze mnoho o jiných, a příliš málo o sobě.“

P. Klimentovi se ale zdálo, že navzdor této nápohledné lhostejnosti si jaksi oddechla, když doložil, že ještě nemá úplné pravdy. To jej trochu pobouřilo, i řekl živěji: „Podivná věc, jak málo si toho děcka všímáš.“

„Naopak,“ odvětila Rozálie, „všímám si ho tolik, jak si takového podhozence všímat možná. Má všecko, co takové dítě potřebuje, je oděn, krmen, ošetřován. Což chceš víc? Až přijde čas, poslat jej do škol, a budeš na to chtět nakládat, nebudu se tomu dokonce protivit.“

„Ale ta zpráva o jeho původu,“ pravil p. Kliment trochu podiven tak jednoduchou a přirozenou odpovědí, „se tě nezdá pranic zajímat.“

„Pročež by mne měla tak tuze zajímat!“ odvětila; „či myslíš, že bude tomu ubohému děcku tím líp, když se dovíme, odkud se vzalo? Měl bysi snad úmysl, až se dovíš o jeho otcí, nebo nešťastné matce, jim je navrátit a toho kousku chlebu mu litovat, který mu dáváš.“

„Toho úmyslu nemám,“ řekl p. Kliment, jemuž se zdálo, že když se zmínila o matce, se více nad svou prací sehnula, aby jí do obličeje neviděl. Zarazil se tedy chvíli, semnul silněji psaní, jež v ruce držel, a pak doložil:

„Vydání na toho ubožáka dokonce nelituju; ale rád bych se přesvědčil, nepovede-li ta zpráva k nějakému důležitému odkrytí. Snad by se osud jeho zlepšil, snad by se otec k němu přiznal, dal mu jmeno, anebo něco podobného. P. Kopřivická mě prosí, abych k ní přijel. Ač je to zlá ženská, klepna a skoro vždy lže, ale kdož ví, snad přišla na nějakou opravdovou stopu, po níž se budeme moct pravdy dopátrat. A pravda," doložil silněji a s důrazem, „buď dříve, nebo později musí na jevo přijít."

„Tedy jeď," odpověděla Rozálie, hledíc do své práce a odchylujíc se, aby líp viděla, tak že jí nemohl do obličeje vidět.

„Nepojedeš se mnou?" tázal se p. Kliment.

„Já?" odpověděla, vstávajíc s důstojností a hrdostí. „Opravdu Klimente, ty nemáš pro mne žádné šetrnosti. Nepochopuju, jak může muž, jenž svou ženu alespoň trochu ctí, na ni žádat, aby se zabývala takovou ženskou a dělala jí nějaké poklony. Nebyla jsem u ní několik let a nebudu nikdy."

Toto pověděvši, jako s uražením a pokrčivši pohrdavě ramenama, vyšla z pokoje.

P. Kliment sám nevěděl, co si o tom myslit má. Zůstav samoten, chodil dlouho po prázdném sále a vážil všecko pro a contra. Bylo však vidět, že contra převážilo, neboť se toho dne se ženou už neviděl a druhý den

časně ráno přistrojiv se jako na další cestu odjel.

Rozálie, dověděvši se o odjetí manžela, dlouho ležela v lůžku, jakoby byla noc bez spánku ztrávila. Když vstala a do zrcadla pohlédla, ulekla se sama sebe, tak byla bledá a změněna. Nevycházejíc tedy z pokoje a nevolajíc nikoho k sobě, ztrávila několik hodin buďto v zamyšlení sedíc, anebo se rychlými kroky procházejíc, kteréž nepokoj její zrazovaly. Konečně unavena tímto stavem, vzala klobouk, zaslonila obličej závojem a šla do zahrady. Zde chodila dlouho po hlavní aleji, konečně se obrátila do postranní a stinné ulice, kteráž k nejodlehlejšímu hájku vedla, kde byl malý kiosk, a z něho krásná a otevřená vyhlídka do polí, hájů a vůkolních vesnic. Tam si sedla a odpočívala. Po chvíli se jí zdálo, že na vedlejším, velkém stromě něco šustí. Pozdvihla tedy hlavu, a jaké bylo její podivení, když vysoko mezi listím spatřila Tadeáška, jenž se do větví krčil a jak vidět se skrýval, aby ho neuviděla. Zalomila rukama na tento pohled, jakoby si vyčítala, že je toto dítě tak bez dohlídky puštěno, tak nedbale opatrováno. Z počátku se chtěla stavět jakoby ho neviděla a odejít, obávajíc se, aby chlapec, slízaje před ní, kdyby mu to poručila, strachy nebrknul a nesletěl. Ale bylo vidět, že nějaký jiný cit

zvítězil. Přiblíživši se tedy ke stromu, řekla vlídně: „Tadeášku! slez milé dítě, ale jen opatrně, abysi nespadl.“

„O! neračte se paní bát,“ zavolal chlapec, jak vidět osmělen jejím vlídným hlasem a nerozhněvaným obličejem; a pustiv se dolů jako veverka, a chytaje se obratně brzy kmene brzy větve, v okamžení se spustil a stál na zemi. Netroufaje si však k ní přistoupit a očekávaje s pokorou co poručí, zdvihal jenom svou kudrnatou hlavičku a pohlížel na ni jako o prominutí prosícím zrakem. Rozálie jej přivolala k sobě, a posadivši se na předešlé místo, utřela mu obličej, a vzavši jeho ruce do svých rukou, jala se mu domlouvat, že nejedná dobře, když tak dovádí, tak lítá a po stromech leze, odkudž může spadnout, ruku nebo nohu si zlámat, a snad se i zabit. Tyto poslední slova pravila tak dojímavě a takovým hlasem, že chlapci slzy do očí vstouply.

„Máš-li mě rád, Tadeášku! tedy to nikdy neuděláš, je-li pravda?“

„O nikdy, pranikdy neudělám, když paní to poroučíte!“ odpověděl hošík a začal plakat a ruce jí líbat.

Tu jej Rozálie přitáhla k sobě, přitulila ve svém náručí, a usedavě plačíc objímala jej a líbala. Tadeášek uchvácen jejím citem, sám nevěda co se s ním děje, obejmul ji také okolo

krku a zavěsil se na její rty. Byla to chvíle pro obadva rozkošná a trvala dlouho, jakoby měla být posledním jejich rozloučením.

6.

Dům v Křačincích, v němž p. Kopřivická bydlela, hlavní kvartír této svého druhu znamenité intrigantky, a shromaždiště všech, jimž chutnaly lehké zisky a všeliké kontrabandy morální, způsobové a skutečné v látkách, které z cizích zemí svážela, neměl v sobě nic takového, co by zvláštní pozornost na se obrátit mohlo a popsání zasluhovalo. Nebylť ani příliš velký, ani příliš malý, aniž příliš čistý, ani příliš špinavý, slovem, neukazoval dokonce, že by hospodyně měla čas a vůli, zaměstnávat se zvláštněji svým obydlím, že by ráda zdobila a pořádala své sídlo, aby je tím udělala příjemnějším a upoutala se k místu, ve kterémž dnové její míjeli.

Nebyl tam však nedostatek v pohodlí, a neleskl-li se nábytek vkusem a skvostností, neurážel úplným zanedbáním a nepříhodností. Hospodyně sama měla předpokoj a z něho na pravo veliký jídelní pokoj; dále dva velké salony, z nichž jeden ke hře, a druhý na rozmluvy hlasité a tiché ustanoven byl; pak kabinet, a z něho velký pokoj, v němž byly složeny rozličné věci na prodej; za kabinetem

spací pokoj, a dále garderoba a obydlí pro služebnictvo ženského pohlaví. Z protější strany bylo posíní a tam se jako čísla v hostincích nacházely pokoje pro hosti, dosti slušně nejpotřebnějším nábytkem opatřené. Ale hosté, kteří ji navštěvovali, a jmenovitě ti, co k ní na několik dní přijížděli, ne proto, aby ji navštívili, nýbrž proto, aby se spolu se vší svobodou uviděli, jezdívali k ní nejraději v letě. Neboť měla prostrannou zahradu zhuštěnou klubky stromů, plnou křivých a stinných uliček, a k tomu s několika domky pro hosti v rozličných stranách, tak umístěnými, že jeden druhého neviděl a jeden druhému pranic nepřekážel. Byly to malinké besídky s okny, dveřmi, ba i komínkem, sestávající z jednoho, dvou a na nejvýše z třech pokojů, skromnými, ale k pohodlí postačitelnými mébly opatřených. Prohnaná hospodyně, která ihned účel návštěvy spozorovala, ubytovala hosti své tak, aby jim to docela po vůli bylo, aby jenom slavíci viděli co se děje a nikomu toho vyzpívat nemohli. Při odjíždění takových hostí, kteří se nemohli vynachválit, jak dobře dům její zřízen je, ukazovala jim obyčejně rozmanité drahé věci, které na prodej měla, a oni nacházejíce, že věci tyto jsou i velmi krásné i jim nad míru potřebné, kupovali zamhouřivše oči, nelekajíce se sebe méně trojnásobných cen. Mimo hlavní

obydlí a tyto postranní svatyně Citery, jak je sama se smíchem, a v důvěrnějším kruhu starých prostopášníků a kolozubých frejířek, kteréž k juntě u ní se shromážďující náležely, nazývala, byly před zámkem oficiny kuchyňské a z druhé strany velkého a travou zarostlého nádvoří kolny a stáje, ale jenom pro ni samou. P. Kopřivická, kteráž všemi způsoby z hostí svých užitek kořistila, měla naproti bráně svého nádvoří velikou hospodu, kamž přijíždějící své ekvipáže s koňmi i lidmi posílat museli. Tam bydlel žid, jemuž se všecko ze zámku dodávalo: kořalka, oves, sláma a rozličné potravy; na všecko byly nesmírné ceny ustanoveny, a žid měl za své namáhání jenom jisté úroky a povolení, v rozmanitých vedlejších věcech šachrovat, jichž pocestní žádali, a kteréž ke svrchu jmenovaným nenáležely. Tak tedy dříve ještě, nežli naši velcí páni toto zlepšení ve starodávní hostinnosti našich předků u sebe zavedli, je p. Kopřická už ve svém domě měla.

Pan Kliment přijel do Křačinec v jedenáct hodin ráno. Když vkročil do salonu, našel tam hospodyni v ranním obleku, ale už trochu narůžovanou. Seděla už u karet se třemi osobami, a dvě se procházely ve vedlejším pokoji, v zajímavé jak vidět rozmluvě, poněvadž ani nespozorovaly, že ještě někdo přišel. Za stolem byli mimo hospodyni dva

mužští a jedna ženská. Paní tato, dříve manželka presesa, už ne mladá, vysoká, hubená, s nevelkým vyhrnutým nosíkem, se zapadlýma, černýma očima, měla na obličeji všecky stopy po zle ztráveném živobytí a zbytky krásy, kteréž dokonce před okem lidským neskrývala. Jeden z mužských, hrabě Kalasanty, byl přihrbený stařec, malý, se šedivými vlasy, s kostnatým a hubeným obličejem, bez zubů, a jemuž ze dřívějších sil a někdejší rázností ve vynakládání života, jenom bystré sivé očka zbyly, jimaž teď jenom do karet a na spoluhráče házel, jakoby z jejich tvářnosti vyčíst chtěl, jakou kdo naději v listech svých měl. Druhý mužský byl po celém Podolí slavně známý zahaleč, břichopásek, nedávno deputát u hlavního soudu. Byl nevelkého vzrůstu, nad míru tlustý, s hlavou jako kotel a s čelem takovým, jako je material, z něhož se kotle dělají; byl v prostředním věku, obličej měl nadutý, červený, nosík malý a okrouhlý, ale za to ústa velké a bílými a zdravými zuby ozbrojené; smích hlasitý a bezstoudný, hlas silný a pronikavý.

Celou tutu společnost znal p. Kliment dobře, a když vkročil, hnuli sebou všickni, aby přivítali tak vzácného hosta, klaněli se mu a podávali ruce. Manžel Rozáliin, když spatřil osoby, s nimiž se pozdravoval, si zpo-

menul na ni a ospravedlnil tu ošklivost, kterouž proti tomuto domu a společnosti, jakáž se tam obyčejně nacházela, měla. Jedva že nelitoval, že se dal zachvátit zhoubnou náruživostí, jež jej sem dohnala. Tento cit hněvu na sebe samého a pohrzení těmi, co jej obkličovali, ukázaly se zřejmě na jeho obličeji, už bez toho zlou starostí změněném, a zapudily z úst jeho všecken úsměch, jakýmž obyčejně pozdravujeme ty, k nimž přicházíme. Spozorovala to i hned p. Kopřivická, a potěšena výsledkem, jakýž vzkázání její mělo, zvolala smějíc se: „Ah! vous voilà mechant Cousin!*) Podívejte se páni, musela jsem až jeho žárlivost zbudit, abych jej sem přitáhla, aby přijel se podívat, je-li také příbuzná, jež jej tak vroucně miluje, ještě na živě a . . .“

„A jest-li od rána hrá a obehrává,“ vskočil p. Kliment do řeči, jenž si umínil jí nešetřit za tak nestydaté uveřejnění jeho hanby a toho citu, jejž by byl rád přede všemi i před sebou samým zatajil.

Tlustý deputát se dal do hlasitého smíchu, uslyšev toto odseknutí p. Klimentovo; hubená presesová se usmála tak, jakoby věděla, oč tu jde, a starý hrabě, sedaje nejdřív a bera karty

*) „Ah! vy zde, zlý kuzínku!“

*

do ruky, pravil: „Což jste opravdu žárliv p. Klimente? Fi donc! *) stojí-liž to za to?“

„P. Kopřivické se zlíbilo najít na mě tuto skvrnu,“ odpověděl p. Kliment, bera sedadlo. „Znáte všickni její obratnost v tomto ohledu.“

„Ba arci, arci,“ zvolal deputát, klada nesmírné své tlapy na stůl. „Naše hospodyně je znamenitou astronomkou. K uvidění škvrn a teček na nás nepotřebuje teleskopu.“

„Prosím!“ odpověděla p. Kopřivická se smíchem; „mají se za slunce, na které by člověk snad měl skrz očerněné sklo hledět, aby na něm něco uviděl! Vaše škvrny jsou tak veliké, jako saze na začuzeném kotle, a je jich dobře holým okem vidět.“

„A na hrnci!“ řekl hrabě, mžouraje úštěpačně očima.

„Ale, a není-liž tento hrnek učuzen, aby se kotlům posmíval,“ řekl deputát, směje se zase nahlas, až se mu břicho třáslo, a děkujíc hraběti pohledem, že mu pomohl připamatováním přísloví.

„Zvítězil jste, deputátečku,“ odvětila hospodyně tvářic se stydlavě; „je ne suis pas prude**), a přiznávám se k některým škvrnkám.“

*) I hanba!
**) Já nejsem tak přílišně stydliva.

„Dech upřímnosti rozvívá drobné hříšky, měli-li jsme jaké, jako zrnka písku,“ řekla hubená presesová dávajíc karty, neboť se ráda trochu poeticky vyjádřovala.

„Ale časem bývá těch zrnek tolik, že se z nich dělají hory, kteréž je těžko zfouknout,“ odpověděl hrabě, pohlížeje na ni s významem.

„Jngrat! *) máte právo, mně takto odpovídat?“ řekla presesová, pohlédši na starce takovým okem, jako by s ním chtěla o dvacet let couvnout.

„Nehrabtež páni v popelích, které už vystydly,“ pravila hospodyně, „když máme čerstvé, řeřavé uhlí, na němž se můžeme ohřát. Neboť vám pravím, že jsme už dávno neměli un scandal si interessant **), něco tak dobře osnovaného a co by nám za pozornost stálo. N'est ce pas?“ ***) doložila obracujíc se ku presesové.

„C'est charmant! N'est ce pas Comte?“ †) řekla stará usmávši se.

„Dávejte paní, dávejte!“ odpověděl hrabě, klepaje shrnutými kartami o stůl a pohlížeje na p. Klimenta.

*) Nevděčníku!
**) Tak zajímavou ostudu (pohoršení).
***) Není-liž pravda?
†) Je to roztomilé! Je-li pravda hrabě?

„Co je to? já nevím o ničem,“ zvolal deputát, zakašlav silně, a ohlas tohoto zakašlání se rozléhl po postranných propastech jeho vnitřností.

„Kdož vám za to může,“ zvolala p. Kopřivická, „že jste ještě nezasloužil, abysme vás za člena svého konciliábulu pasovali? Co ke mně přijíždíte, jste ještě nepřivezl žádnou dobrou novinu, ba ani žádného klepu, jejž bysme do letopisů svých vtáhnout mohli.“

„Ale mnoho jich odtud odvezl!“ řekl p. Kliment, v němž se všecka krev zbouřila a jenž by se byl rád daleko viděl od této jámy nestydatosti a necudnosti.

„A teď odveze pořádnou a velice utěšenou, buďte ubezpečen p. Klimente!“ řekla na to p. Kopřivická, radostí se usmívajíc, že svého příbuzného na takové špendlíky posadila. „Poslyšte tedy deputátečku!“

„Protestuju proti tomu,“ zvolal hrabě, jenž jak vidět nechtěl jednu věc dvakráte poslouchat a spozoroval, že p. Kliment klobouk vzal a společnost opustit a snad i odjet se chystal.

„Proč? proč?“ vykřikla p. Kopřivická.

„Proto,“ odvětil stařec, přendavaje kostnatými prsty levu, kterouž ještě nesebral, „že jste svou dámu zabila; podívejte se má laskavá! já nemám chuti robra prohrat a k to-

mu jednu věc dvakrát slyšet. Až skončíme partii a půjdeme k snídaní, povíte si tu věc p. Klimentovi, bude-li mít trpělivosti, vás poslouchat.“

„A, bude mít, bude mít, uvidíte,“ zvolala jízlivě se usmívajíc. „Onť arci zapírá, že není žárliv, ale já vím dobře, že jej i zvědavost pálí i nedůvěra trápí; jináč by byl ke mně nepřijel.“

„Nevěděl jsem, že Vašnosti, kteráž tak přísně jiné soudíte, se stejnou přísností i sebe samou oceňujete,“ řekl p. Kliment, jenž jí chtěl stejnou měrou oplácet.

„Tenez! *)“ zvolala na to se smíchem bezstudná žena, „místo toho, co by mi měl být vděčným, že vrhnu světlo na tmavou historii, která jej potají souží, il me dit des impertinences! **) Nemám-liž pravdu, že dokazuju, že je to žárlivec, jenž se prozrazuje, a tím křivdu dělá té andělské ženě, kteroužto všecko ctí a chválí? que c' est un monstre de cousin ***), jenž není hoden ani mé náklonnosti ani takové ženy, qui a la simplicité de l' aimer et de lui donner de enfans legitimes!†)“

*) Poslyšte!
**) Mluví mi hrubosti!
***) Že je to obluda bratranec.
†) Která je tak hloupá, že jej miluje a manželskými dětmi obdařuje.

„Ale pro milosrdenství boží! vy přicházíte do zápalu a zase jste mi zabila mou nejstarší!“ křiknul hrabě, a hodiv kartami na stůl doložil: „přišli jsme o tři levy.“

Všickni se hlasitě rozesmáli, mimo hraběte a p. Klimenta, hospodyně pak, obracujíc se k tomuto, řekla tonem žertovně příchylným: „Ne vous fachez pas chèr Cousin! *) a nemějte tak zamračený obličej, qui me desolera **), neboť víte že vás miluju. Po snídaní vám povím všecko, co jsem se dověděla, a uvidíte, že to není tak tuze strašná věc, jako si snad myslíte. Muž má být shovívavým ke slabostem ubohých žen, zvláště když je vynahražujou opatrováním své pověsti a šetřením manželovy cti. Cela coute immensement. ***)“ Vrazivši tímto spůsobem ještě ostřejší dýku do prsou p. Klimenta, obrátila se k hraběti a doložila: „Maintenant je suis à vous chèr Comte! †) a už budu pozorně hrát.“

„Za hodinu!“ odvětil tento kroutě sebou, „když jsme tři levy prohráli.“

Takto se přetrhla rozmluva, kterouž jsme neradi uvedli, kteráž nám však potřebna byla,

*) Nehněvejte se milý strejčku!
**) Jenž mě bude zarmucovat.
***) To je docela přemrštěno.
†) Teď jsem vám k službám, drahý hrabě!

poněvadž maluje povahu a spůsob smýšlení osob, které k ní náležely. Máme naději, že teď, nahodí-li se v dalším vypravování čtenářům našim jich potkat, zajisté každou z nich poznají, a už vědět budou, co lze od koho očekávat.

Po snídaní, k němuž se všickni hosté a ještě několik domácích osob sešlo, a při němž p. Kliment nic do úst nevzal, odvedla jej p. Kopřivická do svého kabinetu, posadila před sebe, a vyšťourávajíc brkem těch několik zubů, co jí ještě zbývalo, s tváří, na níž se malovala tajná radost, že hodí do srdce jeho podezření, jichž mu už nikdo nevyndá, řekla: „Pomyslete si, chèr Cousin! že teď měsíc, jedouc skrz Rovenský kraj, jsem zastavila na oběd v městečku S* u žida, jmenem Šloma Šumský. Notez bien ce nom là. *) Poněvadž se něco na mém kočáře zlámalo a krmení déle trvalo než obyčejně, dala jsem se do rozprávky se židovkou, kteráž ráda povídala a dobře si všecky pamatovala, kteří se u ní trochu déle zdržovali. Zpozorovala jsem hned z rozličných popisů, co mi dělala, že se tam v jějím domě jedenkráte něco mnohem důležitějšího stalo; poněvadž po každé události, kterou mi popisovala, dokládala: Ale nač o tom mluvit! to

*) Pamatujte si dobře toto jmeno.

všecko nestojí za libru cucků v porovnání s tím, co se u mne přihodilo už dříve, hned po vojně s Francouzi. Viděla jsem dobře, že má židovka chuť vypravovat tu důležitou událost, že se neustále k ní vrací a rozmluvu tak točí, aby se o ní zmínit mohla. Je suis curieuse, vous le savez *), zvláště když jde o takové události, v nichž srdce podílu má. Jakýmsi instinktem pojata, že událost tato bude někomu moct užitečna být, dovím-li se já o ní, kdežto by se teď bez ovoce ztratila v ústech a hlavě hloupé židovky, která z ní užitku mít nemohla . . . Ale to vám dělá dlouhou chvíli, cher Cousin.“

V skutku sebou vrtěl p. Kliment jako na jehlách, tak jej tento úvod mrzel, tak by už byl rád přišel k věci, z níž by snad nabyl upokojení a přesvědčil se, že se nadarmo tak nesmírně polekal. Odpověděl tedy: „Nebude mi to dělat dlouhou chvíli, nebudete-li mluvit o sobě a o svých instinktech, které tuze dobře znám, nýbrž o věci.“

„Oh! que tu est impatient de savoir, n'est ce pas? **)“ pravila se smíchem. „To je velmi přirozené; jdeť o váš pokoj. Ale počkejte, hned se to dovíte.“

*) Já jsem zvědava, to víte.
**) Oh! jak jste netrpěliv to zvědět, není-liž pravda!

„Jenom beze všech dodatků, velice vás prosím.“

„Non, non, ce sera de l'historie toute pure *), buďte bez starostí,“ řekla, a takto vypravovala dále: „Nuže považte si, sotva jsem dala znát, že bych se ráda dověděla o této důležité události, kteráž se stala hned po vojně s Francouzi, nedala se židovka dlouho prosit a vyplnila mé přání. Cest fort intéressant **), uvidíte.“

Tu vypravovala p. Kopřivická p. Klimentovi všecko to, co už víme: jak přijel vojenský lékař s řádama, jak najal celý dům, jak přijely dvě dámy s kozákem a kojnou už hotovou, jak ukázal horodničímu nějaký papír, jejž tento s takovou uctivostí četl, jak léky brali z lékárny, s takovou tajemností, že se nemohl nikdo nic dovědět, jak tam horodničí nadskakoval, že tam kněz byl, a konečně jak náhle a tajně odjely.

„Všecko je tak jasné, jako den,“ doložila skončivši vypravování a hledíc p. Klimentovi ostře do očí, kterýž se byl zamračil a zamyslil.

„N'est ce pas chèr cousin ***)? tajemství je patrné a narození příštího podhozence zřejmé.“

*) Ne, ne, to bude jen pouhý děj.
**) Je to velmi zajímavé.
***) Není-li pravda, drahý bratranče?

„Že všecky tyto přípravy a ta tajnost mohly sloužit k zakrytí poklesku nějaké nešťastné ženské, to se zdá jednoduchou věcí,“ odpověděl p. Kliment, přemáhaje se; „že by to však mělo mít nějakou souvislost s chlapcem mně podhozeným, to nevidím. Z městečka S* do Hajsína je přes třicet mil.“

„Comme tu est peu pénétrant, chèr cousin! *)“ zvolala p. Kopřivická usmívajíc se. „Právě že je to městečko stranou ležící a daleké, zvolili je pro větší tajnost. A pak si považte čas. V polovici září z r. 1814 tam přijeli, a v polovici listopadu vám podhodili vašeho chlapce, jemuž, jak jsem slyšela, nemohlo být víc než dva měsíce. Či mu bylo víc?“

„Nikoli, snad míň,“ odpověděl p. Kliment a přejel si rukou čelo.

„Tím líp, tím líp,“ zvolala tleskajíc rukama radostí, že se dáta tak shodujou. „A teď si považte: dvě dámy, jedna stará, druhá mladá; obě, tak mi pravila židovka, se zdály vysokého zrůstu, jenom že jedna měla větší nos, obličej jaksi zlý a hrdý, a druhá byla jemná, bledá a smutná.“

„Což to dokazuje?“ pravil p. Kliment, „všecky naše paní mají výraz hrdý, když se jim

*) Jak málo jste bystrozraký, drahý kuzínku!

chátra do očí dívá; bledost pak mladé dámy je v takovém stavu velmi přirozená.“

„Dejme tomu, že se z toho nedá nic zavírat,“ řekla zlá klepna s ironickou tvářností; „ale ten kozák se šedivou hlavou a šedivými kníry a v zelené livreji? Kdo pak tu u nás má kozáky v takové livreji?“

„To vy musíte líp vědět,“ odvětil pohrdlivě p. Kliment, zpomínaje si však v duchu kdo měl takové kozáky.

„Arciť že vím,“ odpověděla s vítězí radostí, „poněvadž jsem vyzvídala, poněvadž mne to stálo dost pátrání a psaní, a to všecko k vašemu prospěchu, méchant cousin que vous êtes! *) Takové kozáky v zelené livreji má paní Krycká; ale to je hloupá bába, qui ne serait pas capable d'être infidèle **). Takové má stará kněžna V***, ale ta je stará a hrbatá; takového kozáka má tuším matka vaší choti, p. Klimente!“ doložila pomaleji a zamlčela se.

„Její matka!“ zvolal ubohý stařec zrazuje svůj strach a ospravedlňujíc její důmněnky; pak povstav a přešed několikráte přes pokoj, ptal se: „Jak se ten kozák jmenoval?“

„Jak se jmenoval, nevím,“ pravila vyšťourávajíc zuby a pozorujíc jej jedovatým zra-

*) Zlý strýče vy!

**) Která by ani nebyla schopna k nevěrnosti.

kem, „neboť oni tam dělali všecko v takové tajnosti, že nikdo jejich hlasu nezaslechl a žádné jmeno se dovědět nemohl. To mi jen řekla židovka, že byl kozák vysoké postavy a už šedivý. V takovém stáří je oblíbenec hraběnčin, p. Klimente! neboť i to vím, že je to její nejvěrnější sluha a oblíbenec.“

P. Kliment chtěl popadnout klobouk a utect, takovou bolest pocítil při této otázce, na pohled tak jednoduché a přirozené. Ale pohlédnuv náhle na obličej p. Kopřivické, četl v jejích očích tolik zlomyslné radosti, že pochopiv pojednou, že jeho útěk z místa bude patrným přiznáním, že je domněnka její dokázána, že jí pojistí vyhrání, a že jí dá právo, aby toto své vítězství s přídatky ještě roztrubovala a jej v očích celého okolí směšnostmi pokrývala, přemohl se, udělal srdci svému největší násilí, a sednuv pokojně, pravil: „A více nic nevíte? neboť to co jsem posud slyšel, je jenom k smíchu.“

Tato přetvářená chladná krev ji trochu pomátla; odpověděla však honem: „Což je víc zapotřebí?“

„Já myslím,“ doložil p. Kliment vážně, „že je mnohem víc zapotřebí, abyste mohla hodit takovouto skvrnu na poctivou ženštinu, která po dvanácte let života se starým a snad protivným mužem, jaký já jsem, se ničeho

nedopustila, co by její cti újmu učinit mohlo. Věděl jsem, že jste zlomyslná, že neušetříte nikoho, i že mne nenávidíte, a snad příčinu máte mne nenáviděť; ale nedomníval jsem se, že byste byla tak zbrklá a nepovážná, abyste na tak nepatrných zdáních, a takřka na ničem, totiž na barvě livreje, založila pomluvu, které nikdo neuvěří."

„Vous croyez? *)" tázala se uražena.

„Jsem o tom přesvědčen a dávám vám plnomocenství, abyste toto veliké odkrytí rozhlašovala, ne zde, v této společnosti," doložil vstávaje a ukazuje na salon, „nýbrž v kruhu lidí poctivých, kteří vědí co je čest, a umějí si vážit i svého vlastního i cizího jmena. Nenávist ke mně vás zaslepila, má vzácná kuzínko," doložil úštěpačně, „chtěla jste se nade mnou pomstít, že jsem se nedal ulovit. Je-li pravda? Škoda jen, že jste si k tomu nezvolila jinou cestu. Snad by se vám to bylo poštěstilo. Ale takto jste prohrála. Je vidět, že už stárnete a že vám vtip váš už neslouží."

Nestydatá klepna se dala do hlasitého smíchu, ač jí tato vítězí postava p. Klimenta bodla; vědouc však, že svoje provedla, že hozené semeno zajisté vzejde, nedbala už na spůsob, jakým s ní zacházel. Aby se však ne-

*) Myslíte?

ukázala poraženou, řekla povstavši a jdouc za odcházejícím: „O! que vous êtes ingrat, méchant Cousin! *) jak si můžete pomyslit, že to dělám z nějaké pomsty, a ne z upřímné náklonnosti. Ale máte dobře, že rozbíráte tak přísně a s nedůvěrou všecky tyto okolnosti; neboť je choť vaše opravdu anděl, vzor ženy, a vy nejste hoden, abyste jí řemínek . . ."

„U střevíců jejích rozvázal," skočil jí p. Kliment do řeči; „už jsem to slyšel."

„Máte dobrou paměť," doložila se zlostným úsměchem. „Dejmu tomu tedy všemu pokoj. A propos! mám překrásnou porcelánovou vásu, málo co menší nežli ty, co daroval Napoleon saskému králi. Snad se na ni podíváte."

P. Kliment pohlédl pohrdlivě na starou šacherku, pokrčil ramenama a odešel. P. Kopřivická jej dohonila, chytila se jeho ramena a tak vešli spolu do salonu, kde na ně celá společnost zvědavě pohlížela. Když se p. Kliment loučil, pravila podávajíc mu ruku: „Au revoir donc chèr Cousin **)! Nelitujete toho zajisté, že jste přijel. Byla by vás snad nějaká zpráva se strany došla, a arci zpotvořená a zkroucená, jak to u nás bývá. A takto jste se přesvědčil, jak jsem vám už prvé pravila, že je

*) O, co jste za nevděčníka, zlý kuzínku!
**) Na shledanou tedy, drahý kuzínku!

to sice zajímavé a neobyčejné, ale pro vás ne strašné.“

Takovýto obrat dala všemu, chtíc před přítomnými pokojný obličej p. Klimenta ospravedlnit. Ale jedva byl za dveřmi, rozesmála se a pravila: „Nenadála jsem se, aby ta obluda měl takovou sílu charakteru a tak nad sebou uměl vládnout. Il est vraiment d'une force etonante *).“

„Má rozum, nedělá-li si z toho nic. Já viděl lepší věci, a přece to snášeli manželové s chladnou krví,“ řekl hrabě, pohlížeje na presesovou.

„Et qu'est-ce qu'il en dit **)?“ tázala se tato, pohroziví hraběti.

„Praví, že je to k smíchu.“

„Oh! rira bien, qui rira il dernier ***),“ odpověděla stará frejířka.

„A já o ničem jak nevím tak nevím!“ zvolal deputát hlasitě.

Všickni se dali do smíchu a sedli za stolek.

Když p. Kliment do Křačinec přijel, poručil jenom koně nakrmit a hned zapřáhat, poněvadž neměl úmyslu, dlouho se tam zdržet.

*) Má opravdu podivuhodnou sílu.
**) A což on tomu říká?
***) Oh! dobře je se tomu smát, kdo se poslední smát bude!

Našel tedy svůj kočár už před síní, sedl do něho a ujížděl nešetře koní. Když se viděl v šírém poli, když jej obklíčily ze všech stran nepřehlédné lány zeleného obilí, vtáhl do sebe celýma prsoma tohoto povětří, pod nímž se nesčíslné mlaďounké klasy chvěly, jako k vůli uzdravení plíc, pokažených dušným vzduchem zpousty a sníženosti mravní, kterýž několik hodin do sebe dýchal. To mu poskytlo značnou úlevu, v první chvíli si umínil, že vypudí z mysli a srdce tato podezření, která je užíraly, a neučiní už víckráte žádné zmínky o tom všem co se dověděl, a co na neštěstí tak ku pravdě podobným nacházel.

Ale tak rozumná předsevzetí u lidí, v jejichžto srdci žárlivost zuří, netrvají dlouho. Když p. Kliment domů přijel, našel Rozálii nesmírně bledou a změněnou. Pohled tento v něm zbudil znovu všecky zlé myšlénky a přivedl jej k nejzhoubnějšímu rozumování. Zanechal-li jenom jediný den strachu, aby se všecko neodkrylo, tak patrné stopy na jejím obličeji, není možná, myslil si, aby bylo svědomí její čisté a svobodné od té smrtelné úzkosti, jižto cítí každý, kdo vidí, že hřích a hanba jeho brzy na jevo přijdou. V tomto závěrku se utvrdil ještě proto, že Rozálie, buďto z hrdosti, anebo z jiné příčiny, se dokonce nezeptala, kde byl, mluvil-li s paní Kopřivickou, a odkryl-li

co. P. Kliment čekal tři dni na tuto otázku s její strany, a nemohl se jí dočkat. Rozálie zůstala jak prvního dne po jeho přijetí, tak i v následujících stejna. Neukazovala mu sice dřívější příchylnosti, ale zdála se pokojnou, povážnou, šla po svém jako dříve: učila syna, zaměstnávala se čtením a ruční prací, s níž obyčejně do salonu odcházela. P. Kliment uzavřel, že proto mlčí a neptá se na výsledek cesty, poněvadž je přesvědčena, že se všecko dověděl, a bojí se jeho výčitek a trestu za tak dlouhé oklamávání a tak bezpříkladné pokrytství.

Tímto spůsobem se utvrdiv ve svých podezřeních, a nemoha vydržet toho stavu nejistoty, umínil si vyjít z něho nevyhnutelně, byť i úplné odkrytí pravdy zdravím a spokojeností zaplatit měl. Čtvrtého dne si tedy vymyslil záležitost na Volyň, a přišel se rozloučit se ženou a synem. Rozálie bez nejmenšího pomatení a zvědavosti, že odjíždí, se s ním rozloučila jenom lhostejněji nežli jindy, a nezeptala se ani, kdy jej má očekávat. P. Kliment nemohl tomuto jejímu mlčení porozumět a domyslit se, je-li to tvrdošíjnost, nebo hrdost, anebo úplné scházení viny; ale měl předtuchu svého neštěstí a cítil toho násilnou potřebu, jako člověk nad propastí stojící cítí, že ona jej silně ke dnu svému táhne. V takovém roz-

maru odjel z domu; z Hajsína poslal své koně nazpátek, a tam vzav poštu jel dále na Volyň. Když přijel do městečka S*, nalezl lehko dům nám známého Šlomy a ubytoval se u něho.

Brzy se přesvědčil p. Kliment, že p. Kopřivická mluvila pravdu. Žena stářím zpovážnělého žida se stala starší, ale ještě štěbetavější. Nedala se dlouho za jazyk táhat, a s tou obratností a čerstvostí, s jakouž ve fabrikách na špendlíky řemeslník k tomu ustanovený hlavičky na ně vkládá, mu vypověděla celou událost, kterou snad už na stokráte opakovala, a která ji, jakožto nejdůležitější epocha v jejím živobytí, pořáde nesmírně zajímala. Ale z toho celého vypravování se p. Kliment dověděl jenom tolik, co mu už povědomo bylo. Začal tedy další pátrání. Nejdříve sliboval značnou odměnu židovce, najde-li mu kuchaře a tu ženu, co po celý čas těm paním posluhovali. Neboť se domýšlel, že je nemožnou věcí, aby tito lidé, zamčené po několik neděl pospolu s cizími osobami, od kozáka nebo kojné se jejich jmeno nedověděli, anebo alespoň jmeno kozáka samého, kteréhož přece volat a jmenovat musely. Ale všecko usilování Šlomové bylo marné. Po těch lidech nebylo ani památky a nikdo nevěděl, kdy a kam se poděli. Lékárník, od něhož p. Kliment něja-

kého vysvětlení doufal, už nebyl na živě; a paní lékárníková, mstíc se zajisté na svém nebožtíkovi muži za jeho tvrdošíjné mlčení a zvláště za to, že když připravoval léky do onoho domu, vždy svého pomocníka do laboratorium posílal, se za téhož pomocníka vdala. Tolik mu však mohla povědět, že se tam zajisté muselo něco narodit; že se nejlíp doví co se narodilo, v knihách matričních, poněvadž tehdejší farář dítě toto křtil; z koho se však narodilo, v tom že jej objasní nejlíp tehdejší horodničí, jenž tam každý den docházel, četl nějaký rozkaz, jenž jej k mlčení a úslužnosti k oněm pánům pohnul, za tyto všecky služby se stal policmajstrem v Křemenci a bezpochyby to dítě na rukou držel.

Na poště nenašel p. Kliment žádné stopy, poněvadž byl poštmistr docela jiný, o tehdejším nebylo povědomo, kde se nachází, a knihy poštovní z dřívějších let se poslaly k revisí ke hlavnímu poštovnímu úřadu, odkudž se ještě nevrátily.

Matriční knihy byly posledním útočištěm starce, tímto nepovedením zmučeného a tak jedovatými oblaky obklopeného. A v skutku v nich nalezl dost jedu, jejž s takovým nerozumem a takovou chtivostí vyhledával. Neboť ač mu neposkytly úplného světla a dokonalého přesvědčení, daly jakýmsi přiblížením a podob-

ností ku pravdě dosti pokrmu jeho nedůvěřivému srdci, aby ta vzteklice, jež si v něm sídlo své založila, měla čím žít a k ustavičnému bdění se budit.

Nový farář dal na požádání p. Klimenta přinest matriku od r. 1814, kterouž zpřevracevše nalezli: „že okolo dne 28. září roku 1814 se narodilo dítě mužského pohlaví z neznámých rodičů, které ve víře římsko-katolické dne 9. října téhož roku ve faře města S* od faráře této osady, P. Vavřince Gumovského, pokřtěno bylo. Na křtu svatém dostalo jmeno Tadeáš. Za kmotry byli: Velmožný Bazil Smirnický, horodničí města S*, a Anna Baftałovská, vdova po Řehoři Baftałovském, oba vyznání řecko-sjednoceného.“

Když p. Kliment toto přečetl, upadl jako světlem blesku oslepen na sesli, a zakryv si obličej seděl takto v myšlénkách pohroužen, které mu konečně slzy vzteklosti do očí přivedly. Teprva po nějakém čase, stydě se za svou bolest, kterouž přece sám tak horoucně byl vyhledával, vstal, přešel několikráte po pokoji, a prosil faráře, tímto jeho stavem podiveného, aby mu onen křticí list opsat dal a opis tento pečetí farní potvrdil. Farář, štědře za svou zdvořilost odměněn, slíbil, že mu žádaný spis ihned do hospody pošle, a p. Kliment, bledý jako smrt, třesa se na nohou

a přemýšleje nad spůsobem, jak by se ještě líp přesvědčil a za křivdu svou pomstil, kterou téměř za jistou považoval, vrátil se do bytu a poslal pro poštovské koně. Šlomová, hledíc na tak náhle změněného starého pána, kývala hlavou, štěbetala s povážným Šlomou, jenž také hlavou kýval a při jejích úvahách pomlaskával; ale v duši byla právě tak ráda, že tato nová kapitola k jejímu vypravování přibyla, jakoby některý z nynějších románopisců rád byl, kdyby mu náhle přišlo rozuzlení jeho románu, kterýž nižádným spůsobem ku konci přivest nemohl.

Za hodinu na to byl p. Kliment už v kočáře a cválem ujížděl po silnici ku Křemenci, žádostiv se sejít a pohovořit si s horodničím. Neboť ač p. Bazil Smirnický toho času uměl zachovat tajemství, a nejen sám ani slova nepiskl, nýbrž také co nejbedlivěji k tomu hleděl, aby žádný z oněch sloužících, které rekomandoval, nic nevyžvástal, domníval se přece p. Kliment, že čas zmírnil tyto vrtochy, jaké mohl mít tenkráte, a že jazyk jeho, pozůstatkem z nich spoutaný, značným darem rozvázat dovede.

Ale v tomto ohledu se žárlivý a zhoubného světla vyhledávající stařec zklamal. Poctivý náš horodničí už nebyl v Křeměnci. Jeho žena, kteráž nad ním pořáde větší vládu do-

stávala, a jakož policmajstrová, briliantové náušnice a jehlice mající, pořáde víc potřebovala, začala mimo jiné průmysly, o nichž muž nevěděl, před ním samým židům pašované zboží přechovávat, z čehož veliké zisky jak ve zboží, tak též v hotových penězích táhla. Tyto manévry geniální Madlenky se po dvou nebo třech letech vyzradily a uvedly ubohého p. Bazilia v takové klopoty, žeby byl málem ze služby vyhnán býval. Skončilo se však přece tím, že z Křemeneckého policmajstra zase za horodničího do nějakého městečka v Mohylevské gubernii přesazen a degradován byl. Ač tyto okolnosti, horodničího se týkající, jenom tak dalece k naší věci náležejí, že p. Kliment za příčinou jich očekávaného a rozhodného objasnění dostat nemohl, zmínili jsme se o nich přece podrobněji, k výstraze oněm mužům, kteří se příliš na důmysl svých žen spoléhají. Všecken totiž přírostek, jímž ony bez jejich vědomí a přičinění dům rozmnožujou, jim málo kdy k dobrému být může.

Tak se tedy vrátil p. Kliment z této cesty jenom napolo osvícen, napolo přesvědčen, ale se smrtelně poraněnou duší, se záhubnou, prsa jeho rozrývající vášní, která mu zamkla srdce na všecken hlas domluvy, odprošování a odpuštění; která mu dala sílu a předsevzetí,

že se pravdu jinými prostředky doví; která mu pošeptala, aby vyrafinovaným mučením přinutil ženu k vyznání poklesku a ke shození této larvy cnosti, kterouž posavade i jej i celý svět oklamávala.

Rozálie jej přivítala tenkráte jako obyčejně, bez nepotřebného durdění, beze strachu, ale také bez zeptání, kde byl a proč tam jel. Spozoroval jenom p. Kliment, že se při prvním přivítání nad jeho změněným, ještě více zhubenělým a jako nemocným obličejem trochu pozastavila. Rozálie sama byla ještě bledá, ba zdálo se mu, že se trochu spadla, ale takové ztrápenosti, jakouž viděl na obličeji jejím po návratu z Křačinec, nebylo. Jenom více hrdosti spozoroval p. Kliment na jejím čele, více jakési líčené důstojnosti v jednání, co ji v jeho očích k matce podobnější učinilo. Toto poslední spozorování jej rozhněvalo a vlilo do srdce jeho ještě větší zlost a zášť; nenáviděltˇ hraběnku, bál se jí, ale od posledních vědomostí, z nichž mohl takřka jistotu mít, že podala dceři ruku v jejím přestoupení a spojila se s ní k tomu, aby jej líp oklamaly a posměchu lidskému vydaly, pronikla jej taková nenávist a pohrzení proti ní, že jej obraz její a zpomenutí na ni chvěním naplňovaly. V takovémto stavu morálním a duševním byli tito manželé, jichž spojily:

s jedné strany ješitnost a hloupost, a s druhé strany zištnost a egoism. Žili tedy oním životem nuceným, jehož máme tolik příkladů a jež se povždy opakovat bude, kdykoliv lidé k věcem svatým, k ustanovením božím, přistupovat budou s čistě pozemskými náhledy; kdykoliv svátost v kontrakt proměňovat a kancelář notářskou na místo kostela a oltáře stavět budou.

Jakkoliv trpký stav tento byl, v němž se oba nacházeli, a zvláště onen stařec, užíraný bolestnými myšlénkami a vyhledáváním pomsty, nepřistupoval on přece k žádnému vyjádření se svou chotí. Nejednou měl už na jazyku slova hněvu a výčitky, ba nejednou jí chtěl do očí hodit křticí list Tadeáškův, kterýžto často u sebe nosil a čítal; ale ve vážnosti a šlechetném výrazu této zvláštní ženy bylo cosi takového, co jej vždy zdržovalo, co mu pravilo, že ona je obětí, žeby s jiným mužem snad vzorem žen a matek byla; že její pověst, její živobytí a chování, byť i bylo uměním a přetvářkou, ne zdánlivosti, nýbrž důkladnějšího přesvědčení a patrných důkazů požaduje. Umínil si tedy buď jak buď tyto důkazy dostat a její mlčení a hrdost zlámat. Ubohý Tadeášek, jenž o ničem nevěděl, a života ještě s celou svobodou a radostí děcka, jež má zdravé tělo, zdravou duši a či-

sté oko, jež se raduje v kráse tohoto světa, kterýžto se před ním rozvíjel, užíval, měl posloužit za nástroj k těmto nemilosrdným zkouškám, jimžto p. Kliment ženu svou podrobit si umínil.

Za dvě neděle po jeho navrácení-se z Volyně po obědě seděli obadva na tarasu se strany zahrady, na kterýž šly dvéře ze salonu, a jenž pomorančovými stromy a květinami, z oranžerie vynešenými, ozdoben byl. Den byl nadobyčejně teplý, slunce tam už nesvítilo, a na tomto místě se dalo rozkošně několik hodin posedět a vonné povětří dýchat. P. Kliment tam kouřil obyčejně po obědě z dýmky, a Rozálie seděla s prací a pohlížela časem na syna, jenž se opodál podle svého spůsobu bavil, buď trhaje a kaze nějaké kvítko, nebo trýzně nějakého broučka, anebo převracuje nějakou knížku s obrázky. V tom přišel lokaj a oznamoval, že ekonom z jednoho vzdálenějšího statku přijel s nějakou prosbou k J. V. Pánu. P. Kliment neodpovídal hned, zamyslil se, pak pohlédl na ženu a po chvíli zádumčivého mlčení poručil, aby ekonom sem k němu přišel. Teprva po hodné chvíli vešel ekonom, jenž si přes panské salony jít netroufal, a okolo oficín, pod okny Tadeáškovými celý dům obešel, do zahrady, přistoupil před pána a poklonil se mu ku kolenoum.

Byl to šlechtic ramenatý, s nesmírnými kníry, přísného a ukrutného pohledu. Dělal se před pány jemným jak mohl, ale na jeho obličeji a pohybování bylo vidět znamení jeho řemesla a té krutosti, s jakouž se svými podřízenými nakládal. P. Kliment jej znal dobře, a ač neschvaloval karabáčování, které ekonom štědře rozdávat ráčíval, naopak, často jej napomínal, aby bití nenadužíval, ba i nejvyšší počet ran předepsal, kterýž nikdo z jeho ekonomů překročit práva neměl, vážil si ho přece jakož dobrého a zkušeného hospodáře, kterýž všecky jeho rozkazy nad míru správně vykonával a dosti svědomitě důchody odváděl, jež z onoho velikého statku plynuly.

„Jak se máte, p. Radlovský?“ pravil ku klanícímu se před ním ekonomovi; „jak se tam u vás vede?“

„Vede se všecko dobře, Jasně Velmožný Pane!“ odpověděl šlechtic silně si odkašlav. „A nač by pak byla přísnost, j. v. pane!?“

Rozálie naň v tomto okamžení pohlédla, a spůsob, jakým poslední slova svá pronesl, kteréž tvrdé a nemilosrdné srdce prozrazovaly, pronikl ji ošklivostí a nevolí. Odvrátila se tedy víc a tím pilněji se pustila do práce. P. Kliment pozoroval toto pohnutí její a z výrazu v obličeji uhodl cit, jaký ji pronikl. Po několika tedy ještě otázkách, které se podrob-

ností o hospodářství týkaly, a na kteréž Radlovský s odměřeností člověka, který žádné malichernosti v povinnosti své málo neváží, odpovídal, tázal se ho p. Kliment: „Kolik máte dětí?"

„Právě tyto děti jsou předmětem mé nejpokornější prosby, j. v. pane," odpověděl ekonom, kloně se čapkou k nohoum p. Klimenta, „mám toho neštěstí sedmero: pět děvčat a dva chlapce. Děvčata jsou ještě malé a žena si s nimi bude taksjaks rady vědět. Ale klučíci povyrostli, jednomu je čtrnáct let, a druhému dvanáct. Rád bych je hned po prázdninách poslal do škol, buď do Křemence, nebo do Vinnice, aby z toho nevyrostly nemotorné selské nemehla, nýbrž aby si uměli potom kousek chleba vydělat."

„A což vám překáží?" řekl p. Kliment; „máte dobrý úmysl, tedy jej vykonejte."

„J. velmožný pane! ráda by duše do ráje, ale hříchy ji nepouštějí," odpověděl Radlovský, klaně se. „Náš nejhorší hřích, j. v. pane, je ta svatá holost, z níž se člověk dostat nemůže. Ač máme z milosti j. v. pána co jíst, ale služba postačuje jenom k přikrytí hřbetu nám a dětem. Umístění pak kdekoli ve školách potřebuje hotových peněz, jichž se nedostává, oj, velice nedostává, j. v. pane!" doložil klaně se

zase a po každém poklonění si silně odkašlávaje.

„Tedy chcete, abych vám v tom pomohl, p. Radlovský?“ řekl p. Kliment.

„Do smrti bych byl j. v. pánu vděčen,“ odvětil ekonom, objímaje p. Klimentovi obouma rukama nohy.

„Budu na to pamatovat, a co budu v stavu, udělám,“ řekl p. Kliment; a když se potěšený ekonom zase klaněl, doložil: „Ba mohl bych vašim synům také dát chlapce k posluze a na jeho výživu ustanovit jistou sumu, aby slouže vašim dětem mohl při tom se učit i také do školy chodit.“

Tu zdvihla Rozálie hlavu, ale spozorovavši, že šedivé oči p. Klimenta na ni tak upřeny jsou, jakoby každý koutek v jejích prsou proniknout chtěly, nachýlila se zase nad svou práci. P. Kliment nespouštěje s ní očí, pravil dále: „Musel jste slyšet o našem podhozenci, jenž se tu vychovává, a snad jste jej také viděl?“

„Viděl jsem jej právě na dvoře, jak se tam válel se psy,“ odpověděl Radlovský.

„Nuže tedy právě toho,“ pravil p. Kliment pomalu a cedě slovo za slovem, „rád bych jej dal za sloužícího k vašim synům.“

„Víte j. v. pane,“ odpověděl ekonom odkašlávaje si, „že jsem hotov každý rozkaz

Vašnostin co nejdůkladněji vyplnit. Ale dovolíte-li mi j. v. pane povědět, tedy se osměluju . . . to jest, osmělil bych se podotknout, že je ten chlapec jako páňátko vychován, a nevím, dovede-li v obydlí uklidit a šaty a boty vyčistit."

„Oho! naučí se," řekl p. Kliment hledě na ženu; „konečně kdyby se mu nechtělo, k čemuž je metla, která rozum do hlavy dohání?"

„Co se toho týče, to jsou slova j. v. pána svaté. Není nad přísnost, se starými i s mladými," odvětil ekonom, silně si odkašlav.

„Já měl v ohledu toho chlapce," pravil dále p. Kliment, „jiné záměry; ale vidím, že to není hodno učinit. Je rozpustilec, svévolník, hledí jen, kde by mohl koním ocasy zavazovat, se psy se válet a bít se a hádat s chlapci na návsi. Tyto instinkty prozrazujou původ jeho. A snad je to také děcko nějakého lokaje nebo kočího, kdož to může vědět. Proč jej tedy vytahovat z té sféry, ve které se narodil. Ať chodí do školy na počáteční učení, aby uměl číst a psát; ale při tom ať mají vaše děti z něho sloužícího, abysi navykl kartáči a košti, k čemuž zajisté více přirozených schopností ukazuje, nežli k studiím, které se pro něj být nezdají. A rozpustilosti a skotačení jej dovedete odnaučit."

„O! jen ąť se dostane do mých rukou,

to budete j. v. spokojen," odpověděl ekonom natáhnuv se a domýšleje se, že něco velmi příjemného jasně velemožným pánům pověděl.

„Proto také, že vy nežertujete, mi připadlo na mysl, abych jej vám odevzdal," řekl p. Kliment.

„Jak jen poroučíte j. v. pane," řekl Radlovský klaně se.

„Pomoc na vychování svých synů a na výživu toho chlapce dostanete. Brzy vám jej pošlu, abyste jej trochu podle svého mínění vycvičil a posluhovat naučil; a až budete mít děti odvážet, tedy přijeďte, dostanete poukázku na pokladnici."

Ekonom políbil pana Klimenta na koleno a odešel, manželé pak zůstali na místě mlčíce. Kdyby byla rozmluvu tuto Vidalská slyšela, byla by se zajisté jako lvice p. Klimentovi do očí vrhla. Rozálie seděla bez pohnutí, se sklopenou hlavou, s obličejem tak odvráceným, že pohnutí a změn na něm, ač byly-li jaké, vidět nemohl. Jenom to pozoroval p. Kliment, kterýž s ní oka nespouštěl, že se jí jehla kmitala a do očka trefit nemohla, kam jí píchnout náleželo. Jeho podivení a zlost dosahovaly nejvyššího stupně. Už držel křticí list Tadeáškův v rukou a chtěl jí jej před oči postavit, když Rozálie vstala, sešla se schůdků, vzala

syna za ruka a odešla s ním alejí. P. Kliment zůstal na místě, hleděl za ní zkamenělý a netroufal si složit zprávu z toho, co viděl.

7.

Druhý den ráno ležela Rozálie ještě v posteli, a už nebylo Tadeáška ve dvoře. Věc se měla takto. P. Kliment, jenž se snažil tělo svého syna sesilnit a udělat jej švižnějším a smělejším, dal mu krásného koníka koupit, aby na něm každý den ráno půl hodiny nebo déle pod dohlídkou p. Ovsikovského, v tom kole kde koně na provaze proháněli, jezdil. Místo toto bylo na velkém nádvoří stájním, odděleném od hlavního nádvoří jinými staveními. Tam sedával Tadeášek nejčastěji, poněvadž jej jak koně tak i všecko, co se stájí týkalo, nejvíce zajímalo. Tuto pak lekci nikdy nevynechal, dívaje se zdaleka, jak jeho nepřítel jezdí a směje se v duchu jeho bázlivosti a nemotornosti. Tohoto dne ubohý chlapec, nevěda jaká bouře nad ním visí a co se strany něho zamýšlí, šťasten a svoboden jako vždycky, časně do konírny přiběhl, oběhal všecky kouty, dal dobré jitro příteli svému a všem stájním, pohladil tu toho, tam onoho koníka, a vzav bič do ruky začal si práskat a sily své zkoušet. V tom přišel Hipolitek se starým sloužícím, ve skvost-

ném kaškýtku, v modré kurtečce s pozlacenými knoflíky, v úhledných botkách s tupýma ostružkama, v rukavičkách a s karabáčkem jeho věku přiměřeným v ruce. Ač jemného skladu, bledý a zasmušilý, byl to přece hošík hezký a foremný. Když vyvedli koníka, začala se ceremonie se sedáním, kteráž s koněm ještě neosvojeného zemánka nejvíce stála. Tadeášek, podepřen na bariéru, stál s bičem v ruce a usmíval se, že tak malá věc tak těžko jde. Hipolitek to spozoroval a rozhněván řekl k podkonímu: „Posaďte mě sám."

„Papa neporučil mladého pána vsázet, abyste se přece směle s koněm zacházet naučil," odvětil Ovsikovský, „a což je to tak těžká věc? uvidíte." A zavolav na Tadeáška, poručil mu na koně sednout.

Chlapec přeskočil jako koza přes záporu, položil svůj bič na zem, přistoupil ku koni, udeřil jej dlaní přes hřbet, vzal otěže do ruky podle všech pravidel, a sotva se dotkl třmene, byl už na sedle, rovný jako třtina a držel se na koni, jakoby k němu byl přiklížen.

„Nuže, tak se to musí dělat, krásný panáčku!" zvolal potěšený starý kavalerista, hladě si kníry. Pak pohlédnuv se spokojeností na svého miláčka, křiknul: „S koně!" Tadeášek se přehnul, podepřel se levou nohou silně o třmen

a přiloživ spůsobně pravou přes hřbet koně, udeřil se zlehka patama, postál tak chvíli na třmenu a sestoupil pokojně na zem.

„Dobře chlapče!“ řekl na to Ovsikovský, a pohladiv dlaní jeho jasnou hlavičku, políbil jej na čelo. „Sedejte vy teď mladý pane, a dělejte to tak jako on.“

Hipolitek zakaboněn, přistoupil ku koni, neobratně vzal za otěže, a když se už zdvihal, pohnul sebou kůň a jemu vyklouzla nožka ze třmene tak, že se zase postavil na zem a div neupadl. Tu se neopatrný sirotek dal do hlasitého smíchu. Tento zjevný úsměšek tak rozhněval bez toho už pokořeného mladého pána, že vytrhnuv se podkonímu z rukou, přiskočil k Tadeáškovi a udeřil jej karabáčkem přes tvář, volaje: „Pryč odtud, darebáku!“

Nedávej nikdo vinu našemu hrdinovi, že se v této chvíli zapomněl. Krev se mu vrazila do hlavy, a všecky ohledy, které se přislušely k synu těch, kteřížto mu příbytek a stravu dávali, znikly mu z mysli. Dříve tedy, než jej Ovsikovshý a starý sloužící zadržet mohli, se vrhl na zlomyslného chlapce; pustil se za utíkajícím, a rozvinuv bič, začal jej pražit přes modré pludérky. Na jeho neštěstí vyšel v té chvíli p. Kliment se správcem na dvůr, uslyšel křik svého syna a uviděl honbu obou dvou chlapců, bič v ruce Tadeáškově

a utíkání Ovsikovského a starého sloužícího. Pan Kliment se zatřásl hněvem a dal nejdříve našeho hrdinu natáhnout a tím samým bičem vykropit.

Tadeášek snášel mlčky ukrutné mrskání, a když vstal, kanuly mu jenom veliké, ale horoucí slzy po obličeji. Tu řekl p. Kliment ke správci: „Vezměte jej k sobě. Dejte do žebřin zapřáhnout a tu chvíli, tak jak stojí, jej k Radlovskému odvezt pod dohlídkou bezpečného člověka, aby ho s oka nespouštěl a do rukou odevzdal. Radlovskému napište ode mne rozkaz, aby jej dal k telatům a přiměřeně ošatit poručil."

Když všickni zarmouceni stáli, když si Ovsikovský šedivé kníry trhal a slzy se mu v očích točily, pohlédl p. Kliment, jemuž přišla na mysl celá jeho hanba a všecky muky, které přetrpěl, a jemuž se v tomto okamžení Vulkán dítě kolíbající před očima kmitnul, s výhrůžkou na přítomné, kteříž ubohého sirotka litovali a nad osudem jeho se polekali, a vřískl s roznícením: „Což tu u sta milionů čertů stojíte jako malovaní! ať ho tu za půl hodiny není; a kdo se za toho usmrkance bude chtět přimlouvat, anebo mi slovíčko o něm piskne, pryč ze služby! . . ."

Všickni strnuli a nemohli pochopit, co se jejich pánu stalo, kterýž se nikdy tak třeštivým hněvem nerozpálil. Že je však dobrý

kousek chleba každému milý, vzal správec ihned Tadeáška za ruku a odvedl jej do dvora. I neminulo půl hodiny, a ubohý chlapec bez čepičky, v jediné kurtečce, v letních kalhotkách seděl na voze vedle silného a zamračeného sedláka, a mysle na svou Vidalskou, s níž se rozloučit nemohl, srdečně a hořce plakal.

Okolo sedmé hodiny večer přijeli do Mlíčkovic, velké vsi, ve velmi krásném položení ležící a dobře spravované. Na nesmírném nádvoří, čistým drnem zarostlém, bylo dosti stavení, poněvadž ves tato dříve samostatným statkem bývala. Mezi jinými budovami tam byl také panský dvůr, prostranný, s vysokou střechou, obsázený topoly a vzadu zahradu mající. Ale všecky dvéře a okenice u oken tohoto domu byly zuzamykané, poněvadž tam panstvo jenom někdy na nějaký týden v letě, zvláště ku konci žní, přijíždělo, aby lidem obžinky udělalo. Tadeášek, jenž už dávno plakat přestal, ač ani na Vidalskou, ani na ostatní přátele své nezapomínal, ohlížel se zvědavě okolo sebe a viděl, že se vůz obrátil na levo a u rohu pořádného a velkého dvorce, naproti panskému domu ležícího, netroufaje si jak vidět před síň zajet, se zastavil.

Sedlák slezl s vozu, oprati, kteréž otěže zastupovaly, uvázal k plotu, poručil Tadeá-

škovi slezt, a vzav jej za ruku, vedl jej před síň. Na podsíni seděl p. Radlovský v chalatě *), bez šátku na krku a bez vesty; seděla paní Radlovská, veliká, tlustá ženská s rozhalenýma a opálenýma ňádrama, ošklivým obličejem, jehožto výraz a povaha se po dlouhá léta manželského živobytí k harmonii a podobnosti s obličejem jejího manžela přispůsobil. Mimo tento vznešený párek tam bylo ještě celé jejich potomstvo: pět dcer ode 3 až do 11 let, a dva syni, o nichž se p. Radlovský pánu svému zmínil.

Ubohý Tadeášek, spatřiv se v docela cizím místě, mezi neznámými obličeji, které na něj podivně a beze všeho znamení dobroty patřily, se začal třást jako osyka, a domnívaje se, že od své Vidalské asi sto mil odjel, sklopil hlavu a dovolil slzám plynout, které na tuto zem, zajisté už nejednou slzami skropenou, zticha padaly.

„Tedy tohoto mladého pána," řekla ekonomová silným a hrubým hlasem, „ustanovil pán k posloužení našich dětí ve školách? Tak, tak! — je to nějaké zamračené čírtě, kouká do země; ještě jich okrade."

„Mluvíš má drahá, ale nevíš co," odpověděl p. Radlovský, zakašlav tak, že se

*) *Chalat* je dlouhý, široký kabát, jenž se jenom po domě nosí.

ohlas po celém dvoře rozléhl a o prázdný dvůr odrážel. „Co by jim ukradl? což nebudou mít zámky u kufříků, co? A že do země kouká, to nic neškodí. Až mu několikráte vypráskám, naučím jej držet hlavu vzhůru.“

Slyše to, vzdychl si Tadeášek z hluboka a pozdvihl na přítomné ty krásné, modré oči, kterýmaž tolikráte hněv své Vidalské odzbrojovával. Ale talisman tento neúčinkoval. Tváře, které jej obklopovaly, se nezměnily, a na žádné se nezableskl ten paprslek soucitu, jenž se tak výrazně na opravdivě lidském obličeji jeví, že mu i zvířata rozumějí.

„No, chlapče!“ řekl p. Radlovský tvrdě a přísně, „nemáš proč břečet a křivit se. Budeš-li hodný, nestrhne ti nikdo hlavu s krku.“

„Kdež bude v něm co dobrého,“ zvolala jemnostpaní. „Jemu kouká z očí, že je zlý; to já dobře znám. Musel tam pořádně panstvo dozlobit, že jej nám sem poslali. Také někdo poradil pánovi! my máme předělávat, co oni tam zkazili, a nějakého lotra u svých dětí držet! Ba tak, tak!“

„Ba, mohla bysi držet jazyk za zuby, když je to pánova vůle!“ osopil se muž, ukazuje jí nepatrným posuňkem na sedláka vedle nich stojícího, který by nějaký klep udělat mohl. Pak obracuje se k Tadeáškovi doložil: „No, což, ozvi se přece, usmrkanče!

Budeš-li pak dobře čistit boty a šaty těmhle mladým pánům, a ochotně jim sloužit ve všem co se ti poručí?"

Tadeášek pohlédl na obadva selské výrostky, z nichž jeden na něj šilhal a v nose dlabal, a druhý zrzavý a nesmírně píhovatý, kopaje kramflekama do podlahy úšklebně a hloupě se smál. Šlechetná přirozenost jináč vychovaného chlapce se na toto zbouřila. Zdvihl tedy směle hlavu, utřel si slzy a zvolal s odhodlaností: „Ne, ne, nebudu!"

„A vidíš! a neřekla jsem to?" křikla vítězoslavně ekonomová. „Když já něco řeknu, je to svatá věc. Jak se do očí podívám, vím hned, co je to za ptáčka. Oj! krásnou to máme poslat slotu s dětma do škol! Ba tak, tak! ještě jich tam zabije."

„A k čemu je tohle?" řekl na to ekonom, bera karabáč do ruky, jenž vždy vedle něho ležel, jak v chvílích práce taktéž i v hodinách odpočinku, jakožto znamení jeho moci a vážnosti. Třesa tedy vycvičenou rukou tímto ctihodným nástrojem před očima našeho hrdiny, doložil: „Víš-li pak, co je tohle? Ho! ho! cukroušku! Až tohoto paštrnáčka zakusíš, odpadne ti chuť k pánovitosti, a tak roztomile budeš boty čistit jako tvůj otec."

„Můj otec nečistil boty!" zvolal zapýřený hošík, dupnuv nohou.

„Slyšíš to, mé srdce!“ pravila ekonomová; „a nepovídala jsem to? a toť je, Pán Bůh ví, neslýchaná věc!“

„A kdo pak je tvůj otec, usmrkanče, snad nějaký hrabě? he!“ osopil se ekonom.

„Já nevím, kdo je můj otec,“ odpověděl s bolestí Tadeášek; „ale jistě boty nečistil, ne, ne, to není pravda!“ Tyto poslední slova doříkával, zajíkaje se pláčem, a vtlačiv si pěsti do očí, jakoby je vytlačit chtěl, volal: „Ó Bože můj! Bože! jaké jsem ubože!“

Tato zoufalost ubohého sirotka, jemuž se nelidsky vysmívali, neobměkčila pranic tvrdé a pláči a hořekování přivyklé lidi. P. Radlovský, dovoliv Tadeáškovi plakat, obrátil se k sedlákovi, jenž jej přivezl, a tázal se, kdo mu jej odevzdal.

„A to pán správec, velmožný pane, jej sem poručil přivezt, na cestě bedlivě opatrovat a velmožnému pánu do rukou odevzdat,“ odpověděl sedlák po malorusku, klaně se.

„A víc nic?“ tázal se p. Radlovský.

„Tu mi tuším také psaní dali,“ řekl sedlák, hledaje za ňádry, a vyndav šátek začal jej pomalu rozvazovat a psaní od p. správce vydobývat.

„Proč pak jsi mi to, hlupáku, hned nedal?“ obořil se ekonom.

„Ba, jako na smrt jsem na to zapomněl,

když jste velmožný pane na sirotka tak křičeli,“ odpověděl dobrodušně sedlák, jenž arci celou cestu mlčel, ale ničím Tadeáškovi neublížil, a teď, vida tak nelidské zacházení s ubohým dítětem, zamračen stál a jenom hlavou kýval.

P. Radlovský se stavěl, že výčitku, snad bez úmyslu učiněnou, nezrozuměl, a jal se psaní od p. správce číst. Byla tam následující slova:

„Z rozkazu J. V. Pána Vám posílám, p. Radlovský, chlapečka, jedenkráte J. V. Pánům podhozeného. Poněvadž si hoch tento, jmenem Tadeášek, milosti J. V. Pánů a vychování, jaké v jejich domu dostával, nezasluhuje, je výslovná vůle J. V. Pána, abyste ho, p. Radlovský, k pasení telat dvorských užil a přiměřeně k této službě odít poručil.“

„Ej! brachu!“ zvolal na to ekonom na Tadeáška, jenž se podepřel hlavou o síň a plakal, „to je něco jiného! tak tomu rozumím! Neplač, neplač, panáčku! teď už nebudeš boty čistit, ale budeš telata pást, telata ze dvora, holoubku! To je výslovná pánova vůle,“ doložil směje se a klepaje prsty po papíře.

„To je dobře!“ odpověděl Tadeášek vzlykaje; „tedy budu pást telata: a já budu

raději telata pást, nežli boty čistit. Já nejsem k botám, ne!“

„A jaké je to smělé!“ řekla ekonomová. „Oj! pořádných metel bude zapotřebí! ba tak, tak!“

„Neboj se, mé srdce! já mu brzy přitnu rohy,“ dokončil p. Radlovský; poručil sedlákovi, aby odvedl koně do konírny, pokrmil a po obdržení odpovědi domů jel; Tadeáška poručil odvest do čeledníka, aby tam s pacholky, děvkami a ostatní čeledí seděl a další jeho rozkazy očekával. Ubohé dítě vešlo do veliké, začazené jízby, plné puchu, kde byla pekárna a vedle ní špinavá bába, která čeládce dvorské jíst vařila; kde bylo několik děvek, které si k dojení hrnce připravovaly, kde ležely pytle s rozličnou živností, kterou ještě do špižírny neuklidily, a tamtéž hromady buráků, bramborů a rozmanité obžínky jařin, kde slepice p. ekonomové krupici sbíraly, nějaké prasátko, její oblíbenec, všecko převracelo; kde hladový pes obcházel a do prázdných hrnců nakukoval; kde byla káď s vodou, několik škopků s pomyjemi, velký, špinavý stůl na křížových nohou, za nímž čeládka při jídle sedávala, a několik rozviklaných lavic u stěn, na nichž leželo harampátí a koudelné slamníky, této ženské čeledi za postele sloužící.

Srdce se sevřelo ubohému chlapci, když jej tam strčili, když pohlédl na tento nepořádek a na špínu dvorského čeledníku, když se podíval na tyto obličeje cizí a bledé, bez úsměchu, a když si zpomněl na své čisté pokojíky, na postýlku, kterou mu vždy Vidalská stlávala, a na její milující obličej, na němž viděl jenom dobrotu, dobrý rozmar a náklonnost bez hranic. Ztrápen těmito myšlénkami si sedl do koutka na lavici a tiše plakal, a když se zmučil tesknosti a unavil pláčem, podepřel si hlavu na stůl, přimhouřil opuchlé oči a bolavé víčka, a blouzně o tom ráji svého dětství, z něhož jej tak nemilosrdně vyhnali, usnul.

Zanechme jej tak pohrouženého v tomto zapomenutí na přítomné neštěstí, a vraťme se do dvora p. Klimentova na nějaký čas, abysme se dověděli o dojmu, jejž událost tato na osoby nás interesující učinila.

Všickni, co byli přítomni při vykonání ukrutného rozkazu p. Klimentova, se tak polekali jeho hněvu a hrozby, že každý, pustiv se s dvojnásobnou horlivostí do své povinnosti, hubu zavřel a se snažil, aby ze srdce a paměti vypudil i obraz ubohého dítěte i zármutek, jejž mu osud jeho spůsobil. Nikdo tedy nepiskl ani slova; ani Ovsikovský si netroufal veřejně jít k Vidalské a dát jí zprávu, co se

stalo. Poctivá stařena, nevidíc chlapce do jedenácti hodin, se už začala nepokojit a na rozpustilce hněvat, který jí tolik starostí dělal. Poslala tedy nejdříve služku do konírny a po dvoře, ale tam se jí každý vyhýbal a odmumlal jenom, že tam chlapec není. Arcit v odpovědi této, zvláště od stájních, bylo cosi tajného a smutného, ale sprostá ženská nerozuměla výrazu, jaký se na obličeji a v hlasu odpovídajících nacházel, a slyšela jenom slovo „*Není*", které Vidalské zvěstovala. Tu tato, ještě více zděšena, vzavši na hlavu lehký šátek, šla do zahrady a ubírala se nejdříve k rybníčku, vyobrazujíc si už osudnou příhodu, nad kteréžto pouhým pomyšlením její milující srdce stydlo. Ale i kocábka byla na klatku zamčena, i člun také na řetízku k břehu připevněn. Upokojivši se v tomto hlavním punktu šla dále, a ač jí oteklé nohy pod tíží nesmírného těla klesaly, odpočívajíc si často, těžce dýchajíc a utírajíc pot se skormouceného čela, obešla téměř celou zahradu, prodírala se do všech klubů, v nichž jej kdy nacházela, pohlížejíc při tom na každý strom, na který jindy vylézal. Ale nikdo na ni nezakukal, nikdo na zarmoucenou ženu ani žaludem, ani nezralým jablíčkem nehodil. Sbírajíc tedy poslední síly a utřevši slzu, která jí oko zrosila, šla ještě tou stinnou

a točenou uličkou, ku kiosku vedoucí, jenž nejodlehlejším punktem zahrady byl. Tam spatřila Rozálii, o samotě sedící, s obličejem na dlaň podepřeným a na vysoký strom blízko u kiosku hledící, jako na upamatování na onu světlou hlavičku, která se tam nedávno skrývala, a zpomínka na strach, jejž z toho pocítila, jí byla milá.

„Co tu hledáte, Vidalská?“ řekla s melancholickým úsměchem Rozálie, „v takovém vedru a tak daleko?“

„Ach, prosím, j. v. paní!“ odpověděla stará oddychujíc a chytajíc se za zábradlí kiosku, „už nohou necítím, a sotva jsem živa strachem a unavením.“

„Posaďte se, Vidalská, prosím vás,“ řekla s dobrotivostí paní, a nucený tento úsměch zhasl náhle s jejího obličeje. „Nehledáte svého chlapce?“

„A prosím, j. v. paní!“ odpověděla Vidalská, sedajíc z úcty na samý konec lavičky. „Nemám-liž to trápení s tím svévolníkem! Sotva se otčenáš pomodlil a posnídal, už utekl, a do té chvíle nejde. Vyběhl bez čepičky; ještě se mu hlava zahoří a rozstůně se, jako můj nebožtíček Čeněk, jemuž jsem to nikdy odnaučit nemohla.“

„Poslala-li jste pak do konírny?“ řekla

Rozálie, jejíž obličej ještě více zbledl. „Slyšela jsem, že tam nejčastěji bývá.“

„Ach, prosím j. v. paní!“ odpověděla stařena jako s nechutí, a slzy jí veběhly do očí. „Poslala jsem i do konírny i do dvora, a nikde, nikde ho není; jako kámen do vody, tak se někam schoval.“

„Upokojte se, má poctivá Vidalská!“ řekla Rozálie vstávajíc, a hlas její patrně niknul na rtech jejích, jako stěna zbledlých. „On přiběhne a nic se mu nestane. Jen si tu odpočiňte a jděte pomalu do příbytku, neboť je parno veliké, a vám se těžko chodí.“

„Ach, těžko! velmi těžko, prosím j. v. paní!“ odpověděla stará utírajíc si oči, „a zvláště když je v srdci zármutek a v hlavě jakoby olova naložil. Neboť je to při tom tak poctivé, tak roztomilé děcko! Já jsem žádné ze svých neměla tak ráda“

Rozálie se odvrátila od plačící Vidalské a odešla rychle ulicí, a neocenitelná pěstounka Tadeáškova si sedla teprva pohodlně, vyplakala se pořádně, a davši dobré odpočinutí svým oteklým a unaveným nohoum, těžce oddychujíc, vzdychajíc, ohlížejíc se ještě na všecky strany a modlíc se ke sv. Antonínu Paduánskému, aby se její ztráta našla, šla pomalu domů.

P. Kliment byl celé ráno ve svém pokoji

zamčen. Ke všem mukám, které mu srdce rozdíraly, přibyl zajisté také stud za tak nelidské jednání a za tak neobyčejné roznícení. Když se sešli k snídaní, spatřila Rozálie mrak na čele manželově a jed v jeho očích, ale buď z hrdosti, nebo z předsevzetí zničit jeho záměry a prostředky k odkrytí pravdy, kteréžto snad pronikala, stavěla se, jakoby nic neviděla a neobyčejný stav mužův nepozorovala. Minulo tedy snídaní v mlčení, po němž se Rozálie k obyčejné práci posadila, a p. Kliment chodil dlouho po pokoji, očekávaje nezačne-li ona, a soptě nad její lhostejností a tou přetvářenou pokojností, která, jak se čtenáři domýšlejí, ji snad o několik let živobytí připravila, a přemahaje se, aby najednou nevypukl a celé přípravy svoje nepokazil. Po nějakém však čase, přistupuje k oknu, a pohlížeje neznačně na obličej ženin řekl: „Až je zrovna tišeji a pokojněji na dvoře, že tu toho usmrkance není. Měla's dobře, že's nedovolila, aby se s naším synem vychovával. Opovážlivec se naší dobrotou tak rozpustil a osmělil, že bič, k němuž jak vidět zrozen je, dnes na Hipolitka pozdvihl a před mýma očima jej udeřil."

„Měl's jej dát potrestat," odpověděla Rozálie, zdvihajíc hlavu, „ale také Hipolitkovi neodpouštět, jenž mu musel příčinu dát."

„Tak myslíš?" řekl p. Kliment, a oči se

mu zajiskřily, neboť se mu zdálo, že je už blízko u cíle.

„Ano, myslím," odvětila lhostejně a třepíc kanvu, kterou potom na kolenou natahovala, „že's k vůli dobru vlastního dítěte, jehožto znepokojující povahu znáš, anebo alespoň bysi znát měl, věc tuto s chladnou krví vyšetřit povinen byl!"

„Jak pak víš, že jsem to neudělal?" tázal se přibližuje se k ní.

„Vím to, poněvadž mi Hipolitek s radostí, kterou jsem mu zhanila, vypravoval, jak's dal tam tomu vyšlehat a z domu jej vypravit," odpověděla Rozálie, a p. Klimentovi se zdálo, že hlas její hasl a ústa se křečovitě stahovaly.

„Vždyť jsi včera slyšela, jaký jsem s ním měl úmysl," řekl p. Kliment. „Byl bych ho snad nevykonal, kdyby nebylo jeho dnešní drzosti, která mě v nejvyšším stupni rozhněvala. Je si tím tedy sám vinen, že se tak stalo."

„A stalo se velmi špatně," odpověděla lhostejně.

„Pročež ten . . ." Tu se zarazil, aby nevyslovil výraz, jejž na jazyku měl, a pak doložil: „Nepochopuju, odkud se v tobě najednou vzalo, že se toho chlapce tak ujímáš, kterého's posud dokonce ráda neměla."

„Neměla jsem ho ani ráda, ani neráda," odpověděla Rozálie. „Jednání tvé ale nacházím

špatným a hany zasluhujícím, více z ohledu na tebe samého, nežli z ohledu k ubohému dítěti, kterému's mohl docela jiný směr dát. Co řeknou lidé o tobě, že na místo vychování sirotka, jejž nám Bůh proto poslal že jsme bohati a máme více nežli potřebujeme, jej vyháníš z domu, aby posluhoval dětem tvého oficialisty a tak si vydělával na výživu a jakési vzdělání. Nazvou tě nelidským lakomcem, jenž svému služebnictvu nahražuje ponížením dítěte, které je bez toho už nešťastné."

„A! tobě je o to, aby se mi lidé neposmívali," odpověděl p. Kliment s důrazem a pronikaje ji zrakem, jakoby ji chtěl prsa probodnout.

„Domnívám se, že jsem ti toho po dvanácte let dosti důkazů dala," řekla Rozálie, ale s takovou důstojností a s takovým přesvědčením, že se p. Kliment pomátl a takřka smysle potratil. Po chvíli však pravil: „Ať si říkají lidé o mně jen to, a ne něco jiného, na tom mi záleží málo, a vím co dělám. A ač tvoje přemlouvání nacházím velmi přirozeným," doložil úštěpačně, „a pozoruju, že tě osud tohoto chlapce náhle zajímat začíná, nezměním svého úmyslu a bude jak jsem poručil."

„Jak chceš," odpověděla Rozálie chladně a s hrdostí; „pověděla jsem, co má povinnost

byla a jak jsem přesvědčena. Kdybysi byl té rozmluvy sám nezačal, byla bych zajisté mlčela.“

Tím se to skončilo mezi manželama. Zdálo se, že se oba pronikli, ale to spozorovali obadva dobře, že jsou od sebe o sto mil dále, nežli posud byli.

Už pozdě večer se přiloudil starý kavalerista Ovsikovský nepozorovaně pod okna Vidalské, v nichž se ještě svítilo, a ohlédnuv se na všecky strany, nedívá-li se někdo, nahlédl tam, co stařenka dělá. Přesvědčiv se, že ještě nespí, nýbrž se modlí a každou chvíli brejle sundavá a slzy utírá, zaklepal jemně na okno, jako milenec, jenž oblíbenou svou ke sladké schůzce volá, ku kteréž se už hodina přiblížila. Polekaná zprvu Vidalská udělala kříž, ale když se klepání opakovalo, vstala, a nahýbajíc se na obě strany a šmaťhajíc přešlapanýma střevícema, se přiblížila k oknu. Domnívalať se z počátku, že se to Tadeášek vytrhl ze stráže, pod níž jej vzali a o kteréž už cosi věděla, a potichounku přiběhl pod křídlo té, kteráž nad ním od dětinství tak starostlivě bděla. Ale brzy spatřila k tabuli přiložený dlouhý, kostnatý obličej, a šedivé kníry, které se pod tichým a nesrozumitelným šeptem pohybovaly. Z počátku couvla poděšená, ale brzy poznavši

přítele svého i dítěte, jehožto ztrátu oplakávala, otevřela okno.

„Mohu-li pak s vámi ještě promluvit, p. Vidalská?" tázal se zticha Ovsikovský, „ale pod přísnou tajností."

„Víte snad něco, p. Graciáne?" odpověděla Vidalská s hlubokým vzdychnutím.

„Arci že vím, jen ticho!" doložil ohlížeje se.

„Tedy račte ke mně. Děvečka už spí, a ubohého mého děcka není," pravila utírajíc oči a zavřela okno.

Ovsikovský otevřel zticha branku zahradní a zadními dveřmi, přes síňku od zahrady, vkročil se sklopenou hlavou a zarmouceným obličejem do toho obydlí, do něhož někdy tak vesele vcházíval, aby si oddechl, vyučováním vtipného hošíka se potěšil a na jeho čtveračivé posuňky a roztomilé dovádění se podíval.

Když se oba posadili, řekl p. Ovsikovský: „Nepřišel jsem k vám posud, paní Vidalská, neboť to nejsou žerty; musím být opatrným."

„Co se stalo, můj Bože!" zvolala stařena, lomíc rukama. „Čím si mohlo ubohé dítě takového hněvu zasloužit?"

„E, musím vám, milá paní, povědít," odpověděl Ovsikovský, trhaje si hněvem kníry, „že jsem já to, Pán Bůh odpusť, všecko spůsobil."

„Člověče! měl-li jstež svědomí!“ zvolala Vidalská, hledíc na starého se srdečnou litostí.

„Oh! ale počkejte, neboť to musíte všecko vědět, jak to bylo.“ Tu jí vypravoval poctivý podkoní podrobnosti oné události, které už víme, nešetře pochval o obratnosti Tadeáškově, jeho trpělivosti, s kteroužto mrskání snášel, jeho pohledu, s jakýmžto před pánem tak strašně rozhněvaným stál.

„Ať se hněvá jak chce,“ pravila Vidalská usedavě pláčíc, „já půjdu hned zejtra zrovna k němu, a hlasitě do nebe volat budu, že je to nespravedlivost a ukrutnost, tak mučit nevinné děcko. Můj ubohý Tadeášek má pást telata! To se nestane, ne, leda po mé smrti. Milý Bože! což se má tak s dítětem nakládat, a k tomu se sirotkem, na nějž Bůh zřejmě ruku svou vložil, takové mu srdce a takové oči dal, že jak se naň podívá, by se i kámen slitoval! A sám je otcem a nebojí se, že jej Pán-Bůh za to těžce potrestá. Ale tam není otcovského srdce ani za tři groše v tom člověku. Jak často můj nebožtík, když se rozhněval na Honzíčka, co mi umřel na zimnici, anebo na Františka, anebo na kterékoliv dítě, a bylo jich chvála Bohu třináct, říkával: No chlapče! půjdeš husy pást! Ale což to udělal? Ne, neudělal to nikdy. Pohněval se, potrestal, a dal se uprosit. Neboť měl otcovské srdce, neboť

to byl člověk, jakých je málo, dej mu Pán Bůh radost věčnou, ač se trochu opíjel."

V čas celé této řeči seděl p. Gracián se sklopenou hlavou, jednou rukou mna koleno a druhou si tahaje za své šedivé kníry, na něž slzy jako hrách veliké padaly. Když přestala mluvit, pravil: „Poslyšte, paní Vidalská! i mně je toho chlapce neméně líto, nežli vám samé, kteráž jste jej tak laskavě jako vlastní matka vychovala. Podívejte se, paní, já jsem starý vousáč a bývalý voják, a pláču jako děcko, tak se mi srdce svírá a tak se tu cosi vije a bolí. Ale přece si musím kousnout do jazyka a ohlédnout se na sebe, na ženu a na vlastní děti, které denně volají o chléb a nedají se přemluvit, kdyby ho nebylo. Pravím vám, že pán výslovně vyhrožoval: ‚Pískne-li mi kdo slovíčko o tom usmrkanci, anebo se za něj přimlouvat bude, pryč ze služby!' . . . A kde bych já teď na stará léta našel takové místo, jako mám, kdybych chtěl dokázat, že sirotkovi ublížili, a že jej více miluju, nežli sebe a svoje vlastní děti. Musíť si člověk dvakráte rozmyslit a dobře vypočítat, nežli v takových okolnostech něco řekne, nebo udělá. Tak též i vy p. Vidalská umlkněte na nějaký čas, nežli se to vyjasní. I vy jste už také stará, těžká, ani chodit nemůžete a tím méně pracovat; a navykla jste pohodlí, hotovému, a nevíte za-

jisté kam byste se obrátila a kde byste přítulku a kousek chleba našla, kdyby vám najednou řekli: ‚Ven ze dvora!‘ Tak to nemůže zůstat. Pán není tak zlý, jak se zdá; ďábli vědí, odkud se v něm ta vzteklost vzala, ve kteréž jsem ho nikdy neviděl. To nějaká hnidovka na něj sedla, věřte mi, a přejde jej to, neboť to není jeho povaha. Ten synáček, vyroste-li tak, jak je teď, to bude arci něco jiného. To je už od narození zlé a neustupné. Od toho se už nikdo ani nevymodlí ani nevyprosí. Ale otec není takový. Znám jej chvála Bohu ne od včírka. Upokojte se tedy a zasedněte si tak, aby ani dechu vašeho slyšet, ani slzí vidět nebylo. A my to jaksi s p. správcem tak navlíkneme, že se to všecko změní a Tadeášek se brzy navrátí.“

„A zatím bude telata pást! ubohý! ubohý můj chlapec!“ volala Vidalská lomíc rukama.

„Inu, což na tom!“ řekl Ovsikovský vstávaje, „poběhá si tam nějaký týden v letě za telaty, na čerstvém povětří. To mu bude ještě ke zdraví.“

„Ale opálí se, jako nějaké sedláče!“ řekla Vidalská.

„Ale, kdyby jiného neštěstí nebylo!“ zvolal p. Gracián a stroje se odejít doložil: „Dobrou noc, paní; pomodlete se ještě a jděte spat. Celý den jste se dnes uchodila a uplakala.“

„Ach, sotva jsem živa!“ zvolala s těžkým vzdychnutím.

„Dá Pán Bůh, že k vám brzy přijdu s jinou zprávou,“ doložil p. Ovsikovský, a stisknuv širokou ruku stařenčinu, odešel. Když se odkrádal pod jejím oknem a ještě jednou tam nahlédl, viděl, že stařena klečela a ke sv. Josefu, svému potronu, prosící ruce pozdvihovala.

V takovémto stavu byly mysle v zámku p. Klimenta. Zatím Tadeášek, vyspav se v koutku na lavici, kde mu jedna ze služebných ženských, která se nad ubohým dítětem smilovala, vlastní sukni pod hlavu podestlala, byl zároveň se dnem od p. Radlovského probuzen, jenž jej násadkou u karabáče několikráte pořádně do boku šťouchl. Hošík vyskočil rovnýma nohama, protřel si oči, jakoby si připomínal co se s ním stalo, a když hodil okem okolo sebe, když pohlédl na ramenatou postavu svého pronásledovníka, jenž v šedivé domácí kurtce, v takých též šaravárách, ve slaměném klobouku a s bejkovcem v ruce před ním stál, už k vyjetí do pole připraven, začal se zase třást a slzavým okem za zády ekonoma nějaký lidský a milosrdný obličej hledat, jenž by se nad ním ustrnul. Ale za p. Radlovským stál jenom velký, zarostlý a zamazaný pastýř, a dále

bába oheň rozdělávající, a po rozličných koutech rozcuchané děvečky, které právě ze spaní vyskočily a zavazujíce v chvatu hlavy roztrhanými šátky, každá ke své práci se připravovaly. Na tento pohled se sevřelo ubohému chlapci srdce; sklopil tedy hlavu, a ač mu slzy s očí kanuly, zbudila se v duši jeho odhodlanost, s kteroužto osud svůj očekával.

„Svlékni se, usmrkanče!" řekl hrubým hlasem p. Radlovský. „Ty panské šaty se hodí na někoho jiného."

Tadeášek vida těžkou nevyhnutelnost se svlékl; oblekl hrubou košili, kterou mu ekonom hodil; pak sundav lehké své kalhotky, nové ještě botky a čisté punčošky, které mu právě včera Vidalská sama přistrojila, oblékl plátěné šaravárky na šňůře se stahující, vykasal navrch košili, kterouž mu řemenem přepásat poručeno, a tak ustrojen a bos, k novému se připravoval úkolu. Ale ani v tomto selském obleku neztratil známku vychování a své šlechetné a vyvinuté přirozenosti. Děvečky pohlížely s politováním a soucitem na krásného hošíka, a bába u kamen stojící, s obličejem do dlaně podepřeným, kývala hlavou, že tak hezkého mladého pána proměňujou v sedláka a vtělujou jej do jejich bídy a ponížení, které oni tak dobře cítí. Když tímto způsobem toaleta nového pastušky skončena byla, poručil

mu p. Radlovský, aby si pověsil přes rámě nevelkou kabelku, v níž byl chléb a kousek tvarohu, a dav mu do rukou plachetku, aby se přikryl kdyby pršet mělo, slaměný klobouček a bičík, odvedl jej za sebou.

Na dvoře se shromážďovalo stádo dvorské, kteréž mělo na pastvu jít. Z něho poručil p. Radlovský dvanácte nejkrásnějších telat oddělit a ty Tadeáškovi svěřil.

„A pamatuj si to, usmrkanče," křikl potom tak, že v ubohém chlapci krev stydla, „abysi mi pastuchu poslouchal, tam šel kam on ti poručí, nedováděl s chlapci, za telaty se nehonil, nesekal jich bičem, nýbrž jen postrašil, rozumíš? A ztratí-li se které, anebo do škody veběhne, dostaneš takového výprasku, že minulý pátek uvidíš." — Tu roztočiv karabáč a ťav jím Tadeáška na průbu, jak to umí, poručil rohatý zástup pod vůdcovstvím vlastních náčelníků vypravit.

Celou cestu hrdina náš, žena své stádečko a drže je pohromadě, usedavě plakal. Nebyloť mu toto řemeslo tak tuze nové. Nejednou byl s chlapci v poli, kde pásli koně a dobytek, a sám se mnohokráte honil za telaty, shromážďoval je a vyháněl ze škody, zvláště když byly poručeny nějakému slabšímu dítěti, než on, které si rady nevědělo a plakalo bojíc se výlupku, kdyby otec nebo

hlídač v poli spatřili, že je obilí spaseno a pošlapáno. Ale tam bylo něco jiného. Tam to dělal z dobré vůle, často ze svévole, a častěji aby pomoci poskytl a z popudu dobrého srdce. Zde byla trpká musitelnost s úmyslem jej ponížit a tak nespravedlivě a ukrutně za to potrestat, že si nedal křivdu dělat a učiněnou oplatil. To jej těžce bolelo, a proto tak plakal, proto se zdála nová služba tak protivná, a jmenovitě toto odloučení ode všech, které miloval a před nimiž by si byl mohl postěžovat. Pastucha viděl slzy rozlítostněného chlapce, a jda vedle něho zasmušilý, neřekl mu ani příkrého slovíčka. Naopak, když které tele mělo chuť najednou se rozbzíknout a stranou odskočit, sám běžel, praskl bičem a zahnal je do hejna. Když přišli na to místo, kde měl Tadeášek se svým malým stádem zůstat, řekl mu co nejvlídněji mohl: „Neplač panáčku! neplač. Není to tak veliké neštěstí, jak se tobě zdá. Vidíš, já od mládí pasu dobytek, a jsem zdráv a vesel, leda když vidím, že někdo pláče, anebo že někoho bijou. Hůř je cepy zdvihat, anebo hrabicemi a kosou po celý den se ohánět, že potom člověk kostí necítí a sil nemá, aby kousek chleba ukousl. Krávy ti jsou dobré, boží stvoření, znají člověka, co okolo nich chodí, a tak se dívají do očí, jakoby děkovaly, že jich na dobrou pastvu

popoženeš a k čisté vodě přiháníš. Vidíš, se sviněmi je to už bída. Svině je všudy svině. Kdyby ti poručili pást prasata, to bysi měl proč plakat; nebo to je ti tvrdohlavá bestie. Ty je ze škody, a ono do škody; a tu přijde-li k tomu jednou ekonom s karabáčem, anebo polní hlídač s holí, křičí a bije, že nedáváš pozoru, ale to neví, že si člověk rady dát nemůže a už nohou necítí. S telaty, ubohý panáčku, nepoznáš velkého klopotu. Vidíš, tuhle jich na tu zelenou louku, co nedávno sekli, zažeň, až se sluníčko výš zdvihne, to jich vidíš tamhle k potoku dožeň, aby se napily, a pak je doveď pod tamten lesík, ony si budou v chládku pokojně chodit a travičku šípat a lupení s křoví ohryzovat. A ty se panáčku pomodli otčenáš, sněz kousek chleba, pak si také sedni a zpívej a často bičíkem práskej, aby věděly, že's u nich a že pozor dáváš; neboť ač je to hloupá němá tvář, mají přece ten rozum, že vědí co je bič. Jenom se neklaď a nespi panáčku! ej! to nedělej, neboť ač tu není na blízku škody, jenom za potokem, přes nějž nepůjdou, ale tamhle je les, kde by se mohlo některé ztratit. A kdyby ten psí syn přijel“ — doložil pastucha, ohlížeje se však, neslyší-li ho někdo — „a uviděl tě spát, to by tě tak nakropil karabáčem, že by ti ani vlastní matka modřiny nezahojila.“

Tato dlouhá promluva, lámaným jazykem, napolo polským, napolo maloruským povídaná, byla pro Tadeáška opravdivým balšámen. Poznaltě, že nehledí naň všickni tak divoce, jako ekonom, ekonomová a jejich synkové; že pod hrubou a špinavou košilí, v prsou tohoto sprostého člověka, jemuž jej pod nejbližší dohlídku odevzdali, je trochu srdce, které se nad jeho osudem a opuštěností slitovalo. Poděkoval tedy dobrému člověku za jeho radu, utřel slzy, které mu na obraz Vidalské oči zalily, zmíňkou o vlastní matce vyvolaný, a rozvinuv bič, práskl jím několikráte tak silně, až se ozvěna po pahorcích rozléhla, a telata jeho, jak vidět na toto heslo naučené, na hromadu se sběhly.

„Vidíš, dobře, dobře panáčku!“ řekl sedlák usmívaje se; „bude z tebe jedenkráte pořádný pastucha! No, jdi si za nimi, jdi tam, a dělej jak jsem ti prál; a já budu se stádem tu nedaleko za kopcem, na velkém pastvišti.“

Takovýmto spůsobem Tadeášek, v nové své povinnosti instalovaný, ji počal se srdcem, několika dobrými slovy posilněným.

Místo toto bylo nad míru krásné a usmívající se. Zelená louka nedávno posečená a schválně za pastviště pro panské telata ustanovená, se rozkládala širokým pásem od cesty až pod pahorek, daleko na levo se táhnoucí,

na pravo zahnutý a pořáde nad potokem jdoucí, ale všudy jedním z těch překrásných lesů obrostlý, jaké jenom na Podolí viděti lze. Louka se s jedné strany opírala o pole, které už na příští ozimní setbu připraveno bylo, s druhé ji obmezoval řečený potok, ne hluboký, křivě po písčité půdě plynoucí a se strany louky křovím jívy, střemchy a jiných křů obrostlý, které se nad jeho břehem v přirozené klubka stáčely. Potok tento šel přes silnici, pod krásným mostem na něm, a z druhé strany se kroutě, běžel ke vsi kde dělal veliký rybník, s nímž zahrada dvorská sousedila. Obzvláště krásný byl pohled se strany lesa, jakož z místa trochu vyvýšeného. Odtud bylo dole vidět řečenou louku s křovím nad potokem, a potok, jenž se vinul kroucenou a blyskavou stužkou, a za ní na levo prostranné pole, na nichž se chvělo obilí s vymetanými klasy, naproti dobře ujezděnou cestu s krásným mostem, za cestou nepřehlédné lány, které se končily modravými pahorky, a na straně vesnice mezi stromy se bělící, a dvůr panský, se svými střechami a komíny nad zelenou houští zahradní se vznášející. V tom tedy místě zůstal hrdina náš celý den s telaty, které se hltavě pást začaly. Poslechnuv radu dobrého pastuchy, poklekl nejdříve, sepial ručky, jak jej Vidal-

ská vždy učívala, a modle se otčenáš srdečně se vyplakal. Utišiv se trochu, a prásknuv několikráte bičem, aby stádu svému znamení dal, že tu je a nad ním bdí, posadil se na zem a vyndav z kabely chléb a tvaroh, snědl s chutí část své celodenní zásoby a po včerejším vyhladovění umdlené síly zotavil. Když slunce výše stálo, dohnal své stádečko ku potoku, napojil je a sám se též napil. Pak zahnal telata pod les a dovoliv jim, aby se po kraji v něm pásly a chládku požívaly, posadil se tak pod dubem, aby na všecky vidět mohl, a začal nad položením svým přemýšlet.

Stav jeho byl v porovnání se dřívějším živobytím velmi trpký a bolestný. Tam jej všickni milovali, zde k němu teprva jeden člověk trochu laskavě promluvil; tam byl svoboden, mohl běhat kudy chtěl, bavit se čím chtěl, zde musí sedět na místě a hlídat telata, kteréžto mu svěřili; tam měl čisté šatičky, chodil v čistých botkách nebo střevících, bral každý třetí den bílé prádlo, spal v postýlce, kterou sama Vidalská stlávala; zde jej oblekli do tlusté košile, zuli s něho obuv, zde odpočíval na tvrdé lavici, a dále bude snad v stáji spát, na hrsti zdrchané a mokré slámy. Všecky tyto úvahy jej naplnily hořkým citem. Ale z druhé strany,

když pohlédl na tento krásný výhled, jenž jej obkličoval, když si pomyslil, že i zde jsou tak krásné stromy, tak roztomilý les, taková zelená louka, takový krásný a čerstvý potok, zrovna takové pole, které i tam tak miloval; když modré oči své, v nichž veliké slzy stály, na jasné a stejně blankytné modré nebe pozdvihl, a pronikající teplo téhož slunce ucítil, s nímž se tak dobře znal; když si pomyslil, že mu zaměstnání toto poskytuje svobodu, a odstraňuje s očí nelidského člověka, jenž jej tak poděsil, pro nic za nic se naň osopil a dnes bez příčiny karabáčem zbudil, smířil se trochu se svým osudem, začal pokojněji na budoucnost pohlížet, a přišed ku podivné a nad své stáří sáhající odhodlanosti, nalezl v nejposlednějším výsledku, že život pastýřský není ještě tak tuze přirozenosti lidské odporný, jako čistění bot, a nemá v sobě nic takového, nad čím by si zoufat musel. Začal se tedy s větší všímavostí po telatech jemu svěřených dívat, vyhledával pro ně sám místa na louce, kde nejlepší tráva byla, seznamoval se s nejhezčími, a drobty svého chleba jich častujíc, vábil je ke své ruce.

Když večer pastucha celé stádo přihnal, aby i tuto částku s sebou vzal, zastal Tadeáška tímto spůsobem zaměstnaného, a se su-

chýma očima a tvářičkama pokojnýma a ruměnýma. Dobrý člověk se pohledem tímto potěšil, pochválil rozumného panáčka, jakž jej názýval, a šel s ním pohromadě domů. Ještě jedna útěcha jej dnes čekala; neboť je pro dítě lásce lidské přivyklé každý, třebasť sebe menší důkaz o ní, zvláště v takové opuštěnosti pokladem neocenitelným. Když přišel do čeledníka, zavolala jej bába, jež jíst vařila, do koutka, a dala mu na čistém talíři dobrého baršče *) a krajíc pytlovaného chleba, kterýž děvečce, u stolu ekonomova posluhující, po tichu sklidit poručila. Hošík poděkoval dobré ženě za takovou hostinu, a ona jej pohladila po hlavě řkouc: „Nermuť se panáčku! tak se budeš mít každý den, jen neplač.“

Tak plynuly hrdinovi našemu dni jeho pastýřského života, a tak minul týden, za kterýž se pak nic nestalo, co by zmínky zasluhovalo. Každý den večer jej vedl pastucha do komůrky vedle chléva na telata, tam mu nastlal čerstvého sena, sám chlapce uložil a přikryl, a záhy ráno, zároveň s úsvitem, ho přicházel budit. V čeledníku jej děvka umyla, učesala, zavázala mu košili pod krkem svou vlastní červenou stužkou; bába mu naplnila kabelku šrotovaným chlebem a kouskem tvarohu, přišel-li náhodou k tomu ekonom; nebyl-li tam, tedy pytlovaným chlebem, kouskem

*) *Baršč* je kyselavá polská polívka, z červené řepy.

másla do lupene a čistého klůcku zavinutým, a časem nějakou jinou zvláštností, jakou se jim spejznout a schovat poštěstilo. Celý den ztrávil Tadeášek na louce, nebo se díval na lidi, co po silnici okolo něho jezdili, a večer dostával zase buď baršče nebo kaše s mlékem, a jednou i kuře, kterému bába potichu krk zakroutila a pro něj upekla. Vyjasnilo se tedy docela čelo veselého chlapce, úsměch se navrátil na jeho ústa, a už začal přemýšlet, jaký šprým by ekonomové vyvedl, poněvadž ji ještě více nenáviděl než jejího muže, jehož se však jako ohně bál a co mohl vystříhal.

Na druhý týden, když jednou večer přihnali stádo na dvůr, spatřil Tadeášek ve dvoře velký shon. V panském domě byly okenice a okna zotvírány, v pokojích zametali, vynášeli nábytek na dvůr, otírali jej a vyklepávali. Zvědavý hošík běžel blíž, aby se zeptal lidí, co poklízeli, co se to stalo. Ale sotva se tam přiblížil, vyšel ekonom z domu, pln rozpaků a nesmírně rozhněvaný. Spatřiv Tadeáška křikl na něj: „A co tu děláš, uskmrkanče! tak si tedy vyhlížíš svého?“

Poděšený Tadeášek utekl před hvízdnutím karabáče, jenž ho nezasáhl, a schoval se do nejtmavějšího kouta v chlévě u telat. Teprva za půl druhé hodiny odtud vykoukl, a vida, že nikde ani p. Radlovského, ani jeho

manželky není, běžel do čeledníka, snědl, co mu bába přistrojila, a netroufaje si už na něco se zeptat, šel do své komůrky spat. Časně ráno, jak obyčejně, odešli do pole.

Když se slunce snížilo, vyhnal Tadeášek své malinké stádo z lesa, shromáždil je nedaleko cesty, a posadiv se tam, díval se kdo po cestě šel a jel, co se dost často stávalo, poněvadž to byla silnice dosti veliká a vedla k městečku, kteréž asi míli odtud leželo. V tom zaslechl z daleka ode vsi praskání bičem a hrkot vozu. Vstal tedy, podepřel se na bičiště od svého pastýřského biče, kloboucek položil na zem, aby mu nepřekážel před očima, a se zvědavým a pokojným obličejíkem hleděl na přibližující se čtverokonný a otevřený kočár a za ním jedoucí bryčku. V kočáře byla nějaká paní, nějaký starý pán a nevelký hošík, jenž mezi nima stál a na všecky strany se ohlížel. V bryčce seděl jakýsi jemnostpán s velikými kníry. Ještě nebyli jedoucí naproti Tadeáškovi, když všecky poznal. Byl to p. Kliment, Rozálie a Hipolitek, a v bryčce Radlovský. Čím více se vozy ke chlapci blízko cesty stojícímu přibližovaly, tím pomaleji šly koně; a konečně uslyšel Tadeášek zřetelně, jak p. Kliment krokem jet, pak zastavit poručil. Jaksi podivně se udělalo ubohému hochovi, když hleděl na toho

člověka, jenž jej tak nespravedlivě potrestal; na tu paní, kteráž časem tak laskava bývala, ale přece k jeho ukřivdění svolila; na toho zlého chlapce, jenž se této křivdy příčinou stal. Ale v rázném srdci jeho se nevzbudilo polekání, nýbrž jakási smělost a chuť, jim ukázat, že o ně nedbá. Nezbledl tedy, neutekl, neměl slzí v očích, nýbrž podepřen o svůj bičík stál pokojně a hleděl s úsměchem. Jak mile se kočár zastavil, spozoroval Tadeášek, že se paní na druhou stranu obrátila, a že pán ne na něj, nýbrž na ni se díval. Jenom Hipolitek na něj vyvalil oči, poznal jej, a nemoha mu jak vidět odpustit, že se opovážil jemu vysekat, zamračil se a zase mu pěstí pohrozil. Tu přišla hrdinovi našemu nepředložená myšlénka do hlavy. Usmál se na svého nepřítele úštěpačně, a rozvinuv bič ukazoval mu, jak jej jím šlehal. Uražený mladý pán vykřikl vztekem; otec se ohlédl, a Hipolitek zvolal: „Papá! dej tomu darebákovi vybit. On mi zase hrozí bičem!“

„Radlovský!“ zvolal s hněvem p. Kliment, „vezměte si jej pořádně, a nelitujte!“

Radlovský byl už dříve seskočil s bryčky a pustil se za Tadeáškem, jenž, uslyšev rozkaz p. Klimentův, arci nečekal. Utíkal tedy přes louku jako mladý zajíček, a chtěl se dostat do lesa. Ale když se ohlédl, spatřil, že

ekonom, ač už není mlad, přece silný je a nohou nelituje. Strach smrtelný pojal ubohého chlapce při pouhé myšlénce, co by se s ním stalo, kdyby se do rukou pronásledovníků svých dostal. Ale poněvadž strach i nejslabšímu tvoru ráznosti a přítomnosti ducha dodává, dal Tadeáškovi tu myšlénku, aby už k lesu neutíkal, nýbrž na roli, ku kteréž blízko bylo a po níž by ekonom snad nemohl za ním postačit. Uhnul se tedy náhle na levo, a nežli rozehnaný ekonom směr změnit a za ním se obrátit dovedl, uběhl on dosti daleko a brzy se dostal na dobře upravenou, kyprou a svrchu v suchý písek proměněnou zem. Ale poměry půdy byly pro ně oba stejné, ba pro ubohého chlapce i horší, poněvadž malinkýma nožkama hloub zapadal. Uběhnuv tedy velký kus, ucítil, že se mu dechu nedostává, že se nohy pod ním třesou, že sil nadužil a že upadne, nezastaví-li se a neoddechne-li si. Zastavil se tedy, a vida že Radlovský zardělý, s otevřenou hubou, s vytřeštěnýma očima přibíhá, necítě dosti síly, aby mohl uteci, a hledaje zoufalého prostředku k zachránění, sehnul se nepozorovaně, nabral obě hrsti seschlé země, a když ekonom užuž ruce po něm natahoval, hodil mu tímto pískem do obličeje a zasypal mu ústa i oči úplně. Téměř oslepený Radlovský se musel zastavit, začal zem

vyplyvovat a oči protírat, jichž otevřít nemohl; tak dobře mířené a působné bylo hození. Zařičel, jako raněný lev, rozzuřený stihatel hrdiny našeho, jenž jako David podstoupiv nestejný boj, s tímtéž, ač ne tak krvavým, z něho vyšel vítězstvím. Když Radlovský totiž jedno oko, ještě plné písku a slzí, mermomocí trochu otevřel, spatřil že byl Tadeášek už daleko. Ztrativ tedy naději a možnost jej dohonit, vrátil se pomalu k vozům, a z tak strašného nebezpečenství osvobozený hošík, zastaviv se na pahorku, díval se tak dlouho, pokud vozy, ke vsi se obrátivše, z místa se nehnuly. A když mu už úplně z očí zmizely a jenom mrak kouře se zdaleka zdvihal, tu poklekl, pomodlil se „Pod ochranu tvou“ a „Kdo v ochraně Nejvyššího“, které obědvě modlitby dokonale uměl, rozloučil se v duchu se svou milovanou Vidalskou i poctivým Ovsikovským a všemi dobrými lidmi, které tam miloval, a pohlédnuv na svět jak široký a dlouhý, vztáhl k němu ruce, a prose se slzami, aby přijal sirotka, přímo k lesu se pustil.

8.

Tři dni před tím vkročil p. Kliment jedenkráte do pokoje manželčina v takovou dobu, kde se ho nejméně nadála, a zastal ji v kře-

sle sedící a zamyšlenou. Ač se rychle ze svého zármutku otřásla a povstavši dobré jitro mu dala s obličejem pokojným a uloženým, viděl přece dobře její stav a pravil jí hlasem, jenž se chvěl a zlé úmysly zrazoval, ač jich slova nevyjádřovaly: „Rozárko! pozoruju, že ti něco je. Zamýšlíš a spadáš se. Projeďme se někam, počasí je krásné; čerstvé povětří tě zotaví a snad ti to udělá vyražení.“

„Já nepotřebuju tuze vyražení,“ odpověděla Rozálie pokojně. „Ale bude-li ti to milé, tedy dobře, jenom na žádnou návštěvu; víš, že jich nejsem milovnice.“

„Chraň Pánbůh!“ řekl p. Kliment; „i já také nemám k návštěvám chuti. Rád bych objel přede žněmi panství a podíval se, kde co je a co se nezvedlo, aby mi potom nelhali. Při tom“ — doložil hledě jí pronikavěji do obličeje — „jsem už přes dvě léta nebyl v Mléčkovicích. Ačkoliv je Radlovský dobrý a rázný hospodář, vím přece ze zkušenosti, že jenom hospodářovo oko koně tučné dělá. Pojedeš tedy?“

„Pojedu,“ odpověděla Rozálie tišším hlasem.

„Abysi neměla ve dvořích dlouhou chvíli, když já budu zaměstnán hospodářstvím,“ pravil dále, „vezmi Hipolitka s sebou. Budeš

jej mít na očích, neboť pořáde víc a více vidím že toho potřebuje.“

„Ach! to je pravda,“ odpověděla s vzdychnutím a svolila k návrhu manžela.

P. Kliment odešel, poručil co nejrychleji dělat přípravy k cestě, ale jenom k Radlovskému poslal bojara*) se zprávou, že přijedou, a s nařízením, jaké má udělat přípravy.

Když druhý den ráno vyjeli, zdržovali se velmi krátce ve dvořích po cestě ležících, ubírali se zrovna do Mléčkovic, přijeli tam už pozdě večer, téhož dne, když Tadeášek viděl onen shon ve dvoře a málem by za svou zvědavost byl něco utržil.

Druhý den po dosti časném obědě, který se před čtvrtou hodinou skončil, zajel otevřený kočár před síň panského domu, a před obydlí ekonomovo zajela ona bryčka, kterouž jsme viděli. Rozálie přijala navrženou procházku dosti lhostejně, a ač snad nebyla tuze žádostiva spatřit krásné položení tohoto statku, které ji muž nesmírně vychvaloval, a krásné stádo, které jí ukázat sliboval, vzala Hipolitka za ruku a jela.

Když minuli můstek, řekl jí p. Kliment: „Podívej se, Rozárko! jaká je to krásná a ze-

*) Bojáry se nazývají na Podolí a na Ukrajině poddaní, jejichžto povinností je, v zámku k posilkám na koni sloužit.

lená dolina a jakým lesem zakončená. A! zde tedy právě se pasou z celého stáda nejvybranější telátka! Vděčen jsem Radlovskému, že jim tak štědré pastviště ustanovil. Je to zlepšený druh a budou z nich krásné krávy. Podívej se, prosím tě, neboť to stojí za podívání,“ a poručil jet krokem, a potom zastavit.

Rozalie hodila okem na předmět, jejž jí ukazoval, poznala pastýřka, jenž na ně pokojně a s úsměchem hleděl, a ač viděla, že na ni muž zrak upřel, do hloubi jejích ňáder se vdírající, nic neřekši se obrátila a okolí z druhé strany ležící si prohlížet začala. Tu se udál onen výjev, jejž jsme svrchu popsali, a jenž na osud a budoucnost našeho hrdiny tak rozhodný vliv měl.

V čas té honby a osudné nehody p. Radlovského — jenž z té jednoduché příčiny svého nedokázal, že neměl v rukou karabáč, který z úcty k panstvu s sebou nevzal — dívala se Rozálie už s největší pozorností za utíkajícím a tak zoufale se hájícím hošíkem, a řekla první: „Proto tedy, abysi mi toto překvapení udělal, jsi mě až jsem dovezl? Klimente! a proto, abych vyděla to ubohé dítě u telat a v selské košilce, jsi's dal tolik práce s připravováním té celé mizerné komedie? Přiznávám se ti“ — doložila s výrazem hrdosti a pohrzení — „že nedokazuje

ani velkého daru vymýšlivosti, aniž dobrého a šlechetného srdce.“

„A proč se tě to tak velice dotýká?“ tázal se p. Kliment s jiskřícíma očima.

„Jakž?“ zvolala se slzou v oku, kterou už dokonce nezkrývala, „se mne to nemá dotýkat, že se tak raduješ nad neštěstím ubohého dítěte, jehožto slabost a osiřelost by tě odzbrojit měly; že se dopouštíš na něm bezpráví, které tvé povaze ujmu činí? že se utíkáš k tak úskočným prostředkům, abysi odkryl to, co jsi's smyslil.“

„Co jsem si smyslil? Tedy se domníváš, že jsem měl příčinu, abych si něco smyslil?“ tázal se p. Kliment, povděčen že na toto pole vchází.

„O! nejsem tak obmezena,“ odvětila honem a s pořáde větší živostí a silou, „abych neviděla, co se v tobě děje a jaké křivdící podezření tě trýzní a mučí. Za dvanáct let, co spolu živi jsme, jsem se měla kdy přesvědčit, jak dalece v tomto ohledu nad sebou umíš panovat, a co hořkých chvil tato šílenost mně i tobě připravila. Či myslíš, že se nedomnívám, jaké podezření ti poskytly zprávy té ničemné intrikantky? Či snad soudíš, že nejsem přesvědčena, že's jim uvěřil, že's k vůli zjištění jich cestoval, že's arci nic neodkryl; že potom, chtě mermomocí ně-

co vyzvědít, co by ti příčinu dalo zničit své živobytí i moje, jsi's umínil trýznit a ponižovat to ubohé děcko, aby jeho pláč a nouze vyvolaly pravdu, kterou jsi nemohl jiným spůsobem odkrýt. O! styď se, opravdu! zapomněl's na to, že je ti šedesát a několik let, a že bysi se měl starat, abysi je v jiných citech, v jiném nakládání se mnou dokončil."

P. Kliment zhloupěl; v očích se mu zatmělo a ani neviděl, jak se Tadeášek od stíhatele svého vysvobodil. Seděl tedy v mlčení, se sklopenou hlavou, mnul rukou čelo, a teprva když Radlovský přišel, uplakaný, a s blátem na obličeji, které se z hlíny podolské a ze slzí ekonomových udělalo, dal zlahodnělým a zlámaným hlasem rozkaz, aby k vyhledání chlapce lidi rozeslal, a poručiv kočár obrátit, jel domů. Když před dvůr přijeli, rozešli se mlčky a každý se ve svém pokoji zamkl. Rozálie, zalomivši ruce, padla na sesli a dala se do hlasitého pláče, a p. Klimet chodil asi tři hodiny po svém pokoji, a konečně se u okna zastaviv, vyndal z kapsy křticí list Tadeáškův, ještě jednou jej přečetl a na drobné kousky roztrhal.

Zatím hrdina náš, v pouhé košilce, s holou hlavou a bos, dostav se do lesa, šel jím ne-

ustále a dlouho, nevěda kam jde, čím hlad a žízeň upokojí, kde si odpočine, až noc přijde. Pokud ještě vidět bylo, mu dost rychle ubývalo cesty, neboť i strach, že jej stíhat budou, mu dodával síly, i nohy ještě nebyly tak unaveny a podrápány. Ale když se setmělo, ucítil ubohý chlapec teprva i úpadek sil i úpadek ducha, jenž jej posavad ještě udržoval. Posadil se tedy na ústranném a hustém místě, aby si odpočinul a rozmyslil, co si tu má počít a kam se dále obrátit. Tak seděl dlouho, skuliv se a poslouchaje nejde-li někdo, nevidí-li a nedohání-li ho kdo. Bylť odvážný, navyklý na rozličné případky, ale přece když se docela setmělo, když už nic okolo sebe spatřit nemohl, když mu duby nad hlavou šumět začaly, když pták měně své noční lože, anebo něčím zplašen, listím hnul anebo křídloma zašustěl, když se nějaká větev ulomila, anebo třeskot se rozléhl uprostřed všeobecného ticha a mlčení celé přírody, tu se dělalo nešťastnému dítěti tak úzko, že se začínal vroucně modlit a usedavě plakat. Navzdor tak trpkému položení nelitoval přece, že se vytrhl z toho otroctví, ku kterémuž jej odsoudili a kde jej každou chvíli slovem týrat anebo karabáčem zmrskat mohli. Nemínil se tedy za nic ve světě do Mléčkovic navrátit, předevzav si, že se zejtra ráno prvního člověka, kterého by potkal, dobře vyptá, aby

se co nejjistěji a nejrychleji od tohoto místa vzdálil. Ale kam jít, na čí dvéře zaklepat? kdo dá zejtra jíst a pit? kdo potěší, kdo polituje? kdo pomiluje? Na tuto myšlénku se mu zase zalily slzami oči, od nichž spánek uprchl, a obraz Vidalské a dobrého podkoního se mu představil tak živě, že se ubohému dítěti srdce bolestí sevřelo. Připadlo mu tedy, nemohl-li by se nějak zeptat, kudy jde cesta do vsi Z*, a potichu tam přijít, zaklepat na okénko Vidalské, vpadnout pak do jejího pokojíku a vrhnout se jí do náručí, a potom se s ní v noci vloudit k Ovsikovskému, políbit jeho poctivou ruku a prosit, aby jej někam odvezl a schoval. Tento záměr se naň s počátku usmál a značně jej upokojil. Ale když si zpomněl na slova p. Klimentova, vyřknutá s takovým hněvem tenkráte, když jej k Radlovskému odvezt poroučel, když si vyobrazil, že by se pán o tom dovědít mohl, a starou jeho pěstounku by z jejích pokojíků vyhnat poručil, a příteli jeho dětství že by místo vzal a nechal bez chleba, zachvěl se dobrý a vlastní bídou ušlechtěný hošík; slova pánova: pryč ze služby! zavzněly mu v uších, i umínil si že raději do světa půjde, než by se stal příčinou neštěstí těch, které tak miloval. V takovém rozvažování, uprostřed tmy a šumu lesů, s nimiž se konečně osvojil, mu uplynula polovice noci. Konečně zvítězilo

tělo a unaven na duchu i těle, položiv se do měkké trávy, sám nevěděl kdy usnul.

Tadeášek se teprva probudil, když slunce už dosti vysoko stálo, rosa se na listí blyštěla a ptáčci krásně a vesele prozpěvovali. Vyskočil tedy na nohy, připomenul si kde je a co se s ním včera stalo, poděkoval ještě jednou Pánu Bohu, že jej vysvobodil, a ač hladový a opuštěný, ale zotaven spánkem, ovíván čerstvým ranním povětřím, dechem lesu z ran srdce vyléčen, a veselostí těch jeho pěvců posilněn, kteřížto, ač menší a slabší než on, přece tak svobodně po větvičkách pohrávají, pomodlil se „Otčenáš“, pak ještě jednou „Pod ochranu tvou“, a šel dále čile a s nadějí, že se přece někam dostane a něco najde.

Les se brzy skončil; rozprostřelo se před ním široké pole, jako hluboká voda pod lehkým větrem se pohybující, co oko na pravo, na levo a přímo zasáhnout mohlo. V dáli, s pravé strany, bylo nějakou ves vidět, a stezka pod lesem se do ní vest zdála. Zdálot se mu, že je to ještě tuze blízko, že pán zajisté rozešle lidi ho hledat, a ti že se bezpochyby v hospodě ptát budou. Arcit se mu chtělo jíst, ale raději chtěl hlad přetrpět, nežli se v tak veliké nebezpečenství vydat. Zvolil si tedy mez mezi dvouma nesmírnýma lánama, už hodně vymetanou pšenicí zasetýma, a škubaje

mléčnaté zrnka bohatých jejích klasů, šidil tím spůsobem žaludek, jehož neměl čím nakrmit, a šel, kam jej oči nesly. Za půl hodiny na to spatřil v dáli nahnutý kříž, z vlnícího se obilí čnějící. Jist, že tam musí být cesta, pustil se zrovna k tomuto svatému znamení, kteréž nám proto dáno, abysme v bloudění tohoto života kroky své k němu obraceli. Tadeášek se nezmýlil. Byla to opravdu velká silnice, na levo se točící a v docela jinou stranu vedoucí, nežli ta vesnice, které se vyhnout snažil. Pustil se tedy po ní v tom přesvědčení, že se od Mléčkovic vzdaluje. A v krátce nabyl v tom ohledu úplné jistoty. Několik set kroků za křížem, před nímž pobožně kříž udělal, potkal naproti němu jdoucího sedláka, jenž pohlédnuv s podivením, že tak malé dítě tak samo jde, se po malorusku tázal: „A kam jdeš, hošíku?"

„Šel jsem do Mléčkovic," odpověděl Tadeášek v témž jazyku, nechtě se prozradit a obelhávaje jej z bázně, aby ho nevypátrali, „ale zabloudil jsem, tuším."

„Ba že! a pořádně jsi zabloudil!" odpověděl sedlák, usmívaje se.

„A kudy jsem pak měl jít?" tázal se chlapec.

„A tadyto, vidíš!" odpověděl sedlák, ukazuje na tu stranu, odkud hrdina náš přišel.

„Měl's jít na tuto vesnici, a pak se okolo hospody dát na pravo, to bysi byl přišel zrovna do Mléčkovic.“

„Daleko-li pak je tam odtud?“

„Bude dobré půl druhé míle tak zrovna; ale kdybysi chtěl na Hryščince zajít, to se uhledá i půl třetí.“

„A ta cesta jde do Hryščinec?“

„Ale, ty malý hlupáku!“ odpověděl stařec, „což nevidíš, že jde cesta na levo, a Hryščince jsou tamhle! Tadyto zrovna bysi přišel do Borodějovky, a odtamtud až do Vinnice a Litína. Ale když chceš přes moc do Hryščinec, tedy popoběhni ještě kus cesty, tam bude dolinka a malinká řeka. Přejdi přes můstek, a na druhé straně říčky jdi pěšinkou zrovna, a dojdeš až do vsi.“

„Děkuju vám, otče!“ řekl Tadeášek; „teď už trefím.“ A rozběhl se čerstvěji, upokojiv se, že se tak vzdálil od místa, jehož se bál, že jakýmsi pudem nešel do té vsi, kde by jej byli mohli chytit. A ač nic před sebou neviděl, nežli svět široký a dlouhý, šel přece s úsměchem na ústech a s nadějí v srdci, že najde nějakou střechu, která jej přikryje, a nějaké poctivé srdce, které jej k sobě přitulí.

Když přišel k můstku a pohlédl po řece, dolinou běžící, zdálo se mu, že je to ta, z níž

nejednou pil vodu, když telata pásal. Slunce už hodně přihřívalo, ušel už skoro asi míli cesty, hlad víc a víc upomínal; z nedostatku tedy chleba se chtěl alespoň napít té vody, která mu už nejednou žízeň uhasila, umýt si obličej a unavené nohy, a alespoň tímto způsobem se občerstvit a na další cestu posilnit. Sešel tedy k potůčku, a vykonav co zamýšlel, položil se do stínu na trávu, aby si dobře odpočinul.

Po nějakém čase uslyšel zpěv. Silný a vydatný hlas, ač v jistých přestávkách, se rozléhal daleko po poli, a nápěv i píseň mu byly dokonale povědomy. Byly to litanije ke všem svatým, které Tadeášek tolikráte s Vidalskou zpívával, odpovídaje jí po každém jmeně: „*Oroduj za nás!*“ Vzpomněl si, že nejednou, jsa ještě menším, utržil i při této modlitbě, když buď sebou kleče kroutil, anebo rukama něco vyváděl, anebo nějakým šprýmem pobožnou ženu mátl, odpovídaje jí namísto: *Oroduj za nás!* — *Orodujte za nás!* co se jenom na ss. Kozmu a Damiána, Gervásia a Protásia hodilo; anebo ji předskakoval a vymýšlel si jmena svatých sám, na co se velmi hněvávala. Pamatoval se i na to, že jednou notně metlou dostal za to, že když přišla řada na sv. Šimona Judy, on rozsvévoliv se doložil hbitě: „spadla zima s půdy.“ Všecky

tyto zpomínky rozlítostnily dobrého Tadeáška a zbudily v něm náklonnost k pocestnému, jenž myšlénky jeho do onoho ráje přenesl, z něhož jej tak nemilosrdně vyhnali. Vstal tedy honem a hledal zvědavým okem, odkud hlas tento přicházel. Cestou k mostu šel pomalu řeholník, už ne mladý, s odkrytou a už šedivící hlavou. Hábit měl hrubý a tmavohnědý, s velikou kápí, bílou šňůrou přepásaný, od kteréž visel taktéž bílý růženec a křížek; přes rameno měl pověšený sporý, tmavý pytel, v ruce pak držel krajíc chleba s máslem, jejž nožíkem krájel, a nežli nějaký kousek do úst vložil, vzýval napřed hlasitým zpěvem několik svatých a prosil jich, aby orodovali za nás. Pohled tento rozveselil hrdinu našeho, jenž skrz šťastnou organisaci a svobodné vychování, navzdor bídě, dobrého rozmaru a ráznosti neztratil. Znalť dobře kočující mnichy takového druhu, kteří často pro almužnu do zámku p. Klimentova přicházeli a vždycky se u Vidalské zastavovali, která jich s radostí přijímala a častovala. Ba nejednou jich provázel Tadeášek přes dvůr, aby na ně psi nevybíhali, a nejeden za to dostal obrázek. Věděl tedy, že jsou to lidé dobří, že mají děti rádi, a že, ač chudí, jsou obyčejně dobrého rozmaru. Z těchto příčin, a touže, aby měl společníka a ochrance na cestě, si umí-

nil s přicházejícím řeholníkem se dobře seznámit. A poněvadž se domníval, že k tomu nejlepším prostředkem bude nějaký nevinný šprým, schoval se pod můstek a čekal až se přiblíží. Přišel mnich zpívaje přetrhovaně: „Svatý Bartoloměji, sv. Matouši, sv. Šimone,“ po každém jmenu odpovídal Tadeášek hlasitě a do oktávy tonu: *„Oroduj za nás!“* Mnich se zastavil na mostě a poslouchal. A když ještě jednou, jako na zkoušku, nemýlí-li se, podle řady následujícího sv. Tadeáše pojmenoval, a hošík tím hlasitěji a rázněji odpověděl: „Oroduj za nás!“ zvolal podivený řeholník: „Chval každý duch Hospodina!“

„I já jej chválím!“ odpověděl klučík pod mostem.

„Čeho chceš, duše pobožná?“ tázal se mnich, pozorujíc už, odkud hlas přichází.

„Chleba s máslem,“ odpověděl šprýmař směje se potají, a cítě že mu slina na jazyk přichází.

„I vyjdi, vyjdi, hladová dušičko! a ukaž se, tedy se s tebou rozdělím,“ zvolal mnich, taktéž se usmívaje, doloživ latině: „Anima esuriens!“ Tu vyskočil Tadeášek pod mostem, přiběhl směle k starci hlavou kývajícímu a políbil mu ruku. — „A, ty's to tedy, čtveráku! Ó! podívejte se, jaký rozpustilec! tak mě polekal.“ — Chlapec se mu díval do očí, hně-

vá-li se opravdu; a když pozoroval, že na jeho příjemném, ruměném a veselém obličeji byl jenom dobrodušný úsměch, mžournul dychtivě po chlebě, jejž řeholník v ruce držel. Tu stařec pravil: „Na, na, když jsi tak hladový a když umíš Pána Boha prosit o chléb, a k tomu s pomazánkou, ač si zajisté neumíš ani suchý kousek chleba ještě vydělat.“

Chlapeček poděkoval, vzal chléb a začal jej s takovou chutí jíst, že mnich kývaje hlavou a usmívaje se doložil: „Ubohý hoch! zajisté asi dva dni nic nejedl.“

„Dva dni, jako dva dni,“ odpověděl Tadeášek; „ale od včerejška od poledne jsem ničeho v ústech neměl.“

„Proč pak? zajisté ti za trest nedali nic jíst.“

„I Bože chraň!“ odpověděl Tadeášek; „to je docela něco jiného. Ale o tom je moc povídat.“

„Jak pak ti říkají?“

„Říkají mi Tadeášek.“

„Ahá! tedy proto's tak hlasitě vřískl: *Oroduj za nás*, když jsem sv. Tadeáše pojmenoval.“

„Arciť!“ odpověděl hošík; „je to můj patron, a já jsem teď ve veliké nouzi. Proto jsem také tak nahlas křikl, aby mne uslyšel.“

Řeholník se usmál a pohladil krásného a čiperného chlapce po hlavě. Pak pravil dále: „Ty nemusíš být selské dítě, co už i tvoje jmeno dokazuje."

„Arciť že ne," odpověděl Tadeášek.

„A čí jsi?"

„To je právě celé to neštěstí, že to nevím," řekl chlapeček klopě zarmoucené oči.

„A jak se jmenuješ?"

„Jmenuju se Tadeášek."

„To je tvé jmeno chlapče, které ti na křtu svatém dali. Ale tvoje příjmění? Neboť musíš přece vědět, že má každý člověk jmeno a příjmění. Jmeno mu dává církev sv., a příjmění dostává po otci."

„Ano," odpověděl chlapec; „ale neví-li někdo, kdo je jeho otcem, odkud tedy toto příjmění vezme?"

„A to máš pravdu," řekl mnich s úsměchem. „Jsi tedy bezejmený."

„Snad i bezejmený, což já vím?"

„Nazývej se tedy od nynějška Tadeáš Bezejmený," pravil mnich dále s komickou vážností, „a buď pamětliv, abysi jmenu tomuto do kaše naplivat nedal, které ti zde na mostě dávám. Z odpovědí tvých je vidět, že máš k tomu hlavu, a tvoje očka —" doložil zdvihaje obličejík hochův a hledě mu do krásných a čtveračivých očí, „ukazujou, že

máš dobré a odvážné srdce. Teď mi však pověz, co tu tak samoten děláš?"

„A což bych dělal? Jdu do světa," odpověděl Tadeáš s odhodlaností.

„Víš-li pak, ty hošíku, co to je, jít do světa?" ptal se řeholník kývaje hlavou.

„To je tak, vstát a jít, požehnav se křížem, kam oči ponesou," odpověděl Tadeášek.

„Ty tedy myslíš," pravil mnich, kývaje pořáde silněji hlavou, „že na každém můstku dostaneš chleba s máslem?"

„A když se pomodlím pobožně Otčenáš, pak *Pod ochranu tvou* a *Kdo v ochraně Nejvyššího!*" řekl chlapec, a v očích se mu zaleskla slza víry a důvěry.

„Arci, arci, milé dítě. Deus charitas est *)," pravil řeholník, klada mu ruku na hlavu. „Ptáci nesejou a neorají, a mají každý den pokrm. Lilie se nestará, a má krásný oděv. Ale člověk zhřešil, můj chlapče! a proto musí pracovat. Dobře však, že tak věříš. Víra je základ; při ní se najde i ostatní. Ale ještě mi pověz, proč jsi v selské košilce, bez čapky a bos, kdežto nejsi selské dítě, quod evidentissime patet **)?"

„Protože mi moje šatičky vzali," odpo-

*) Bůh je láska.
**) Co je docela patrně vidět.

věděl pokojně Tadeášek; „ale o tom by bylo mnoho povídat.“

„Počkej tedy,“ doložil řeholník, hladě Tadeáška po hlavě, „pojďme tamhle, nad říčku, tam si sedneme, já se napiju vody, a vypovíš mi všecko. A pak se snad najde pro tebe ještě nějaké posilnění a dobrá rada, co dále počít.“

Uhnuli se tedy z můstku, sešli k říčce, tam se mnich posadil na kmen zlámané vrby, postavil pytel mezi kolena a vyndav z něho plechový koflík, poručil chlapci, aby mu nabral vody. Když se napil, běžel Tadeášek ještě jednou k vodě, nabral pro sebe, a vypiv mu navrátil koflík. Mnich jej zase schoval, a posadiv hošíka vedle sebe, poručil mu, aby mu všecko vypověděl.

Tadeášek, co si mohl zpomenout a složit v jakousi celost vypravování událostí svého desítiletého života, tak je povídal, nezapomenuv arci na Vidalskou, na Ovsikovského, na Hipolitka, na koníka, na bič, na telata, a zvláště na Radlovského a manželku jeho. Když dopověděl, řekl mnich:

„Tedy už víš, co je dobré a zlé na světě! Byl jsi na voze i pod vozem, byl jsi v ráji a za jeho plotem. Jam vixit et, puer,

expertus est terram *)!“ doložil starou průpovědí. „Co teď zamýšlíš dělat?“

„Já nevím,“ odpověděl Tadeášek, hledě mu do očí.

„Chceš-li pak jít se mnou?“

„O dobře, dobře!“ zvolal chlapec líbaje mu ruku, „půjdu všady!“

„V našem klášteře najdeš přítulek. Budeš tam posluhovat, a za to ti dají chléb a vyučování.“

„Jen když nebudu boty čistit,“ odpověděl Tadeášek, jenž jakousi zvláštní ošklivost proti tomuto zaměstnání měl.

„A co myslíš, chlapče!“ řekl mnich usmívaje se a klepaje prstem na jasné a široké čelo našeho hrdiny. „Potřebujou takové boty lesku?“ a vytáhl pod hábitem nohu.

Tadeášek se zasmál a pohlédl na jeho bosé šlapadlo, pod nímž jenom podešev s malou kápí na prsty, řemínkem přišněrovaný byl.

„Budeš více sloužit Pánu Bohu než lidem,“ pravil stařec dále; „ale umíš-li pak číst a psát?“

„Číst umím dobře a píšu písmena a cifry.“

„A *introito* umíš?“

„Co je to?“ tázal se hošík.

„Posluhoval's kdy při mši?“

„O! při mši jsem posluhoval, když se

*) Už byl živ a, ještě choch, zkusil světa!

v panské kapli časem sloužívala,“ odpověděl hošík, „ale jenom zvonkem a lahvičkama.“

„Aha! tu se podívejte! a každý z vás jen u zvonku a lahviček!“ řekl mnich usmívaje se a bera Tadeáška zlehka za ucho.

„Ale já umím pořádně zvonit!“ řekl hošík s nemalou pýchou.

„Těžká věc! to dovede každý hlupák. Ale umíš-li něco z ministrance, to jest z toho, co se má odpovídat?“

„Umím: *et cum spiritu tuo* a *amen*,“ odpověděl chlapec.“

„No, to není také mnoho; ale to nic neškodí, naučíš se. Ale máme už čas na cestu,“ řekl mnich pohlížeje na slunce. „Na nocleh máme ještě daleko; a rád bych dorazil do kláštera PP. bernardínů, několik mil stranou Vinnice. Jenže bysi snad ještě trochu pokrmil koníka, co? Chléb s máslem ti arci přišel vhod, ale toho je málo na dva dni. A mně si také ubral snídaní, tak že cítím hlad.“

Tadeášek pohlédl rozveseleným očima, tleskl radostí ručkama. Klášterník rozvázal svůj rančík a začal zásoby pomalu a po kousku vyndavat. Napřed vyndal malou lahvičku, pečlivě do papíru zavinutou; rozvinul ji a dal ji Tadeáškovi držet. Potom vytáhl malou opletenou lahvičku, přivoněl k zátce, kývnul hlavou a zase ji schoval. Vyndav druhou tako-

vou, a též k ní přivoněv, usmál se teprva, vytáhl zátku a vzav z rukou chlapce skleničku, nalil do ní tekutiny, jako slza čisté. Pak postaviv lahvičku na zem, vzal onu druhou blízko u dna všemi prsty, pozdvihl na rovno s okem a dívaje se na průzračnou líhovinu s úsměchem, řekl: „Dignum est et salutare!“ Takto rozhodnuv hodnotu nápoje, požehnal jej třikráte dvouma prstoma pravé ruky a jedním douškem vypil. Když se toto stalo, postavil skleničku vedle pletenky. Pak vyndal dobrý pytlovaný chléb, z něhož malý kousek ukrojiv, vedle lahvičky položil. Tadeášek se domníval, že se i jemu něco z tohoto krásného chleba dostane, ale vida, že houska se staví do řady vedle pletenky a skleničky, spustil nos na kvintu. Řeholník to spozoroval, usmál se, a vyndav hrníček s máslem čistým klůckem povázaný, dal jej chlapci, aby nit rozvázal. Tadeášek se posadil na zem, aby důležitý rozkaz tento líp vykonat mohl, a když pozdvihl oči, spatřil v ruce mnicha pšeničnou žemličku, povrchu červenou, vespod bílou a moučnatou, slovem takovou, jakou po zámcích na Podolí a Volyni pro panstvo pekou.

„A vidíš, čtveráče!“ řekl k Tadeáškovi, jenž pohledem jeho osmělen už na žemličku ruku natahoval. „Na, to je pro tebe. Namaž si máslem a požívej toho daru dobrých lidí.“

Tadeášek vzal a začal jíst, kráje housku a pochoutně ji máslem mazaje, a řeholník strčiv zase ruku do ranečka, vytáhl z něho něco v papíru zavinutého, co bylo strašně k pečenému kuřeti podobno. Přivoněv, řekl sám k sobě: „Oho, reverendissime! ne všecko najednou, to se hodí k obědu, nedají-li ho kde,“ a vloživ to nazpátek do rance, vyndal z něho jiný balíček, který podle své podlouhlé formy, cifru 8 připomínající, měl podobu klobásky tak složené, papírem ovinuté a šňůrkou pevně obtočené. „Vade retro! *)“ řekl zase a přivoněv, schoval: „To bude do podušky, nedají-li někde večeři.“ Konečně přišel na jevo velký kus kýty, jejž vlastně hledal. Rozvinul jej bratr Leon—tak se totiž onen řeholník nazýval—ukrojil si pořádnou porci, dal hodný kousek Tadeáškovi, namazal chleb máslem a pokládaje jej flastříky z kýty, tak jej požíval. Když se řádně posilnili, zavázal zase všecko systematicky a uložil do této nosicí špižírny, v níž bylo mnoho rozmanitých zásob, a na samém dně bílý pásek od božího hodu, a pod ním teprva breviář.

Tak poznavše se dobře a zotavivše unavené síly, se vydali ve jmenu Páně na další cestu.

*) Jdi nazpátek!

Bratr Leon se vracel s Podněstří, kde jakýsi klášterní rozkaz vyplnit měl. Po cestě zacházel tu do zámku, tu do kláštera, anebo na faru, a všudy mu něco do rančíka přibývalo. Byla to arci jeho chyba, jakož řeholníka, že byl milovníkem lahůdek a rád si na něčem dobrém pochutnal! že také ledaskterý kalíšek k ústům přindal; ale byl přece v tomto ohledu tak vybíravým, že lihovina, kterou se posilňoval, musela být čistá a bez vůně, jako voda, jež se ze skály prýští, a silná jako duch, jenž se země nedotýká a s jijími živly se nemísí. Ostatně to byl člověk poctivý, veselý, úslužný k bližním, s dobrou hlavou a se šlechetným srdcem.

Odevzdavše tímto způsobem našeho hrdinu pod ochranu takového člověka a upokojivše pečlivost čtenářů svých o jeho další putování po světě, můžeme se teď na chvíli vrátit tam, kde mu jeho dětská léta uplynuly, a kde tak na krátce šťasten byl.

Tam už nebylo pokoje, nebylo veselosti ani v zámku, ani v oficínách. P. Kliment, zaveden ve svém očekávání, nedopátrav se žádného odkrytí, které by mu dalo alespoň rozkoš pomsty a ponížení té, kterouž o zradu podezříval, zůstal při svém podezření, které jej jako zlý duch neustále trápilo. Rozálie smutná, usoužená, nemající ani potěchy na svém synu,

jehožto zlé náklonnosti se pořáde rozvíjely a s ním zároveň rostly, se ukazovala lhostejnou k muži, nutila se jenom, aby mu neukázala zřejmého pohrdání za jeho podezření, za ukrutné nakládání s ubohým dítětem, a cítila to dobře, že ztratila pro něj úctu a ten drobek náklonnosti, jižto v ní čas, pospolné živobytí a ukazovaná jí dříve důvěra a příchylnost byly zbudily.

Následující okolnost zhoršila jí ještě rozmar, a kdož ví, snad odňala na vždy pokoj jejímu srdci. Neboť ač to zevnitřně neukazovala, a v poměrech společenských a světových stejně pokojná, stejně vážná byla, a když toho potřeba kázala, stejně skvoucí a krásná jako dříve, bylo se z hořkých slzí, kteréž často skrytě prolévala, lze domnívat, že to bylo jenom namáhání její rázné vůle a neslýchané násilí, jakéž srdci svému činila.

Když za několik dní po jejich návratu z Mléčkovic Radlovský zkázal, že se Tadeášek nenašel, šla Rozálie, dověděvši se o tom od muže a učinivši mu zase výčitku ve způsobě té, jižto od ní v kočáře dostal, večer k Vidalské, aby ji v zármutku jejím potěšila. Tam zastala Ovsikovského, jenž s uplakanou stařenkou o společném soužení jejich rozprávěl. Rozálie, po krátké návštěvě a ubezpečení Vidalské, že se Tadeášek najde a že ona sama

muže uprosí a navrácení pro ubohého chlapce vymůže, zavolala Ovsikovského s sebou do zahrady a řekla: „Milý Ovsikovský, slyšela jsem, že jste toho chlapce velmi rád měl.“

„Prosím jasná paní,“ řekl stařec, jda stranou vedle ní, „snad víc, Pán Bůh odpusť! jsem jej měl rád, než svoje vlastní děti.“

„Já těšila Vidalskou,“ pravila Rozálie dále, „že se pán uprosit dá. Ale pochybuju velmi, neboť podivně jaksi na toto děcko zanevřel. Arciť ublížil našemu synovi a udělal se opovážlivým. I mně je to nemilé, i já bych se měla hněvat; ale mně je ubohého sirotka líto, kdyby se měl ztulačit. Také, najde-li se, bych ho nerada nechala v rukou Radlovského.“

„To je člověk zlý,“ odpověděl Ovsikovský, „a jeho žena je ještě horší než on. Ďábel tři páry bot roztrhal, nežli jich shledal.“

„Ráda bych,“ pravila hledíc do země, „aby bylo nějak možná toho chlapce odtamtud vysvobodit.“

„Kdyby se jenom našel,“ odpověděl potěšený Ovsikovský, „to bych já pak už na to nalezl spůsob.“

„Nemáte Ovsikovský,“ tázala se zase, „příbuzných okolo Vinnice?“

„Nemám živé duše!“ odpověděl.

„To je škoda; měl byste záminku vyprosit se u pána na několik dní, potočil byste

se v tichosti okolo Mléčkovic, tak aby vás ani Radlovský a nikdo ve dvoře neviděl; odvedl byste s sebou Tadeáška, jenž by za vámi zajisté i kraj světa šel, a usadil byste jej, jakož svého příbuzného ve školách, buď ve Vinnici, anebo i někde dál, tak abysme jen my dva věděli, kde se hošík nachází. Na cestu a na jeho umístění a zařízení bych peníze dala.“

Návrh tento, jak se zdálo lhostejně vyjádřený, poslouchal Ovsikovský s jiskřícíma očima, tahal si kníry a usmíval se. Když skončila, zvolal: „Pán Bůh to jasné paní na vašem vlastním dítěti zaplatí. A já k vůli takové záležitosti najdu i vlastního bratra okolo Vinnice, a v noci spát nebudu, abych si jen našel svého drahého klučíka a umístil jej tak, aby se z něho řádný člověk stal.“

Rozálie zahlédla slzu v oku starcově, obrátila se a začala čerstvěji jít. Pak se zastavivši dala Ovsikovskému znamení, aby se k ní přiblížil. Když byli v uličce mezi dvouma kolama stromů tak, že jich nikdo vidět nemohl, vytáhla za šaty balíček assignát *) a řekla s úsměchem: „Poněvadž tu cestu na se béřete, máte tuhle na cestu, na zařízení a ubytování Tadeáška, jehož mi opravdu líto je, ač bych se na něj

*) Papírové peníze.

hněvat měla. Ale je to ještě děcko, snad se polepší. Jenom vás prosím, neříkejte nic o tom, co jsme mluvili, Vidalské.“

„Chraň Pán Bůh!“ odvětil Ovsikovský; „stařena by to radostí nesmlčela, alespoň před mou ženou, a za babský jazyk se nedá ručit.“

Poznamenání ač pravdivé, nebylo přece na svém místě. Rozálie dělala, že si ho nevšímla, a pravila dále: „Také před pánem buďte opatrný, aby se toho nedomyslil. Neboť vám pravím, že pán na ubohého chlapce nesmírně zanevřel a nemůže mu odpustit, že Hipolitkovi ublížil. Mohl by se i na mne rozhněvat, a zakázat mi další podporování hocha. Pak bych arci musela poslechnout a Tadeáška jeho osudu zanechat.“

„Račte být bez starosti, jasná paní,“ odpověděl, „ani živá duše se ničeho nedomyslí.“

„Buďte s Bohem, Ovsikovský, a až přijedete, dejte mi o tom nějak vědět.“

Rozálie odešla, a Ovsikovský spatřiv, že je v balíčku tři sta rublů stříbra, zvolal: „Šlechetná, vznešená paní! ne nadarmo je cosi svatého na jejím obličeji, tak, že když se člověk na ni dívá, si nechtě pomyslí, že není z takové hlíny ulepena, jako jiné ženské.“

Druhý den ráno Ovsikovský, obdržev

od p. Klimenta dovolení na týden, s doložením, aby se i déle zdržel, bude-li toho zapotřebí, a dostav od něho i zálohu na cestu, tak diplomaticky mu vyložil záležitost, kterouž celou noc vymýšlel a předělával, vyjel a v onom městečku, o němž jsme se zmínili, a které p. Klimentovi nenáleželo, si příbytek založil. Čtenáři se lehko domyslí, že všecko hledání, pátrání, jezdění v okolí Mléčkovic, vyptávání-se lidí, vysílání zvědů do dvora, přikrádání-se v noci až pod okna strašného ekonoma, nic nepomohlo a na žádnou stopu nevedlo. Neunavený podkoní, maje čas a peníze, se dostal až do Vinnice; ale nepředvídaje, žeby hrdina náš v klášteře PP. bernardínů několik mil stranou tohoto města nocoval, ptal se jenom po všech hospodách, jak v městě samém taktéž po cestě. Nikdo mu nemohl žádné zprávy dát, a poctivý Ovsikovský, vysílen prací, nespaním, nepokojem, usoužen zapadnutím děcka beze vší stopy, které tak miloval a jehož osud a budoucnost v rukou měl, spadlý a bledý jako smrt, šestého dne se domů navrátil.

Když přišel pánovi zprávu dat, že se navrátil, seděl p. Kliment právě po obědě na tom místě v zahradě, kde tenkráte s Radlovským rozprávěl; Rozálie jako tehdáž seděla na svém křesle s prací, a Hipolitek chodil

po zahradě s novým svým vychovatelem Francouzem, jenž před dvouma dny z Paříže přijel a se zchovancem svým si známost dělal. Byl to člověk ještě dost mladý, ale bledý, malý, s velikým orličím nosem, s malýma stisknutýma pyskama, s očima do země sklopenýma a vlasy na čelo přičesanými. Měl dost vědomostí, uměl dobře řecky a latině, ale mluvil potichu a sladce, nosil vždycky dlouhý kabát, hluboce se klaněl, a když šel, bral vždy šikmý směr, dělaje pravou nohou větší krok než levou.

P. Kliment hodiv na Ovsikovského okem, řekl: „Oj! milý Ovsikovský! po čertu jste zhubeněl.“

Ovsikovský pohlédl na paní, která se na něj nedívala, ale prací zaměstnána byla, a řekl: „Ba, tak je to vždy, j. v. pane, s příbuznými. Natrýznili se mne, nasoužili, nazlobili, co mi náleží nedali, že jsem na místo zisku jen peněz pozbyl, které jsem laskavostí j. v. pána napřed dostal, a uškodil jsem si na zdraví, že toho snad několik dní odležím.“

„No, jděte, jděte a odpočiňte si, Ovsikovský!“ řekl p. Kliment; „dejte se dobře kořalkou s mýdlem natřít, anebo se vykoupejte ve výpalkách a vyspěte se po cestě, pak budete zdráv a zapomenete na příbuzné. Nejlepší pří-

buzní člověka, můj drahý Ovsikovský, jsou jeho dvě ruce.“

„Ó, co se toho týká, je toto pravda, j. v. pane,“ odpověděl podkoní.

„Na peníze, které jste si na tuto nešťastnou cestu vzal, nemyslete; dám je vymazat.“

„Děkuju, j. v. pane,“ odpověděl vděčný sluha, a skloniv se ku kolenoum pána, odešel. Rozálie ještě dříve vstala, a přistoupivši k synovi a vychovateli začala s ním rozmluvu. Teprva když se setmívalo, vyšla zase do zahrady, a spatřivši Ovsikovského nedaleko dvéří k pokojíkům Vidalské, kdež na ni číhal, dala mu znamení, aby se přiblížil. Ubohý podkoní spozoroval, že byla nesmírně bledá, když k ní smuten a se zoufajícím pohledem přistoupil. Tu mu pravila:

„Vidím, milý Ovsikovský, že jste jezdil nadarmo.“

„Nešťastné dítě!“ zvolal podkoní ohlížeje se; „jakoby do vody padlo, jakoby do vody padlo!“

Rozálie se zase obrátila a honem odešla. Ovsikovský šel asi dvacet kroků za ní, a když se zastavila, očekávajíc jej zase mezi těmi stromy, přiblížil se a vypravoval jí, jaké předevzal hledání, a jak bylo marné.

„Škoda!“ řekla pak, „ubohý chlapec

může přijít na zmar, dostane-li se do špatných rukou. A schopnosti i srdce byly dobré."

„Anděl, ne dítě!" řekl Ovsikovský s pláčem.

„Jděte, jděte, milý Ovsikovský! odpočiňte si," řekla tišeji a odvracujíc se od těch poctivých slzí, jakoby jí trpké byly.

„Tu jsou peníze, j. v. paní!" pravil stařec dále, odevzdávaje jí paklíček; „neměl jsem jich nač užít."

„Schovejte jich, Ovsikovský, pro svého syna," řekla jako lámoucím se hlasem; „jen to nikomu neříkejte, ani ženě." A odešla rychle k zámku.

Ovsikovský zůstal zase chvíli na místě, patřil za ní, a skládaje ruce zvolal: „Svatá ženská!"

Zatím šla Rozálie pořáde volněji, nohy se pod ní třásly, v očích se jí dělala mlha, chytala rukou povětří, jakoby nějaké podpory hledala, a když se přiblížila k tarasu, obrátily se jí oči docela v sloup, síly ji opustily a upadla omdlelá na obličej, udeřivši se čelem do mramorového schodu, jehožto ostrá hrana je docela prořízla. P. Kliment byl v saloně a uslyšel zaječení i padnutí. Vyběhl poděšen, a spatřiv ležící ženu začal ji zdvihat. Lehko si vyobrazit jeho leknutí, když ji spatřil celou krví zalitou. Křikl pronikavě, svolal lidi, po-

ručil ji vzít a do postele odnest, a nejlepší koně své na rozličné místa pro doktory rozeslal.

Rozálie teprva za čtvrt hodiny otevřela oči. Umyli ránu. Ukázalo se, že je kůže na čele až do kosti protata. Zastavili jak mohli krev, obvázali jí hlavu; a Rozálie sotva za hodinu přišedši docela k sobě, upokojovala muže s bolestným úsměchem, že to nic není, že hned po obědě cítila že není zdráva, že se jí pořáde hůř dělalo, že hledala čerstvého povětří v zahradě a nemohla do pokoje dojít.

P. Kliment ji obcházel s největší pečlivostí. Sběhli se doktoři, pomoc byla dobrá, a za několik neděl se rána zahojila. Ale na tom čele jasném a pokojném zůstala široká jizva, na kterou se každý den dívala při oblá- čení, z níž ustavičně, buďsi to ve společnosti, nebo na bále, kde byla vystrojená, vážná a krásná, účty skládat musela na vyptávání všech těch, kteří ji vždy ctili a velebili.

Horší, neboť nezhojitelnou ránu měla v srdci Vidalská. Všecky modlitby už vyčerpala, slzí už neměla, roztrhal se snář, s nímž se každý den radila, a zpotřebovaly se karty, kterými si vykládala, očekávajíc s chvěním, postaví-li se červený filek, jenž milovaného jejího hocha zastupoval, vedle červené dámy. Arciť dostávala všecko jako dříve; v zevnitřním jejím živobytí se nestala žádná změna,

nevystrčili ji z pokojíků, ba ani jí nebrali po Tadeáškovi věci, které jejím jediným potěšením byly, které neustále prohlížela, počítala, pořáde příhodněji skládala, přistrojivši a odloživši na stranu čisté punčošky, nejlepší šatičky, nejlíp vypranou a hlazenou košilku, aby jej čistě převlékla, jak mile se ukáže. Ale všecky tyto přípravy byly marné. Tadeášek se nevracel, a srdce dobré ženy usychalo v těžkém, hlubokém zármutku, kterýž jenom modlitba trochu mírnila, a z něhož ji teprva smrt úplně vyléčit měla.

Takovýto byl stav v zámku a oficínách. A Tadeášek? Tadeášek se, jakož obyčejně dítě zdravé, s veselým a milujícím srdcem, ač nezapomínal na Vidalskou a Ovsikovského, těšil z božího světa, po němž putoval, a přichyloval se ke svému novému pěstounu, jejž mu náhoda, a spíše Prozřetelnost, k níž jeho ranní modlitba došla, zaopatřila. Drže se ruky bratra Leona, jenž často svou špižírnu rozvazoval, prošel pomalu celé Podolí, minul Vinnici a Lityn, ale viděl Latyče, Proskury, Mezibor; vkročil do několika klášterů, byl v nejedné faře, nocoval v několika zámcích, a všudy se rančík joviálního řeholníka naplňoval rozličnými pamlsky, ba i takovými, které by pro dítě zdravější a chutnější byly, než klobáska a kýta. V jednom pak z nich, ne nádherném,

neogypsovaném po nové modě, ale kryjícím zlaté srdce pod starou a slaměnou střechou, oděli hrdinu našeho šaty, které zůstaly po synkovi těchto pánů, jenž byl do škol vypraven a už malou uniformu měl. Bratr Leon se potěšil, jakoby byl nějaký poklad našel, když ráno, an Tadeášek ještě spal, služka od paní dvě tenčí, ač už trochu staré košilky, dobrou ještě kurtečku, trochu přešlapané ale ještě ne špatné střevíčky, punčošky, nankínové pluderky a žlutý kaškýtek se střapečkem přinesla.

„Surge puer *)!" volal s červenou a usmívající se tváří řeholník, drže v ruce tyto *spolia opima* **), do nichž měl soudruha svého ustrojit. Arciť byla kurtka trochu těsná, pluderky krátké, poněvadž byl Tadeášek větší a silnější postavy nežli dřívější majitel, mohl je ale obléci a docela jinak v tomto oděvu vypadal.

Tímto způsobem, beze vší nehody, jdouce pomalu a bez unavování, přišli desátého dne do Kalinova, veliké vesnice nad Slučí ve Starokonstantinovském okresu, kde byl klášter PP. reformátů, v němž bratr Leon, ač byl bratrem laikem, značnou figurou byl, jsa generálním

*) Vstávej chlapče!
**) Kořist nejvzácnější.

plnomocníkem konventu, a krmitelem malé a chudé hromádky, kteráž se z almužny živila a jenom na neposkvrněné početí Panny Marie, na sv. Antonína, na Porcinkule a na svátek sv. Františka S., zakladatele řádu, čtyry větší pouti měla, které chudou její pokladnici zesilovaly.

Klášter tento, od Sapiehů založen, ne příliš velký a podle obyčejné formy a plánu reformátských klášterů vystavený, stál na samém konci této vsi, kteráž tehdáž několika majitelům náležela, byl celý zdí obehnán a měl velikou ovocní zahradu, která až k Sluči dosahovala. Nacházeli se v něm čtyři kněži a dva bratři (fratři). Stál pod správou guardiána, vlídného ale churavého starce, jehožto pravou rukou a úplným důvěrníkem ve všem bratr Leon byl. Tento zde už bydlel přes patnácte let; přirozeným rozumem, dobrým rozmarem a jakous takous známostí latiny si získal brzy vážnost kollegů, a když za nedlouho poslán byl za kvestáře *) a navrátil se za krátký čas s vozem tak plným, že sotva dva koně krokem jít mohly, byl přivítán s vivaty a nadšením, posazen na první místo vedle guardiána, za tím stolem, jejž tak hojně zaopatřil, a od té doby neztratil tohoto místa v refektáři;

*) Sběratel almužny.

měl svěřenou celou špižírnu, celou pokladnici a všecky záležitosti klášterní. V takovémto živobytí a zaměstnání nabyl té známosti lidí a naučil se s nimi obcovat, že všudy, kde se v okolí ukázal, byl vítaným hostem; že nikdo pro něj a jeho bratry daru nelitoval, a že po celý tento čas nejen náklonnosti vůkolních obyvatelů a důvěry svých kollegů neztratil, nýbrž naopak, v jedné i druhé vzrostl, a on vlastně klášterem Kalinovským vládl, ač toho na sobě nikdy neukázal, a hrdostí nebo ješitností žádného ze svých představených se nedotkl.

Tadeášek, podporován rekomandací a náklonností tak důležité osoby v klášteře, byl ode všech dobře přijat. Ba i historie jeho, od bratra Leona vypravovaná, zaujala všecky řeholníky tak, že si umínili neužívat ho k žádným posluhám těžším a nepříjemnějším, nýbrž, jako dítě klášterní, kteréžto jim Bůh seslal, aby mu v jeho sirobě a opuštěnosti ruku podali, učit a vychovávat. Poznavše, že ač živý, přece předobrého srdce je; že má veliké schopnosti a nesmírnou paměť, poněvadž se za týden naučil při mši ministrovat, ba i odpověď na *Orate fratres*, dlouhou a tvrdohlavým chlapcům vždy obtíže působící, se naučil výborně, a konec její: *suae sanctae* tak hlasitě a rázně vyslovoval, až se ohlas po celém kostele rozléhal; usnesli se, že si roz-

dělí mezi sebou vyučování, a co kdo z nich nejlíp uměl, tomu že jej učit bude. A tak jej kazatel učil mluvnici polské a katechismu; P. Pavel, jenž nedávno studia svá skončil a ještě všecko nezapomněl, jej učil aritmetice a zeměpisu; jiný, jenž krásně psal, mu dával lekci v kalligrafii; latinu pak ponechal bratr Leon sobě, a v jeho nepřítomnosti, která při četných klášterních potřebách často místo měla, to vzal na se sám P. guardián, jenž si jej tak oblíbil, že ve svých vlastních pokojíkách, jichž měl dva, příhodný koutek vybrav, poručil tam Tadeáškovi postavit malou, skromnou, ale přece pohodlnější postýlku než byla ona, na níž stařeček sám spal.

O jeho oděv pečoval bratr Leon, a z každé své cesty v okolích přinesl tu několik hotových košilek, tu tenkého plátna, tu nějaký kabátek, tu botičky nebo střevíčky. Slovem, Tadeáškovi ničeho nescházelo, a garderoba jeho, ač ne z jedné vsi pocházející, ač ne všecko dobře přiléhalo, a jedno bylo tuze široké, druhé tuze úzké, byla přece četná a téměř více měl, nežli potřeboval.

Při práci a zaměstnání mu nescházelo času k běhání a skotačení. Za několik neděl už znal všecky kouty a koutečky v klášteře i zahradě, seznámil se s koníky P. guardiána, byl na půdě kostelní, na věži, znal jmena

všech Sapiehů, jejichž obrazy na chodbách klášterních visely, věděl jaký svatý na kterém oltáři je, a kdy se před kterým z nich mše koná; varhany proskoumal důkladně a nesmírně se bavil těmi dudami, které se tak hlasitě a neustále ozývaly. Úlohu každou se učil nesmírně pilně, a měl k tomu rozličné příčiny: za jedno, že ho to mnoho nestálo; za druhé, že chtěl co nejdřív svoboden být a dělat to, co by se mu líbilo; pak, že bratr Leon, po prohlédnutí denníčku a přesvědčiv se, že bylo všudy *optime*, jej s sebou vodíval do lékárny, kde byly jablka, sušené hrušky, višně v medu smažené, švestky na špičkách a s kmínkem, suchary s cukrem a skořicí, slovem rozličné pamlsky, které teď ode všad shromažďoval, o které se i domlouval, aby měl miláčka svého čím obdarovat a k pilnosti pobídnout. Ale mimo všecky tyto pohnutky ku práci byla ještě jedna, mnohem důležitější, o níž se později zmíníme.

Při takovém živobytí, při takovéto milosti boží a lásce lidské se Tadeáškovi všecky dřívější šprýmy navrátily. A tak se stávalo, že druhému bratru laikovi schoval smeták, jímž tento kostel zametal, potom mu pomáhal hledat, arciť jej našel a bral od něho poděkování. Když tento šel pro vodu, aby chodbu pokropil, měl Tadeášek zatím už konev při-

strojenou, zatočil se a pokropil celou síň a schovav se do výklenku vysmál se laikovi, jenž se žehnal a divil, že se práce sama udělala; časem vykradl kostelníkovi klíče od choru a začal hrát na varhany, když všickni kněži po obědě dřímali, a každý se vzchopil divě se, že čas tak rychle utíká a už je hodina na nešpory; když sloužil při mši a viděl, že P. Augustin nerad měl vodu do vína, vylil mu jako nechtíc plnou lahvičku vody dříve, než tento mohl kalich zdvihnout a tuto přílišnou libací odstrčit; ba i pěstouna svého, jejž tak miloval jako Vidalskou, uváděl časem do rozpaků, za kteréž mu potom lichotil a jej odprošoval. Navzdor tomu jej všickni milovali, všickni horlivě učili, všickni se radovali z jeho vzrůstu a pokroků, a usnesli se, že připravivše jej dobře, utvrdivše v prvních počátcích co jejich možného bylo, nashromáždějí malou sumu, buď od dobrých lidí, nebo odejmutím z vlastních potřeb, anebo oddělením části z poutních pokladnic, vypraví sirotka a nákladem žebráckého kláštera do škol do Křemence pošlou.

Bůh žehnal vůli a úmyslům ctihodných řeholníků, neboť Tadeášek se učil, pochopoval, prospíval, ba i plechová pokladnička s nápisem *pro sirotka* též rostla, množila se dary od lidí každý svátek a každou neděli, a z každé

výpravy bratra Leona se vracela těžká a téměř plná.

Ale nejdůležitější událostí v tomto čase je nová známost, kterou hrdina náš brzy po přijití svém do Kalinova udělal, a kteráž velikým štěstím a ještě větší bolestí mladé jeho srdce naplnit, a rozhodně na jeho osud i živobytí působit měla.

9.

V Kalinově, jak jsme pravili, bylo několik majitelů. Nebudeme popisovat jejich živobytí a obyčeje, poněvadž bysme museli opakovat obrazy skreslené v knize pod titulem: Kollokacja *). Kdo jsou žádostivi zvědět, jací byli a jak žili tito malí statkáři, jichž ve mnoha vesnicích, zvláště na Volyni, bylo lze najít, ty odkazujeme k svrchu řečenému dílku. Ale poněvadž jsou všudy výjimky, a příroda má neupřené právo, jako každá jiná moc, aby dávala jisté výsady jedněm, a odnímala je druhým, tedy se i v Kalinově nacházel jeden takový privilegovaný a výjimku dělající dům, do něhož čtenáře svoje zavest musíme.

Nejblíže u kláštera ležela malá částka vsi, z desíti toliko poddaných sestávající,

*) Viz ku konci životopis spisovatelův.

dvoum mladým, slušným, vzdělaným lidem náležející, kteříž potřeby své tak řídit uměli, že skrovný důchod, jejž z tohoto malinkého statku měli, a nevelký kapitál z věna, vystačoval pro ně, pro dvě děti a pro starého otce, jenž při zmrzačilosti své synovi všecka svá práva za živobytí postoupil, a sám si jen kostela vyhlížel, a měl-li s kým, ve vrhcáby hrával.

Tento tedy syn a dědic oné pozůstalosti po pobožném a docela hluchém starečkovi, František Salez. Karpiński — zvláštní náhodou i jmenem i přijměním k jednomu ze starších básníků našich zblížený, kterýžto byl nejen hlavou, nýbrž i srdcem psal, — byl tenkráte čtyry a třicet let stár a v síle věku, jakož i v samém květu svého domácího štěstí. Požívaltě čerstvého zdraví, které mírné živobytí, ranní vstávání, lopocení a práce po rolích udržovaly. Byl vysokého zrůstu, rysy měl foremné, oko černé, plné výrazu dobroty a rozumu, vlasy husté, a v každém pohnutí onu způsobnou a příjemnou postavu, kteráž pod sprostou plátěnou čamarkou, jižto celé léto, ne k vůli originálnosti a následování p. podstolího, nýbrž z mušení nosil, ukazovala člověka, jenž by na nejhladčí podlaze nezklouzl a bez nucenosti a rozpaků na aksamitovém fotelu se posadit uměl. Milovalť ženu

svou nad živobytí, a měl co milovat. Dosti bylo pohlédnout na tuto paní, aby pronikla ta úcta, již v nás zbuzuje krása, když na jasném čele jejím spočívá pokoj duše, povinnostem svým oddané a jejich svatost cítící; když v oku modrém a slzavém se leskne láska k muži a dětem, když na jejích rtech korálových a foremných přebývá onen úsměch dobroty, jenž celým domem vládne, každou práci ulehčuje, každou nepříjemnost oslazuje a zlatí. Takováto byla opravdu Anna Karpińská, z domu Linkovských. Anna byla hezká, zrůst měla překrásný, chůzi lehkou a přístojnou; v každém pohnutí jejím byla gracie, kterouž dává příroda, nebot se v ní obrazí duše, jejížto však zevnější výraz a formu vychování ušlechtuje a vzdělává. Hlavu nosila nejčastěji odkrytou, ozdobenou jenom jasnými, hladce na čele přičesanými a do velikého vrkoče spletenými vlasy. Celé léto ji odívaly perkálové stahované šaty; ale vypadala v nich tak, jako jiná v atlasu, ač si je tuším sama šila a každý den vlastní rukou piglovala. Tenkráte jenom osláněla jemný a růžovým ruměncem ozdobený obličej svůj slaměným kloboukem, a bílou a uzounkou ruku okrývala dánskou rukavičkou, když vyšla po hospodářství, když dohlížela ku pracím v zahradě a sama pomáhala, když někdy musela vyjít na louku nebo

do pole přihlédnout a chuti dodat několika sekáčům, jež měli svoje, a asi dvacíti žencům, které shromáždit mohli. Obětování-se jejím povinnostem bylo tak bezvýminečné, že by byla zajisté i této opatrnosti pro zachránění své pleti nehleděla, kdyby ji byl muž na kolenou o to neprosil.

Tito při prostředním jmění svém šťastní, a co důležitější, tohoto štěstí hodní lidé měli dvě děti. Synek Jozífek byl v stáří Tadeáškově, a dceruška Sabinka o rok mladší. Dvě mladší děti jim umřely; víc jim jich Pán Bůh nedával, ač byli mladí a zdraví; srovnali se tedy s vůlí Prozřetelnosti a ošetřovali ten malinký párek, jenž byl nejsladčím jejich pásmem, a odchovávaje se zdráv a vesel, míru jejich pozemského štěstí doplňoval.

Domek jejich byl malý, slamou pokrytý; měl dřevěný předsínec, u něhož dvě lípy rostly, dvůr travou zarostlý a z jedné strany na zeď PP. reformátů se pódpírající, z druhé pak strany potřebné budovy hospodářské mající; a v zadu zahradu, jež se podélmo klášterní zahrady táhla a také až k Sluči dosahovala. Dům sám byl onen starý šlechtický zámek čili dvorec, se síní a špižírnou v prostředku, a pěti dokola jdoucími pokoji. Tři na levé straně zaujímala Anna s dětma,

v jednom na pravé straně se směstnal pan František se svou hospodářkou kanceláří a s knihami, a v posledním, nejodlehlejším a nejteplejším, byl ubytován stařičký otec se všemi knížkami ke službám božím a s několika šachovnicemi, které si sám buď na stolku anebo na destičkách rozměřoval a maloval, měně brzy tu brzy onu, nešla-li mu hra a prohrával-li na některé.

Ačkoliv domek tento měl na pohled tvárnost chudou a skvěl se jenom čistotou stěn a oken, bylo však uvnitř, v pokojíkách Anniných vidět, že je to příbytek vzdělané paní, jejížto duch potřebuje zaměstnání. Nábytky byly jednoduché a jenom perkálem potažené, ale na jasanovém stolku před pohovkou ležely knihy polské, několik francouzských, které v onom čase na slovo vzaty byly, ba i svazeček menších básní Byronových po anglicku. Mimo tyto stopy vzdělání a vědy u obou bylo ještě vidět, že i umění alespoň jednomu z nich cizí není. Pod malými totiž okénky tohoto pokoje stálo velké vídeňské piano, na němž množství not leželo, a na stěnách v jednoduchých černých rámcích byly velmi krásné kresby sepií a akvarellou, z nichž jedna, ještě nedodělaná, na stolku ležela spolu se všemi potřebami k této práci. Ve spacím pokoji byla jenom její

postel, dva veliké portréty jejích rodičů, i postýlky obou dvou dítek, a na prostředku stál okrouhlý stůl, u něhož se dítky tyto učily. Ač všecko toto bylo skromné a jednoduché, bylo za to vždy vidět takovou pečlivost a čistotu, že se lehko bylo domyslit, že oko této paní přivyklo ozdobě a eleganci, a že uměla každou věc povznest ne látkou, neboť se jí na to nedostávalo, ale sestavením a formou.

Totéž bylo také vidět na obleku dětí. Vlásky jejich byly tak krásně učesány, tvářinky a ručky tak čistě umyty, šatičky tak přistřiženy a přilehající, že ač kurtečka hochova byla jenom z nehrubého šedivého plátna černými páskami ozdobená, a šátky děvčátka z velmi jednoduchého perkálu, vypadaly přece obě jako panské děti, okolo kterých mnoho osob chodí, a na které se mnoho peněz nakládá.

Ale odkud se v tomto zástěnku, po boku chudého reformátského kláštera, vzal tak vybraný, tak svým mírným stavem spokojený párek? Věc tato snad bude zajímat ty, kteří poněkud všímavě prvnější listy převraceli a spozorovali, že v zámku p. Klimenta, uprostřed nahromaděných pokladů umění, v pokojích křišťály, bronzy, zlatem a mramorem se lesknoucích, při tak čarovné přírodě, kte-

ráž jej obkličovala, při několika stotisících důchodů, které se lily bez mozolu a přičinění, nebylo přece spokojenosti, nebylo té radosti, jež proniká všecky chvíle života, tak jako světlo denní do každého kouta se prodírá a všudy částku svého paprsku zanechává. Vynasnažíme se tento objev vysvětlit, poněvadž souvisí s dalším osudem hrdiny našeho; a máme naději, že nás nebudou mít čtenáři v podezření, že si vymýšlíme nějaké ideály, které nemohou trvat v nynějších poměrech naší společnosti. Z některých podrobností, které jim zde podáme, se bez pochyby přesvědčí, že mohlo všecko tak být; neboť i skutečně tak bylo, neboť jsme na to vlastníma očima hleděli, a posavade ještě, po tolika uplynulých letech, jsme zachovali sladkou upomínku několika dní, pod touto šťastnou střechou ztrávených.

Roku 1813 ku konci června se sjelo do Křemence veliké množství statkářů z rozličných končin Volyně a Podolí na veřejnou zkoušku a na zavření ročního běhu škol. Byla to smutná doba pro ony školy, poněvadž právě toho roku dne 8. února zemřel jejich zakladatel, Tadeáš Čacký. Všickni byli žádostivi spatřit, jak také po jeho smrti šlo dílo jeho, cítí-li mládež ztrátu, kterou utrpěla, a snaží-li se, aby pilností a chováním svým mu dokázala po smrti

onu úctu a náklonnost, jižto mu za živa prokazovala. Mezi jinými vzácnějšími osobami přijela také p. Pożnińská, bývalá starostová Lipnická z domu Linkovských, se svou neteří Annou, tenkráte osmnáctiletou panenkou, a o tři léta mladším bratrem jejím, jenž nebyl ve školách v Křemenci, nýbrž doma se vychovával, a pod okem pěstouna Francouze byl, jenž také u paní starostové milost a úplnou její důvěru měl.

Od prvního roku úmrtí Čackého se byl v Křemenci zavedl obyčej, jenž trval až do přeložení těchto škol do Kyjeva a proměnění jich v universitu, že po skončení veřejných zkoušek, kteréž se táhly skrz pět dní, poslední den před slavným zamknutím škol a odevzdáním odměn žákům, byl obětován smuteční slavnosti za duši zakladatele. Tu vystrojili nesmírný pojezovitský kostel v smuteční barvy; na prostředku pod vysokou kopulí vystavěli spanilý katafalk, celá svatyně se naplňovala mládeží krepem pokrytou, shromážďovali se rodiče, příbuzní a obyvatelé města v černém a vážném oděvu; a když se mše začala, postavili se všickni professorové v uniformách, smutkem přepásaných, se svícemi po obou stranách katafalku, a vedle nich ve dvou řadách poklekli žáci, od nejmladších až do nejstarších, vybráni po čtyřech z každé třídy a každého kursu,

z nejpilnějších a tudíž nejhodnějsích, aby representovali zármutek soudruhů a modlili se nejblíže u hrobu společného jejich dobrodince. Když se mše skončila, vystupoval na kazatelnu slavný kazatel škol těchto, P. Prokop, a tím hlasem dojímavým a srdečným, jenž vnikal do každých prsou, učil mládež povinnostem vděčnosti a štěpil do srdcí jejích památku na člověka, jenž pouze pro ni živ byl. Byl to obřad pro všecky studující na školách Křemeneckých nesmírně slavný a důležitý; žádný ho nikdy neopominul a žádný před vyplněním této povinnosti, kteroužto za svatou považoval, neodjel z města, ač jej prázdniny vábily a láska mateřská očekávala.

Přihodilo se, že v onom čase, o němž vypravujeme, v řadě studujících u katafalku klečících, poslední jakož nejstarší klečel vysoce rostlý mladík krásných rysů a výrazu v obličeji, jenž patrně mluvil o jeho hlavě a srdci. Nedaleko pak od něho, v první stolici pod kazatelnou, seděla vedle vážné a černě oděné dámy krásná panna, také sličně rostlá a v modrých očích tolik duše mající, že oči všech bližších na sebe obracela. Mladík onen však, ač na ni pohlédl a chvíli se pozastavil, jak mile se mše začala, už nepozdvihl hlavu, modlil se vroucně a často utíral slzy, které jeho krásné líce polévaly. Mohlo mu být tenkráte třiadvacet let, zdál se úplně dospělým

a vážným, a ta pokora jeho modlitby, ty slze dětinné, které proléval, udělaly na pannu takový dojem, že s něho očí nespouštěla, že pohnuta do hloubi duše, jak pohledem na něj taktéž všeobecným smutkem se sama rozplakala. Bylo to právě v tom okamžení, když se P. Prokop ozval. Všickni povstali, mladík vstal také, pozdvihl hlavu ku kazatelně, spatřil zase pannu na něj hledící, a v tomto krátkém mžiku padl paprsek jejího modrého a slzou zalitého oka do jeho duše a zůstal v ní navždy.

Druhý den se odbýval slavný obřad rozdávání odměn v sále knihovním, jenž svou velikostí, krásou forem, sbírkou drahocenných zbytků vědy a ducha, obrazy proslulých lidí rozličných věků a národů, nad každou skříní umístěných, silný dojem na všecky mladíky činil. Ustrojen byl sál při této příležitosti tak slavnostně jako vždy dříve. Pod velikým obrazem cara Alexandra, v pozadí zavěšeným, stál stůl červeným aksamitem se zlatým třepením přikrytý, na něm ležel diplom od zvěčnělého mocnáře školám těmto udělený, tamtéž medailie, knihy a jiné odměny pro žáky. Na pravo se vznášelo malé řečniště pro professora pojednání čtoucího, a od něho šly sedadla řadou, na nimiž ostatní seděli. V levo u stolu seděl biskup Łucký, pak stálo

prázdné křeslo, dále seděli členové vychovavací kommisse, pak oba dva představení škol, a za nimi řada dám v přiměřených a skvostných oblekách, s mateřským úsměchem na rtech, kruh panen, po bratřích a příbuzných v zástupu mládeže se dívajících, a za všemi bylo vidět vážné a zaujaté obličeje otců, příbuzných a množství obecenstva přespolního a místního. Nic nescházelo: jenom na onom prázdném křesle ta vysoká a obratná postava, s modrou páskou pod rozepiatou uniformou, ta lysá hlava do zadu uhnutá, ten krásný a výrazu plný obličej s přimhouřenýma očima, z nichž se však paprsek rozumu a dobroty zářil, a ten zvučný hlas, jenž házel periody krátké, úsečné, a jako blesky pravdy do srdcí mladých a myslí starších posluchačů vnikající.

Když se pojednání skončilo, a biskup připomínaje krátkými slovy tu ztrátu, kteroužto všickni cítili, byl domluvil, povstal tehdejší prefekt škol, na jehožto vážnou postavu se všickni Křemenčané tak dobře pamatujou, a vyvolal studujícího, jenž v posledním běhu studií zlaté medailie zasloužil. Rozstoupila se mládež a udělala místo svému poctěnému, přejíc mu v okolojití štěstí k odměně, jížto jej všickni za hodna uznávali — a tu vystoupil týž mladík, jenž se včera tak pobožně

modlil, a snad trochu roztržitě kázání poslouchal. On šel skromně, ale ne bojácně přes sál, mezi tak slavným shromážděným; jda však pohlédl na ono místo, z něhož už dávno očí nespouštěl, a tu dvě tváře stejně mladé, stejně krásné pokryl ruměnec, kterého si nikdo nevšímnul a kterému nikdo nerozuměl. Tento mladík byl František Salez. Karpiński, a ona panna, kterou slzy jeho rozplakaly a jeho triumf ruměncem štěstí pokryl, byla Anna. Srdce jejich se poznaly ve chvílích velmi slavných; proto také ona láska, kteráž tam v slzách všeobecné vděčnosti a jakési vznešenější úcty své zřídlo vzala, nikdy rázu posvátnosti a vážnosti nezratila.

Byl také obyčej v Křemenci, že výtečnými žáky, kteří obdrželi odměny, a zvláště v medailiích a akcesitách k medailiím, se všickni rádi zabývali. Zvali jich do nejvznešenějších domů, vyptávali se jich, kdo jsou jejich rodiče, jaké mají vyhlídky na dále, a byli-li to chudí lidé, co se nejčastěji stávalo, ač se v Křemenci i mladí páni šlechtici pořádně učit museli, chtěli-li velmi nemilým a často vtipným šikánám ujít, tu se snažili, aby jim pomáhali buď radou, nebo rekomandací, nebo jinými prostředky. Tímto spůsobem byl také mladý Karpiński paní Pożnińské, starostové Lipnické, rekomandován, aby bra-

trovci jejímu jazyk polský vykládal a učil jej matematice.

Všecko se přihodilo tak, jako by byl věc tutu poctivý spisovatel románů nastrojil. A tak paní starostová, která Křemenec nenáviděla, a na školy Bůh ví co napovídala, snad jenom proto, aby měla záminku neposílat tam bratrovce a podržet u něho vychovatele, přijela právě tenkráte, když náš mladík svá studia dokončil, když musel poslední klečet u katafalku a první veřejně vystoupit, aby se všech oči naň obrátily, a jmenovitě ty, které s ním zároveň byly ochotny se radovat i zaplakat. Táž paní starostová, jež byla přesvědčena, že pro mladého člověka, který přes šestkrát sto tisíc mít může, je dost, umí-li dokonale francouzsky, kezky tančí a ne špatně na koníku jezdí; když viděla, že v Křemenci i mladí hrabata a knížata se vyjádřovali výbornou polštinou, rozluštovali úlohy matematické, dělali před dámami experimenty fysické a chemické, a každý uměli důkladně vysvětlit, si umínila vzít do domu jednoho z nejlepších žáků, aby také synovi po jejím bratru podobného světla udělil. Volba její padla na mladého Karpińského, jejž zlatý peníz před jinými vyznamenával. On ani netušil, jak veliké štěstí mu osud připravil, když se smlouva stala téhož dne, co byla

slavnost, v domě Josefa Dřevěckého, nejhorlivějšího ochrance pilné mládeže,*) a hned po slavném obědě, jejž studujícím medailiemi poděleným dával, u kteréhož se mezi jinými vzácnými hosti také paní starostová Lipnická nacházela. Neměl ani času krásný a fetovaný mladík, aby se dověděl, že ona, jejíž modré oko do jeho duše dohlédlo, byla právě sestrou příštího žáka jeho a s ním zároveň se v domě tetčině vychovávala.

Ještě toho večera odejel s několika kollegy do Kalinova, aby starého otce navštívil a po pracích školních si oddechl, a teprva za tři neděle přijel do nádherného domu paní starostové, známé v celém Zaslavském okresu svou marností a hrdostí, ale při tom ne hloupé a bedlivě děti po bratrovi vychovávající, jenž byl mnohem chudší než ona, a i to co měl značně zmrhal.

Paní tato byla od devatenácti let vdovou. Někdy krásná, velká elegantka, mající vytrvalost Polky a prohnanost bezdětné ženy, zaopatřila si záhy úpis na jmění skoro půl druhého millionu od muže, jenž ji velmi miloval a pro její lásku na všecky své pří-

*) Máme zvláštní příčinu připomenout s vděčností ctěné jmeno tohoto veterána, jehožto zajímavé Památníky najdou čtenáři v časopise Athenaeum od r. 1850.

buzné zapomněl. Když jí bratr umřel a děti jeho sirotkama zůstaly, vzala je k sobě, vychovávala je u sebe a ustanovila jim v duchu dědictví po sobě, nepřijde-li jí na mysl se vdát a tedy vlastní děti mít. Ale paní starostová se nevdala, a děti po bratrovi vyrostly. Z Anny se stávala panna ku podivu krásná, rozumná, nejlepšího srdce a nejšlechetnějšího způsobu smýšlení; bratr její pak, jenž také vyrůstal, se dělal vtipný, úsměšný a hrdý jako teta, a lakomý jako ten Francouz, jenž jej vychovával. Navzdor tomuto rozdílu mezi obouma, navzdor veliké a výhradní náklonnosti, jakou k mladému chlapci přilnula, neměla přece v úmyslu Anně křivdu udělat, a rozdělivši celé své jmění na dva stejné díly, ohlašovala veřejně, že každému z nich přes šestkrát sto tisíc dá.

Takovýto byl dům, do něhož mladý Karpiński přišel. Když tam uviděl Annu, když se dověděl, že s ní pod jednou střechou bydlet, ba ji i polské literatuře vyučovat bude, ulekl se ubožák svého postavení, zbledl jako stěna při prvním přivítání; a ač žáka svého schopným a ochotným nalezl, ač starostová k němu byla velmi zdvořilá, ba i Francouz s ním tuze s vysoka nezacházel; ač mu Anna tak přirozenou, ale zároveň tak opatrnou upřímnost ukazovala, že mu žá-

dná smělá myšlénka připadnout nemohla, cítil se přece nesmírně nešťastným. Takovéto živobytí, kteréž jej nad míru trápilo, trvalo několik měsíců, za kteréž se přesvědčil, že pro jeho srdce není rady, že mu žádné války a přemáhání nepomohou, že nemaje žádného práva klamat se jakoukoliv nadějí, musí dům opustit, aby zbytky ztroskotaného pokoje a svobody duševní zachránil.

V tom čase se nahodil slečně Anně ženich, člověk už ne v první mladosti, ale bohatý a se jmenem. Poněvadž měl asi třikráte tolik, co její věno obnášelo, a při tom jmeno, které mělo proslulost dějepisní, domníval se, že bez dlouhých ceremonií a líchocení cíle dosáhne, a dojížděv několik neděl, žádal tetu o ruku panny, ač s ní o tom ani slova nemluvil a viděl, že se k němu velmi chladně chová.

Teta přijala žádost tuto s velikou radostí a blažeností. Pozorovalať arci, že se Anna spadala, že byla často zamyšlena, ba že měla někdy i oči uplakané; spozorovala také několikráte, že když mladý Karpiński do pokoje vkročil, se červenala, a zastihla ji dokonce jednou na takovém zakoukání-se na mladíka, když na hlas v saloně jakési zajímavé číslo novin četl, že ji až nepozorovaně napomenula; ale nikdy jí ani nepřišlo na mysl, žeby

srdce panny bylo už tak rozhodnou volbu učinilo, a že by mohla odmrštit partii tak skvělou a tak pro všecky matky žádoucí.

Ale stalo se tak, jak se starostová nenadála. Anna odřekla, prosíc tetu, aby dokonce na žádné ustanovení pro ni nemyslila. Toto poslední ji bodlo a rozhněvalo. Řekla tedy: „Což jsi's snad už přispíšila a zvolila bez mého vědomí?“

„Možná, milá tetičko!“ odpověděla Anna skromně; „neurážej se tím, když ti řeknu, že v tom ohledu, ač si tvé rady a rozkazu tvého vážím, přece ohlas srdce svého, jenž se v něm ozval tenkráte, když jsem se modlila a plakala, držím za důležitější a pokládám to za svaté vnuknutí, proti kterému jednat se neosměluju.“

„Prosím?“ odvětila úsměšně teta. „Snad se neozývají z lekce polské literatury slečince tyto hlasy?“

„Odkudkoliv se ozývají, milá tetičko,“ odpověděla Anna rdíc se, „dost, že je slyším a jich poslouchat jsem si umínila.“

„Byla bysi opravdu tak hloupá,“ řekla na to rozhněvaná starostová, „abysi odmrštila tak znamenitou partii k vůli nějakému ohlasu, jenž se ti snad ze škamny školní ozývá?“

„Odmršťuju je určitě,“ odpověděla Anna.

„I tenkráte," řekla starostová přistupujíc k ní, „kdybych já svolení tvoje udělala výminkou svých dobrodiní a celého dědictví po mně?"

„Dobrodiní tvých si vážím, milá tetičko, zvláště vychování, jakés mi dala," odpověděla panna, líbajíc jí ruku, „ale za věno, jež mi ustanovit můžeš, neprodám pokoj celého živobytí."

„Budeš tedy mít odvahu," pravila starostová dále s hněvem a úšklebkem, „odříci se šestkrát sto tisíc a zůstat jenom při čtyřiceti osmi, které ti otec zanechal?"

„Budu ji mít, milá tetičko," odpověděla Anna, „abych byla paní své vůle a mohla podat ruku svou tomu, jejž miluju."

„To jest, tomu študentovi," zvolala úsměšně starostová, „kterému pořádně natru ten čub Křemenecký *), že nemaje snad papírů šlechtických a jenom deset mizerných poddaných, se opovážil pozdvihnout očí k tobě."

„Chybila bysi, milá tetičko," řekla Anna se slzou v oku. „On nezasluhuje žádné

*) *Čuby* (*chocholy*, *kštice*) *Křemenecké* (*czuby Krzemienieckie*) byl technický výraz k vyznačení domnělé pýchy schovanců těchto škol. Opakovali jej nešetrně všickni tomuto ústavu nepřízniví, anebo ti, kteří ho neznali. K prvním z nich náležela také starostová.

výčitky, neboť o tom neví, co pro něj cítím.“

„Tedy se opovažuješ přiznat se, že tohoto školáka miluješ?“

„Víš dobře, milá tetičko,“ odpověděla Anna s bolestným úsměchem, — „že to není školák, nýbrž mladý člověk dospělý, skromný a plný vlastností, které's sama chválila. Že jej miluju, za to se nestydím a přiznávám se mileráda.“

„Vous êtes libre, Mademoiselle!“*) odpověděla starostová třesouc zlostí hlavou. „Čiň jak chceš. Ale co jsem řekla, splním!“ A odešla prasknuvši dveřmi, až se okna otřásly.

Mladý člověk, o nějž se jednalo a jenž arci nevěděl, jak dalece šťasten je, mysle jenom na to, jak přetrpí ránu, která mu hrozila, bude-li ženich vyslyšán, chodil zarmoucen po svém pokoji a pohlížel na svých pět švestek, které bude muset brzy sebrat a někde jinde těžkou práci hledat, aby bolesti jeho úlevy poskytla. Tu jej zavolal lokaj k paní. Když před ni do salonu jejího vkročil, spatřil, že je velice změněna a že se něco neobyčejného stalo. Starostová přeměřivši jej okem a nezvouc ho ani aby se posadil, pravila: „Krásně se pane Karpiński chováte; s hez-

*) Jste svobodna, slečno!

kými úmysly jste p. Karpiński sem vkročil do mého domu, kde jak doufám, jste našel p. Karpiński lepšího přijetí a nakládání, nežli jste si p. Karpiński svým rodem a vzděláním zasloužil. Měl byste na to pamatovat p. Karpiński, že jsem vás ze školní škamny přijala p. Karpiński."

Takto přepadnutý a tolikráte jmenovaný mladík se trochu pomátl; že jej však rozveselil ten chvalitebný obyčej našich pánů, kteří mluvíce s chudšími a zvláště s výčitkou anebo uražeností, jim ustavičně připomínají jejich příjmění, snad proto, aby nezapomněli, že je holé, beze všeho titulu, a zní nehistoricky, usmál se a tázal se s podivením: „Prosím paní starostová! co pak se tak strašného stalo?"

„Vy se opovažujete se usmívat p. Karpiński!" řekla vyskočivši z místa a stanuvši v imponující postavě; „což snad p. Karpiński myslíte, že to nevidím dobře, že na místo bratra učit, za co se p. Karpińskému platí, obracíte p. Karpiński oči na sestru a opovažujete se na to pomyslit, že ona je pro vás! — To je nepochopitelná věc!" doložila krčíc ramenama, „co se to za důmněnky rojí pod těmi čuby Křemeneckými!"

„Odkud se pak domníváte p. starostová," řekl mladík tímto posledním výrazem rozhorlen, „že se takováto důmněnka také pod

mým čubem zrodila? Nemyslím, že bysi byla slečna Anna na mou smělost stěžovala. Neboť cokoli se v mém srdci děje, nikdo o tom neví nežli moje srdce.“

„Ano, krásně nikdo neví!“ zvolala starostová, „když pro tu hloupost, která jí do hlavy vjela, odmrštila takovou partii, jaká se jí nahazuje.“

„Je-liž to možná!“ zvolal v radosti mladík, stlesknuv rukama.

„Nemáte příčiny, se tak nesmírně těšit,“ odpověděla starostová; „a prosím velice, abych vás zejtra p. Karpiński ve svém domě neviděla. Dnes ještě obdržíte p. Karpiński ostatek, co vám náleží, a zejtra o sedmi hodinách budou koně připraveny, které vás p. Karpiński na vaše panství dovezou,“ doložila úštěpačně.

„Jeďte pane,“ řekla v tom Anna přibližujíc se, kteráž už chvíli v otevřených dveřích u salonu stála; „jeďte a připravte ve dvorci svého otce pokojík pro svou ženu.“

„Hloupá! budeš této romantiky litovat, ale po čase. Já umývám od toho své ruce!“ zvolala starostová v největším hněvu odcházejíc.

Tu mladík, jenž posud stál jako omráčený, upadl před Annou na kolena, políbil její ruku, a ona pousmávši se na něj tím úsměchem, do

kteréhož milující dívka tolik výmluvnosti vložit umí, vyběhla z pokoje.

Večer od ní obdržel mladík psaní, v němž mu popsala svou rozmluvu s tetou, v němž jej prosila, aby jí toho nepokládal za tuze velikou zásluhu, že se odříká darů tetiných, poněvadž ji prostřednost dokonce neleká, a jeho malý stateček a její malé věno jim na dostatečnou výživu postačuje.

Takovéto okolnosti a takové city spojily tento vznešený párek, a umístily v onom dvorci, jejž jsme svrchu popsali. Ani teta, ani bratr její nebyli přítomni při svatbě Annině, kteráž se odbývala v Zaslavi, u přítomnosti oficialistů starostiných a jedné mladé paní, přítelkyně Anniny, která od ní neodstoupila a ve svém kočáře až do obydlí manželova v Kalinově dovezla. Starostová jí poslala správně osmačtyřicet tisíc, které jí po otci zůstaly, všecky knihy, kresby, šatstvo a piáno, za kteréž jí zvláště povděčna byla. Ale uplynulo několik let, a ona jí nedala ani slovem na jevo, že se chce přiblížit anebo že se dá odprosit. Anna jí psávala každý rok k jejím jmeninám, děkujíc jí za vychování, kterýmž ji k užívání nejsvrchovanějšího štěstí tak dobře uspůsobila, ale neprosila nikdy za odpuštění toho kroku, jejž považovala za vnuknutí Boží a šťastný dar nebes pro sebe. V takovémto stavu bylo všecko

až do roku 1822. V tomto roce starostová zemřela; bratr Annin ujal tři části jejího jmění, a se čtvrtou odjel Francouz do Normandie, kdež si *un beau château* *) koupil. Bratr Annin, přišed do úplných let, se stal ještě lakomějším, než byl dříve; za rok po smrti tetině se oženil s jakousi hraběnkou, a považujíc vdání sestřino za mesalians, odřekl se jí úplně, nedal jí nic z dědictví po tetě a vyslovoval vždycky s úsměškem jmeno Karpińského. Domnívalť se tuším p. Edvard Linkovský, že je lín něco lepšího nežli kapr **), v tom se však patrně zmýlil. Ale můj Bože! což je tu u nás línů, kteří pohrdají kapry. Ale tímto nelidským jednáním bratrovým vznešení manželé o nic nepřišli. Zůstal jim kus úrodné země, asi dvacatero pracovitých rukou a osm a čtyřicet tisíc ***), což všecko jim dostačovalo, tím více, že z dvorce otcovského vyklidili nejdříve všecku marnost a zpanštilost, snažili se jej ozdobit pouze čistotností a spořádaností, zpříjemnit prací a vědou, zpoetizovat láskou a vnadou, a posvětit vírou a úctou k povinnostem

*) Hezký zámek.

**) Kapr, polsky: karp. Lín nebo líň, polsky též lin, něm. der Schlei.

***) Nebude snad od místa, připomenout zde, že je tu všude počítáno na zlaté polské, jakýžto platí jenom 15 kr. stř. podle našich peněz.

manželským a roditelským. Je-liž tedy divu, že byli šťastni, ač na malé části Kalinova a pode zdí kláštera OO. reformátů? Doufáme, že nám čtenáři nebudou pokládat za zlé, že jsme se trochu déle zastavili nad tímto obrazem, jenž tvoří líc společnosti Volyňské. Ukazujíce dosti často její rub, domnívali jsme se, že je naší povinností, abysme i tuto odslonili, aby nám toho nikdo nevyčítal a o strannost nás v podezření neměl. Učinili jsme to tím raději, poněvadž jsme si nepotřebovali lámat hlavy vymýšlením něčeho, co neexistovalo, neboť obraz tento byl hotov a žil v naší paměti. Takto se ospravedlnivše, vracíme se teď k našemu hrdinovi.

Tadeášek ve třech nedělích po svém přijití do kláštera, prohlížeje všecky kouty v něm, zaběhl jednou před večerem do zahrady, vylezl na jabloň u samé zdi stojící, a skoumal, jsou-li překrásné, červené jablíčka, jimiž obsypána byla, už zralé, možná-li se jimi už uctít a o vynálezu tomto P. guardiánovi zprávu dát. Za zdí zaslechl dva příjemné hlásky, které mezi sebou rozmlouvaly.

„Jozífku!“ pravil jeden hlásek, „podívej se, jaké jsou tam krásné jablíčka v kněžské zahradě. Už museji být zralé, neboť tatínek povídal, pamatuješ se, že jsou jablka tenkráte zralé, když jsou z jedné strany žluté

a z druhé červené. A tam je už mnoho takových žlutých a červených. Vidíš Jozífku!"

„Vidím," odpověděl druhý hlásek, jenž nezněl tak jaksi příjemně Tadeáškovi v uších, jako první, „ale jak jich dostat?"

„Kdybysi tam něčím hodil," pravil první hlas, „to by snad upadlo některé sem."

„Jaká jsi ty rozpustilá, Sabinko," odvětil druhý hlas, „což se může do cizí zahrady házet. Až k nám přijde P. guardián anebo bratr Leon na vrhcáby k dědouškovi, pak jej poprosíš, a on ti dá."

„Když to bude!" odpověděl první hlásek, „a já bych jich chtěla teď."

V tom okamžení nejkrásnější jablko z celého stromu, po jedné straně žluté a po druhé červené, upadlo na cestičku, na níž děti stály, a přikoulelo se Sabince pod nohy. Děvčátko vykřiklo radostí, tleskajíc ruką̨ma a zdvihajíc je zvolalo:

„Vidíš Jozífku! co je to za hodný strom! hodnější než ty; sám mi hodil jablíčko. A jak je krásné! a jak sladké!" — A tu jako druhá Eva sama jedla a dala bratrovi jíst. Jozífek okusiv že je dobré, řekl:

„Kdyby ten tvůj hodný strom také mně jabko hodil! neboť opravdu, je velmi chutné a už zralé. Podívej se, zrníčka jsou černé" — a oba se dívali, čekajíce; ale strom jich ne-

slyšel. Tu svévolná holčinka, zdvihnuvši ručku a kývajíc jí s prosbou zvolala:

„Strome! strome! dej mi ještě jedno jablíčko, prosím tě!“ — a v té chvíli upadlo ještě jedno jablíčko nedaleko už se divící a trochu polekané Sabinky.

„To musí někdo házet,“ řekl rozumnější Jozífek. „Pojď Sabinko, aby se maminka nehněvala.“

Děvčinka zdvihla své jablíčko a šla s bratrem, ohlížejíc se však na tu jabloň, která přáním jejím rozuměla a prosbu její slyšela. Tadeášek v tom povylezl, podepřel se o zeď, a hleděl za odcházejícíma dětma, stíhaje zvláště okem krásné děvčátko, jejížto tmavé kučerky se třásly, když se ještě několikráte na dobročinnou jabloň ohlížela.

Tato scena vyrážela velmi malého čtveráka. Šelmovský úsměch mu běhal po rtech, když si pomyslil, jaké muselo být podivení těch dětí, a jaké teď mezi sebou vedou rozmluvy o tom výborném stromu, jenž nejen dobré jablka nese, nýbrž také sám hází. Nic však o té události nikomu neříkal, ale druhý den zase o té hodině vlezl na jabloň a přikrčiv se čekal. Jozífek a Sabinka bojíce se zákazu, aby pod strom nechodili, neřekli také nic matce, ale usnesli se, že půjdou druhý den ráno zase a přesvědčí se, je-li on opravdu

tak rozumný, že když jej někdo poprosí, hned sám jablka hází. Když přišli, našli už jedno jablko na zemi, jako pro laskominu hozené. Jozífek je první uviděl a první popadl. A když se Sabinka o svůj díl domáhala, nechtěl jí dát, řka: že si může poprosit, a že jí strom dá, jemu ale že nerozumí a že ho poslouchat nechce. Tu se Sabinka přiblížila ke zdi, několik nejkrásnějších jablek jí upadlo k nožkám, a když v podivení pozdvihla hlavinku, spatřila na zdi světlou, kadeřavou hlavičku, tvářičku červenou jako ty jablka, a veliké modré oči, které na ni s úsměchem hleděly.

„Jozífku! Jozífku!" vykřikla v tom, „podívej se, tam někdo je. To neházel strom jablka."

„Já ti to hned povídal," odpověděl chlapec, a přibliživ se tázal se: „Kdo jsi?"

„Já?" odvětil malý čtverák, stoje na zdi a drže se větve, „já jsem Tadeášek. Přišel jsem do tohoto kláštera s bratrem Leonem z daleka. — A kdo vy jste?"

„My tu bydlíme. To je naše zahrada."

„Jak ti říkají?" tázal se Tadeášek.

„Mně říkají Jozífek."

„A jí?" pravil zase zvědavý chlapec, hledě s úsměchem na děvčátko, které nespouštělo s něho tmavého a velkými řasami ostíněného oka.

„To je má sestra Sabinka,“ odpověděl Jozífek. „Přijď k nám, budeme se dohromady bavit.“

„Dobře, dovolí-li bratr Leon,“ odpověděl Tadeášek.

„Já poprosím sám bratra Leona,“ pravil Jozífek, „až přijde k dědouškovi vrhcáby hrat.“

Tímto spůsobem se poznaly tyto děti brzy, bez dlouhých ceremonií a rekomandací, jako obyčejně děti. Tadeášek ten den vypověděl celou událost bratru Leonovi, Jozífek ji vypravoval otci a matce; jenom Sabinka mlčela a myslila někdy na strom, jenž sám hází jablíčka. Pan František, nevěda co za chlapečka se v klášteře nachází, a obávaje se, aby tak blízké sousedství nepřivedlo jeho děti ke zlé společnosti, šel hned druhý den do kláštera, aby se na všecko vyptal.

Všeobecný ohlas byl pro hrdinu našeho, a historie jeho, od bratra Leona s podrobnostmi jež věděl vypravovaná, pochvaly dítěti dávané, které si byl tak upřímně zamiloval, svědectví o jeho neobyčejných schopnostech a pilnosti, vydané ode všech, kteří jej učit začali, konečně předsevzetí chudých řeholníků, že sirotka vychovají a do škol Křemeneckých dají, zaujaly tak p. Františka, že prosil, aby mu Tadeáška ukázali. Jeden z klášterníků vyšel a přivedl s sebou za ruku chlapce, jenž dověděv se, že

je to otec těch krásných dětí, s nimaž se seznámil, přistoupil k němu s úsměchem a směle hleděl do očí tomu, jejž měl později tak milovat a ctít. P. Karpiński vzal chlapce za ruku, dal se s ním do rozmluvy, a přesvědčiv se z jeho odpovědí, že pochvaly nebyly přehnané; vida z povahy, že je to dítě, o něž jak vidět bylo pečováno, živé ale nezkažené; zaujat konečně tím pohledem, jímž Tadeášek, nevěda o jeho síle, vábil a každého odzbrojoval, jímž i pastuchu pohnul, a jenom Radlovského a jeho ženu vlídnýma učinit nemohl, poprosil bratra Leona, aby jej někdy s sebou přivedl a s jeho dětma seznámil.

Tímto spůsobem vkročil hrdina náš pod onu střechu, kde všecko dobré a šlechetné símě, kteréž příroda a láska sprosté a milující ženy do srdce jeho vložily, mělo vzrůstu dostat, bujně se zazelenat, slibujíc žně krásné a hojné. Anna jako její muž si zamilovala krásného, veselého hošíka, kárajíc jej však lahodně z jeho přílišné živosti, a haníc mu každé pohnutí, každé slovo, které v čemkoli sprosté a neokřesané bylo.

Poněvadž se Jozífek doma připravoval, aby na příští rok v Křemenci do třetí třídy, anebo alespoň do druhé přijat byl, přál si p. František, aby se také Tadeášek podle jednoho plánu učil. Předepsal tedy celý pořádek

jeho lekcí a objem každého předmětu, což sám, byv několik let v Křemenci domácím učitelem a živiv se z toho, důkladně věděl, a prosil kněze, kteří jej učili, aby se tohoto plánu drželi. Sám mu dával začátky německého jazyka v těch hodinách co synovi; Anna pak učila všecky děti číst a dobře vyslovovat po francouzsku, chráníc jich před tím šlechtickým vyslovováním, kterýmž se ještě podnes milovníci tohoto jazyka rádi vychloubají, a zvláště ti, co svého jazyka dobře neumějí. Ona také řídila nejčastěji jejich zábavy, usmívajíc se nejednou požadavkům Sabinky, kterážto instinktem ženské, překrásné černé oči mající, o čemž arci ještě nevěděla, už nad chlapcem vládnout začínala, a bezvýminečnému poslušenství Tadeáškovu, jenž už hotov byl na její poručení tabule z oken a kachle z kamen vyndavat.

Ku konci každého měsíce byla zkouška v přítomnosti P. guardiána, všech řeholníků a celého domu p. Františkova. Několik dní před zkouškou oba dva chlapci pilně pracovali, jmenovitě Tadeášek noci přibíral; neboť věděl, že bude zkoušen před Annou, kteráž by se mohla rmoutit, kdyby špatně obstál, a přede vším věděl, že také vtipná a svévolná Sabinka jej poslouchat bude a zajisté se do hlasitého smíchu dá, chybí-li, anebo bude-li stát jako zhloupělý školák a neodpoví jak by měl.

Tak uplynul celý rok, v práci, v zábavách, při kterýchž rozumná matka vždycky udržovala svornost a sjednocenost mezi dětmi, které se zpřátelily, navykly na sebe a milovaly se jako dobří bratři a sestry. Když přišel srpen r. 1825, začali dělat přípravy k vypravení obou dvou hochů. Anna sama si vzala na práci prádlo pro ně, přehlédši všecko to, co Tadeášek už měl, a doplňujíc ze zásob od bratra Leona nashromážděných, čeho se ještě nedostávalo. P. Karpiňský, srozuměv se s jeho pěstouny, jel do Starého Konstantinova, nakoupil sukna na uniformy a vzal do domu židy krejčí, aby je ušili. Krásně vypadali oba dva hošíci v těch tmavomodrých kabátkách, s modrými límci a červenými lemovkami; zvláště Tadeášek, když se těsně na všecky knoflíky zapal a před Annu postavil, ohlížeje se při tom pod sebe, dívá-li se na něj Sabinka.

Večer před odjetím, když všecko už bylo hotovo, sneseno, jak věci tak i knihy svázány, odebral se p. Karpiňský do kláštera, aby vzal od řeholníků potřebnou částku z toho kapitálu v hotových penězích, jejž na výživu Tadeáškovu byli shromáždili, a Anna, vzavši všecky děti, šla s nimi ještě do zahrady, aby si chlapci obešli všecky koutky, kde jim tak blaze bylo, aby se s nimi rozloučili a pamatovali vždycky na to, že jich tam oko otcovo

a matčino nejednou hledat bude. Když šli okolo toho stromu, jenž dal známosti jejich začátek, Tadeášek hledě naň se slzou v oku, řekl k děvčátku vedle něho jdoucímu: „Sabinko! kdo ti odtamtud hodí jablíčko, až mne nebude?“

Ona na něj pokoukla šelmovsky, zasmála se a odpověděla: „Kdo? až tebe nebude, hodí mi je strom sám, když jej hezky poprosím. A snad se tam najde někdo jiný; bratr Leon anebo někdo!“

Tato její odpověd a více ještě čtverácký smích zarmoutily chlapce, ač sám nevěděl proč.

Přišel konečně den odjezdu, den tak památný pro každou matku, a zvláště když se po prvníkráte se synem loučí a po prvníkráte spatřuje, jak pustý a jak strašně tichý se stal náhle ten dům, po němž se jenom ozývá echo jeho smíchů a dovádění. Aby věc tak důležitou s Bohem počali, šli všickni o deváté hodině do kostela. P. guardián sloužil na úmysl za šťastnou cestu a dobrý počátek studií obětovanou mši u velkého oltáře, při níž mu oba dva hoši v malinkých svých uniformách a komžích přisluhovali. Ostatní řeholníci klečeli řadou na obou stranách oltáře; v prostředku mezi nimi klečel děd, modle se vroucně za štěstí vnuka a jeho soudruha. Sabinka měla sepiaté ručinky a dívala se na oltář, jak tam její bratříčkové,

jeden opravdivý a druhý jablíčkový, jak jej z dovádivosti nazvala, přecházeli, a z očí Anniných a jeho manžela ukápla na kamennou podlahu kostelní nejedna slza té svaté lásky, té nejčistší a nejupřímnější prosby, jež se s nimi do nebe vznáší.

Za několik hodin už vyjížděli otec a chlapci ze vrat tichého dvora, a obracujíce se ještě jednou na bryčce posílali rozloučení své k předsínci, odkudž jim Anna šátkem slzami smočeným plápolala, odkud Sabinka jim oběma ručkama hubinky posílala, a odkud se s nima na cestu loučili a požehnání posílali všickni řeholníci na předsíni shromáždění.

V tomto čase se musely podobné výjevy dít v nejednom domě na Volyni a Podolí, poněvadž se všickni táhli do Křemence, poněvadž to byly léta, kdežto školy tyto skoro k sedmi stům studujících měly.

10.

Od začátku svého spisovatelského úkolu jsme se snažili, abysme se svými čtenáři vždy svědomitě nakládali. Pochopujeme tedy i teď ten smrtelný strach, jenž jich bezpochyby trápí, když si pomyslejí, že s hrdinou naším budou muset jít do škol, dívat se na mluvnici, s níž se už dávno rozloučili, a potkávat se každou chvíli buď s počtářstvím, nebo s zeměměřictvím,

a jinými knihami tohoto druhu, při kterýchžto pouhém připomenutí jim mráz po těle jde a studený pot na čele se vyráží. Tak těžké muky jim bez pochyby nespůsobíme; neboť by to bylo s naší strany zlé užití oné důvěry, s kteroužto knihu naši do ruky berou, a za kteréž by slušně měli právo nás pohrdlivým odhozením jejím potrestat. Šetrnost a náklonnost čtenářů jsou pro nás tak velikým statkem, že k vůli jejich lásce se ani nerozmýšlíme odkrýt slabou svou stránku kritice, kteráž jí použít nezanedbá, a jako hotovým průlomem s celou artilerií žertů a úsměšků vtáhne, dokazujíc nedostatek vymýšlivostí v nás a ustavičné opakování, všemu umění tak odporné. Ale my raději uděláme potěšení své nepřítelkyni kritice, nežli bysme omrzeli své přátele čtenáře, a proto zde užijeme také toho prostředku, jehož jsme už jedenkráte ve vypravování tomto užili, to jest: budeme velkými kroky překračovat celou pětiletou dobu Tadeáškova pobytí ve školách, činíce jenom krátkou zmínku o některých důležitějších událostech, které se v běhu tohoto času přihodily, jak dalece jich k dalšímu vypravování zapotřebí bude a pokud postavení a duševní i morální vyvinutí hrdiny našeho zřetelněji malovat budou.

Tadeášek přijel pod ochranou ctihodného opatrovníka svého šťastně do Křemence, odbyl

nešpatně zkoušku do třetí třídy spolu se soudruhem svým Jozífkem, a byl s ním do jednoho bytu umístěn, pod dohlídkou jednoho ze starších žáků, jejž prefekt škol na prosbu p. Karpińského sám vybral, a za jehožto pilnost a mravy ručil. Studie šly tedy obyčejným spůsobem: schopnost nahražovala nedostatek důkladnější přípravy. Tadeášek se vyznamenal před učiteli, spřátelil se s kollegy; a když se rok skončil, jel šťasten a vesel na prázdniny do Kalinova, kde jej čekalo objímání dobrých řeholníků, laskavost rodičů od p. Karpińského a jeho manželky, žertíky a despotism Sabinčin, jemuž se ochotně podroboval. S takovýmito zpomínkami se vracel zase do škol s dvojnásobnou ochotou, rostl a rozvíjel se, a čím více se mu hlava začínala naplňovat vážnějšími vědomostmi, a rozum si navykal činnosti vyučováním stručně a pořádně vykládaným, stával se také sám vážnějším, ztrácel chuť k čtveračení a šprýmům, a dozrával čerstvěji, nežli jiní soudruhové, kteří s ním v jednom stáří byli. R. 1828, když mu bylo 14 let, byl už na prvním kursu studií, které v Křemenci, dle nákresu téměř universitního vykládání, na šest let, a na tři dvouletní kursy rozděleny byly. Tadeášek, jenž téměř nejmladším mezi mladíky tohoto kursu byl, dělal tím vážnějšího, aby ho neměli za děcko,

a tím pilněji se přičinil, aby ukázal starším kollegům, kteříž si z něho časem žerty tropili, že ač nejmladší, předstihne všecky a nedostatek let nahradí schopností a prací. Vynasnažení jeho bylo odměněno. Vynikal ve všech vědách, a ku konci roku jednohlasným míněním učitelů mu byla přiznána stříbrná medailie. Lehko je si vyobrazit radost hrdiny našeho, když v onom sále, jejž už známe, vystoupil do prostředka, přiblížil se k představenému školy, a obdržev peníz i svědectví, jak a čím si ho zasloužil, se vracel nazpět do řad těch kollegů, kteří jeho silám a letům nedůvěřovali.

Byla to chvíle první veliké radosti pro ubohého sirotka; vroucně též děkoval za ni Pánubohu, když po skončené slavnosti všickni do chrámu Te deum zpívat šli; ale byla to také chvíle prvního zármutku, který se jeho srdce dotkl. A není divu, že se obě sběhly, neboť jsou to dvě neviditelné sestry, které vždy spolu vyprovázejí člověka a jedna po druhé se ho dotýkají, budíce jej k životu buď radostí nebo bolestí.

Když se chlapci domů navrátili, zastali koně, které pro ně přijely, aby je na prázdniny odvezly. Jozífek se lekl, že otec nepřijel, jejž očekávali; ale psaní p. Karpińského jej upokojilo, že jsou doma všickni

zdrávi. Zármutek čekal jenom na Tadeáška. Dostalť zvláštní psaní, ve kterémž byla tato slova: „Milý Tadeášku! připrav se na velký zármutek, snad první ve svém živobytí, kterýž silněji pocítíš, než všecko to, co se ti v dětinství tvém přihodilo. Nechtěl jsem ti o tom dřív dát vědět, aby ti smutek nepřekážel ve studiích, z nichž jsi se zajisté s celým zápalem snažil kořistit. Věziž, milý Tadeášku, že P. guardián před několika měsíci umřel; na jeho místě je jiný, jenž ani povahou, ani hlavou, ani srdcem k vznešenému starečkovi, kterýž tě tak miloval, podoben není. Pochybuju, že bysi tam ještě našel přítulek a pomoc na výživu. Toto poslední tě zajisté nevelmi zarmoutí, neboť se domnívám, že's se už stal tak dalece schopným, abysi si sám rady dal. Já byl jenom o půl roku starší, než ty nyní jsi, a už jsem byl ponechán sobě samému, a Bůh mi pomohl, neboť jsem si umínil poskytnout úlevy starému otci a ničeho na něm nežádat. Znáš naši náklonnost k tobě a znáš naše srdce, ale víš také, jak těžko nám je, abysme jen na Josefovo vychování náklad vedli. Připrav se tedy, stát na vlastních nohou, a netrať odvahy, kteréž ti tím více zapotřebí bude, poněvadž ti mám ještě jednu nejhorší zprávu dát. Bratr Leon je na smrt nemocen; proto jsem nepřijel pro vás,

neboť jej hlídám a neodstupuju od něho, co mi jen čas vedle mých hospodářských prací dovoluje. Ctihodný tento tvůj přítel a pěstoun upadl před týdnem do jakési zlé hlavničky, a leží od té doby bez sebe. Smrt P. guardiána jej ztrápila smrtelně, zlé nakládání jeho nástupce s ním, nucení k těžkým pracím fratera, jimž odvykl, odejmutí všeho pohodlí, na které byl navyklý, porazilo jej tak na duchu, že konečně jakási lehká a nepatrná příčina uvrhla v nemoc jeho choré tělo, bez toho už stářím a chorobou duševní zničené. Vyobrazuju si, jakou bolestí tě zpráva tato pronikne; ale nepoddávej se jí, můj drahý Tadeášku! neboť ještě tolik máš dní před sebou, a nevíš, mnoho-li ti sil bude na prožití jich zapotřebí a jaké tě ještě zkoušky očekávají. Líbám tě srdečně a očekávám vás oba.“

Tadeášek, přečetší toto smutné psaní, položil je na klín, zakryl si obličej rukama a začal hořce plakat. Když se trochu upokojil, a když Jozífek, dověděv se, co se stalo, jej jak mohl potěšil, začali se připravovat a ještě toho dne odjeli. Cesta nebyla tak veselá, tak šťastná, jak očekával. Peníz arci ležel na srdci jeho; ale v srdci tomto byl zármutek, že už nezastane těch, jimž chtěl ukázat toto ovoce jejich péčí, tento plod jejich dobročinného vynasnažení.

Když přijeli do Kalinova, uhodl Tadeášek z obličeje p. Karpińského, že bratra Leona už není mezi živými. A opravdu byl den před jejich příjezdem pochován, a klášter se stal od té chvíle pro ubohého hocha pustým a cizím. Velmi zřídka tam býval, poněvadž ho nový guardián ani vidět nechtěl. Jenom do kostela chodil každý den, kde se modlil za duše svých dobrodinců, mysle při těchto modlitbách také na Vidalskou a na Ovsikovského, o nichž byl přesvědčen, že už nejsou na živě, poněvadž se mu už několikráte o jejich smrti zdálo, a zvláště Vidalskou svou viděl na katafalku, u něhož klečel a plakal. Zůstala mu tedy jenom přízeň té rodiny, kde s ním zacházeli jako s vlastním dítětem, kde jej tak rozumně těšil a posilňoval p. Karpiński, tak srdečně bolest jeho konejšila Anna; kde i Sabinka v černých a lesklých očích svých našla slzu soucitu, když hleděla na jeho zármutek, když viděla, že jej dřívější živost opustila, a její místo jakési předčasné zamyšlení zaujalo.

Jednou jej zastala na tom místě, kde se poznali. Seděl tam pod stromem s hlavou o dlaň podepřenou, a hleděl na krásnou jabloň v klášterní zahradě, s níž házel jablka krásné a čtveračivé dívčince. Sabinka, jíž tenkráte už bylo třinácte let, byla líbezné

postavy a dělala se ode dne ke dni sličnější; spatřivši Tadeáška tak sedět, utrhla nezralé jablko se stromu, okolo něhož šla, a přiblíživši se po tichu hodila je tak, že se hochovi pod nohy přikoulelo. Chtěla jej, jak vidět, ze zamyšlení probudit připomenutím první chvíle jejich známosti. Tadeášek pozdvihl hlavu a spatřil panenku nedaleko stojící. Obličej její byl zardělý a jako zahanbený, oči se blýskaly tím více, poněvadž se v nich blyštěla slza soucitu; krásné její ústečka se stáhly k úsměchu, a husté a tmavé kadeře se třásly a blyštěly, poněvadž kývala hlavinkou, jako by haněla, že se rmoutí, že se zamýšlí.

Jaksi podivně se udělalo hochovi, ač si nevěděl vysvětlit, co se v duši jeho dálo. Hleděl na ni tedy dlouho, nehýbaje se z místa, a patřil na ni, až Sabinka, divíc se jeho mlčení a dívání, se přiblížila a tázala: „Proč se tak na mne díváš, Tadeášku? Mám snad něco na sobě? snad housenku? Sundej ji, prosím tě."

„Nemáš nic, Sabinko," odpověděl Tadeášek, usmívaje se, nestrhoval s ní však očí.

„Proč se tedy tak díváš, jako bysi mě po prvníkráte viděl. Přecež se známe už dávno, je-li pravda? Pamatuješ se na ty jablíčka?" doložila usmívajíc se a ukazujíc na strom, jenž mu tak dobře památný byl.

„A ty se pamatuješ?" tázal se hošík.

„O! a jak!“ odpověděla kývajíc hlavou. „Kdykoliv jdu okolo, chce se mi vždy natáhnout ruku a poprosit, aby mi shodil strom jablko.“

„Už ti teď nehodí, já tam nejsem; už tam nemám proč chodit!“ doložil smutněji.

„Jak tě nemám ráda, Tadeášku, že's tak smutný a rozmazaný,“ pravila s tvářičkou na pohled nadurděnou. „Dobře, že lituješ těch hodných lidí. I mně je jich líto; ale což dělat, když umřeli; nelzeť věčně plakat pro ty, jichž není.“

Tadeášek pohlédl na ni, když to povídala, a spatřil, že slzička, kterou dříve viděl, zmizela a oko její se stalo suchým a blýskavým. Mrzelo jej to, ač nevěděl proč, a chtě ukrýt dojem, jejž pocítil, sehnul se a zdvihl jablko, jež mu hodila.

„Okus, je-li tak dobré, jako to, co's ty mně jedenkráte dal,“ řekla dívčinka, hledíc mu do očí.

„Nezralé,“ odvětil Tadeášek.

„Tedy je zahoď!“ pravila s nespokojenou tvářinkou. Tadeášek schoval jablko, a ona doložila smějíc se a tleskajíc rukama: „A vidíš že ho nezahazuješ! Schováš to snad na památku, Tadeášku?“

Tadeášek sám nevěděl, proč je schoval, a proto neuměl odpovědít. Tu pravila Sabinka: „Jak si se stal nehovorným a nesne-

sitelným! Opravdu není teď ani možná s tebou porozprávět. Skrýváš se po koutkách, nevyrážíš se s námi. Potřebuju-li někdy něco, nemám ani koho požádat."

„A co pak chceš?" tázal se Tadeášek, hledě na ni, a v očích mu bylo vidět, že je hotov vykonat každinký rozkaz.

„Co? počkej, rozmyslím si to —" a sklopila hlavičku, podepřela obličej na růžové prstíčky své ruky a pravila po chvíli: „Chci bez odmluvy, abysi šel do kněžské zahrady, a schoval se na té jabloni. Já si stoupnu sem a budu prosit: ‚Strome! strome! dej mi jablíčko,' jako tenkráte, pamatuješ se, když jsem byla malá. Pak si stoupneš ke zdi, jako jsi tehda stál, a budeme tak rozprávět."

Tadeášek hodil okem na její šelmovskou tvářičku a chystal se vyhovět choutce dívčině, ač mu to bylo nemilé a věděl, čeho se odváží. Sabinka hleděla s potěšením a vítězoslávou na jeho poslušnost, a když už odešel několik kroků, tleskla rukama a zvolala: „Tadeášku! Tadeášku! vrať se. Už to nechci."

„A co tedy?" odpověděl vraceje se.

„Už nic!" řekla na to se smíchem a utíkala domů, neohlédnuvši se ani na ubohého chlapce, jenž nevěda ještě co se v něm děje, a neuměje pojmenovat citů, jichž zakoušel, se už stával obětí jejích vrtochů a vnad.

Takovéto scény se opakovaly často, poněvadž všecky děti přes prázdniny skoro neustále pospolu byly, pospolu se bavily, pospolu čítaly německy a francouzsky, v čemž byla Sabinka silnější než oba dva chlapci, a často se jim vysmívala, když který chybil. Terčem tohoto pronásledování byl zvláště Tadeášek, z něhož si dělala žerty, že nevěděli, zač mu dali medailii. Ba jedenkráte po takovéto nepovedené lekcí mu ji se smíchem vzala a u sebe schovala. Ale všecko toto škádlení, pro kteréž se Tadeášek arci hněvat nemínil, mu vynahražovala časem takovou dobrotou, takovým účastenstvím s jeho zármutkem, tak pilně a zvlášť s ním čítala, aby se líp vpravil a hezčeji vyslovoval, tak zřejmě mu dávala v zábavách a hrách přednost před bratrem, a v krátké nemoci, kteréžto v čas prázdnin podlehl, ukazovala někdy takovou pečlivost, že na ni Tadeášek se slzou vděčnosti a oddanosti hleděl, na všecko příkoří, kterým jej trápila, i na celý despotism dívčiny zapomínal, kteráž moc svou už cítila, a jemuž se s rozkoší a bez reptání podrobit hotov byl. Tohoto poměru mezi nima nikdo nepozoroval. Před rodičema s ním zacházela docela tak jako s Jozífkem; a ač obouma vládla, začež od matky nejednou kárána byla, nedělala přece žádného rozdílu mezi nima.

Ale když byli sami, když na ně nikdo nehleděl, tu teprva mu ukazovala buď zvláštní milosti, nebo zvláštní pronásledování, což všecko na nesčíslných jejích vrtochách záleželo, a jemu stejně žádoucím bylo. Ubohý Tadeášek nevěděl, že to byl zárodek hluboké náruživosti, kteráž jej daleko dovest měla.

Tak uplynuly Tadeáškovi prázdniny, poslední ve svobodě a štěstí onoho stáří, z něhož se člověk mermomocí vyrývá, poněvadž neví, že je mu tam dobře, poněvadž štěstí toto ještě neumí porovnat s neštěstím života, kteréž nezná, poněvadž mu Bůh vložil do prsou onu touhu po poznání dobrého a zlého, jejížto vyplnění každý z nás ztrátou svého ráje zaplatit musí.

Když měli odjíždět, byl Tadeášek podivně pohnut. Na předsínci byla Anna, Sabinka a jenom jeden P. augustín. Vážné tváře starého guardiána, veselého a joviálního obličeje bratra Leona už nebylo. Ztráta tato zarmoutila vděčné srdce hrdiny našeho, a veselost Sabinčina, kteráž se s nima loučila s úsměchem, jakoby se zejtra vrátit měli, pronikla jej jakousi posavade neznanou bolestí. Jeda už, vzpomněl si, co mu jedenkráte v zahradě řekla: že nelze věčně plakat pro ty, jichž není, a slova tyto mu zněly neustále v uších,

a později, kdykoli chodil po horách a blouznil, zarývaly se mu do srdce a bolestné tam zanechávaly stopy.

Konec srpna byl, od času založení škol Křemeneckých, důležitou dobou pro obyvatele Volyně a Podolí. Zrovna na 1. září se začínaly školy, a na všech hlavnějších silnicích bylo vidět vozíky a bryčky, boudy židovské, polokočáry malých statkářů a kočáry panské, které mládež do Křemence svážely. Všude v městečkách a na lepších místech po cestě, kde byly pořádné hostince, očekávaly hospodyně netrpělivě mladé pány do škol jedoucí, a zvláště čekaly na ty karavany dvorské, které často z několika rozličných vozů sestávaly, a paní vezly, ježto s dětmi v Křemenci bydlely, aby líp k vychování jejich přihlížely, a také k vůli vlastnímu vyražení a vybrané společnosti, jež se tam neustále sjížděla. Křemenec totiž od té doby, co školy v něm zřízené vzrostly a se zvelebily, což hned za prvních let jejich založení nastalo, se stal hlavním punktem sjezdu nesčíslných rodin oněch provincií. V čas masopustu nebylo domu a domku, jenž by nebyl zaujat býval; žádný ze znamenitých umělců, který už navštívil Petrohrad, Moskvu a Kyjevské kontrakty, neminul Křemenec; a kdyby tam byl někdo přijel v noci, vešel z nenadání do

některého ze značnějších salonů a hodil okem na kruh vážných dám, na zástup mužských se zřejmými známkami dobrého vychování, na vystrojenou hromádku veselých a krásných panen, jakoby je někdo schválně vybíral, nebylo by mu ani připadlo, že se nachází v malinkém městečku, stěsnaném dole mezi vysokými horami, nemajícím zděných domů, nevšudy vydlážděném a ze dřevěných domů sestávajícím, z nichž jedva asi dvacet bylo větších a neskřivených. Skvělost společnosti, vkus a elegance obleku, vážnost a ton rozprávky, veselost a slušnost zábavy byly by mu ku podivu bývaly a přenesly by myšlénky jeho úplně někam jinam.

Jedna ze silnic, tenkráte nejvíce navštěvovaných, byla tak zvaná Jampolská, jež spojovala Křemenec s nejúrodnější a nejbohatší částí Volyně, s celým Podolím, Poberežím a Ukrajinou. Známy byly tenkráte každému Dubové krčmy, od krásného dubového lesa, uprostřed něhož se nacházely, nazvané. Stályť v místě tak příhodném, že ti, kdož jeli z Křemence anebo do Křemence, tam nevyhnutelně museli pokrmit anebo přenocovat. Proto byly velmi navštěvovány, a zvláště jedna zděná, veliká a dosti pořádně držená. Tam bylo po zavření ročního kursu studií dne 30. června na noclehu a v prvních dnech

července na obědě a noclehách vidět po dvaceti nejrozmanitějších ekvipáží, a ve dvou velikých pokojích tlačenici mládeže, zdravé, veselé, šťastné, že se rok školní dobře skončil.

Podobné, ač ne tak hlučné sjezdy se přihazovaly v Dubových krčmách ku konci srpna, když se mládež do škol shromážďovala. Ale i tehda tam nebylo vidět smutných tváří. Po dvouměsíčných prázdninách už každý toužil po práci a zaměstnání, každý téměř s radostí jel do toho místa, kde jej očekávala přízeň kollegů, rozkošné procházky po horách, nové pole vědomostí, na kteréž se co nejdříve vstoupit těšil. Ba i ti, kteří přijížděli do Křemence, majíce jenom několik zlatých v kapse, jeli bez starosti a s nadějí, že tam nezahynou, poněvadž základní pravidlo těchto škol: „že musel každý studující buď sám domácím dozorcem nad jiným být, anebo dozorce mít,“ dodávalo nejchudším smělosti a dělalo jim pevnou naději, že najdou práci, a tudíž výživu.

V takovémto položení, ale trochu klopotnějším rozmaru, přijížděl také Tadeášek do Dubových krčem.

Ještě dnes, ještě snad zejtra a pozejtří, myslil si, mi dá otec Sabinčin oběd a snídaní. Ale on za několik dní odjede, a já zůstanu sám, o vlastních silách, bez přístřeší a chleba. Trpko se udělalo ubohému chlapci, když si

začal rozjímat, že je tak do světa vyvržen bez stálé pomoci a ochrany, že když se každé dítě těší objímáním matčiným, láskou a vyučováním otcovým, on ani neví, jak vypadají ony tváře, které jej k životu povolaly a jak vinníka za práh domu vyhodily; zakalilo se jasné a široké čelo šlechetného chlapce mračny, když si pomyslil, že nemá pranic, že je mu teprva čtrnácte let, že je možná, že představenstvo školní mu nedovolí, aby se zabýval dozorstvím nad mladšími, poněvadž je hošík, jenž sám ještě potřebuje dozoru; a kdyby i povolilo, že snad nikdo mu nebude chtět svěřit svých dětí, nedůvěřuje jeho letům, že zatím bude muset měsíc, dva, a snad i celý rok být bez stolu a bytu, toulat se od kollegy ku kollegovi, a živit se drobty jejich chleba, jež mu z přátelství a milosrdenství udělejí. Z druhé však strany, když si vzpomněl, že jsa mnohem mladším a slabším, se v ještě horších okolnostech nacházel, a že mu přece Pánbůh seslal tak dobrého přítele a ochrance; když přešel v duchu své Křemenecké kollegy, kteří málo starší, tak chudí jak on jsou, a ani jeho pilnosti nemají a medailií ozdobeni nejsou, a přece z práce se živí, kterouž jim představenstvo školní pojistilo, požehnal se křížem, pomodlil se v duchu a velice se upokojil. Z tohoto strachu, z těchto pochybností jej vy-

léčilo úplně spatření několika bodrých a veselých studujících, kteří také v Dubových krčmách krmili. A když v krátce přijela bryčka plná studentů, vesele zpívajících a těšících se, že jedou se učit a pracovat, když mezi nimi poznal dva přítele, s nimaž nejednu noc při učení proseděl, a kteřížto dověděvše se o jeho postavení, se jeho strachům a starostem do smíchu dali, odhodil i on všecku další pochybnost o dalším svém směru, sebral odvahu a vesele očekával onu zámeckou horu, jež z daleka zvěstuje město u paty její rozložené.

A v krátce se přesvědčil Tadeášek, že v takových těžkých chvílích, když se člověku zdá, že se všecky jeho konce potrhaly, je vždy přece sváže upřímný otčenáš a dětinná důvěra v ochranu Boží.

Když koně žraly oves, a studenti, jichž bylo asi deset, snesše vesměs zásoby, jaké ještě kdo měl, jeden stůl ve veliké jízbě hospodské obklopili a vesele rozmlouvajíce posilu polední připravovali, spatřili oknem od Jampola se blížit žlutou bryčku na perách, třemi hubenými koňmi taženou, k nimž byl přivázán čtvrtý, kozáckým sedlem osedlaný.

„Ještě někdo jde,“ zvolal jeden.

„Počkejme,“ pravil druhý, „snad je to někdo z kollegů. Pozveme jej do společnosti.“

„Podívejme se, kdo to?“ a několik jich vyběhlo do síně, mezi nimi Jozífek a Tadeášek.

Z bryčky vylezla jakási paní, nevelkého vzrůstu, velmi tlustá, ale červeného a slušného obličeje. V těžké této operací jí pomáhal jakýsi veliký kozák v jasnozelené kurtce, jehožto vlasy a kníry už úplně šedivé byly. Navzdor této patrné známce stáří byla tvář jeho ještě čerstvá, oko bystré a každé pohnutí ukazovalo zdraví a sílu. U bryčky stáli už dva hošíci asi desíti- neb dvanáctiletí, kteří ještě neměli uniformy a zvědavě se dívali na shromážděné studenty.

„Děkuju ti brachu!“ řekla paní ku kozákovi, táhlým volyňským akcentem, jenž navzdor hedbávným šatům, do nichž byla i na cestě oblečena, a čepci, jaksi pyšně mezi bradou a tlustým podbradkem zavázanému, neukazoval paní vyššího vychování a z lepší společnosti. „A vezmi tam, prosím tě, také zavazadlo s pečenou slepicí a houskami, nebo tady v té hospodě zajisté nic nemají.“

„Vezmu, vezmu,“ odpověděl kozák nedbale, obracuje se k svému koni a odvazuje mu uzdu.

„A nezapomeň také, můj zlatý! prosím tě,“ pravila ještě paní ze zdvořilosti, „butelku s kávou a konvičku. Je to tam v se-

dadle. Nějaký šálek snad bude také zde v hospodě, a nebude-li, napíjem se ze sklenice.“

„Nezapomenu. Jděte už, jděte,“ pravil kozák nářečím maloruským, ukazuje rukou na chodbu, aby si už šla.

„A ty uvaž koně na suché místo, Řehoři!“ řekla zase paní k chlapci v bílé haleně a slaměném klobouku, jenž ji vezl, „a dej jim po mírce ovsa, ale s řezankou, aby se pořádně nakrmili.“

Vozka i kozák se na sebe usmáli, a paní popravivši žlutý šátek, jejž na černých šatech měla, ohmatavši aksamitový pytlík, nevyletělo-li něco, vzala mladšího syna za ruku, obrátila se k chodbě a hledíc na mladíky tam stojící, pravila: „To jste samí studenti, pánové?“

„Studenti,“ odvětil jeden.

„A všickni jedete do Křemence, pánové?“ tázala se.

„Do Křemence,“ odpověděl druhý, usmívaje se obmezené naivnosti její.

„Můj Bože! co toho tam musí být,“ řekla kývajíc hlavou.

„O! je mnoho!“ zvolal třetí.

„A já tam ještě své hochy vezu.“

„Vezte jemnostpaní, směstnají se ještě,“ pravil jiný, směje se.

„A kudy pak tu mám jít?“ tázala se ještě.

„Jděte jemnostpaní po chodbě. Tam v levo je pokoj pro hosti,“ řekl jiný.

„Děkuju vám, pánové,“ pravila paní; ohlédla se ještě, vypřahá-li Řehoř koně, a davši se chodbou vešla do pokoje, kde se ostatní mladíci nacházeli.

Hoši zůstali ještě chvíli, smějíce se, dělajíce rozličná poznamenání nad oblekem a řečí té paní, a dívajíce se na kozáka, jehožto postava a výraz obličeje jich pozastavil, a jehož chování-se a odpovědi jim dali důmněnku, že to nemusí být jeho paní. Tadeášek, jenž stál nejblíž u kozáka, se ho tázal: „Je to vaše paní, kozáku?“

„A,“ odvětil kozák, dívaje se na hezkého hošíka, „má paní není taková, krásný panáčku. To je žena našeho komisara. *)“

„Tadeášku! Tadeášku!“ zvolal Jozífek, jenž stál ve vratech se strany Křemenecké, „podívej se, dva kollegové jedou z Křemence. Dovíme se, co se tam děje.“

„Z Křemence? a pročež jedou teď z Křemence?“ odpověděl Tadeášek a běžel k Jozífkovi.

Kozák, uslyšev toto jmeno, se pozastavil a začal se na našeho hrdinu dívat; pak se

*) Komisar, vrchnostenský úředník, správce.

přiblížil k jednomu ze studujících a tázal se ho: „Jak se jmenuje ten mladý pán?“

„Jmenuje se Tadeáš Bezejmený,“ odpověděl tázaný.

„Tadeáš Bezejmený!“ opakoval kozák zamýšleje se, „a nevíte panáčku, odkud je?“

„Jak to, odkud je?“

„Což tomu nerozumíte?“ pravil kozák; „ptám se, kde jeho otec a matka bydlí.“

„On nemá otce ani matky,“ odpověděl studující.

„A odkud pak se vzal?“ ptal se kozák usmívaje se.

„Což já vím,“ odpověděl student, jejž zvědavost a smělost kozákova pozastavila. „A co je vám po tom?“

„Nic!“ řekl kozák, „já se tak ptal,“ a vedl svého koně ke žlabu, dívaje se na Tadeáška, jenž se čerstvě od vrat vracel, jako stěna bledý byl, a už si ničeho okolo sebe nevšímaje, zrovna do pokoje mezi ostatní šel. V tom okamžení vjela do vrat v hospodě velká nekrytá bryčka, třemi koňmi, a v ní seděl jakýsi šlechtic se dvouma synama v uniformách školních. Studenti, kteříž ještě zůstali u vchodu na chodbu, pohledše na příchozí, pravili jeden druhému: „To jsou nějací neznámí, ti nejsou z Křemence. Pojďme, tam na nás budou čekat,“ a všickni odešli do

hostinského pokoje a obklopivše stůl dali se vesele, pod předsednictvím p. Karpińského, do požívání lahůdek, jimiž jich matky zaopatřily.

Za druhým, stejně velkým stolem seděla p. komisarová, s pytlíkem v ruce, a pohlížejíc na štíhlou a veselou mládež, s takovou chutí obědvající, mustrovala své chlapce, kteříž stojíce o stůl loktama opřeni a otevřevše huby, na příští své kollegy se dívali a jejich rozmluvu poslouchali. Tu vkročil do pokoje ramenatý šlechtic, s velikými kníry, ve slaměném klobouku, v chalatě, bez šátku a vesty, ale s karabáčem v ruce; za ním vešli v uniformách dva velcí a neohrabaní hošíci, z nichž větší přihrbený šilhal a v nose se dlabal, a druhý menší, nesmírně pihovitý, sundal čepici a škrabal se v hlavě, hustými a tmavočervenými vlasy obrostlé.

Šlechtic pokoukl na společnost studentů, pak hodil okem na druhý stůl, kde seděla p. komisarová, a vida že je tam dost místa, přiblížil se, položil na druhý konec karabáč, přikryl jej kloboukem a utíraje pot s čela, sedl.

Studenti pohlíželi na nového příchozího a jeho neohrabané synky s úsměchem, a Tadeášek si zasedl v koutku za p. Karpińským, aby ho nebylo tuze vidět. Chuť mu odpadla a ruměnce zmizely s oblíčeje jeho.

„Proč pak ty nejíš, Tadeášku! a zbledl's jaksi," pravil jeden z kollegů.

„Ticho!" odpověděl hrdina náš; „máte-li mne rádi, nemluvte teď ke mně a nejmenujte mě jmenem. Povím vám potom proč." Poznaltě ubohý hošík i onen chalat i onen karabáč, jenž jej jenom jednou, ale pořádně zasáhl. I čtenáři poznali zajisté, že to nebyl nikdo jiný, nežli onen Goliát, jemuž náš malý David oči a hubu pískem zasypal. Po celých čtyrech letech Tadeášek vyrostl, zmužněl, změnil se značně i uniformou i svým vzrůstem, na jeho léta velikým, i výrazem v obličeji, jemuž před časem rozvinutá hlava a srdce jiný ráz daly. Radlovský ho tedy nemohl poznat, tím méně ve společnosti dvaceti kollegů, kteří i oblekem i povahou skoro všickni k sobě podobni byli. Ale Tadeášek nedůvěřoval této změně, již sám na sobě vidět nemohl, a byl nepokojný a poděšený v duchu tak dlouho, pokud se nepřesvědčil, že Radlovský, jenž se na ně na všecky díval, zvláštní pozornosti na něj neobracel, a ač jej dobře viděl, ani podivením aniž jiným znamením neukázal, že by se na něj pamatoval. To dodalo chlapci odvahy, a po čtvrt hodině smrtelných úzkostí se mu vrátil rozmar a chuť k jídlu.

Zatím Radlovský, vypiv notný kalíšek kořalky, jejž mu služka z hospody přinesla,

a rozvinuje své zavazadlo se zásobami, řekl p. komisarové, která také už krájela onu pečenou slepici a rozdělovala ji svým chlapcům, kteří se brzy o pupíček, brzy o jatérka domlouvali: „A to vezete jemnostpaní své chlapce do Křemence?“

„Do Křemence,“ odpověděla, popravujíc si stužku od čepce, kteráž se z prostředka mezi bradou a podbradkem shrnula. „Ale nevím, prosím vás pane, kde jich ubytuju, a najdu-li pro ně dobrého učitele.“

„O to tam není nouze,“ odpověděl šlechtic, silně si odkašlav; „i dohazovači vám toho napovídají, s raděním bytů a učitele k dětem. Jenom se musí každému zaplatit.“

„A vem jich čert!“ řekla paní v hedbávných šatech, „nač by mi to bylo? což já si to nenajdu sama? Já musím na vlastní oči vidět, jaká je hospodyně, a budou-li mít dobrou stravu; neboť to nejsou tak ledasjaké děti. Snad chceš ještě Janečku kousek prsou z pečené slepice,“ doložila, obracujíc se k mladšímu synovi, aby hned ukázala, že to v skutku nejsou jen tak ledasjaké děti a že jsou na dobrou stravu zvyklé. „A vy pane také vezete své syny do Křemence?“

„I kde pak, vezu je zase domů,“ odpověděl šlechtic. „To je čertovo hnízdo, ten Křemenec.“

„Oho!“ vykřikl některý z mladíků za druhým stolem, a všickni zdvihli hlavy, jakoby se strojili bránit to místo, které každý z nich jako vlastní dům miloval.

„Ne oho! ale je to v skutku pravda,“ odpověděl Radlovský, odkašlav si tak, až sebou p. komisarová trhla. „Nejdříve mě tam židé odřeli, potom mi dohazovači nemálo krve pokazili, pak jsem se musel pořádně nakřičet, nežli jsem dostal závdavek nazpět, který jsem už dal na byt, a na konec v těch moudrých školách . . .“

„V jakých? v jakých?“ vpadlo mu několik hlasů za druhým stolem do řeči.

Radlovský pohlédl na ně a ještě silněji zakašlal, a Tadeášek, jenž tak dobře znal člověka, řekl tišeji ku kollegům: „Dejte pokoj, prosím vás, ať si mluví.“

„Co pak se vám stalo v těchto školách,“ ptala se po chvíli p. komisarová. „Nebo když tam člověk děti veze, je všecko dobře vědět.“

„To se mi stalo, abych vám pověděl, že celá má cesta a vydání pro čerta nebyly, ač jsem udělal čtyřicet mil cesty,“ odpověděl ekonom founě a pohlížeje na mládež, z níž jedni ukazovali rozhorlenost, druzí poslechnuvše Tadeáška, jenom mezi sebou šeptali a ironicky se usmívali.

„A proč to? prosím vás pane,“ tázala

se znovu p. komisarová. „Vždyť je to čtyřicet mil cesty! To se nedá prstem překývat. A jaká je to výloha! tím více teď, kde je taková drahota v ovse a seno se neurodilo. Tohoť je věčně věkův škoda.“

„Ba arci že škoda,“ řekl Radlovský, „ale což když je to tam tak veliká moudrost! Mí chlapci už byli ve třetí třídě v Nemírově. Tam ti hlupáci jim nechtěli dát vysvědčení. Tedy jsem je přivezl sem, abych je dal do čtvrté třídy. Ale zde zase jak je vzali na jakousi zkoušku, jich nechtěli ani do první třídy přijmout, že neumějí dobře číst.“

Mládež se dala do hlasitého smíchu, p. komisarová kývala hlavou, a Radlovský odkašlav si silněji, pravil dále: „Smějete se páni, ale člověku je trpko. Tu se není čemu smát.“

„A proč jste, pane,“ pravil jeden z nejstarších studentů, „posud nenaučil své syny číst. Už by byl na ně tuším čas.“

„A pro kýho čerta“ zvolal Radlovský s hněvem, „bych je dával do školy a platil za ně tolik peněz, kdyby už byli učení? K tomu je škola, aby učila; má povinnost je, zaplatit za byt a za stůl. Ale páni professoři mají tuším rádi už hotové, aby zadarmo peníze brali.“

„Professoři v Křemenci“ pravil týž mladý

člověk, „dělají to, co jim náleží; a vám, pane, je daleko do toho, abyste o nich soudil.“

„E, můj pane,“ zvolal zapýřený Radlovský, „i vám je daleko do toho, abyste mě rozumu učil.“

Tu Tadeášek, vida, že se pouští do hádky, která může i kollegům i celým školám ublížení způsobit, tím více, poněvadž znal prchlost svého pronásledovníka, zapomněl na sebe a řekl nahlas k onomu studujícímu, jenž se nejvíce škol ujímal: „Kazimíře! dej si pokoj a neodpovídej. Ten pán se mrzí, že mu děti nepřijali, a proto neví co mluví. Ať se vypovídá; což to nám škodí. Křemence neubude proto, že je jím někdo nespokojen.“

P. Karpiňský podporoval rozumné promluvení čtrnáctiletého prostředníka a políbil jej za to v hlavu. Studenti potvrdili mínění kollegy, usmívajíce se pošetilé pretensí neokřesaného šlechtice; Radlovský, buď ze studu, aneb z hněvu, svinul svoje zavazadlo, posadil klobouk na hlavu, a vzav karabáč do ruky, plivnul a vyšel i se synama; a p. komisarová popravujíc stužku na podbradku a dívajíc se na hrdinu našeho, mluvila sama k sobě: „Prosím, takové je to mladé, a tak rozumně se to ozvalo, jako něco starého. Co je vychování. Ať si ten pán říká co chce, udělala jsem přece dobře, že jsem stála na svém, aby

se děti zavezly do Křemence, ač muž pro živý svět nechtěl.“

Když mládež poobědvala a se rozběhla, rozmlouvajíc mezi sebou o příštím svém zaměstnání, přiblížila se p. komisarová k p. Karpińskému, a začala s ním rozmluvu, vyptávajíc se ho, jak je to tam v Křemenci, nebude-li mít nesnází s přijmutím dětí, a najde-li byt a dobrého učitele, zvláště takového, který by uměl dobře francouzsky.

„Neboť vidíte pane, moje děti nejsou takové jako jiné. Musejí nevyhnutelně mít dobrého učitele, neboť už mají dobré začátky. Sám pan Francouz, maršálek u naší paní, jich učil něco přes dva měsíce, a on je rozený Francouz, tedy jich musel přece tolik naučit, co by jiný za dvě léta nedokázal.“

Pan Karpiński jí odpověděl, že velmi pochybuje, aby dostala takového, jenž by uměl dobře francouzsky, poněvadž takoví vychovatelé obyčejně hledají místa jen u velkých pánů a dají si velmi dobře zaplatit.

„Mnoho-li ku příkladu? Dvě stě, tři sta zlatých?“ tázala se p. komisarová, popravujíc pentličku na podbradku, „to bysme mohli dát.“

„O ne, paničko,“ odpověděl Karpiński, „oni berou po dvou i po třech stech dukátů.“

„I vzal jich čert i s tou jejich francouz-

štinou," pravila paní v hedbávných šatech. „Toť by si mohl člověk za to panství najmout."

„V Křemenci je zvyk," doložil opatrovník Tadeáškův, „že se k dozoru nad mladšími studenty béře student starší, jehož pilnost a mravy známy jsou. Představenstvo školní jej rekomanduje a bdí jak nad ním tak též i nad dětmi, jež mu svěřeny jsou, a rodiče se s ním domluví."

„Ach! je to přece jen soužení," pravila p. komisarová. „Nedosti, že se musí člověk s dětmi rozloučit a trápit se, není-li některé stonavé a mají-li dobrou stravu, jako jsou doma zvyklí, ale ještě musí za všecko platit."

„Za to má ale pak také radost," řekl p. Karpiński, „když hoch vyroste a je z něho přece člověk."

„O, zajisté," pravila, „jakož to muselo i vám pane být milo, když vašnostin synáček, jejž jste na hlavu políbil, se tak rozumně ozval, když tu ten šlechtic hlouposti mluvil."

„Skutečně jsem měl radost," odpověděl p. Karpiński, „jako by to můj syn byl."

„To není vašnostino dítě?"

„Není, paničko," odvětil p. Karpiński; „je to sirotek, chudý hošík, ale velmi roz-

umný a schopný, nejlepšího chování a tak pilný, že minulého roku stříbrnou medailii ve škole dostal."

„Prosím, prosím!" řekla p. komisarová, popravujíc pentličku, „a že je rozumný, to je pravda; už jsem to i sama slyšela."

„Je to právě jeden z těch," pravil p. Karpiňský s úmyslem, „jejž představenstvo školní k dozoru nad mladšími studujícími ustanovuje."

„Ale když je tak mlaďounký," řekla kývajíc hlavou, „nemusí mu být více než patnáct let."

„Není mu ani to," odpověděl přítel Tadeáškův. „Čtrnáctý rok mu dochází."

„Ach! škoda, škoda, že není starší. Já bych jej sama vzala. Velice se mi zalíbil. Ale když je to takové dítě. A jak se jmenuje?"

„Jmenuje se Tadeáš Bezejmený."

„Aj! a jaké zvláštní příjmění. Dalo by se ledacos myslit," řekla usmívajíc se a popravujíc stužku.

Tím se skončila rozmluva. Chlapci přišli p. Karpiňskému povědít, že jsou koně už zapřaženy. Tento se poklonil p. komisarové, kteráž se mu velmi upřímně uklonila, a spraviv se s hospodskou, odejel.

Na cestě vypravoval Tadeáškovi obsah své rozmluvy. A když mu Tadeášek pověděl,

že onen šlechtic je jeho někdejší pronásledovník Radlovský, byl tím více povděčen odvaze hochově, jež odvrátila hádku, která mohla špatný konec vzít, a zjednala mu matku, kterážto měla dva chlapce ubytovat. Domnívaje se pak, že snad p. komisarová odstoupí od svého předsudku strany stáří učitelova a zmíní se o něm prefektovi, posilňoval jej nadějí, že nalezne hned místo, a radil mu, aby zejtra ráno šel k představenému škol, jenž mu nakloněn byl, s prosbou, aby jej napsal na listinu kandidátů k domácímu dozoru, a poručením se jeho milosti a ochraně. Netrpělivě tedy očekával Tadeášek Křemenec.

Hory, mezi nimiž městečko toto leží, se táhnou ode Lvova; největší své výšky dosahujou okolo Křemence, pak se planějí pořáde, a hynou v onom okolí Polesí, kteréž ač lesy zarostlé a nepřechodnými bahny pokryté, je přece místem tak zvýšeným, že od něho jedny říčky k východu do Dněpru jdou, druhé k západu do Bugu a Narvy tekou. Pohořím tímto se tedy dělí Volyň jako na dvě polovice. Jedna jde zrovna k samému pásmu jejich, jako k nějaké ostré hraně; v celém svém prostranství je s nimi v jedné výšce; obsahuje půdu nesmírně úrodnou, dubové lesy, a pohledem a krásnou polohou připomíná Podolí. Druhá se začíná u téhož pohoří, které z oné strany už strmé je, a na

vrcholech svých zřejmé stopy má, že se o ně voda odrážívala. Celá tato část, táhnoucí se k Bugu a dále, skoro o tisíc střevíců nižší nežli první, je úplně plochá, písčitá, sosnovými lesy zarostlá, má blátivé řeky a louky, je poseta kulatým a křemenitým kamením, a blíže hor odlomky skal, jak vidět, vodou nanešenými. Zdá se být dnem moře, které následkem nějakého otřesení zemské koule odtud ustoupilo, a jehožto břehem řečené hory být musely.

Křemenec leží už na tomto dně, v hluboké a těsné dolině, nejrozmanitěji točenými horami obklíčené. Tato odevšad zamčená dolina musela někdy nevelkou zátoku tvořit, kterážto s celým množstvím vody jenom jednou dlouhou šíjí spojena byla, tak zvanou nynější Maćkovou dolinou. Tamtudy právě jde teď cesta k Dubnu, mezi dvouma řadama malebně jako patra navěžených hor. Následkem tohoto položení se tedy vjíždí do Křemence od Podolí s nesmírné Višňovecké hory, a vyjíždí se z něho po cestě docela rovné, kteráž jde plocho a beze všeho zvýšení přes zelené luhy k Ivě, za níž se písky a ohromné sosnové lesy začínají.

Jaké rozmanitosti, jakých krásných pohledů, rozlehlých dalnovzhledů, stinných a čarovných procházek mezi dolinami a zvýšinami,

semotam nesmírnými stromy porostlých, a úhlednými domky zde onde posetých, položení toto poskytuje, se už z hořejšího popsání, ač je nedůkladné, čtenáři domyslit dovedou. Tato krása položení byla zajisté jednou z příčin, které žáky oné školy tak velice k místu tomuto poutaly. Budilať v nich lásku k přírodě, vydávajíc při každém téměř kroku svědectví o zázračných jejích dílách a síle; povznášela mysl jejich a otvírala jaksi rozlehlejší pohled na zem, a zvláště kojila onen poetický cit, jenž se v mladistvém srdci tak bujně rozvíjí, když je příroda celou svou vnadou k sobě táhne, k rozjímání a pozorování jejích půvabů pobízí, odvracujíc od drobných marností a špíny života, které člověk daleko pod nohama svýma zanechává.

P. Karpiński zastavil se svýma chlapcema v tom místě na Višňovecké hoře, kde se začíná sjezd, a kde bázlivější, anebo kdo se chtějí svobodněji na krásnou vyhlídku podívat, jež se náhle odkrývá, slízají a pěšky jdou. Všickni tři pohlédli s pohnutím a citem radosti na místo, jež tak dobře znali. Hluboko před nimi ležela zalidněná a budovami pokrytá dolina, ohraničená z pravé strany Zámeckou horou, nejvyšší ze všech, docela lysou, šerou, v podobě kolosálního ostrého kužele se vznášející, na jehožto temeni strmí

zámek, hradem královny Bony nazvaný. Za horou zámeckou vykukuje málo nižší Čerča, a za ní jiné, krásnými stromy porostlé, jež se nad dolinou Maćkovou táhnou, a čím více se vzdalujou, tím více do modrava přecházejí. Ze strany západní vystupovala napřed hora Zahradní, hladká a zelená, jakoby ji někdo aksamitem potáhl, zahybala se za zahradou botanickou a spojovala se s jinou horou, Volovicí zvanou, kteráž jako nějaké předhoří do města zasáhala, a bělela se od lomů kamene, jejž z ní brali. Naproti Zámecké hoře, na trochu zvýšeném místě, se ukázaly očím jejich ohromné zdi pojezovitské a vedle nich bývalé basiliánské, kamž se hlava a srdce jejich octly; za kostelem, jehož dvě věže a veliká kopule se na zeleném tle za nimi se vznášející strminy kreslily, se jim ukázala zahrada botanická, pod horu se vznášející, zdí obehnaná, s těmi ulicemi a stromy, mezi nimiž tolik hodin ztrávili, studujíce buď úlohu, anebo si odpočívajíce v jejich stínu. U samé paty Zámecké hory spatřili se vinout potok, jenž celému městu vody poskytuje a nikdy nevysychá; nad ním kostel, jenž býval někdy Františkánský, a ještě dříve vlastním zámkem byl, kde starostové sídleli. Vedle tohoto kostela spatřili se táhnout tak nazvanou Širokou ulici, v níž se bělely hostince a ku-

pecké krámy; a rovnoběžně od ní nahoru šly dvě jiné ulice, po obou stranách jezovitského domu a botanické zahrady, odkudž se na ně usmívaly už větší a pořádnější byty se sloupením a topoly; a dál a dále, v rozličných záhybech, domy a domky nejrozmanitější velikosti a formy, vlastní příbytky studentské, bez pořádku, často bez ulice, rozházené, ale obyčejně se zahrádkou nebo alespoň se stromem, jenž se před síní zelenal. Všecko toto dohromady se jim i zdaleka zdálo plno rozmanitosti, plno podivného půvabu, jenž se ještě zvětšoval, že znali podrobnosti, a kontrastem velkých prací přírody, jež tam vidět bylo, k drobné a křehké práci lidské, kteráž se vedle nich ještě menší zdála.

Bylo už osm hodin. Celá dolina s bělícími se v ní budovami se začínala pokrývat šerem večerním. Na žádné stěně se už neodrážel paprsek světla, i kříž na kopuli a kříže na věžích se vznášely zasmušile do povětří. Slunce se skrylo dávno za hory, jejichžto tmavé a porostlé temena se rýsovaly na západní straně nebe. Jen jediný zámek se zářil v růžovém světle, tak čněl výškou svou nad jiná návrší. Tadeášek se zastavil a dlouho patřil na tuto kamenou korunu v šarlatě západu se skvoucí. V té chvíli se srdce jeho posilnilo, jako by to bylo nějaké světlo naděje, schválně

pro něj ponechané, a oko jeho se pozdvihlo se slzou vděčnosti ke Tvůrci těchto zázraků, jimiž se i v osiřelosti a opuštění lze potěšit a posilnit.

O! neboť přísloví, jež praví, že naděje je matkou hloupých, v tomto jediném ohledu je nepravdivé, že nejsou všickni hloupí, kteří se na ni spoléhají. Sedá-li někdo za zelený stolek s tou nadějí, že soudruhy své obehraje, toho oklame a ten nejspíše prohrá; přestěhuje-li se švec, závidě štěstí druhému ševci, do té ulice, s nadějí že zkazí odbyt svému sokovi, ten bude mít zajisté krám prázdný; jde-li fintivá slečinka vystrojená do kostela s nadějí, že obrátí na sebe oči mužských a s jistotou, že najde mezi nimi zbožňovatele, dostane bez pochyby místo v takovém koutě, že ji nikdo neuvidí; vchází-li spisovatel po čerstvém vyjití svého díla do společnosti s tou nadějí, že jej všickni obstoupnou, budou citovat místa, které se mu nejlíp povedly, a obdivujíce se celku a podrobnostem, schopnostem jeho úctu vzdávat začnou, tu jej přivítají všickni lhostejně, budou se mu vyhýbat, nikdo se mu o jeho díle ani slovíčkem nezmíní, anebo co je ještě horší, nějaká paní, jež si na literátku hraje, se ho zeptá, jakoby ji to zajímalo: „Proč pak teď nic nepíšete?“ Ale vzdychne-li ubožák, jenž nemá co jíst,

k Bohu o chléb a práci, a doufá, že je obdrží, ten dostává obyčejně více než očekával. Neboť naděje se pouze staví matkou k lakomým, hloupým a marným, je však opravdivou matkou a potěšitelkou pro sirotka, jenž žádá od světa jenom to, co každému tvoru božímu náleží. Tadeášek právě jenom za to žádal. Prosil o chléb vezdejší, o kabátek, o boty, o koutek pod skromnou střechou, o lojovou svíčku, při které by se učit mohl; doufal, že to všecko obdrží, neboť prosil vlastně jenom o práci, a naděje tato, jíž se v slavné chvíli chopil, ho také nezavedla. Už třetího dne byl volán k prefektovi, jenž jej paní Volkovské, oné komisarové z Dubových krčem poručil. Dvě věci pohnuly tuto paní, ženskou to opravdu ne zlou, ale obmezenou, marnou, skoupou a asi v prostředku mezi komornou a statkářkou, která v ústavě byla, stojící, — aby dala přednost hrdinovi našemu a přemohla strachy, které jí jeho stáří dělalo: jedna, že ji nesmírně zaujal rozumným návrhem v hospodě, a druhá, že všickni starší studující, s nimiž se smlouvala, větší náhrady žádali; Tadeášek pak chtěl jenom stravu, byt a trochu nějaké ošacení. Řekla si tedy nahlas: „Toho vezmu, neboť je to rozumný a skromný hošík;“ v duchu však si pomyslila: „Tomu svěřím děti, poněvadž mne

nejméně stát bude.“ A tak se stalo. Všickni tři byli ubytováni u jakési poctivé vdovy, která se už asi patnáct let držením studentů v bytu a stravě zaměstnávala, a Tadeášek se uchopil této pro něj nové práce s celou svou rázností. Ztrávil ve zdraví a šťastně celý tento školní rok, tak že i sám velmi pochvalně první druholetý kurs skončil, i chlapci p. komisarové v první třídě pochvalné listy obdrželi. Když matka přijela, aby děti své na prázdniny vzala, obejmula srdečně patnáctiletého vychovatele a prosila jej snažně, aby i dále od dětí jejích neodstupoval a s nima jel. Ač jej tedy vzpomínka na Annu, obraz Sabinčin a přátelství malého Josefa do Kalinova táhly, přece nechtě ztratit místo, kterýmž byl spokojen, se dal přemluvit prosbami p. komisarové, a jel se žákama svýma na prázdniny do Bělobřinec.

11.

Zámek hraběnčin a její služebnictvo udělaly na Tadeáška nepříjemný dojem. Zvyklý prostřednosti a srdečnému zacházení s dobrými a upřímnými lidmi, podivil se, vida tuto ohromnou špoušť, tyto formy, ježto chůzi a hlas každého svíraly, tuto zasmušilost, kterouž všem odměřování každého slova dávalo,

měření každého kroku a ve všem tajení své pravdivé myšlénky dávalo. Spozoroval s zármutkem patrný úpadek všeho, a navzdor tomu hrdost těch, kteří byli nejbližší nikdy téměř neviditelné paní. Viděl omrzelost oficialistů, neplacených, reptajících, kteří však podávali ruce kozákovi, jenž hledě na ně se pod kníry usmíval, a klaněli se Francouzovi, jenž ministerní tvářnost na se bral a protektorsky na všecky pohlížel.

O potřeby k živobytí neměl žádného nedostatku, poněvadž p. komisarová, jež dbala na dobrou stravu, a ráda i slovo toto opakovávala i pečené kuře na stole mívala, sušila hlavu mužovi, aby se jim alespoň deputát, jejž dostávali, pořádně odváděl, nemohla-li se s platem vždy shledat. Příbytek měl také dobrý v oficině zámecké, tak zvané komisarii; ale osvojiv se brzy s novými pro něj osobami, se zámkem, jenž jej z počátku nemile dojal, a s jeho položením, kteréž se mu líbilo, pocítil ubohý chlapec tesknotu, poněvadž ho nikdo nemiloval, poněvadž srdce jeho, otvírající se lidem, v jejichžto hlasu a očích byl život, byla láska, jež je jeho květem a duší, se zavíralo při přiblížení těchto postav mrtvých, jako slamou vycpaných a pohybujících sebou pomocí mechaniky, kterouž pochopit a rozumět nemohl. Když tedy skončil učení

se žákama svýma, odbyl s nima procházku, a zanechav jich u rodičů, přítomnosti jejich zbavit se mohl, procházel se samoten pod stromy na náspu, anebo sedával někde na vyšším místě nad břehy Sluče, hledě na vlny její rychle plynoucí a jednostejně o nerovný a tichý břeh plýskající. Byly to nejmilejší chvíle tohoto někdy čtveračivého chlapce, jemuž siroba a živobytí mezi cizími dalo záhy povážnost, a náuky a práce rychlou a všecko rozvažující dozrálost. Miloval mimo to tyto vlny Sluče proto, že plynuly do Kalinova. Svěřoval jim tedy své myšlénky, aby je donesli p. Karpińskému nebo Anně; hodil na ně časem lístek nebo kvítek, aby jej zanesly na břeh jejich zahrady, a tam k nohoum procházející se Sabinky složily. Náklonnost Tadeáškova k ní vzala totiž ráz tak silný a hluboký na sebe, že ač neměl ponětí o lásce, a o celém štěští a mukách, jaké ona dává, si ani nevyobrazoval toho stavu, aby na ni mohl zapomenout, nevidět ji v každé hodině dne i při nejtěžší práci, nesnít o ní v každém spánku, a neodnášet k ní každé příjemnosti, která se mu přihazovala, a každé trpkosti, která by jej potkat mohla.

Našel se však i v Bělobřincích člověk, jejž hrdina náš velmi zaujal. Čtenáři se lehko domyslí, že to byl kozák Maksim. Už jej

v Dubových krčmách pozastavilo jmeno a příjmění Tadeáškovo. Poznal jej tedy hned, když přijel do zámku s dětma p. komisarové, často se na něj dívával a časem se snažil s ním začít rozmluvu. Jedenkráte večer, když Tadeášek nad břehem řeky seděl a v lesku kmitajících se tmavých vln lesk tmavých kadeří Sabinčiných viděl, které se pořáde jináč leskly při každém pohnutí krásné hlavinky její, zaslechl kroky člověka k němu jdoucího. Byl to Maksim, jenž se zvolna s udicí v ruce blížil a na zamyšleného mladíka hleděl.

„Načpak tu myslíte panáčku!“ řekl kozák, sedaje vedle Tadeáška a odmotávaje vlásen u udice z dlouhého a ohebného prutu.

„Hej brachu kozáče!“ odpověděl Tadeášek; „je-li někdo sám na světě, má nač myslit.“

„To je boží pravda,“ odvětil kozák, nastrčiv červa na háček a hodiv jej do vody. „Ale vidíte panáčku, když je člověk mlád, zdráv, a umí se otčenáš modlit, projde svět byť i sám a navrátí se nazpět.“

„Máte pravdu kozáče!“ řekl Tadeášek, patře se zalíbením na krásnou tvář starého kozáka a na výraz sivých jeho očí, plný náklonnosti k němu. „Jen že vidíte, nemá-li někdo otce a matky, bratra a sestry,

tedy třebať šel směle do světa a věděl že jej projde, je mu přece, když si pomyslí, že se nemá ku komu navrátit, smutno a nejednou se zamyslí, má-li dále jít, anebo ne."

„A což není dobrých lidí," pravil kozák dále, nevšímaje si ani, že se brk zatřásl a potopil, „k nimž se s jakousi láskou a radostí vrací? Anebo není té matky země, na níž člověk vyrostl, z níž je chléb chutnější a voda zdravější, aby po ní netoužil a netěšil se, když ji zase vidí?"

„A kdyby ji nemohl uvidět!" odvětil Tadeášek se slzou v oku, vzpomenuv si na šťastné chvíle svého dětinství. „Pak, byť i našel dobrých lidí, jakož jsem i já našel, přece vždycky cítí, že je sirotkem a že mu tam bylo nejlíp."

„Já vám povím panáčku! co u nás staří lidé praví: Své vlastní dítě kolíbá matka, a sirotka kolíbá anděl Páně, jenž mu píseň zpívá," odpověděl kozák, hledě pohnutému chlapci do očí. „I to je pravda, můj švárný panáčku!" doložil po chvíli, vytáhnuv malou rybičku, již s háčku sundal a zase do vody hodil. „Nuže, abych daleko nehledal, povím vám, co se mně přihodilo. Bude tomu asi patnáct let, našel jsem malinké dítě, jak vidět nějaké páňátko, neboť mělo tenké prádlo a hedvábné peřinky, a bylo krásné, jako

jste vy panáčku být musel, když jste tak stár byl. Donesl jsem je k ženě, kteráž už měla svoje, a řku: ‚Na, tu máš ještě jednoho chlapce.‘ Děcko bylo u nás měsíc. Žena je krmila, a já jsem je kolíbával, zpívaje mu dumku o kozákovi. Tu mi poručili jet na Podolí k jedněm velmi bohatým pánům, kteřížto neměli dětí a nedoufali jich nikdy mít, neboť ona ho tuším neměla ráda, a on byl stár a churav. Tu jsem si pomyslil, ač se to páňátko u mne vychová a podělím se s ním o chléb svůj, bude z něho jen sedlák, zapíšou jej do poddanstva, bude kozákem jako já, anebo je snad dají k dobytku, anebo k nějaké těžké práci. Líto mi bylo ubohého hošíka! Tedy já místo na koni jet, jako obyčejně, zapřáhl ženě do vozu, vypravil jsem ji s obouma chlapcema, a pak vzav od paní listy a sednuv zde na dvoře na svého koně, tak že to všickni viděli, jsem vyjel, dohonil ženu za několik mil a pak jsme už jeli spolu.“

„A zavezl jste to dítě na Podolí, Maksime!“ tázal se Tadeášek, přetřev rukou své jasné a široké čelo, a hledě na mluvícího s pořád větší bedlivostí.

„Počkejte panáčku, povím vám jak to bylo,“ odpověděl kozák s úsměchem, a vytáhnuv zase hodného okounka, jenž sebou svižně na háčku třepal, sundal jej, hodil do vody a mlu-

vil takto dále: „Jak jsem dohonil ženu, sundal jsem sedlo se svého koně, připřáhl jej ke dvoum dobrým kobylám, ježto byly ve voji, připraviv spřežení ještě doma; oblékl jsem kožich na svou kozáckou kurtku a přitisknuv na uši sprostou selskou čepici, uháněl jsem cválem dobrým trojspřežením, aby mi děti nepomrzly. Čtvrtého dne jsem přijel do Hajsina.“

„Do Hajsina?“ zvolal Tadeášek, přisedaje ku kozákovi.

„Tam jsem si zajel do malé hospůdky a přemýšlel, jak to udělat,“ pravil kozák hladě si kníry. „Déšť se sněhem padal neustále. Mráz pronikal do kosti. Jak tu, myslím si, položit ubohé dítě venku a jak přistoupit někam za dvéře, anebo pod okno, aby nebylo stopy, když se nohy bořily v blátě. A tu se židé, ty bestie zvědavé a s dlouhými jazyky, vyptávají: ‚Jsou to tvoje děti člověče? to má tvoje žena dvojčata? a odkud jsi? a kam jedeš?‘ Lhal jsem židům, co jsem mohl, a předstíral, že se mi kůň rozkulhal, a proklínal jsem poctivou herku, jež byla zdravá a pokojně svůj oves žrala. Až přece třetího dne nastal mráz a slunce. Tu jsem se požehnal křížem a poděkoval Pánu Bohu, že mě z té nouze vysvobodí a k dobrému skutku dopomůže. Zaplativ židům, zavinul jsem pořádně

ženu i děti a vyjel jsem na večer z města. Do té vesnice, kde ti pány bydleli, jimž jsem chtěl krásného chlapce darovat, byly ještě dobré tři míle. Jel jsem čerstvě, abych se tam dostal před nocí. Už bylo hodně šero, když jsem spatřil ves a zámek, jenž se mi jako v mlze kmital. Tu jsem se dal se silnice na malou cestičku, a když jsem odjel stranou asi dobré půl míle, spatřil jsem velké, zorané pole, a černé kolem do kola, tak že na něm na tři kroky nic nebylo vidět. Obrátiv tedy koně na levo, pustil jsem se po tom poli a tam jsem na prostředku zastavil. Tu jsem poručil ženě, aby pořádně nakrmila to ubohé paňátko, a sám osedlav svého koně pohlížel jsem na nebe, patře jak daleko už je noc. Známé hvězdy na mne blíkaly s vysoka, ale vůkol nás bylo temno a hlucho. Jenom časem některý kůň chrupnul, hryze seno, anebo v nějaké včelní ohradě pes zaštěkal. Žena poplakávala a třásla se ubohá strachy, a já se modlil otčenáš a čekal na dobu. Když se chlapeček pořádně nassál, jakoby věděl, že už jde do světa, na nejisto, dají-li mu kde jíst nebo ne, tu jsem já i žena požehnali sirotka, poplakali jsme si obadva, položili dítě do téhož košíku, ve kterém jsem je našel, zavinuli je tak, aby mu nebylo zima, a já sednuv na kůň a vzav před sebe košík,

nechal jsem ženu a vlastního syna v šírém poli, a sám jsem ve jmenu Páně jel do vsi, přemýšleje, jak bych se dostal k zámku, aby mne někde nechytili a jako zloděje do vězení nezavřeli. Nešlo mi o sebe; mně by snad nebyli nic zlého udělali. Ale co by se stalo s ubohým dítětem, jež jsem vezl, co se ženou a mým vlastním synkem, které jsem opustil v noci samotné a bez groše, nevědoucí kam se obrátit. Oj! tenkráte panáčku se mi dělaly mžičky před očima. Ale nebylo rady, jel jsem. Už bylo po půlnoci, když jsem přijel k zahradě, jež se s jedné strany na jakési bahnisko jívami zarostlé podpírá. Tam v jíví jsem uvázal koně, a postaviv v dáli košík šel jsem se podívat, kudy bych přelezl přes plot; takovéto místo jsem našel brzy, kde se prkna zkazily a tlustý trám, jenž se na vrch klade, upadl a na druhé straně ležel. Tam jsem tedy přenesl dítě, jež k mému štěstí spalo, přivázal provaz ku košíku, a postaviv jej u plotu, vlezl jsem po tomto trámu jako po žebříku na plot. Potom jsem vtáhl košík a spustiv jej do zahrady, sám jsem za ním skočil. Zahrada i zámek mi byly dobře povědomy, neboť jsme tam jedenkráte s paní celý týden dřepěli. Ba věděl jsem i to, které okna jdou do toho pokoje, kde páni spali. Tam jsem se po tichu přikradl, postavil jsem

chlapečka za samé okno, a probudiv jej, aby začal plakat, schoval jsem se sám stranou, a přistrojil pistoli, hotov i zmrzačit toho, kdo by mě chtěl chytit. Oj panáčku!“ doložil kozák, utíraje pot s čela, „nikdy nezapomenu na tu zlou hodinu, kterouž jsem tam ve křích proseděl, čekaje vyjdou-li, vezmou mého andílka a přivítají-li jej srdečně; a on zatím plakal hlasitě, a mně se srdce usedalo, a ač jsem sprostý kozák, plakal jsem také, tak mi ho bylo líto, jako vlastního syna.“

Tu se kozák zastavil a slza mu ukápla na šedivé kníry. Tadeáškovi, jenž na něj s napnutím hleděl, se také zalily oči a jakési třesení mu projelo oudy. Kozák to spozoroval a doložil s úsměchem: „Neplačte, švárný panáčku! neboť se to všecko dobře skončilo; neboť je pravda, co u nás lidé říkají: ‚Sirotka kolíbá anděl Páně a píseň mu zpívá.‘ Medle neušlo půl hodiny, když vyběhla ze dveří, co tam od garderoby jdou, jakási služka, a za ní nějaká druhá paní, tlustá a už stará. Obě přišly ku košíku, přiklekly a začaly se do něho dívat. Tu stará spatřivši tuším tak malinké děcko, zalomila rukama, pak se sehnula nad ním, začala je zavinovat, líbat, a pravila tak, že jsem to slyšel: ‚Pojď můj červíčku! pojď můj andílku! zde ti neublíží ni-

kdo.' A pak vzaly košík a čerstvě jej odnesly. Ale co pak je vám, mladý pane?"

Tadeášek slyše tato poslední slova a poznav, že je to jeho historie a jeho Vidalské, sepial ruce, pak si zakryl tvář dlaněma a začal usedavě plakat. Kozák hleděl na něj pokojně, hladil kníry, a také s jeho očí slza za slzou kanula. Když se Tadeášek trochu upokojil, pozdvihl hlavu, a hledě bystře na kozáka, jenž se naň usmíval, ač měl oči plné slzí, vzal jej za ruku a tiskna ji k ústům zvolal: „Dobrý, dobrý Maksime! O! děkuju vám, děkuju."

„Tedy jste to vy, mladý pane! Nu! chvála Bohu! že jsem se dobře domluvil!" odpověděl kozák, objímaje jej silným ramenem, a položiv mu dlaň druhé ruky na tvář, přitáhl jej ke své a začal jej líbati. Potom si utřel slzy obouma rukama, oddechnul si, a dívaje se na hrdinu našeho doložil: „A hezký jste, roztomilý! až se milo na vás podívat!"

„Maksime!" řekl na to Tadeášek hledě na něj prosebným zrakem, „vy musíte všecko vědět!" Když kozák sklopil oči a nic neodpovídal, složil Tadeášek ruce a doložil: „Otče Maksime! vy to víte a nechcete povědít!"

„Co vám mám povědít, panáčku! když nic nevím," odpověděl Maksim.

„Jenom mi povězte jmeno mé matky,“ pravil dále Tadeášek.

„Jaký jste směšný, mladý pane!“ řekl kozák vstávaje, „kdybych věděl jmeno vaší matky, toť bych věděl všecko. A odkudž mohu co vědět, když jsem vás nalezl. Ale dejme si s tím pokoj! Až přijde čas, dovíte se to snad. A teď pojďte, dovedu vás k ženě a ukážu vám svého chlapce, s nímž jste jeden prs ssál. Jenom se ho na nic neptejte, poněvadž on o ničem neví a o vás ani neslyšel.“

Tadeášek vyskočil hbitě z místa a šli do vsi do chalupy Maksimovy. Bylatě trochu pořádnější než jiné, měla jedno větší okno, přede dveřmi byla lavička a několik stromů kaliny, na nichž se červenaly jahody. Nevelký dvorec byl ohražen okleštkovým plotem, a za komorou, kteráž dělala polovici chýše, vedla ulička na druhý dvorec, kde se nacházela ohrada na několik krav a malinký chlév na dva koně. Jiných budov hospodářských nebylo, poněvadž Maksim, jakožto dvorský sloužící, nedělal v poli a bral hotový deputát. Jen zahradu měl velkou, jež na pravé straně domku ležela a rozličnými vařivy vysázena byla. Na lavici před prahem seděla velká a hezká ženská, v čisté košili, v barevném šátku na hlavě, a předla. Spatřivši na dvoře muže s jakýmsi slušným a krásným panáčkem jít,

položila vřeteno na kolena a začala se na něj dívat. Tu Maksim přiblíživ se pravil: „Nu, Tatyáno! podívej se na toho mladého pána a poznej jej.“

„Kdež bych já jej poznala,“ odvětila povstavši a založivši ruce, „když jsem ho nikdy neviděla.“

„To není pravda, hloupá bábo!“ odvětil Maksim, „viděla, ba i svým mlékem kojila.“

„To je tedy on!“ zkřikla v tu chvíli dobrá žena, sepiavši ruce. „Aj! můj holoubek! jak je krásňounký!“ a vztáhla ruce k Tadeáškovi, jenž jí padl do náručí a tiskna se k tomu lůnu, které jej nejprvé ohřálo a přitulilo, poděkoval v duchu Pánu Bohu, že už není sám na světě. Když tak všickni tři seděli a rozmlouvali, přijel Zacharek, syn Maksimův, jenž byl koně k řece vedl. Byl trochu nižší než Tadeášek, ale ramenatější, zdravý, červeného a slušného obličeje. V selské košili a bez klobouku seděl bez sedla na koni a držel se směle a čile, jako syn kozácký. Vjel cválem do dvora, ale zastavil se náhle a začal se dívat na mladého pána, jenž vedle jeho matky seděl a za ruku ji držel. Tu mu pravil otec: „Pusť koně, a pojď sem.“ Hoch skočil s koně, udeřil jej přes hřbet, a pustil obadva na druhý dvorec, a sám přistoupil blíže k lavici a obejmuv rukou kalinu, jež

tam stála, díval se na Tadeáška, jakoby se chtěl domyslit, kdo to je a proč tak důvěrně matku za ruku drží. Tu řekl Maksim: „To je ten, mladý pane, co se s vámi dělil o mléko mateřské. Buďte k němu laskav, až vám bude sloužit. Neboť já už dávno na to myslím, aby vám sloužil, a nikomu jinému. A bude z něho čilý a věrný kozák, neboť je můj vlastní syn, mladý pane!“

„O poctivý Maksime!“ zvolal Tadeášek, vstav a bera za ruku starého kozáka, jenž k chlapci pravil: „Zachare! polib ruku mladému pánovi, a budeš-li mu sloužit, tedy mu služ tak, jako tvůj otec pánům svým slouží.“

„Budu otče!“ řekl chasník a přistoupil směle k Tadeáškovi, jenž si nedal ruku políbit, ale obejmul jej okolo krku a srdečně políbil.

Tadeášek nalezši tak příchylná srdce v tom místě, které jej z počátku takovým zármutkem a melancholií proniklo, se stal veselejším, pokojnějším, a necítě už tak své opuštěnosti, nacházel i život v tomto zámku mnohem snesitelnějším, nežli posavade. Když skončil své zaměstnání, když od žáků svých mohl odejít, vyjížděl si buď do pole na koni Maksimově, kterýž proň každý večer osedlán byl, aneb sedával s kozákem nad řekou, odběhl si k Tatyáně a seděl u ní na té la-

vici, kde se poznali a kde se alespoň na chvíli mohl tlukotem srdce mateřského klamat. Ale ani žena Maksimova mu nemohla nic o jeho původu povědít. Říkala to co její muž, že našel Maksim košík s dítětem a přinesl jej domů. Tadeášek byl skoro jist, že když ne oba, tedy alespoň kozák mnohem více ví, nežli povídá. Ale ač nesmírně toužil se dovědít, kdo mu dal život, kdo jej tak dobrému člověku svěřil, jak vypadá obličej oné, kteráž byla zajisté donucena od lůna svého dítě své odtrhnout, nedoléhal přece, domnívaje se, že člověk, jenž mu tolik příchylnosti ukazuje, ví-li všecko a mlčí, zajisté důležitých příčin mít musí neodkrývat tajemství, na němž jeho štěstí a pokoj závisí. Ponechal tedy věc tuto času, ač nejednou bolestně a s prosebným pohledem na dobrého kozáka pohlížel.

Za týden na to, když byl pan Volkovský u hraběnky s jakýmisi papíry, řekla mu jako mimochodem a náhodou: „Jakého to máte, pane Volkovský, hocha u dětí?“

„Má žena,“ odpověděl komisar, „jej vzala v Křemenci. Byl u nich celý rok. Je to mladý hošík, teprva je mu patnácte let.“

„Ale velmi rozumný,“ ozvala se panna Konvencká, jež hrdinu našeho časem na náspu

potkávala, a do rozmluvy se s ním pouštěla. „Má rozum a usedlost nad stáří.“

„Proč se ozýváte, panno Konvencká, když se vás nikdo neptá,“ řekla hraběnka, a ubohá slečna společnice popravivši šátek, jímž byla vždycky podvázána, ač na hlavu zatím ošedivělou čepec přibyl, vzdychla a začala svou práci. Hraběnka udeřivši několikráte pikslou o dlaň, doložila: „O čem pak jsem to mluvila? Zapomněla jsem to. Vytrhla mě sl. Konvencká, že se do toho pletla.“

„O tom mladíkovi z Křemence,“ doložil komisar klaně se.

„A! dobře. Jak pak se jmenuje?“

„Jmenuje se Tadeáš Bezejmený,“ odpověděl p. Volkovský s úsměchem, jakoby dotvrzoval mínění své ženy, že by si mohl člověk při tom jmenu to i ono pomyslit.

„Čemu se usmíváte, p. Volkovský?“ řekla hraběnka přísně pohledem jejím pomatenému komisarovi. „Je to jméno tak dobré, jako jiná vaše šlechtická a pološlechtická příjmění. A že se nekončí na *ský*, na tom není nic podivného. Ten hoch musí pocházet z Litvy.“

P. Volkovský se poklonil na znamení, že potvrzuje důmněnku hraběnčinu, že Tadeášek pochází z Litvy; a stará matrona, podepřevši si hlavou o lenošku u kanapy a poseděvši

takto chvíli s otevřenýma ústoma, doložila: „Tedy pravíte že je vychován v Křemenci?“

„Ano, jv. paní,“ odvětil s poklonou.

„Znala jsem p. starostu Novogrodského velmi dobře,“ pravila hraběnka, dávajíc obyčejný směr své tabačence. „Ba platíme tuším něco na udržení této školy.“

„Arci že platíme, jv. paní. Komise školní přisoudila na panství jv. paní částku . . .“

„No, což je o to, mnoho-li,“ vytrhla jej hraběnka; „ale jsem žádostiva, jak se po dvaceti a několika letech vyvinulo dílo p. starosty Novogrodského, a jak také teď pokračuje. Majíc tak dobrou příležitost, když se ten hošík nahodil, mohla bych se o tom přesvědčit, a ráda bych jej uviděla a s ním promluvila. Poručte mu, aby sem ke mně někdy přišel.“

Tu kývla hlavou komisarovi, jenž se jí poklonil a odešel; hraběnka si podepřela hlavu na pohovku, zdvihla oči na strop, otevřela ústa a zamyslila se, Stanislav August pak začal zase svou obyčejnou a pravidelnou oscillací z pravé ruky do levé.

Že tato rozmluva hraběnčina s p. Volkovským a tato její náhlá zvědavost, jak se asi vyvinulo a jak prospívá dílo Čackého, byla následkem zprávy, kterouž jí Maksim o nacházení-se Tadeáškovu v zámku donest

musel, toho se čtenáři bez pochyby domýšlejí. Druhý den po třetí hodině se dostavil Tadeášek do síně zámecké. Maksim už čekal na prahu, a provodiv jej skrze pokoj hetmanů, přes sál Mojžíšův, nechal jej v pokoji hodinovém. François, jenž jej u pánů Volkovských vídával, kdež dost často býval a na pohovce sedával, ukázav mu na sedadlo, aby se posadil, šel k paní. To všecko se stalo v tichosti a mlčení. Tadeášek neviděl ještě nikdy tak panské obydlí a takových obřadů. Ač tam nebylo všecko celé a čisté, pronikla jej přece zřejmá stopa bývalého lesku a velikosti, charakter vážné minulosti, jenž se jevil i ve formě věcí, které jej obklopovaly, i ve výměrech komnat, kteréž se nezdály pro nynější lidi budovány, chvěním a naplnily srdce jeho bezděčnou úctou. Neodváživ se tedy, aby se posadil, stál podepřen o stěnu a pohlížeje nesměle okolo sebe, očekával přijití hraběnčino, a přemýšlel, proč jej povolala a co mu řekne. Teprva po nějakém čase se otevřely dvéře od kabinetu, vyšel Francouz a ukázal mu vážně, že může dále vkročit. Hrdina náš tedy vkročil do onoho místa, které už dobře známe; Francouz mu pošeptal, že paní hned přijde, a zanechav jej zase samého, zavřel za sebou dvéře.

Tadeášek si nemohl vysvětlit onoho citu

strachu a úcty, jenž jej pronikl. Zastaviv se u dveří, jimiž vkročil, pohlížel nepokojně brzy na protější dvéře, kteréž vedly do pokojů obyčejně zamčených, brzy na dvéře naproti oknům, kteréžto šly do spacích pokojů hraběnčiných. Nevěděl, které se otevrou a ve kterých se ukáže ta přísná paní, kterouž ještě neviděl, které se všickni v zámku tak báli, a před níž se dostavoval s jakousi úctou, jíž si vysvětlit nemohl, a se strachem, jenž mu ve všech událostech života docela neznámý byl. Ale když uplynulo asi půl čtvrti hodiny, a dvéře se neotvíraly, a žádný hlas neobjevoval, že se tam někdo nachází, osvojil se i se svým postavením, i s tou slavností, která jej obkličovala; postoupil několik kroků k prostředku a začal se ohlížet po pokoji a dívat se po věcech, které se tam nacházely. Přede vším se podivil hraběnčinu obrazu, jenž visel nad pohovkou, na nížto sedávala. Přiblížil se tedy k této malbě, zdvihl hlavu a založiv ruce, začal se na ni dívat. Rysy tohoto krásného a hrdého obličeje jej pozastavily nesmírně. Zdálo se mu, že v ní spatřuje nějakou podobnost k dámě, kterou někdy znal; procházel v duchu rozličné osoby, které v živobytí svém byl potkal, ale nemohl ve vzpomínkách svých nic zřetelného vyhledat. Kdyby nebylo toho docela jiného oděvu, toho výrazu

v očích a ústech, tak hrdého a studeného, byl by obličej tento a celá postava nejpodobnější k obličeji a postavě oné paní, jež mu dala přítulek, svěřila jej péči Vidalské, a přes deset let jej odívala a živila. Vzpomínka tato jej rozžalostnila, přenesla do dnů šťastného dětinství, a pohroužila do takového zamyšlení, že docela zapomněl, kde je a na koho čeká. Teprva když hodiny ve vedlejším pokoji odbily čtyry, a hlas jejich se rozléhl po nesmírných a pustých pokojích tím zvláštním zvukem, jenž se zdá být ozvěnou ze starých časů, trhl sebou mladík, a obrátiv hlavu na pravo, spatřil ve dveřích stát hraběnku. Při spatření této imponující postavy ucouvnul několik kroků, hleděl na ni, když blíže přicházela s vážností, jíž se ani nenadál, a teprva když se přiblížila k pohovce a hodila naň zrakem, si zpomněl, že se musí poklonit. Sklonil tedy hlavu s úctou, a narovnav se stál a čekal co řekne, s výrazem skromným ale nebojácným.

Hraběnka, otevřevši dvéře a spatřivši krásného mladíka, jehožto krasotvarou postavu čistý a těsně upatý kabátek dobře ukazoval, jehožto vzrůst mocné vyvinutí těla sliboval, a zamyšlení na jasném a širokém čele dospělost hlavy a srdce dokazovala, usmála se a hleděla naň jako s potěšením a pozorností. Zdali ji pojal ze-

vnějšek Tadeáškův, opravdu plný půvabu a oné mužské grácie, jižto studenti obyčejně nemívají, anebo to, že se na obraz její tak bedlivě díval, nevíme s jistotou; dosti že obličej její měl výraz mnohem lahodnější než obyčejně, a ač proto neztratila vážnosti, úctou pronikající, nespozoroval Tadeášek přece v osobě její nic tak strašného a odrážejícího, jak mu p. komisarová potají napřed povídala. Hraběnka sednuvši pravila: „Pojďte blíže, pane. Proč jste se s takovou bedlivostí na ten obraz díval? Je to v skutku práce velmi krásná; ale nevím, rozumíte-li tomu dak dobře, abyste ji mohl ocenit?“

„Neviděl jsem nikdy krásnějšího obrazu, a proto mě tak pojal výrazem života a zajisté věrné podobnosti,“ odpověděl Tadeášek, a hodil nepatrně okem na obraz a na obličej hraběnčin. Tento bezděčný kompliment sedmdesátileté stařeně udělaný, na nějž trochu pomatený hošík ani nepomyslil, nezměnil dobrého mínění, které si o něm udělala.

„Učil jste se kreslit v Křemenci?“ tázala se ještě vlídněji.

„Učil jsem se, jv. paní,“ odpověděl osměluje se jejím hlasem a pohledem, jenž neměl té přísnosti, kterou očekával.

„A naučil jste se něco? Máte tam uči-

tele, od něhož jsem několik nešpatných prací viděla,“ tázala se hraběnka.

„Byl bych se mohl mnohem více naučit,“ odpověděl Tadeášek, klopě oči. „Ale jiné učení mi bralo mnoho času, a při tom jsem musel pracovat také doma, abych si vydělal na chléb a ostatní potřeby.“

„Dobře že jste začal záhy o sebe se starat,“ řekla, vraštíc čelo a přehodivši několikráte pykslu z jedné ruky do druhé. Tadeášek pohlédl s podivením na náhle změněný výraz v jejím obličeji, a hraběnka po chvíli doložila: „Musíte mít chudé rodiče, že vám nemohou ke skončení studií pomáhat?“

„Rodičů svých neznám,“ odpověděl Tadeášek červenaje se, „jsem sám a nemohu se na nikoho spolehnout. Pokud jsem byl dítětem, živila mě milost jedněch pánů na Podolí, kteří mě za svým oknem našli. Když mě ze svého domu vyhnali, nalezl jsem pomoc v ochraně chudých řeholníků v Kalinově. Ale ti pomřeli,“ doložil chvějícím-se hlasem, a slza se zablyštěla v jeho modrém oku, „zůstal jsem sám, a teď jenom od Boha a své práce očekávám pomoci.“

„Nač mi to všecko povídáte? neptala jsem se na to,“ řekla hraběnka, a obličej její vzal na se obyčejný výraz tvrdosti a hrdosti, jenž Tadeáškem zachvěl, že ani od-

povědít ani sebou pohnout si netroufal. Hraběnka uhnula docela sešedivělou hlavu nazpátek, otevřela hubu, a bavíc se jak obyčejně tabačenkou, seděla tak nějaký čas v mlčení. Po chvíli pravila: „Studoval jste práva?“

„Ne, jv. paní,“ odpověděl Tadeášek. „Teprva na příští rok začnu poslouchat přirozené a římské právo.“

„K čemu pak vám to bude?“ řekla hraběnka. „Učte se raději domácímu právu, abyste uměl sebe a jiné bránit proti úskokům zlých lidí, jichž máme dost.“ A v té chvíli se jí musela bledá tvář p. Hipolita Zlatovky kmitnout před myslí.

„Přijde i na to řada, jv. paní,“ odpověděl Tadeášek, „ač mně samému tato vědomost zajisté nebude potřebna. Rodiče moje mne pustili do světa beze všech práv a nedali mi nic, co bych potřeboval bránit.“

„A neznáte dokonce svého původu?“ tázala se hraběnka, jejížto čelo se svraštilo.

„Tolik vím,“ odpověděl, „že mě tu někde v okolí toho zámku našli.“

„Jděte pane,“ řekla, „a chovejte se dobře a učte se dobře, pak z vás bude řádný člověk.“ Tadeášek se poklonil, pohlédl ještě jednou na obraz a vyšel. Když se spatřil v pokoji, v němž Maksim seděl, přiblížil se

k němu, podepřel hlavu na jeho prsa a začal plakat.

„Co je vám, mladý pane!“ tázal se Maksim.

„Nevím, nevím, ale byl bych rád, kdybych tam byl nebýval,“ odpověděl přemáhaje se a utíraje slzy, jichž zadržet nemohl.

„Řekla vám paní něco nemilého?“ řekl kozák.

„Ne, ne. Ostatně je tak stará, tak vážná. Od ní bych snesl všecko! O! to to dokonce není. Maksime! povězte mi, čí to visí obraz v jejím kabinetu, ta dáma krásná a bílá?“

„Hm!“ řekl Maksim, „to naše paní byla taková, když byla mladá.“

„Proč,“ pravil Tadeášek se sílou a citem, „mi připomenula tam tu, na Podolí, co mě přijala do domu, deset let odívala a živila, časem se ukazovala tak laskavou, ba jednou mě i k sobě přitulila, jako musí matka tulit dítě, které miluje, a potom dovolila, aby mě jako štěně za plotem nalezené za plot vyhodili.“

„A, zdálo se vám to, panáčku!“ odpověděl Maksim, „tam ta není taková, a tahle by jí nemohla ani vody podat.“

V té chvíli vyšel Francouz a zavolal Maksima k paní. Kozák se usmál a šel, a Tadeá-

šek vyhýbaje se setkání s někým, běžel zrovna k řece, tam se posadil a přemýšlel o staré a vážné paní, s níž rozmlouval, o krásném obrazu, na nějž zapomenout nemohl, o Rozálii, k níž se jeho mysl bezděčně obracela, o onom stromu, na kterém se před ní skryl, a onom kiosku, kde jedenkráte na jejím lůně plakal. Nemoha toho všeho srovnat a unaven důmněnkami, které mu poskytovaly i radost i zármutek, vlévaly v srdce jeho i lásku i hněv, odstrčil od sebe tyto obrazy a utekl od nich pod tichou a skromnou střechu Kalinovského dvorce. Tam se tulil s dítěcí oddaností, tam se snažil své pobouřené myšlénky do harmonie, do svornosti přivest, stavě před ně po sobě buď vážný obličej p. Karpińského, anebo krásnou postavu Anninu, buď poctivý úsměch dobrého Jozífka, nebo konečně obraz oné sličné Sabinky, jejížto obličej a pohled provázel každé pohnutí jeho hlavy a s každým silnějším udeřením jeho srdce spojen byl.

Skončily se prázdniny, Tadeášek už neviděl víckráte kraběnku, ale maje druhého dne odejít, prosil Maksima, aby jej ráno, pokud paní ještě spát bude, do jejího kabinetu dovedl. Když tam oba po tichounku přišli, postavil se před obrazem, upřel na něj zrak, a utonul myšlénkami v obličeji tomto. Kozák stál za ním, natahoval své sivé kníry a ký-

val hlavou. Po nějakém čase se Tadeášek obrátil a vzav jej za ruku, tázal se ho prosícím hlasem: „Maksime! ani teď mi nic nepovíte?“

„Ale vy jste k smíchu, mladý pane!“ odpověděl kozák tišeji a ohlížeje se na dvéře hraběnčiny. „Což vám mám povědít, když nic nevím.“

„Nu! tedy už pojďme!“ řekl Tadeášek, a hodiv ještě poslední pohled na obraz, jejž už víckráte spatřit neměl, odešel se schýlenou hlavou.

Když přijel do Křemence, dověděl se, že Jozífek už tu je a po něm se ptal. Běžel tedy honem do obydlí přítelova, a jaká byla jeho radost a podivení, když u otevřeného okna obličej Sabinčin spatřil. Ona tleskala rukama, poznavši jej, začervenala se jako růže, a obrátila se ke dveřům, aby jej uvítala. Nikdy nepřivítala sestra srdečněji bratra, jehož dlouho neviděla, nežli tato čtveračivá a despotická dívčina Tadeáška uvítala, spatřením jí vytrženého. O! ale Sabinka se také stala za ten čas ku podivu krásnou a půvabnou. Šlo jí na patnáctý rok, vyrostla, uformovala se, oblékla šaty už dospělé panny, a ač černé vlasy její nebyly do vrkoče svázány, nýbrž jako dříve obkličovaly její hlavu ve skvoucích kadeřích a na ramena padaly, vy-

kukovala z nich tím krásněji její rozumná tvářinka; a toto sloučení ustrojení dorostlé osoby a čtveračivého dítěte dávalo jí cosi orginálního a zvětšovalo její půvab. Anna, kteráž schválně proto sama odvezla Jozífka, aby Tadeáška uviděla, přivítala jej srdcem matky, a dívala se s potěšením, jak vyrostl, zmužněl, zmoudřil. Ale oko její spozorovalo na čele mladíkovu jakousi hlubší starost a zamyšlenost. Vzavši jej tedy téhož dne stranou začala se ho vyptávat. Tadeášek jí pověděl všecko, co mu kozák vypravoval; složil jí zprávu ze své rozmluvy s hraběnkou, popsal jí dojem, jaký naň učinila ona a její podobizna, a dal jí poznat důmněnky, jaké jej potají trápily. Anna se snažila jej upokojit, posilnit, a těšila jej co mohla, odvracujíc jej od toho, aby se netrápil planým hádáním, a vmlouvajíc do něho odvahu k projití dráhy života vlastnými silami, a dobývání si vážnosti a lásky u lidí vlastní zásluhou. Tadeášek nevšímaje si přítomných, padl jí k nohoum, líbal jí ruce a kolena, a volal rozčilený: „O dobrá, neocenitelná paní! proč nejste vy mou matkou! jak bych byl šťastným a hrdým!“

„A mne nechceš za sestru, Tadeášku?“ řekla Sabinka, přibližujíc se s Jozífkem, uslyševši tato poslední slova hrdiny našeho.

Tadeášek se vzchopil, pohlédl na ni s láskou, a vida, že ač se ústa její usmívají, oči plny slzí jsou, vzal ji za ruku i Jozífka, jenž vedle stál, a tiskna obadva k prsoum svým, řekl s pohnutím: „O sestro! bratře drahý! milujte mě, neboť mám jenom vás na světě!“

Druhý den bylo otevření školního roku. Anna šla s dcerou do kostela, posadila se do té stolice, kde před tolika lety byla seděla; a když se po mši začala mládež kopit, na prostředku kostela shromážďovat a v těsných řadách se naproti kazatelně postavila, uslyšela Anna týž hlas, jenž od onoho v živobytí jejím tak důležitého okamžení jí navždy v duši zůstal. Zvuk tento příjemný a dojímavý, slova plná citu a víry vzbudily v ní sladké vzpomínky. Cítila se omladlou, zrovna jako tenkráte šťastnou, a přece uplynulo tolik času! V řadách této mládeže stál její syn, vedle ní seděla dorostlá dcerka, a na kazatelně byl v skutku týž řeholník, ale brada jeho sešedivěla, vážná hlava se pokryla stříbrným vlasem. Anna poděkovala Bohu za vnuknutí, které jí tenkráte v tomto kostele seslal, a když se kázání skončilo, padla na kolena a prosila Tvůrce, aby i dceři její dal živobytí tak jednoduché, tak tiché, tak svobodné ode všech pout a marností světa, jako

sama posavade ztrávila. Tu jí přišel na mysl Tadeášek, a v tétéž modlitbě jich obadva spojivši, nerozloučila jich v mysli a srdci nikdy od sebe, a jednoho pro druhého ustanovila.

Anna zůstala v Křemenci ještě několik dní, a chlapci, kteří na krok neodstupovali od matky a dcery, vodili je po celém domě školním a ukazovali jim rozličné zvláštnosti. Mlčky přešli přes bibliotéku, kterouž Anna tak plnou lidí viděla, a kteráž dnes v povážné své tichosti, zalidněna jenom mramorovými obličeji mužů, kteřížto na ni shůry patřili, se jí zdála tím větší, tím více úctou a vážností pronikající. Poklonivše se tam před poprsím zakladatele škol, v pozadí umístěným, prohlédli si veliký kabinet medailií, přes dvacet tisíc kusů obsahující; a přešedše potom přes velkou galerii, kteráž se před kostelem nacházela, a na kteréž se mládež v letě večer shromážďovala, kde jak starší, taktéž mladší míč hráli, kde dříve i Čacký se s nimi bavíval, k pohybování těla a obratnosti sil pobízel, přišli do druhé polovice domu, kde prohlíželi kabinet fysikální, z drahocenného nářadí sestávající, kabinet mineralogický a chemické laboratorium, které jim sám professor, jenž předmět svůj nade všecko miloval, ukazoval, a čtveračivou a zvědavou Sabinku

rozličnými zázračnými experimenty potěšil. Prohlédše observatorium astronomické a kabinet strojů, ke škole mechaniků přináležející, skončili učenou procházku svou v zahradě botanické, těšíce se pořádkem a pohledy v ní, divíce se též tolika tisícům rostlin a kvítků, z rozličných pásem pod jednu střechu shromážděných. Na celé této procházce se obracela Sabinka se svými otázkami vždy na Tadeáška, poslouchala jenom jeho vysvětlení a slova s pozorností, děkujíc mu úsměchem, když něco pochopila, ale vadíc se také, když něco nevěděl. V oranžerii utrhla jeden krásný kvítek, a když se nikdo nedíval, hodila jej Tadeáškovi do čepice, řkouc s úsměchem: „Schovej to bratříčku pro mne; potom mi to někdy dáš.“ Příští dni chodili po horách, navštěvujíce nejkrásnější místa, obyčejné procházky studentů, obyčejná místa kde se shromážďovali, obdivujíce se přírodě a rozmlouvajíce o svých pracích, o dalším směru a živobytí, o vzdálených a tolikerým klamem ozářených nadějích. Když se zastavili na skále, kterouž studenti Tarpejskou nazývali, zachvátil Annu i Sabinku pohled, jenž se jim odkryl. S této kolminy, pokryté zeleným a měkkým drnem, spatřili pod nohama svýma propast nesmírně vyhloubenou a asi sto střevíců obnášející; dále se začínalo neobyčejně strmé úbočí,

ohromnými stromy porostlé, z nichž bylo jenom vršky vidět; úbočí toto se táhlo až k rokli, jejíž obadva boky, hodně od sebe odehnuté a nejkrásnějšími stromy zarostlé, se na několik set střevíců vzhůru vypínaly. Touto roklí se otvírala vyhlídka na pole, na zelené senožetí a luhy; z daleka bylo vidět Ikvu, jako lesklá stužka se vinoucí, a za ní sosnové bory, vůkolní vsi, bílé zdi v Podberežích a samotnou horu Podberežičku, kteráž tam od věků patří na řadu svých skupených sester, od nichž ji bez pochyby vody odnesly a k nimž se vrátit nemůže.

„Tadeášku!“ řekla Sabinka tišeji, postavivši se na samý kraj skály, „skočil bysi tam za mnou, kdybych spadla?“

Tadeášek zbledl, hlava se mu zatočila jak nad těmito slovy, taktéž nad pohledem na čtveračivou dívčinku, nad propastí se shýbající. Vzal ji tedy silně za obě ruce a odtáhl ji od kraje, ona pak smějíc se doložila: „Neboj se, já nespadnu, ač vím, že bysi spíše za mnou skočil než Jozífek.“

Teskno se udělalo Tadeáškovi, když Anna odjela. Ale slova potěchy, jimiž se jej posilnit snažila, působily. Netrápil se už uhodnutím tajemství, kteréžto proniknout nemohl, a zpomenuv si, že má v ní matku, že má v dětech jejích bratra a sestru, přesvědčen,

že jej všickni vespolek milujou, a přede všemi Sabinka, oč mu tuším nejvíce šlo, zapomněl že je podhozencem, že je sirotkem, a pustiv se s novou rázností a vytrvalostí do práce, získal zase dřívější důvěru sám k sobě a dřívější veselost svou.

Takto uplynul rok jednotvárného a pravidelného studentského života, kterýž pro takového mladíka tím příznivější je, tím lepší ovoce vydává, když se nic nepřihazuje, co by mu hlavu nebo srdce pomátlo, když hodina za hodinou tak ubíhá, jak to na pořádku týdenním rozpočítáno je, jenž na dveřích jeho obydlí anebo nad postelí přibit je. Dvě však okolnosti zasluhujou zmínky. První, že Tadeášek brzy po odjetí Anny a pak každého čtvrt roku Oděsskou poštou 100 rublů na stříbře dostával beze všeho psaní, pouze s nápisem v prostředku: „Na čtvrtletní výživu Tadeáška Bezejmeného, studujícího na lyceum Volyňském.“ Druhá, že Jozífek, jemuž se trochu později hlava otevřela a schopnosti vyvinuly, se stal jako Tadeášek žákem v druhém kursu se vyznamenávajícím, a s ním zároveň o stříbrný peníz se snažit začal. První z těchto okolností jej potěšila, ale podala mu také smutné rozjímání. Domyslilť se, že ho tím neobdařuje nikdo jiný, než matka, kteráž se jak vidět teprva teď o jeho existenci

a směru dověděla. Potěšil se tedy, že ta, jež mu život dala, již myšlénkami svými stopuje, jejížto milující a zarmoucený oblíčej si v duši vymalovat se snaží, žije, a zajisté v bohatství žije, když jej tak podporovat může. Ale pak jej zase polily hořké slze, kdykoli tyto peníze dostával, když si pomyslil, že je dítětem hříchu, že jej tato matka odstrčila od svého lůna a cizím rukoum vydala, ba i teď podporujíc jej, se před ním tají, vyhýbá se jeho lásce, jeho přítomnosti, kdežto on cítil, že by jí ani hlavou svou ani srdcem hanby neudělal. Myšlénky tyto mu dělaly zasílanou podporu nepříjemnou; nepouštěl tedy místo, které měl, pracoval s cizíma dětma na svou výživu, a tyto peníze zapečetiv, schoval je až na tu dobu, kde se doví odkud a od koho pocházejí.

Druhá okolnost, to jest, že se Jozífek jeho spoluuchazečem stal, jej naplnila nejčistší radostí, nejen že mu v ničem nepřekážel, nýbrž naopak pracoval s ním společně, ulehčoval každou obtíž, a jak domlouváním taktéž příkladem jej pobízel, aby nikomu ze soudruhů neustupoval. Ba trochu romantickému Tadeáškovi připadlo na mysl i hrdinské postoupení přednosti, schvální zanedbávání učení, aby příteli svého dětství a bratru Sabinčinu cestu ulehčil, na nižto vstoupil. Kdyby totiž

nedostal sám odměny, o niž se vynasnažoval, mělo mu to oblažení rodičů přítelových vynahradit, a v pohledu a úsměchu oné, kteroužto sestrou nazýval, která však v duši jeho byla docela něčím jiným, měl stokráte sladčí odměnu obdržet. Brzy však zpozoroval, že by to pro oba špatně dopadnout mohlo. Neboť Jozífek si nevěděl sám rady, a co se s ním neučil, to neuměl tak, jak by byl musel umět, aby byl prvním. Šli tedy obadva vespolek i ve skutečném pokroku i v mínění učitelů, a výsledek ku konci roku ukázal, že jsou obadva docela stejni a že nelze jednomu před druhým přednost dát.

V Křemenci byl obyčej, že v takovém případu, když dva nebo tři studující docela stejně jedné odměny zasluhovali, bývali voláni k sezení učitelského sboru. Tam jim ředitel vyjevil, že jednohlasným míněním představenstva školního a všech professorů byli za stejné uznáni, i v ohledu pokroku ve studiích i v ohledu mravů, že se rada o přisouzení odměny sama rozhodnout nemůže, nýbrž že ponechává osudu, aby jednoho z nich vyvolil. Sezení tato o odměny se odbývala obyčejně 28. června večer. Všickni žáci věděli, že se jejich osud rozhoduje, a všickni se nacházeli jak dlouho porada trvala na galerii školní, procházejíce se a očekávajíce s netrpělivostí

výsledek. Radost se byla podívat na tu krásně herostlou mládež, v rozličných skupeních se hemžící, povážně zásluhu, hodnotu a schopnosti každého z kandidátů rozbírající, na které mohla už napřed ukázat, ale přece nejistou, nezmýlí-li se, zvědavou jak se volba mezi několika stejnými rozhodne, a tak zaujatou, jako by šlo o osud dalšího života, o vyjednání nějakého rozhodujícího vlivu v některé zákonodární komoře, anebo o ustanovení moci, do jejížto rukou by se správa řízení zemského složit měla.

V takovémto právě položení se nacházela rada lycea při posledním svém sezení tohoto druhu dne 28. června r. 1830. Tadeáš Bezejmený a Josef Karpiński se ukázali docela stejnýma; nikdo nemohl žádného rozdílu mezi nima najít, žádné námítky učinit, která by váhu jednoho z nich vyzdvihla a druhého svážila. Usnesla se tedy jich zavolat, aby peníz stříbrný, oboum dvoum přiřknutý, jeden z nich losem vytáhl. Poslaný sluha vyšel na galerii, mládež jej v tom okamžení obklíčila, a on zavolal na hlas: „Je tu mezi pány p. Tadeáš Bezejmený a p. Josef Karpiński?“

„Jsou, jsou!“ ozvali se kollegové, a několik hlasů na rozličných stranách vykřiklo:

„Tadeášku! Tadeášku!“ a z jiné strany: „Jozífku! Karpiňský! volají vás!“

„Já pravil,“ řekl kdosi vážně, „že se to tak skončí. Potáhnou losy.“ A vynalezši obadva, obklopila je spravedlivá mládež, radujíc se, že se mínění její potvrzuje, a objímajíc je a přejíc jim štěstí vyprovodila je s vítězoslávou ke dveřím sálu. Když vkročili, vyjevil jim ředitel o co jde, gratuloval jim k tak pochvalnému svědectví všech učitelů, a vyzval je, aby losem vytáhli odměnu oboumdvoum přiřknutou. Tu se pohled a úsměch Sabinčin kmitly před myslí hrdiny našeho a vzbudily v něm heroický úmysl, předstoupil tedy a řekl: „Já mám už jednu odměnu, on nemá ještě žádnou. Dovolíte-li tedy pánové, prosím o accessit, a on ať doveze medailii, které si stejně zasloužil, otci a matce. Kdybych měl rodiče,“ doložil se slzou v oku, „nepostoupil bych mu ji snad, ač jej jako bratra miluju.“

Všickni pohlédli na sebe, a úsměch spokojenosti se ukázal na ústech těchto vážných mužů, kteříž ve skutku a šlechetném odhodlání-se svého šestnáctiletého vychovance spatřovali ovoce své práce. Všickni tedy svolili k jeho žádosti, a ač Jozífek z počátku odporoval, když mu však začali vymlouvat, že medailie jemu náleží, že Tadeáš dostane vy-

svědčení, v němž bude vysloveno, že neobdržel peníz pouze proto, že stanovy jenom jeden určily, padl pohnut Tadeáškovi okolo krku a přijal ustoupení jeho.

Událost tato se rozhlásila druhého dne po celém městečku, kdež všecko co se škol týkalo, nejživější účastenství vzbuzovalo, a zjednala hrdinovi našemu nesmírnou reputací. Všickni kollegové jej objímali a chválili jeho jednání, všickni obyvatelé se snažili jej uvidět a s ním promluvit; a když v čas slavného aktu obadva najednou zavolali a jednomu medailii vručili, druhému vysvědčení na medailii s krátkým objasněním celé okolnosti, obrátily se všech oči na krásného mladíka, jenž sice nevěděl odkud pocházel a žádného příjmění neměl, ale tuto bezejmenost svou tak ušlechtil a ke cti přivedl. Na večer, toho dne u kněžny V* dávaný, byl Tadeášek s několika jinými kollegy pozván. Kněžna jej představila rozličným dámám, které s ním upřímně rozmlouvaly a pak se divily, že hošík tak mladý, a zvláště bezejmený, neztrácel hlavu v tak vznešené společnosti, a spojuje skromnost s přítomností ducha, v odpovědích zaleknutí a neobratnosti, u studentů obyčejné, neukazoval. Kněžně samé se Tadeášek obzvláště líbil. Vznešená tato stařenka mu vyslovila, že je dům její pro něj vždy otevřen,

že jej zve, aby po svém navrácení z prázdnin k ní přicházíval, byl smělým v případu potřeby jako k matce, a žádného shromáždění, ku kterému jej pozve, nevynechal. Tadeášek poděkoval a slíbil; nevědělť ubožák — neboť kdož by to byl také mohl vědět, že v tom saloně, do něhož jej zásluha a hodnota morální uvedly, jej nejbolestnější rána, které v živobytí svém pocítil, potká.

12.

Prázdniny ztrávil hrdina náš v Kalinově. Potřeboval si odpočinout po celoroční namáhavé práci; potřeboval napojit srdce láskou dobrých lidí a pohledem na jejich štěstí, k němuž se byl přičinil; potřeboval nějaký čas alespoň oddychovat pod tou střechou, kde se narodila, vychovala a rozvinula, jako zázračné kvítko, ona přepodivná bytost, k jejímužto obrazu se všecky jeho myšlénky sbíhaly, kterouž každý den méně pochopoval, ale přece každý den více ctil a miloval.

Sabinka s ním zacházela před rodičema jako s bratrem, děkovala mu za jeho přátelství k Jozífkovi, ukazovala mu tolik náklonnosti, tak byla přirozenou a laskavou, že se hochovi před očima mžičky dělaly, a kdyby se nebyl styděl, byl by jí někdy před otcem a matkou k nohoum padl a všecko pověděl,

co se v srdci jeho děje. Když náhodou byli sami, co se teď už velmi zřídka stávalo, změnila se úplně, tak že ji nemohl poznat, a bál se té chvíle, kterou by byl jiný v jeho položení s toužebností vyhledával. Tenkráte byla totiž svémyslná dívčina buď nadurděná a mlčivá, aneb se posmívala tomu, o čem Tadeášek se zápalem mluvil, chválila to, co on haněl, dávajíc mu na srozuměnou, jak by byla šťastna, kdyby měla jedenkráte zámek, pěkné koně a krásný kočár. Ač ubohý Tadeášek cítil, že to neříká docela upřímně, nýbrž pouze proto, aby mu odporovala, se stavěla milovnicí všeho toho, co téměř nikdy neviděla a nezná, ztrávil přece k vůli tomu nejednou několik dní ve smutném rozjímání — snil, zamýšlel se, byl téměř nešťasten, pokud se zase Sabinka, spozorovavši tento stav jeho, nad ním neslitovala, sladkým a přátelským slovíčkem na jiný svět nepřenesla, nějakým rozkazem, jejž mu s lichotivostí, s úsměchem dávala, v něm živobytí a dřívější energii, jí sloužit a všem jejím výmyslům hovět, nevzbudila. Večer před odjezdem šli obadva přátelé do zahrady; zvláště Tadeášek byl jaksi smutný a ztrápený, jakoby tušil, že vidí naposledy toto místo, tak plné drahých památek pro něj. Anna byla zaměstnána jejich výpravou, a p. Karpiński dělal také účty a odděloval

peníze na vydání za syna potřebné. Tu přiběhla k hochům Sabinka. Vzala Jozífka pod páždí, vyčítajíc jim, že ji zanedbávají, kdežto budou mít dosti času se spolu v Křemenci těšit. Tak chodili všickni tři a rozmlouvali. Po nějakém čase zavolal otec syna, aby mu do rukou odevzdal, co pro něj ustanovil. Jozífek odběhl a nechal sestru s Tadeáškem. Tu se Sabinka zarděla, pohlédla mladíkovi do očí, plných lásky a litosti, že ji opouští, a řekla třesoucím-se hlasem: „Tadeášku! pojďme, maminka neví, kam jsem se poděla,“ a vzavši jej za ruku, jdouc pomalu k domu, doložila: „Jozífek mi dal svůj peníz schovat, a tvůj je také posaváde u mne; zapomněl jsi snad na něj?“

„O! nezapomněl jsem,“ odpověděl, tiskna bezděky její ruku k prsoum.

„A proč jsi posud o něj neupomínal?“ tázala se, házejíc naň zrakem plným výrazu.

„Což ti překází?“ ptal se Tadeášek.

„Nepřekáží mi, ale dělá mi nepokoj,“ řekla hledíc naň s laskavostí. „Tak se bojím, aby se mi neztratil, nebo někam nepohodil, že se každý den dívám, mám-li jej, zvláště když ty tu nejsi.“

Tadeášek zase přitiskl její ruku a nebyl v stavu, aby něco odpověděl, ona pak pravila

dále: „A až dostaneš zlatý peníz, to mi jej také dáš schovat?“

„Uvidím-li tě pak tenkráte?“ řekl s povzdychnutím, „zpomeneš-li si, že jsem na světě!“

„A může to brzy být?“ tázala se s úsměchem.

„Teprva za tři léta, když ty už budeš slušnou pannou,“ odpověděl spouštěje oči.

„Kolik ti bude let, Tadeášku?“

„Dvacet,“ odpověděl, hledě na ni s bedlivostí a zvědavostí, kam míří.

„A budeš pořáde ještě studentem?“ ptala se se smíchem.

„Což já vím, čím budu,“ odpověděl dotknut tímto slovem jako studeným železem, „já, kterýžto nemám ani jmena, ani budoucnosti, jenom vlastní síly, jež se mohou zlámat na půl cestě a nedovest mě tam, kam bych si dojít přál?“

„A kdyby ti sestřička řekla: jdi! jdi pořád dál, ať se síly tvé nelámou,“ řekla hledíc naň okem, v němž se náhle slza zableskla.

„O sestro má!“ zvolal, a v srdci jeho zavznělo docela jiné jmeno. „Pak půjdu, půjdu směle, a nezlámou se zajisté!“

„Přines mi tedy napřed zlatý peníz, Tadeášku, a pak uvidíme. Slibuješ?“

„Přisahám ti,“ řekl tiskna ruku její k srdci, „budu-li živ, nedostane ho nikdo než já.“

„Buď tedy pamětliv, Tadeášku,“ odpověděla a vyndavajíc za korsetem kokardu z modré stužky, s nížto se vždycky medailie studujícím rozdávaly, doložila: „Abysi nezapomněl na svůj slib, tu máš kokardu od svého stříbrného peníze, jenž je u mne. Buď s Bohem bratříčku! buď s Bohem Tadeášku!“ A poslavši mu ručkou políbení, utekla.

Tadeášek podepřen o strom, stál dlouho nevěda takřka kde se nachází. Teprva když se Jozífek vrátil, vytrhl jej z kola tohoto snění, ve kterémž se tolik obrazů štěstí, tolik hrdinských úmyslů před myslí jeho zakmitlo.

Že se toto všecko rojilo v hlavě šestnáctiletého hocha, že cit, jehož se ještě nikdy pojmenovat neosmělil, tak záhy povstal v srdci jeho, opanoval všecky jeho síly a stal se bodcem k velikým a šlechetným záměrům, tomu se nebude nikdo divit; a každý z lidí schopnějších, se šťastnou budovou těla a neskřiveným vychováním, couvne-li do let mládeneckých, najde, že tam svítila v duši jeho hvězdička, okrašlující nebe jeho snů a metající světlo na všecky jeho cesty. Ale že v dceři šlechetné, skromné, k bezvýminečnému obětování-se svým povinnostem

a předmětům své lásky schopné Anny, se utvořila hlavinka, rojící plány marností světa, jehož takřka neznala, a choutka samovládství nad těmi, kdož se jí poddávali; že se od dětinství v ní jevily zárody koketství a srdce na pohled studené, jehožto popudy už tak záhy uměla podle záměru své hlavy otáčet, — to je věc, jižto je trochu tíž vysvětlit, a kteráž by nás mohla daleko zavest, kdybysme ji rozbírat chtěli. Je to však událost, tak často se opakující, že ji zapřít nelze. Bůh tvoří, dle určení jemu pouze povědomých, duši a tělo, které rodiče k životu povolávají. Mýlí se tedy, kdo bez výjimky rodičům vinu dává, že nejsou děti takové jako oni, anebo se diví, že často ze špinavého hnízda vycházejí bytosti čisté, vyšší jasností ozářené, a jichž nepoškvrnilo zřídlo, z něhož vyšly, aniž nepokazil příklad, na který každodenně patřily.

Školní rok 1830 se začal slavně; mládež se shromáždila v ještě větším počtu než dříve a chopila se práce s podivnou úsilností a zalíbením. Tadeášek, už vůbec známý, obdržel místo u dětí zámožných rodičů, které mu pojišťovalo pohodlnou výživu, postavilo jej do nevyhnutelnosti, aby navštěvoval se žáky svými vznešenější domy, ale nechávalo mu dosti času, aby o sobě pracoval. Čtvrtletní podporu z Oděsy dostával jak obyčejně, ale

i těchto peněz se tak jako dříve obdržených nedotýkal, ukládaje všecky pečlivě a očekávaje chvíli, která by i tuto okolnost, pro srdce jeho tak důležitou, objasnila. Tak uplynulo několik měsíců. Tu se začal obzor mraky zakalovat. Jakási tajná a neviditelná hrůza zachmuřovala čela lidská. Cholera se blížila od východu velikými kroky, v postavě strašné, ještě málo známé, a proto nesmírně na obraznost působící. Ode Dněpru, od Pobereží a Podolí se množství rodin stěhovalo k hranicím Volyně, a kdo mohl, snažil se i ze země odjet. Na začátku podzimku se odebralo několik bohatých rodin do Vlach, a každá z nich, jedouc přes Křemenec, se tam zastavila několik dní, aby se se známými a příbuznými rozloučila. Z této příčiny bývaly v onom čase častě večery, na kterýchž se snažili bývalou veselost přivolat, aby v sobě trochu udusili znepokojující myšlénky, které každého trápily.

Dne 11. listopadu obdržel Tadeášek od kněžny V* lístek, v němž jej žádala, aby se svýma dvouma žákama, kteříž s ní jakýmsi dalekým příbuzenstvím spojeni byli, přišel o 8. hodinách na čaj. Při tom mu dávala kněžna napřed vědět, že bude veliká společnost, že by ráda ty děti vznešeným příchozím osobám z Podolí představila, pročež pro-

sila, aby byly bedlivě oděny a aby věděly, jak se chovat mají.

Tadeášek, zprohlížev si dobře své hošíky, přišel v určenou hodinu. V saloně bohatě osvětleném a neobyčejným spůsobem přistrojeném zastal už mnoho osob; pozoroval však, že hospodyně při každém otevření hlavních dveří se k nim s účastenstvím přibližovala, a hosté zvědavě nakukovali, kdo přibýval. Z toho se domyslil, že ačkoliv se salon víc a více naplňoval, a mezi obyčejnými hosti se také i cizí osoby nacházely, které po prvníkráte viděl, přece ještě někoho očekávají. Z těchto posledních jej pozastavila nejvíc jistá dáma, už stará, se šedivými kadeřemi, ale narůžovaná, s načerněnými brvami, v obleku plném elegance a pretense, velmi živá a mnohohovorná. Hospodyně domu sama a jiné vážnější paní se jí patrně vyhýbaly; ona si toho ale nehrubě všímala a přisedla každou chvíli buď k té, nebo k oné, zakrývajíc často obličej vějířem, jejž v ruce měla, a šeptajíc a smějíc se s výrazem důvěrnosti a tajnosti. Tadeášek, obklíčen kollegy svými, pohlížel na ni s jakousi nechutí, kteréž si vysvětlit nemohl; s podivením však spozoroval, že se jakési dámy naň vyptávat zdála a často se na něj skrz lornětu dívala. Obrátil se tedy naschvál a přiblížil se ke dveřím. Tu je otevřel

komorník náhle a všed do sálu, řekl několik slov své paní. Kněžna přistoupila spěšně, a ve dveřích sálu se ukázala společnost vítaná se zvláštní upřímností a na kterouž se jak vidět čekalo. Všickni přítomní obrátili pozornost na vcházející a zdáli se na ně zvědavě dívat. Napřed vešly dvě dámy, obě slušné, vážné, ale rozdílného stáří. Jedné se zdálo být asi přes sedmdesát let, byla v krajkovém čepci na hlavě docela sešedivělé a po mužsku přistřižené, měla hrdý výraz na obličeji stářím svraštělém, ale ještě stopy dřívější krásy ukazujícím; druhé mohlo být okolo čtyřiceti let, byla v obleku bohatém a plném elegance, ještě úplně krásná, a hleděla pokojně a s vážností na osoby pořáde se přibližující a ji s úctou vítající. Za dámama šel mužský prostřední postavy, škaredý, seslábly, s hlavou už téměř bílými vlasy pokrytou, jehožto šedivé a bystré oči pronikavě celou společnost probíhaly. Vedle něho byl patnáctiletý mladík, tenký, štíhlý, obratné postavy, krásných rysů, ale bledé, zamračené tváře, a kterýž zasmušile a jaksi pohrdavě na společnost pohlížel, do níž vstupoval. Poslední vcházel člověk nevelkého vzrůstu, rozvodnělého a vážně tvářeného obličeje, s dlouhým orličím nosem, s očima do země sklopenýma a vlasy na čelo přičesanými. Když

všickni ku předu postoupili, šel tento ve směru kosém, dělaje jednou nohou větší krok nežli druhou.

Tadeášek poznal hned všecky tyto osoby. Pochlebujeme si, že i čtenářové poznali jak tyto, co nyní vkročily, tak též onu starou fintilku, jež se na hrdinu našeho pohlížet zdála. Byla to v skutku naše známá p. Kopřivická; do společnosti pak, s takovou úctou přijaté, náležela hraběnka P***, Rozálie, pan Kliment, Hipolitek a jeho vychovatel.

Že se tam p. Kopřivická vynašla, není pranic divného; vyrůstalať všudy, kde ji nezaseli. Co se ostatních osob týče, měla se věc takto. P. Klimentovi už minulo 69 roků. Ačkoliv život domácí neuváděl jeho zdraví do žádného násilného otřesení, a jednání Rozáliino, když se nemilé dojmy, jaké na ni poslední scény za příčinou Tadeáška učinily, byly setřely, bylo tak vážné, tak jednostejné jako dříve, domáhalo se přece stáří svého práva, a p. Kliment ucítiv úpadek sil, umínil si na několit let odjet s rodinou do Vlach, aby jej podnebí zotavilo a dni jeho prodloužilo. K tomuto záměru se přidal také strach před blížící-se cholerou, kteráž jak slyšel, zvláště sežilé chlapce a stonavé a krticovaté děti sklízela. Ulekl se tedy p. Kliment o sebe, ale ještě více se poděsil o syna, jejž

chtěl před vlivem moru odstranit. Maje na několik let opustit vlast s celou rodinou, přemohl ošklivost, jižto cítil k matce své ženy, a jel do Bělobřinec, aby se stařenou se rozloučil. Hraběnka ještě úplně zdravá a necítíc ještě břemene tolika let, jež prožila — neboť nic netráví tak život, jako srdce, a srdce odbývalo v ní funkcí obíhání krve, nic více — umínila si za zdvořilost oplatit zvořilostí, a vyprovodila jich až do Křemence, kde se měli několik dní zdržet. Tím tedy spůsobem se sešla celá tato společnost u kněžny V*, kteráž příležitosti použila a celé město na večer pozvala.

Lehkoť si vyobrazit city ubohého Tadeáška, když se spatřil ve přítomnosti tolika osob, s nimiž bylo živobytí jeho tak úzce zapleteno. Celá minulost se mu postavila před oči. Porozuměl teď dojmu, jejž naň obraz hraběnčin byl učinil, a neptaje se ani, uhodl, že je Rozálie matkou jeho. Viděl teď dobře, že hraběnka zvouc jej k sobě, mohla mít důležitější příčinu, nežli pouhou zvědavost uvidět studenta, jenž ji nemohl interessovat; že Maksim snad s jejím vědomím, ba i z rozkazu, jej vezl tak daleko, aby jej postavil za okno oné, jež mu dala přítulek a Vidalskou, a jež snad teď, dověděvši se o jeho živobytí, jej opatřuje tajnou podporou,

kteréž on použít se neosměluje. Všecky tyto myšlénky se mu hrnuly houfem do hlavy a pokryly čelo jeho zamyšleností. Zamyšlení toto zvýšilo ještě krásný výraz jeho obličeje, tak foremného a z daleka dojímavého rázem předčasných událostí a rozumu, vyvinutého zkušeností starší nežli jeho léta.

Hraběnka jej zpozorovala z daleka, a nedávajíc sebe menším znamením na jevo, že jej někdy viděla, pošeptala po nějaké chvíli několik slov vedle ní sedící Rozálii.

Tadeášek, ačkoliv opodál stál, a dokonce se nedotíral, mohl přece dobře viděn být. Spozoroval, že naň Rozálie obrátila oči, že obličej její z počátku zbledl, ale potom se po něm takový výraz štěstí rozlil, tak čarovný ruměnec její líce pokryl, takovým bleskem se oči její rozzářily, že ubohý hoch, pojat nevýslovným pocitem vděčnosti a oddanosti, předsevzal přiblížit se k ní, jak mile z kola vážných dám vyjde, do něhož vkročit se neosměloval, a pošeptat jí nepozorovaně: „Rci, jsi-li matka má, mám-li tě ctít a milovat?“ Ale brzy spatřil, že se tvář hraběnčina zamračila, že ústa její zase několik slov, zajisté tvrdých promluvily, že přísný zrak její padl na dceru, kteráž hledíc na Tadeáška, se zdála na všecky zapomínat, co ji obklopovali. A pod ledem tohoto pohledu, pod

dojmem těchto několika slov se změnil obličej Rozáliin docela. Vážnost ujala místo citu, nucený úsměch zapudil z úst jejích výraz náklonnosti; odvrátila se od něho, začala rozprávět s těmi, co k ní přistupovali; a ač potom vstala z místa a chodila po sále buď s nějakou dámou, nebo s nějakým mužským, ač se přibližovala k Tadeáškovi, jenž se naschvál tak stavěl, aby ho zrak její minout nemohl, zdála se na to pozoru nedávat, ba ani těch očí nevidět, které se slzami zalívaly a ji všudy stíhaly.

Proniknut tedy trpkostí a pochybuje, aby důmněnky jeho mohly být pravdivé, pohlédl s mládeneckým rozhorlením na tento svět, tak úpravný a skvoucí, na pohled tak krásný, tak ve všech formách uhlazený, a pokrývající záchvaty srdce vypolírovaným a studeným sklem slušnosti, kteréž jako lesklá tabule ledu, ježto vlny řeky svírá, ani svatému citu z břehů svých vystoupit nedá. V tak smutném rozjímání odstoupl na stranu a posadil se za kůpou mladíků, veselou rozprávkou zaujatých. Tadeášek si nevšímal o čem rozmlouvali. Byl příliš tím zaměstnán co viděl a co pocítil. Mimo to ucítil, že se mu krev násilně do srdce nahrnula a pulsy skráně rozdírat začaly. Už chtěl své žáky někomu svěřit a odejít, když jej zlá hvězda, kteráž

od této chvíle nad hlavou našeho hrdiny vzešla, na místě zadržela. V tomto skupení rozmlouvajících bylo několik jeho kollegů, a mezi nimi Jozífek a dva mladí šlechtici, kteříž se ve studiích vyznamenávali a o příchylnost a přátelství soudruhů se vynasnažovali. K nim přistoupil Hipolitek, jenž se jiných, neznámého příjmění, stranil.

„Povězte mi," řekl jednomu z nich, „kdo byl ten student, rusovlásek s trochu zatočenými vlasy, jenž tamhle stál, a tak směle na mou babičku a matku se díval?"

„Nevšíml jsem si," odpověděl tázaný, „ale proč pak se na nèj ptáte?"

„Poněvadž se mi zdá," řekl zamračený mladý pán skrčiv obočí, „že je mi ta tvář dobře povědoma."

„Rusohlávek, co tamhle stál?" pravil druhý. „To je Tadeáš Bezejmený."

„A, Tadeáš? a Bezejmený. Je to tedy on. Poznal jsem jej," řekl Hipolitek, a v očích se mu zableskla nenávist a úsměšek. „Ale proč pak se nazval Bezejmeným?"

„Poněvadž nemá žádného jiného příjmění," řekl Jozífek, jenž na blízku stál, „ač by jeho hlava a srdce ozdobily každé, jakékoliv by měl."

„Nemluvím k vám, pane," ozval se hrdý mladík.

„Mluvíte pane nahlas o mém příteli a o našem spolužáku,“ odvětil Jozífek, „a račte na to pamatovat.“

„Gratuluju pánové k takovému spolužáku,“ řekl Hipolitek s nenávistí, „a divím se velice, že jej v této společnosti vidím.“

„Divíte se?“ zvolal v tom Tadeášek, přibližuje se a stana před trochu pomateným Hipolitem, jenž se však brzy zpamatoval a hodiv zrakem plným pohrzení na svého protivníka, řekl s ironií a zvýšeným hlasem: „Víš dobře, že mám příčinu se divit. Toho, jenž se vychoval mezi pacholky mého otce a pásl u něho telata, bych se byl nadál zastat ne v saloně, nýbrž v předpokoji, s pláštěm na ruce.“

Sotva dořekl tato slova mstivý a vášní uchvácený hoch, když se silná ruka Tadeáškova pozdvihla a na jeho obličej padla, a ohlas poličky se po celém sále rozlehl. Prchlý a tak veřejně potupený Hipolit se vrhl na svého protivníka, ale studenti jich rozdělili, nedali se jim k sobě přiblížit, a zahanbeni tak pohoršlivou událostí, snažili se hluk utišit a spolužáka omluvit. Ale namáhání jejich bylo marné. Pračka byla tuze veřejná, aby se utajit dala. V celém sále povstal křik a rozhořčenost na ubohého našeho hrdinu. P. Kliment přistoupil. Rozálie zaslechnuvši zvýšený

hlas synův spěšně se přiblížila, v okamžení se dověděla, oč běží, a když jí ukázali toho, jenž takovou potupu dítěti jejímu udělal, vykřikla bolestně, chytila se rukou za čelo, a ucítivši pod prsty jízvu, kterouž čas setřít nemohl, zůstala tak v zdřevěnění. Tadeášek uslyšel toto zkřiknutí, obrátil k oné straně pološílený zrak, a když ji spatřil bledou a bez pohnutí, jako sochu stát, zastenal hluboce, zalomil rukama a dal se kollegům bez odporu a citu vyvest. V té samé chvíli se dal z té a oné strany slyšet hlas: „Vystrčte jej, pryč! pryč! za dvéře, za dvéře, za dvéře!“ — Tadeášek slyšel jako ve snách tyto výrazy, jimiž jej poličkovali, a šel se sklopenou hlavou do předpokoje. Tam byli lokaji kněžnini už hotovi vyplnit rozkaz, jenž jich ze sálu docházel. Ba jeden horlivější se přiblížil drzeji k ubohému sirotkovi, ale náhle se ucítil odstrčena silnou a žilnatou rukou. Ten, co tak strčil sloužícím, byl Maksim, jenž zděšen spatřením docela změněného obličeje Tadeáškova, k němu přistoupil a vlídně se tázal: „Mladý pane! co je vám?“

Tímto hlasem dotknutý Tadeášek pozdvihl oči, hleděl dlouho na starého kozáka, mnul si rukou čelo, jakoby si chtěl zpomenout, co se s ním stalo, a po chvíli sebou otřásl a upadl do náručí kollegů, kteříž od něho ne-

odstupovali. Sažili se jej zkřísit, ale všecko namáhání nic neprospívalo. Polekaní studenti sami nevěděli co počít. Když kněžně ztrápené událostí, která pomátla a pokazila její zábavu, dal kdosi vědět, že Tadeášek omdlel a že ho nemohou zkřísit, vzchopila se vznešená stařenka z místa vedle Rozálie, kterouž potěšit a před kterouž se omluvit chtěla, vzala doktora, jenž se ve společnosti nacházel, za ruku a šla s ním do předního pokoje. Doktor pohlédl na omdlelého, poslal Jozífka pro ranhojiče, aby s ním hned přišel do obydlí Tadeáškova, kamž jej odvezt poručil a kam se sám s druhým studentem odebral. Tu odevzdal Maksim jednomu lokaji p. Klimentovu šátek hraběnčin, vzal na ruce mladíka, jejž byl v dětinství tolikráte v náručí svém držel, zanesl jej do kočáru hraběnčina a odvezl do obydlí. A za čtvrt hodiny na to ležel Tadeášek v posteli své bez paměti; u něho seděl doktor a držel jej za ruku, pořáde silněji se rozpalující, a u nohou jeho stál starý kozák se založenýma rukama a slzy jako hrách padaly na jeho bílé kníry.

Zatím v sále první pobouření trochu utichlo a se upokojilo. Vysvětlené okolnosti sporu, tak nešlechetné začetí se strany Hipolita, a tak silná lítost Tadeáškova naklonily mínění konečně na stranu tohoto posledního

a ospravedlnily jej v očích většího počtu. Každý se vyhýbal Hipolitovi; jenom p. Kliment vymlouval rozzlobenému a vyhrožujícímu synovi, že mu pohanění z takové ruky hanby nedělá; ale v srdci jeho vřel hněv a touha, aby příkladně potrestán byl opovážlivec, jejž vyživil, a jenž jej o tolik zdraví připravil a tolika a tak rozmanitých muk příčinou se stal. Rozálie seděla bledá, zmučená, ale mlčící, aby nedala poznat bolesti, kteráž prsa její rozrývala, neboť z jedné strany u ní byla matka, držela ji za ruku! a pohled její přísný, studený a pronikavý kontroloval každé její pohnutí a bděl nad každým slovem; z druhé strany byl muž, jenž na ni upíral pronikavý zrak, a okolo něho i okolo ní se točila p. Kopřivická, na oko ji těšíc a litujíc jejího zármutku, a zatím se zdála číhat na její slzy a poslouchat, neprozradí-li se nějakým tajným zastenáním. Položení ubohé Rozálie se stalo tím strašnější, když oznámili, že Tadeášek omdlel a že ho zkřísit nemohou. Přece sebou však nehnula z místa; namáhala se k odpovědění několika slovy všem těm, co k ní přistupovali, a ač cítila že v ní srdce stydne, přemohla se tak dalece, že když hraběnka, na úsilné prosby hospodyně, svolila ještě nějaký čas na večeři zůstat, Rozalie neodporovala a teprva za hodinu na to s matkou odjela.

Druhý den byl p. Kliment u představeného škol, žádaje aby drzý mladík, jehožto nevděčnost důkladně vymaloval, potrestán byl odstraněním ze škol, na které jednáním svým takovou skvrnu uvrhl. Ředitel lycea, sám touto událostí nesmírně skormoucený, vyjevil rozhněvanému otci, že by i bez jeho požadování v tomto ohledu Tadeáš Bezejmený, ač je studentem v učení vynikajícím a v mravech příkladným, skutečně vyloučen byl, kdyby stav jeho zdraví neukazoval, že už neměl úplné přítomnosti mysli, když se takové opovážlivosti dopustil.

„Teď nemůžete ani vy pane,“ doložil s pohnutím, „pro něj žádat trestu, aniž jej mohu já ustanovit. Právě teď se od něho vracím, kdež jsem jej s druhým ještě lékařem navštívil. Ubohý tento hoch leží bez sebe. Má strašné zapálení mozku, a obadva lékaři, co jej navštěvujou, neručí za jeho živobytí.“

P. Kliment se zamyslil, rozloučil se s představeným školy, nepromluviv už ani slova o něm, a toho dne se ženou a synem odejel do Vlach. Rozálie měla před odjezdem ještě dlouhou rozprávku s hraběnkou, a když druhý den i hraběnka odjížděla, seděl vzadu na jejím kočáře nějaký jiný nově najatý lokaj, Maksim pak zůstal v Křemenci,

a všecky následující noci, nezamhouřiv ani oka, proseděl u postele Tadeáškovy.

Skoro za tři léta na to, to jest na začátku června r. 1833, šli tím velikým lesem, jenž mezi Radziwiłłowem a Dubnem leží a na několik mil se po hranicích táhne, dva lidé po úzké stezičce, jež se do pořáde větší houštiny vest zdála. Večer se už blížil, přece však bylo ještě možná rozeznat rysy jejich tváří a věk každého určit. Oba byli slušné postavy, slušné budovy a neukazovali ani seslábnutí sil, aniž seslábnutí ducha. Napřed šel mladík, v bílé, krátké haleně, ve slaměném klobouku, z kteréhož vycházely kadeře jasných a přirozeně se zatáčejících vlasů. Obličej měl trochu opálený, ale přepodivně foremný a krásný; modré, černými řasami ostíněné oko, rusé knírky pokrývaly hořejší pysk, z otevřené plátěné haleny bylo vidět tenkou košili, a pohybování, chůze a postava mladíkova ukazovaly i lepší počáteční vychování i pozdější službu vojenskou, kteráž ostatně i tělo jeho sesílila i celé tvárnosti obličeje výraz smělý a charakteristický dala. Za ním šel člověk už starý, také tak oděný, ale ač kníry jeho byly docela bílé, a pod kloboukem vlasy vykukovaly, které stáří postříbřilo, bylo přece vidět ráznost v jeho očích, které se poušť pronikat zdály, jež

jich obkličovala, a chůze jeho zřetelně ukazovala, že léta a klopoty síly jeho nezlomily a železnou budovu neschýlily.

Po nějakém čase se mladík, vida že se stezka téměř končí, obrátil k starci na pravo i na levo se ohlížejícímu, a řekl s úsměchem: „Jakž, Maksime! zabloudili jsme tuším?“

„Ba arcif, pane strážmistře!“ odpověděl s úsměchem věrný kozák, jejž čtenáři zajisté poznali, jakož i hrdinu našeho, ač tři uplynulé léta mu daly knírky, a okolnosti, v nichžto se nacházel, do hrubé selské haleny oděly. Tadeáš položil ruku na rameno starého přítele svého a řekl: „Nech na pokoji, milý Maksime, to co bylo. Vždyť jsem tvůj syn Zacharko. Tak mě jmenuj, pomni že jsme už překročili hranice.“

„Budiž tedy,“ odpověděl Maksim, hledě s příchylností na krásného mladíka. „Kdybysme už byli u mého Zacharka a u mé ubohé Tatiány, kteráž nevím je-li živa,“ doložil s vzdychnutím, „pak by nám bylo trochu líp. Ale tu v tom čertovském lese mi není jaksi tuze volno a veselo.“

„Tam povídali, že se zde někde táhne druhá linie kozácké stráže,“ řekl Tadeáš naslouchaje do dálky.

„Ba, ba,“ odpověděl Maksim, a nastavuje také ucho doložil: „Ticho, mladý pane!

pojďme do houště; mně se zdá, že slyším kopyta koňské. Někdo jede na koni!" *)

„I já to také slyším," řekl Tadeášek, a oba zlehka stoupajíce a vybírajíce taková místa, kde by nohy jejich nešlapaly na suché větve, které by je svým šustem a lámáním vyzradily, uhnuli se asi na dvacet kroků, prodrali se hustými roklemi a tam v hloubi jejich se posadili. Za několik minut na to se dal dupot koně krokem jdoucího zřetelně slyšet, a brzy se ukázal kozák v sedle skrčený, drže vodorovně svou píku, aby o větve nezavazovala, a hledě brzy před sebe, kudy stezka šla, brzy zase zdvihaje hlavu nahoru, aby mu větev do očí nešlehla, anebo čapku na zem neshodila. Když přijel na to místo, kde naši pocestní se byli zastavili, a kůň jeho se též zastavil, strčil hlavu do křoví lísků a listí oškubávat začal, tu vstal kozák ve třmenách, ohlédl se v pravo i v levo, a plivnuv zvolal: „Čert to vem! dál už není cesta!"

„Však jsem to já také viděl!" řekl po

*) Zde je pro některé české čtenáře zapotřebí podotknout, že se pocestní tito vracejí z veliké revoluce, kterouž Poláci toho času proti Rusku podnikli a po tuhé vojně podlehli, že tedy uprchlíkům mnoho na tom záleží, aby ruským kozákům na hranicích do rukou nepadli.

tichu Maksim usmívaje se a hladě své bílé kníry. Tadeášek stiskl svého soudruha za ruku, aby mlčel, a zatím zarazil kozák, doholiv koni hrýzt listí, svou píku do země, vyndal dýmčičku, nacpal, a drže ji v zubech, začal oheň křesat. Po každém udeření křesadla se sypaly husté jiskry a osvětlovaly houšť. Naši pocestní seděli ani sebou nehýbajíce, a mohli dobře vidět ramenatého donského kozáka, s opáleným oblíčejem, s hustými černými vousy, zlobícího se na špatnou hubku, kteráž chytit nechtěla. Operace tato trvala několik minut; konečně se rozetlela hubka, kozák začal kmitat levou rukou, aby se líp rozhořela, strčil ji s kamene do dýmky, pak ji přitlačil nehtem u palce, a vzav píku do ruky, obrátil koněm, a jel nazpátek.

„Šťastnou cestu, pane kozáče!“ řekl opět Maksim, když se kroky kozáckého koně pořáde míň slyšet dávaly. Když konečně docela utichly, doložil: „No, mladý pane! pojďme dál. Nám tady bude dobře jít, kudy kozák nemohl projet. Projdeme snad prostředkem mezi dvouma jejich stanovištěma.“

„A nemáš tam něco v rančíku, Maksime,“ řekl Tadeáš polykaje slinu; „bylo by dobře, kdybysme se tu něčím posilnili, pak bysme už šli celou noc bez odpočívání. Do-

stali bysme se snad přede dnem do Křemeneckých hor. Tam bysme už byli jako doma."

„Ba! to je právě neštěstí," odpověděl Maksim odplivuje, „už nemáme nic, a mně se chce jíst a v břiše cosi mluví."

„Co si počít," řekl Tadeášek vstávaje, „snad tam dále najdeme nějakou selskou chalupu, a pojíme potom. A do rána ještě vydržíš?"

„Což pak je mi to něco nového dva dni nic nejíst, mladý pane!" odvětil stařec.

„Ubohý Maksime!" řekl Tadeáš tiskna mu ruku, „tolik jsi k vůli mně vystál! a já ti nemám čím zaplatit za tvou oddanost. O má matko! má matko!" doložil stlesknuv ruce a podepřev ruku na rameno kozákovo, tiše zaplakal.

„Dejte pokoj, mladý pane!" pravil po chvíli Maksim; „až najdete svou vlastní matku, pak uvidíte, jak vás bude milovat; ne tak jako my, kteříž vám jenom věrně sloužit můžeme. A teď pojďme."

Tadeáš si vzdychl z hluboka, obejmul poctivého starce a šli dále. Udělalo se už docela tma. Šli tedy s tíží a pomalu, za jedno ze strachu, aby nepřišli na stráž kozáckou, a za druhé, že byl les hustý, křovím zarostlý a každou chvíli krok jejich zastavoval. Když se tak asi hodinu ve tmě

prodírali, vyšli na nevelké políčko, jak vidět z vymýtěného lesa povstalé, ze dvou stran okleštkovým plotem ohražené a žitem zaseté, kteréž už hodně povyrostlo. Popošedše po mezi tohoto pole několik set kroků, spatřili do lesa vhloubenou zahradu, k níž bezpochyby toto pole náleželo.

„Tady bydlí tuším nějaký sedlák,“ řekl Maksim; „zůstaňte zde, mladý pane, a já půjdu sám na zvědy; snad je to nějaký dobrý člověk, jenž nás přes linii převede, a mléka a kus chleba prodá.“

Tadeáš se posadil pod sosnu a starý kozák, ulomiv si pořádný obušek, šel do světnice. Brzy se ozvalo štěkání několika nevelkých psíků, pak vrzly dvéře u světnice, a hned se i světlo zablesklo v okénku. Tadeáš vstal, podepřel se o strom a tak čekal až se Maksim vrátí. Uplynulo snad asi čtvrt hodiny v úplném mlčení a trpkém čekání. Po uplynutí tohoto času uslyšel mladík dupot, jakoby někdo běžel, a za několik minut spatřil výrostka asi čtrnáctiletého, jenž k němu přicházel, několik kroků od stromu se zastavil a díval, jakoby někoho hledal.

„Zachár! kde pak jsi?“ zvolal konečně mladý sedlák.

„Zde,“ ozval se Tadeáš, vystupuje a domýšleje se, že to chlapec pro něj poslaný.

„Pojď, tam tě tatík volá,“ řekl chlapec, dívaje se zvědavě na hrdinu našeho. Šli tedy. Když vešli do světnice, seděl Maksim za stolem, ospalá bába se pohlodávala u kamen a přikládala louči na oheň, a na prostředku byl sedlák s přičervenalými nevelkými vousy, s vrkočem na hlavě, a nesl v jedné ruce hrnek s mlékem a v druhé veliký krajíc šrotovaného chleba.

„Pozdrav vás Pánbůh, dobří lidé!“ řekl Tadeáš směle, mluvě k nepoznání jejich nářečím maloruským.

„Dejž to Pánbůh!“ odpověděl sedlák, dívaje se na veselou tvář a šlechetné rysy mladíkovy. „Posaď se tu vedle svého tatíka, a pojezte co Bůh dal; když jste zabloudili, to jste také vyhladověli.“

Tadeáš se posadil, a ač se mu tvárnost sedlákova dokonce nelíbila, neukazoval přece žádného podezření a nedůvěry, vzal lžíci, a když Maksim na podanou mísu nalil kyselého mléka i se smetanou, ukrojil hodný kus chleba a s chutí se dal do jídla. Sedlák jich pobízel, aby toho nelitovali, byl veselým a upřímným.

Po nějaké chvíli, vida, že jeho chlapec u kamen stojí a jakoby oheň spravoval, na pocestné se dívá, řekl k němu s osopením: „Čeho tu stojíš a zevluješ? Neviděl's ještě

lidi, co? Jdi hlupáku spat, a zejtra časně vstaň a žeň krávy do lesa.“

Chlapec se obrátil a šel, a pocestní uslyšeli, že dvéře u síně vrzly, a Tadeášovi se také zdálo, že někdo pod okny běžel.

„Pojďme odtud Maksime,“ šeptal soudruhovi svému, když se sedlák obrátil a něco k bábě mluvil.

„Ticho, mladý pane!“ odpověděl Maksim, a dojídal pokojně. A když bába do komory odešla, vstal, poděkoval hospodáři a strojili se odejít. Tu se sedlák zaškrábal v hlavě a začal jim radit, aby nechodili, noc že je tmavá, linie kozácká nedaleko; teď že jsou takové časy, že je bezpečněji jít ve dne, nežli v noci, a zatím žeby se mohli vyspat a odpočinout si. Ani Maksim ani Tadeáš nechtěli k tomu svolit, pravíce že mají na pilno, že domů nemají daleko, že když jen vyjdou z tohoto lesa, pak už se zavřenýma očima dojdou. Opravdu, doložili, že by neradi potkali kozáky, poněvadž by jich museli dovest ke svému důstojníkovi, co by jim mnoho času zmařilo, ač by se dovedli ospravedlnit a dostatečně dokázat, že jsou ze Špikolosů a tamější poddaní.

„Ostatně!“ doložil Maksim, „kdybyste byl dobrý a úslužný, tedy byste nás převedl tak, že by nás nikdo neviděl.“

„Inu, toť je arci možná,“ odpověděl sedlák, drbaje se v hlavě, „já tu jedno takové místo znám. Tam se dá i na koni projet, nejen projít, a ani čert nevidí, což pak kozák.“

„Tedy pojďte s náma,“ pravil Maksim, podávaje mu ruku, „a až vyjdeme za les, na silnici, kde bude hospůdka, napijeme se, a to, co bysme museli někomu dát, raději vám dáme.“

Celá tato rozmluva se vedla po malorusku. Zvláště Tadeáš mluvil nejzběžnějším selským přízvukem, a v každém pohnutí následoval opravdivého pacholka. Sedlák se zdál nad těmito domluvami svolovat. Začal se rozmýšlet, hlavou kývat, poškrabávat se ve vrkoči, konečně po dlouhém otálení, při kterémž se časem postavil tak, jakoby něco z venku poslouchal, řekl: „No, no, sedněte si tedy a počkejte, já se půjdu trochu odít, a možná že se nám to povede.“

Posadili se tedy a čekali; ale uběhlo čtvrt hodiny, a sedlák se nevracel. Toto prodlévání jich začalo opravdu znepokojovat, zvláště Tadeáška, jenž radil, aby honem vyšli, zahloubili se do lesa, a pak poručivše se do vůle Boží po tmě šli, kam se bude nejlíp zdát. Maksim víc o něj než o sebe nepo-

kojný svolil, a právě chtěli vyjít, když se ve dveřích světnice ukázal sedlák, oděn hrubou černou halenou, v slaměném klobouku a s dlouhou lískovkou v ruce.

„No, pojďme tedy," řekl, a pak rozmysliv se doložil: „a snad máte nějakou zbraň, to ji raději zahoďte, anebo alespoň ránu vyndejte, aby nebyla nabita; nebot když vás chytnou s nabitou zbraní, to vás chraň Pán Bůh, jste ztraceni!"

„Ty nás tedy chceš vest, aby nás chytili!" křikl Tadeáš. Sedlák naň pohlédl po straně, pak se nahnul k oknu, jakoby poslouchal, a jen co Maksim natáhl ruku, chtě jej za prsa chytit, skrčil se jako had a vymkl se ze světnice. Oba dva se za ním vrhli, ale v té chvíli také uslyšeli dupot asi desíti cválajících koní, a nežli vyšli na práh před síní, byli kozácí už přede dveřmi, a jeden z nich shodil s koně před sebou, jako by to byl pytel řezanky, téhož chlapce, jenž jim jak vidět cestu ukazoval a sem jich přivedl. Tadeáš měl jenom tolik času, že dvojitou pistoli, kterouž už ke stíhání zrádce v ruce držel, do tmavého kouta v síni hodil, a vida, že útěk není možný, chytil rozzlobeného Maksima za ruku, a takto čekali už pokojně, co jim kozáci řeknou a jak s nima nakládat budou.

*

Uradník *) velel s koní. Poručil našim pocestným, aby šli nazpátek do světnice, a sám tam vkročil ve společnosti několika kozáků. Výslech byl krátký. Prohlédli je, vzali několik psaní, co Tadeáš u sebe měl, trochu peněz, co jim ještě zbývalo, a starší kozácký poručiv jich dobře svázat, odevzdal jich pod stráž a dal jich tak do Dubna odvest. Když šli okolo okénka u světnice, padalo světlo odtamtad bijící na taškářský obličej sedlákův, jenž tam skrčený stál a v hlavě se škrábal.

„Počkej psí synu! však já tě najdu, leda bych umřel," řekl Maksim, hodiv naň výhrůžným pohledem. Sedlák se skrčil ještě víc a couval shrben do světnice, kozák pak strčiv tyčkou u píky rozhněvaného a svázaného starce, křiknul: „Po svých! marš a mlč!" A za několik minut na to světlo ve světnici zhaslo, sedlák spal na posteli, vězňové s průvodem svým odešli, a temné ticho se rozložilo po tomto hlubokém a tmavém lese.

V první, veliké a špinavé světnici u kanceláře Dubenské policie se nacházející, seděl Tadeáš s rukama k zadu svázanýma; vedle něho byl Maksim, a dále ještě několik vězňů rozličného stavu a věku. Dva vojáci

*) Uradník, urjadník je poddůstojník čili desátník u kozáků.

se zbraní stáli u dveří, a kozáci, kteří z rozličných stran buď sprosté tuláky anebo osoby o tajné navrácení do vlasti z Haliče podezřelé sváděli, stáli v koutě a rozmlouvali spolu, vypravujíce zajisté, jak se to kterému povedlo. Všickni čekali na policmajstra, jenž nejdříve rozbíral, proč byl kdo přiveden; sprosté tuláky, zloděje atd. bral pod svou jurisdikcí, a ostatní moci vojenské odevzdal, kteráž je k vyšetřovací komisí, v Dubně zřízené, posílala, aby se stupeň viny každého vypátral.

Po nějaké chvíli vkročil p. policmajster. Byl to člověk slušného vzrostu, narovnaný, těsně zapatý, s obličejem poctivým, na němž se přísnost nucena být zdála. Vlasy měl už docela šedivé, ačkoliv ještě dost čerstvě vypadal. Při jeho vkročení všickni vstali, a on se po řadě věznů vyptával, odkud jsou? a bral od kozáka buď ústní, nebo písemné objasnění, kde který chycen byl. Nežli přišla řada na Tadeáše, díval se Maksim bedlivě policmajstrovi do obličeje, a poznav jej jak podle rysů, taktéž podle pohybování a hlasu, pošeptal vedle něho stojícímu mladíkovi: „No, chvála Bohu! Nebojte se, mladý pane! nestane se nic tuze zlého."

Byl to opravdu náš ctihodný horodničí, p. Basil Smirnický, jenž se ze zkušenosti naučil, že čím geniálnější žena, tím více se

na uzdě držet musí, a také svou do patřících skřipců vzal, svým představeným se jakož člověk poctivý, jenom službě oddaný proukázal, a ztracenou víru zase docela získal. Po několika letech těžké zkoušky, domnívaje se, že už může prosit za odpuštění zlého užívání moci, bez jeho viny spáchaného, psal známému státnímu radovi Grodnickému, a jeho působením, podporován důležitou protekcí generála C**, byl zase k důstojenství policmajstra povýšen a roku 1831 do Dubna přesazen.

Ze všech těchto okolností se ukazuje zřejmě, jak neslušná bývá přečasto výčitka kritiky, kteráž spisovatelům románů vytýká, že natahujou události tak, jak se jim to ke *sklížení* jakés takés celosti nejlíp hodí. Což může za to vypravovatel těchto každodenních dějin v živobytí lidském, že Prozřetelnost zem tak uspořádala, že lidé jejímu směru podlehli, nenadále se z rozličných konců světa sbíhají, a staví se buď vedle sebe, anebo proti sobě, jako dřevěné figury na šachovnici, aby jedni druhé bili anebo zasláněli. Jenom tenkráte je výčitka slušná, když někdo nezná pravidla této hry věkověčné, jež námi po dráhách života postrkuje; když jako žák, jenž nic neumí a po dobrých hráčích opičit zkouší, postavy tyto na slepo míchá a popostrkuje, z nichž každá má předepsanou cestu a vzdá-

lenost, kudy sebou pohybovat a kde jinou zaslonit anebo skácet může.

Jak užitečným hrdinovi našemu ctihodný p. Bazil byl, domyslí se čtenářové lehce. Poznaltě Maksima, a od něho se dověděl, že ten mladík, naňž se byl z počátku osopil, je tentýž Tadeášek, jejž na křtu držel, který narozením svým ženě jeho zaopatřil brilicantové jehlice, a jemu protekcí osoby, v zemi na slovo vzaté a předůležité. Těžko tedy popsat zármutek opravdu dobrého člověka, že nemohl žádným spůsobem zjemnit viny svého křestního syna, a musel jej nevyhnutelně moci vojenské odevzdat. Neboť se hned při první otázce hrdina náš vyzradil i posuňky i hlasem, a všickni přítomní poznali, že to není sedlák, ač v selské haleně byl, nýbrž vzdělaný mladík, jenž se pod tímto sprostým šatem ukryl.

S Maksimem se mu vedlo líp. Prohnaný hozák si hned z počátku vymyslil plán k zachránění milovaného svého mladíka, od něhož po celý čas jejich pobytu za hranicemi neodstupoval, jejž nejednou prsoma svýma zaslonil a k návratu do vlasti přemluvil. Maksim vzal selskou, přihlouplou tvárnost na se, vydával se za hraběnčina bojara, s psaními do Horochova poslaného; vymysil si, že mu na zpáteční cestě kůň zdechl, že jda pěšky tohoto

mladého pacholíka potkal, že pak pospolu šli, že hledajíce kratší cestu do Podberežic přes les, tam zabloudili, k onomu sedlákovi v noci zašli, aby se posilnili a odpočinuli, a že od něho zrazeni, obadva zatčeni byli. Poněvadž u něho nenašli ani zbraně, ani žádného podezřelého písma, a Tadeáš, vida nevyhnutelnost, také známost tak věrného přítele svého zapřel, a o potkání-se se s ním totéž mluvil, mohl tedy p. Smirnický směle uvěřit, že tomu skutečně tak je a Maksima pod svou moc vzít. Následkem tohoto seznání propustili starého, přihlouplého sedláka, jenž se klaněl, v hlavě škrabal a pány prosil, aby ho dlouho nezdržovali, sice že bude mít doma práci se ženou, že o koně přišel, a s p. komisarem, že se tak dlouho zdržel. Všecko to však vzalo několik dní, a teprva pátého dne po přijití svém do Dubna si oddechl starý kozák, když se spatřil za mýtem městským, s vysvědčením policie za ňádrama, na široké cestě a na dobrém koni, jejž mu p. Bazil opatřil. Neohlížeje se tedy za sebou, pustil se silným klusem ku Křemenci, a odtamtud do Teofilpole, Latyčů atd. na Pobereží, kdež doufal pro miláčka svého spasnou pomoc a mohutnou záštitu nalezt. Všickni kdož okolo něho šli a jeli, se divili, že sprostý sedlák v haleně a slaměném klobouku se tak na koni

drží, a stařec s bílými kníry tak síly napíná a utrmácení nelituje. Ale byl to také zvláštní člověk se železným zdravím, s duší nad otuženým a poslušným tělem vládnoucí, se srdcem, jež umělo být věrným a milovat, a v němž smrtelný strach panoval o osud mladíka, ve vězení zanechaného, a nad nímž visel výrok přísný a nikomu neznámý. A ačkoliv Maksim věděl, že nad ním bdí člověk poctivý, dobrý, jenž tolik příčin má, aby o něj pečoval; věděl přece také, že zákon byl zřetelný, a vina tak zřejmá a docela netajená. Pospíchal tedy pro vydatnější pomoc co koni síly stačilo, a neodpočinul si, pokud nestál na Pobereží a před branou zámku, kde byl hlavní kvartír hraběte C**, jenž teď už nad jiným sborem, k první armádě náležejícím, komandoval. A desátého dne po jeho odjetí z Dubna přijížděla poštovní bryčka v celém cválu kurírských koní do tohoto města; vedle vozky seděl Maksim a slovem i rukou pobízel poštovského, aby pospíchal, a v bryčce byl nám známý státní rada Grodnický, v takovém plášti jako dříve, s takovoutéž čepičkou na hlavě, jenom že z pod čepice této vykukovaly vlasy už téměř bílé, a na obličeji jeho, tak jako dříve vážném a šlechetném, byly četné vrásky, jimiž čas své uplynutí znamenal a dvacetiletou periodu svého běhu vepsal.

Vplyv a zastání-se takové osoby, jako hrabě C**, mělo svůj následek. V Dubně, při neunavném přičinění p. Grodnického, byl vynešen ortel dost mírný, který však ještě měl jít do Kyjeva ku potvrzení. Odsudek tento zněl: že sice Tadeáš Bezejmený se ukázal vinen tím, že náležel k vojsku povstalců a sám se také k tomu přiznává, že však tenkráte, když z vlasti vyšel, teprva 16 let stár a tedy nezletilý byl, a teď navrátiv se, litost ukazuje nad proviněním, kteréž mu nezkušenost a příliš mladý věk byly vnikly, pročež soud vojenský jej osvobozuje od přísnosti práva trestním zákonem předepsaného, a odsuzuje jej ke službě sprostého vojáka v jízdním sboru pod velitelstvím generála jízdy hraběte C** stojícím, se svobodou, aby si pluk vyvolil a s povýšením za vysloužení let a za vyznamenání-se ve službě.

Těžko se bylo něčeho laskavějšího nadít; šlo jenom o to, aby rozsudek ten v Kyjevě potvrzen byl. Poněvadž hrabě C** předvídal, že Tadeášek k jeho sboru ustanoven bude, když o to prosil, dal p. Grodnickému pro každý případ písemné zaručení, že obžalovaného na svou odpovědnost béře, že za něj ručí, a kamkoliv povolán bude, jej dostaví. Na základě tedy tohoto rukojemství propustili Tadeáška; ale musel podepsat závazek, že

se přede vším za čtyry neděle do hlavního bytu sboru, k němuž určen byl, dostaví, a odtamtud, podrobuje se přísnosti práva, všudy půjde, kam jej výrok v Kyjevě vynešený konečně povolá.

Tímto spůsobem vyšel hrdina náš z těžkého postavení. Spatřiv se na svobodě, oddechl si celýma prsoma a poděkoval Bohu, že je mu ještě tolik času popřáno, že bude moci nahlédnout tam, kam jej mysl a srdce táhly. P. Smirnický jej vzal na několik dní k sobě; geniální Madlenka, dnes už stará a přihrbená, plakala radostí, vidouc tak krásného mladíka, jehožto milostí měla jedenkráte briliantové skvosty, kteréž jí tak krásně slušely. Maksim objímal svého milovaného mladého pána, a p. Grodnický vysloviv mu srdečné své přání, že se to tak skončilo, té samé hodiny, když Tadeáš propuštěn byl, a dříve ještě, nežli se zeptat osmělil, proč se ho hrabě C** tak ujímá, odjel do Kyjeva, chtě i tam přičiněním svým podporovat výrok vojenského soudu Dubenského a potvrzení jeho přispíšit. Doktor Grodnický, odjížděje, zanechal v rukou p. policmajstra peníze na potřeby mladíkovy pro tu dobu a na jeho cestu do hlavního bytu sborového. Bolelo to šlechetného a hrdého Tadeáška, že pozbaven všech prostředků, musel přijmout podporu od

nastávajícího velitele svého; když se však dověděl, že zanechaná suma byla značná a i na panské cestování vystačující, podivil a pozastavil se nesmírně. Přemítaje tedy o příčinách tak důležité události, vzpomněl si, že jej v dětinství svém u p. Klimenta vídával, že tento nádherný generál, tolika hvězdami pokrytý, když jej někdy v zahradě napadl, se s ním bavil, hladil jej a líbal. Zpomínky tyto jej pohnuly, a skvělá postava hraběte se postavila živě před jeho obraznost; spojovalť nynější jeho účastenství s dřívějším militkováním, dělal si důmněnky, do nichž se i krásný obličej Rozáliin i důkazy její náklonnosti k němu míchaly, a trápen nejistotou, dovoluje se však unášet sladké předtuše, kteráž jej k oboum dvoum táhla, položil bouřemi zmítanou hlavu svou na prsa Maksimova, prose jej, aby mu toto tajemství odkryl. Ale Maksim sklopil oči a odpovídal pořáde: „Nevím mladý pane! nevím.“ Tadeáš uvykl těmto odpovědím dobrého starce a nedoléhal naň. Poručiv tedy svou budoucnost Bohu a doufaje, že když bude stát před tím člověkem, pro nějž cítil cosi více než vděčnost, rozluštění pohádky o původu svém mu v očích přečte, shodil svou hrubou halenu, převlékl se do šatů, přičiněním policmajstra rychle a dobře připravených, a rozloučiv se srdečně

se svým kmotrem a jeho ženou, sedl na perekladnou *) a ujížděl s Maksimem ku Kalinovu.

13.

Po tři léta nevěděl hrdina náš nic, co se dálo v onom místě, kam jej tolik citů vděčnosti a oddanosti táhlo. Když tedy z daleka spatřil zdi reformátského kláštera, hleděl na ně s tlukoucím srdcem, pomodlil se nejdříve za duše dvou nejhodnějších lidí, svých někdejších opatrovníků a dobrodinců, a pak prosil s vroucím vzdychnutím Boha, aby pod tou skromnou střechou, kde byl jeho poklad, a tedy i jeho duše, nalezl zdraví, spokojenost a pro sebe starou upřímnost, starou náklonnost. Vozka letěl spěšně; Tadeáš poroučel tak dlouho popohánět, pokud zřetelně budovy klášterní nespatřil, a ono okno v bytu P. guardiána, s něhož se tak často díval na ona pole, po nichž pospíchal. Tu se ho zmocnil jakýsi strach. A ač toužil po tom, aby co nejdříve spatřil Sabinku, jaká je teď, v osmnáctém roku života, v květu věku a v plnosti rozvinuté duše a půvabů těla, přece si vyobrazoval, že místo úsměchu

*) Perekladnája — je v Rusku poštovní vůz, jenž se na každé štací střídá.

lásky, místo pohledu duši pronikajícího, místo slovíčka, které by srdce jeho rozkoší zalilo, ji najde nadurděnou, mrzutou že přijel, ledovým pohledem do jeho srdce studeno vnášející a házející do jeho prsou slova suchá a jako podzimní listí šustící. Poručil tedy jet krokem, aby měl kdy upokojit polekané a hořkého zklamání se strachující srdce.

Tak, co noha nohu minula, se tedy přiblížil a poručil, aby na rohu klášterní zahrady bryčka zastavila. Lehkoť si vyobrazit, co se v milujícím a vděčném srdci mladíkovu dálo, když se před ním odkryla zahrada, k níž se tolik sladkých zpomínek poutalo. Slzy mu vstouply do očí, když spatřil, že všecko na starém místě stálo, tak tiše a pokojně jako jindy, že byl zámeček tak bílý jako dříve, dvůr taktéž zelený, takový kouř z komína vystupoval, že tytéž okna se svítily z daleka a zdály se na ves hledět s někdejší pokojností a mírností. Radostí uchvácen, šťasten jako dítě ze školy se vracující, přeběhl Tadeášek dvorec a vpadl do pokoje. Tam zastal jenom Sabinku. Seděla u fortepiána, dívala se na trámy nízkého prkeného stropu, a prsty její dobývaly z nástroje zvuky jakési smutné písně. Krásná byla jako květ v plném rozvití. Vlasy její byly už hladce učesány, do vrkoče zapleteny, za kterýmž

tkvěla růže. Šatečky měla lehké a jasné, vyrostla, vyvinula se, a nic nechybělo, jenom hlas, jenom úsměch, aby se doplnil ideál, jejž hrdina náš tak dlouho v srdci svém nosil. Když dvéře vrzly, zastavil se mladík velikým pohnutím oněmělý u nich, a netroufal si ani sebou pohnout, a ani slova nemohl promluvit. Sabinka přestala hrát, nahnula se hledíc na nového hosta, pak rychle povstavši, se přiblížila ke dveřím. Tu Tadeáš přicházeje k sobě, ji pozdravil okem lásky a úsměchem štěstí, a Sabinka poznavši jej zdvihla ruce, křikla: „O! ty's to! Tadeášku!" a padla mu do náručí.

Jsou chvíle, které v krátkém svém mžiknutí obsahujou tolik nekončené radosti, tolik bolesti bez hranic, že kdyby se pobyt náš na zemi končil, a jenom časným živobytím se obmezoval, by něčím nelogickým a moudrosti boží odporujícím byly. Ony jsou tedy počátkem, jsou údrobinou jiného života, jsou paprskem jiného, nepozemského světla, jsou mnohem silnějším důkazem naší nesmrtelnosti, nežli všecky metafysické traktáty, které věc tuto rozbíraly. Takovéto chvíle pocítil Tadeášek, když po prvníkráte krásnou svou milenku k srdci svému přitiskl. Ale chvíle tato byla krátká. Sabinka, polita ruměncem, vytrhši se mu z rukou, postavila se z daleka,

začala se naň zase dívat, a se slzou v oku a úsměchem náklonnosti na rtech zvolala: „O! Tadeášku! o! bratříčku drahý! jak jsem šťastna, že tě vidím! jak krásně jsi vyrostl. Teď jsi opravdu desetkráte krásnější nežli's byl.“

Tadeášek to také viděl, že je i ona stokráte krásnější, nežli byla, ale netroufal si jí to povědít, jenom se na ni díval a mlče se jí obdivoval. Tu tleskla Sabinka náhle rukama a doložila: „Ale podívej se, jaká je ze mne egoistka! Sama se na tě dívám, sama se tebou natěšit nemohu, a maminka nic neví, a otec, a Josef se ani nedomýšlejí, že jsi na živě, že tak krásný *hrdina* je pod jejich střechou. O! nebo ty nevíš, co jsme tu pro tě slzí vylili, drahý, drahý Tadeášku!“

„Tedy jsou všickni zdrávi, Sabinko?“ zvolal Tadeáš.

„O! zdrávi chvála Bohu! zdrávi,“ odpověděla, „ale hned, stůj tu, vážně zakrucuj kníry, a já svolám všecky, poznají-li tě. Maminko! maminko! Otče! Jozífku,“ začala volat, vyběhši okolo domu skrze matčin spací pokoj.

Tadeáš zůstal. Jakýsi zármutek se kmitl před ním a studeným dechem se dotkl jeho čela. On očekával jiného přivítání. Vyobra-

zoval si, že Sabinka, která pro něj už sestrou být přestala, se zardí, až jej spatří, zalekne se, přivítá jej jenom stydlivým sklopením očí, tajným vzdychnutím, lehkým stisknutím ruky; a ona mu zatím padla okolo krku, políbila jej, a hned jej nazývala bratrem, začala jej vychvalovat, a nad jeho kníry a vypadáním se radovat. Tak vítají, tak milujou sestry, ale ne milenky, pomyslil si Tadeáš, a vzdychl i mrzel se nad naivním vytržením dívčiny, kterouž jak vidět čas a dozrálost nezměnily. Ale brzy zmizely tyto jeho romantické požadavky, zapomněl na tento klam, jejžto si vyblouznil, když padl do náručí p. Karpińského, když objímal kolena Anny, když tiskl k prsoum svým poctivého Josefa, jenž také vyrostl, zmužněl, jemuž se také černé knírky vyrazily, jehož však srdce nechladlo v přátelství a opravdivé bratrské náklonnosti k našemu hrdinovi.

Návrat Tadeáškův byl pro celou rodinu velikým svátkem. Domýšlelť se p. Karpiński, kam se sedmnáctiletý hoch poděl, nespouštěl také svého syna z oka; ale od mladíka, jenž najednou s několika kollegy uprchl, nedostal žádné zprávy. Teprva když se jedna porážka po druhé opakovat začaly, dal kdosi p. Karpińskému zprávu, že byl v té bitvě, ve které Tadeáše Bezejmeného koule

projela. Byla to arci lež, a onen panáček se jí dopustil jenom k vůli tomu, aby ukázal, že i on tam byl, kde koule lítaly. Byl to jeden z oněch zočních svědků, jichž všecky koule ušetřily a žádný palaš dotknout se neosmělil. Zpráva tato ač lživá, ale že k pravdě podobna byla, naplnila dlouhým zármutkem celý dům. Ale čas utišil první bolest, zanechav jenom sladkou zpomínku na mladíka, o němž se často mluvívalo tu, kde se vychoval, kde si každý jeho hlavy a srdce vážil. Radost byla tedy nevýslovná, když jej náhle spatřili, a den tento uplynul až do pozdní noci ve vzájemném vypravování. Maksim, jakož věrný přítel a soudruh Tadeášův, seděl se všemi za společným stolem, a hledě na svého mladého pána a na onu sličnou pannu, kteráž jej s takovou bedlivostí poslouchala, ve kteréž bystrém oku se časem nad obrazem nebezpečenství, jež mu hrozilo, slza zaleskla, kýval hlavou, hladil své šedivé kníry a myslil si: není divu, že se sem tak dral.

Otec p. Karpińského už nebyl na živě. V jeho někdejším pokoji bydlel teď Josef, a tam obadva přátele umístili. Vyprovázeli jich rodiče i Sabinka, kteráž v pracech domácích už matku zastávajíc, sama pokojík tento zřídila, aby jim bylo co nejpříhodněji. Viděltě

Tadeášek, jak byla horliva, jak se vynasnažila, aby pohodlně spal, aby mu nic nepřekáželo, a srdce jeho se rozplývalo radostí, zaznamenávajíc každý krok, jejž pro něj učinila, aby jej neobmezenou oddaností odplatilo. Když všickni vyšli, a ona poslední odcházejíc, se ještě obrátila a od úst mu dobrou noc poslala, padl Tadeáš s pláčem příteli na prsa a zvolal: „O! proč já nejsem ničím, a nic nemám, ani jmena! Proč plyne pro mne čas tak lenivě! a pro ni tak rychle!“

Poctivý Josef, jenž ode dávna viděl, co se v srdci jeho přítele dálo, jenž se domýšlel, že tato předčasná a beznadějná láska jednou z příčin byla, které hrdinu našeho z vlasti vyhnaly, přitiskl jej srdečně k svým prsoum, radil, aby se položil a odpočinul si, ale na to, co Tadeášek s takovou bolestí pravil, nic neodpověděl. Už bylo téměř šero, když spánek oboum dvoum víčka sklížil.

Druhý den ráno vzal Maksim Tadeáše stranou a pravil mu: „Mladý pane! vám je tu dobře, jsou to nějací srdeční lidé, jichž nadarmo nemilujete; vy zde snad ještě zůstanete. Buďte tedy s Bohem, mladý pane! já bych už rád uviděl, je-li má Tatyána živa a chodí-li můj Zacharek ještě po tomto světě.“

„Počkej Maksime!“ odpověděl Tadeášek,

„já pojedu s tebou. Já zde dlouho zůstat nemohu. I já bych ještě rád tvou Tatyánu obejmul a poděkoval jí jak za to, že mi byla matkou, taktéž že tobě dovolila, Maksime, abysi mi po tolik let byl přítelem a otcem.“

Kozák střásl s knírů slzu, která na ně upadla, utřel si oči a řekl: „Dobře děláte, mladý pane, že odtud chcete utect. Kdybyste byl starší, kdybyste byl bohatší, kdybyste už věděl, kdo je váš otec a matka, pak bych vám sám radil: zůstaňte a milujte, neboť je to kvítek, jenž jenom v nejkrásnější zahradě kvete. Ale vy máte před sebou službu, koně a šavli. Tam se za vás zaručili, že se v čas dostavíte, a musíte se *dostavit*. Utecte tedy v čas, neboť vám to bude každý den těžší a nemožnější.“

Tadeáš vzdychl z hluboka a slíbil Maksimovi, že už zejtra pojedou. Před snídaním šel ještě do zahrady, přiblížil se k onomu místu, kde byla jabloň za zdí klášterní, a patřil na košatý strom, pod množstvím ovoce se shýbající. Kolikrátkoliv i dříve tudy šel, nikdy neopominul toho místa, aby se nezastavil, nepodíval se chvíli, aby si nezpomněl na dětská léta, a na známost zde začatou a na ostatní život tak rozhodnou. I teď se tam také zastavil a díval se a snil. Náhle ucítil, že mu lehká větvička na tvář upadla a listím

svým jej zakryla. Obrátil se ze zamyšlení probužen. Sabinka stála nedaleko a hrozila zamyšlenému mladíkovi.

„Nemůžeš Tadeášku na toto místo zapomenout,“ pravila přistupujíc a berouc jej pod paždí, „a už je čas, bratříčku. Člověk dospělý, jenž má kníry a jenž měl důstojnické epauletty, nesmí myslit na čtveráctví hošíka, co po stromech lízal a malým děvčátkům jablíčka házel.“

„Loučím se s tímto místem,“ odpověděl mladík, „a snad na vždy; proto jsem se tak zamyslil.“

„Proč pak na vždy?“ řekla Sabinka, „až budeš oficírem, vezmeš odpuštění a přijedeš.“

„Kdož to ví, kdy budu oficírem?“ odpověděl Tadeáš, „ti, co jsou z trestu k službě ustanoveni, neavansujou tuze rychle. A pak, načež by mně byl takový spěch. Mně je už všecko jedno, sloužím-li ve frontě, nebo před frontem. Znám jedno i druhé.“

„Ale odpuštění?“ řekla hledíc mu do očí a vyprovázejíc jej k domu.

„Ano, odpuštění a rány,“ odpověděl zdvihaje oči k nebi. „Raději bych rány na bojišti, ty míň bolejí.“

„Což tě tu někdo raní, Tadeášku!“ tázala se soucitně. „Urojil-lis si něco a trá-

skončená bolest, „sestro! sestro přemilá! buď s Bohem na vždy!“

Sabinka položila hlavu na jeho prsa a tak plakala. On políbil několikráte její čelo, a tiskna ji k sobě, hleděl do nebe jako by se modlil. Za několik minut se rozloučili. Ona odstoupila od něho a zakryvši si oči šátkem šla ticho k řece, a Tadeáš, jemuž ani jedna slza do očí nestoupila, patřil za ní ještě dlouho a šel do domu.

Po snídaní, u něhož Tadeášek nic do úst nevzal, a k němuž Sabinka nepřišla, vypravoval Josef hrdinovi našemu, že před půl rokem jeden vážný statkář jeho sestru na pouti uviděl, s rodičema se seznámil a dojíždívat začal; že je to člověk už ne první mladosti, dosti zámožný, slušný, velmi poctivý a příjemný. Po třech měsících se o ni ucházel. Rodiče nemohli nic proti němu mít, ač matka, nepovědomo proč, dlouho rozhodnutí odkládala. Ale konečně dostala nějaké psaní z Haliče, které nikomu, ani mužovi, ukázat nechtěla, plakala dlouho a konečně, když tento pán dolehal, svolila.“

„A Sabinka jej miluje?“ tázal se Tadeáš.

„Ukazuje mu mnoho přízně,“ odvětil Josef, „neboť jináč není možná. Je to člověk tak milý v obcování, tak důkladné povahy, tak rozumný a dobrý, že nelze ho nemilovat.“

Tadeášek na to nic neodpověděl, zdál se pokojným, ba i veselým. Při obědě a potom do pozdní noci rozmlouvali v kruhu rodiny. Ba sám začal rozmluvu o p. maršálkovi; vyptával se na něj Anny; těšil se, že se takový člověk našel, a ač Anna pozorovala, že oči jeho náhle zapadly a jako by se byl spadl za těch několik hodin, tak jaksi podivně vypadal, nemohla přece připadnout na myšlénku, že je v srdci jeho tak veliká, tak hluboká bolest, kterouž s takovou mužností a velikostí duše ukrýt a utajit uměl. Když se už rozloučit měli, dal všem dobrou noc, déle však, než by bylo zapotřebí bývalo, když se měli zejtra zase uvidět, držel ruku Anninu u úst, silněji přitiskl p. Karpińského k prsoum, se Sabinkou se rozloučil na oko jenom podáním ruky; zatím jí však silně a křečovitě stiskl prsty, ohlédl se ještě jednou na všecky, a vzav Josefa pod paždí, řekl: „No, na jitro moji předrazí. Minulou noc jsme celou prohovořili; tuto musíme prospat. A jak jsem tu nejednou sladce spal pod touto střechou!“

Když se ráno všickni probudili, nebylo tu už Tadeáška; a třetího dne dostala Anna následující psaní:

„Nejdražší paní! Utekl jsem z Vašeho domu, kde jste mě přijali srdcem rodičů, kde děti Vaše ke mně vztahovaly bratrské

ruce; kde jsem se naučil ctít všecko, co je čestné a svaté, kde jsem viděl příklady všech domácích cností a přesvědčil se, že jsou si tím lidé sami vinni, neposkytuje-li jim země tolik štěstí, tolik útěchy, aby se srdce jejich spokojilo a připravilo k požívání těch radostí, jaké Bůh nesmrtelnému duchu našemu připravil. Nemohl jsem zůstat u Vás, poněvadž na hlavě mé tíží hřích mých rodičů, a neodvratná nevyhnutelnost mně unáší do vln tohoto světa, do nichž mě vyhodili, nepomyslivše na to, vydobudu-li se z nich vlastní silou, anebo v jejich hloubí utonu. Jdu tedy kam mě určení mé táhne, a odpusťte, že odcházeje od Vás jako z přístavu, potřebuje tolik sil k této dlouhé a nejisté pouti, jsem jich šetřil, a bez rozloučení jsem odešel, které by jich bylo polovici zničilo. Těmito několika slovy tedy se s Vámi loučím, a loučím se z daleka, proto že je to rozloučení dlouhé, na celé pozemské živobytí, na vždy; že už ani Vašeho tichého domu, ani Vašich upřímných a milujících tváří nespatřím. Srdce Vaše, nejdražší paní! srdce ženy a matky uhodne, odkud tento úmysl ve mně pochází. Viděltʼ jsem to ve Vašich očích plných lásky, četl jsem to ve Vašem třesoucím-se hlase, že jste mi snad jiné místo v domě svém, v kruhu rodiny své ustanovila. Měl jsem právo, o ně

upomínat? Mohl bych bez zachvění a výčitky poutat k bídě a vyhnanství svého života dni plné nadějí, na něž musejí nevyhnutelně splynout pokoj a jasno z celé vaší minulosti, z vašeho života tak plného nejvyšší zásluhy? Nač by byly jinak cnosti rodičů? Čím by pak byl jejich hřích a zapomenutí na nejsvětější povinnosti? Dcera Vaše musí být šťastna, a na mém čele je a musí být známka mého původu, o kterou se s nikým dělit nemohu a nechci. Ať se tedy vyplní všecko tak, jak toho odvěčné právo žádá. V krátkém svém živobytí jsem už pocítil dost radosti, která mi ani nenáležela: poznal jsem Vás, miloval jsem Vás, Vy jste mne milovali; nezapomenete na mě a požehnáte zajisté té cestě, kterou ještě mám před sebou, a která jenom ku předu vede, vždy ku předu, a k Vám nazpátek se už zatočit nemůže a nesmí. Buďte tedy na vždy s Bohem, nejdražší paní! Stiskněte za mě ruku svému manželi, polibte mého poctivého Jozífka, a onu nejmilejší bytost, jež byla duší mého života, dejte tomu spanilomyslnému člověku, jejž Vám nebe za náhradu Vašich cností a Vaší lásky k ubohému sirotkovi seslala. Ničeho mu nemám závidět, neboť ona pro mne zachová srdce sestry, a právo, abych Vás matkou nazýval, mi nic a nikdo vzít nemůže. *Tadeáš.*“

Ještě Anna nedočtla toto psaní, když vkročila do pokoje Sabinka a vidouc, že matka čte a pláče, sedla si stranou, hleděla na ni suchým okem a nevytrhovala ji ze čtení. Od toho času, co Tadeáš zmizel, byla zamlčena, smutna, vždy samotna, a bylo namáhání vidět, když na něco otci a matce odpovědít musela. Šlechetní tito lidé rozmlouvali spolu často o tomto stavu dceřinu, ale umínili si, že ji nějaký čas nechají, čekajíce s přemlouváním a těšením, aby se první bolestný dojem setřel. Domyslilit se všeho, a ač dobře věděli, že není Sabinka romantická, že si nevyexaltuje hlavu k tomu stupni, aby neobyčejnou a nemožnou věc žádala; že je ve stavu tomto více náklonnosti sesterské a útrpnosti nad postavením ubohého mladíka, nežli takové bezvýminečné lásky, která by až k zoufání vest mohla, byli přece strachem pojati a pohlíželi s nepokojem na svou dceru. Když Anna skončila psaní, a zalomivši rukama mlčky se posadila, přistoupila k ní Sabinka a pravila: „Maminko! to je zajisté psaní od Tadeáška; neboť jsem se dověděla, že přišel posel z Bělobřinec, a ty pláčeš při čtení.“

„Uhodla's, milé dítě,“ odpověděla Anna; „ubohý! ubohý hoch!“

„Dovol mi to maminko přečíst,“ pra-

vila dále Sabinka, „a zatím přehlédni, co jsem tuto p. Kazimírovi napsala.“

„Panu Kazimírovi?“ ptala se matka, hledíc na ni s nepokojem.

„Jemu, drahá matinko,“ odpověděla pokojně, ale s rozhodnutím. „Odesílám mu jeho prsten a prosím jej, aby na mě přestal myslit. Prohlédni to matinko, je-li to dobře napsáno, a není-li v tom něco, co by jeho srdce ranit a urazit mohlo. To bych zvláště nerada. Naopak, přála bych si, aby zůstal mým přítelem, jako já pro něj zachovám na vždy přátelství a úctu.“

„Víš, drahé dítě,“ řekla Anna berouc psaní z rukou dceřiných, „že jsem nikdy nemínila tvé vůli násilí činit. Ba pozorujíc, že's přijímala lhostejně, zvláště z počátku, zálety p. Kazimíra, dlouho jsem otálela, než jsem ti konečně dovolila, abysi mu dala slovo. Teď se také přání tvému protivit nemohu, uznávajíc příčiny, které tě k tomu sklánějí. Přečti si však dříve, co Tadeášek píše, a pak učiníš, jak se ti zdát bude.“

Sabinka vzala psaní z rukou matky a začala číst. Ruka se jí třásla a pohnutí bylo pořáde patrnější. Při konci jí kanuly tiché slzy po obličeji. Když dočtla, položila psaní na stůl a pravila: „Prosím tě, drahá matinko! pošli mé psaní p. Kazimírovi.“

„Dobře, milé dítě, pošlu,“ řekla Anna tišším hlasem. Sabinka jí políbila ruku, nastavila jí své čelo k políbení, a pokojně, po malu odešla. Anna arci neposlala psaní dceřino p. Kazimírovi, ale prosila jej, aby k nim přijel. Když přijel, vypověděla mu všecko, dala mu psaní Tadeáškovo a Sabinčino přečíst, a netajíc před ním ani svých citů k ubohému sirotkovi, jejž téměř vychovali, ani záměrů jaké měla, kdyby mu osud dopomohl, aby si nějaký spůsob k živobytí vydobyl, prosila jej, aby zůstal povždy jejich přítelem, aby jich nepřestal časem navštěvovat, aby byl jist, že city její dcery k Tadeáškovi nejsou výlučnou a výstřední náruživostí, nýbrž spíše náklonností sestry, nežli milenky; to že tedy čas může všecko spravit, a řízení Prozřetelnosti ukáže, kterému z nich dvou se dítě její má dostat.

P. Kazimír se zarmoutil srdečně touto událostí, které se dokonce nenadál. Že to však byl člověk plný rozumu a šlechetnosti, pochopil a ocenil rozpaky matčiny i dceřiny, a netratě docela naději, umínil si být trpělivým a ničím neukazovat, že přednost, jakouž mladíkovi před ním dávat se zdály, by sebe méně působila na změnu jeho úcty pro celý rod, a jeho citů k panně, kteráž už byla jeho zasnoubenou. Panu Kazimírovi bylo už

sedmatřicet let, byl dlouho nevšímavým ke vnadám ženských a sladkostem stavu manželského. Sabinku si zamiloval celým srdcem, téměř novým a marnými milůstkami nezužitým. Všecko to tedy, co se stalo, pozdvihlo ještě v jeho očích hodnotu rodičů a cenu toho srdce, jemuž živobytí své byl věnoval.

Na takovém stupni tedy zůstaly věci v Kalinově. Sabinka se zdála pokojnou, ba někdy i veselou; velmi však se stala vážnou, dala se s větší horlivostí do čtení, do hudby, do kreslení, pravíc všem, kdo se její pilnosti divili, že ženská, jež je kandidátkou na starou pannu, se musí starat o nabytí rozmanitých prostředků k vyražení, aby se nestala sobě i druhým nesnesitelnou. P. Kazimír přijížděl časem do Kalinova, půjčoval Sabince knihy, ukazoval jí nejupřímnější přízeň a soucit, mluvil s ní o rozličných věcech, ba i o Tadeáškovi, ale nikdy o sobě.

Tím časem se ubírali dva mladí jezdci po silnici k Pobereží. Jeden lehkým pláštěm přikrytý, v čepici, z níž světlé vlasy vykukovaly, na mrštném, vraném koni, jel trochu napřed a zdál se do hlubokých myšlének pohřížen; druhý stejně mladý, červeného a veselého obličeje, v oděvu kozáckém a v čapce, od níž zelený pytlík visel, seděl vesel na dobrém

vlčatém mimochodníku a ohlížel se zvědavě okolo sebe. Čtenáři se zajisté domýšlejí, že to byl hrdina náš, na místo svého určení se ubírající, a jeho soudruh, Zacharko. Umluviv se ještě z večera s Maksimem, po rozmluvě se Sabinkou a dovědění-se od Josefa o okolnostech jejího zasnoubení, rozloučiv se se slzou vděčnosti s tichým dvorcem p. Karpińského a ještě tiššími hroby v podzemích klášterních, v nichž odpočívaly popele jeho dobrodinců, odjel v noci z Kalinova, a pustil se do Bělobřinec. Odtamtud napsal ono psaní, jež jsme čtli. Do zámku nešel, proseděl jenom několik dní u Tatyány, pokud mu Maksim koně a dobré sedlo nezaopatřil, poněvadž maje ještě dosti času k dostavení-se do hlavního bytu, by rád byl ostatní cestu na koni odbyl, aby mohl svobodně přemýšlet a dívat se na onu zem, kterou na vždy opouštěl. Když bylo už všecko k cestě hotovo, a kůň osedlán přede dveřmi stál, tu vešel Maksim do světnice a za ním Zacharek, prvníkráte po kozácku oděný, a na hrdinu našeho tím pohledem smělým a věrným patřící, jenž se jenom na rozkaz čekat zdál.

„Mladý pane!“ řekl Maksim, „já jsem už tuze stár, ženu nemohu samou nechat, ale i vás samého nepustím. Pánbůh, jenž mi vás dal, by mě těžce trestal, kdyby se vám něco

zlého stalo, a nebylo nikoho při vás, jenž by vás miloval a v nějaké nehodě vám ruku podal. Vezměte s sebou mého chlapce, mladý pane! On je můj syn, a bude-li zapotřebí, zasloní vás svýma prsoma.“

Tadeášek stál dlouho oněmělý, jenom tiché slzy mu kanuly po obličeji. Vážilť si vysoce toho daru srdcí sprostých, bezvýminečně mu oddaných, a chtěl odmlouvat; ale vida v očích Maksimových silné předsevzetí, v očích jeho ženy lásku a resignací, a na obličeji hochově ochotnost a hotovost, padl nejdříve Tatyáně do náručí a přituliv se s vděčností k tomu srdci, jež zajisté největší bolest cítilo, přijal oběť dobrých lidí, aby jejich šlechetných citů nevčasnou ceremonií neurazil. Umínil si však v duchu, že nezdrží Zacharka dlouho u sebe, a při první příhodné příležitosti jej k rodičům vrátí. Starý kozák a jeho žena se rozloučili s obouma mladíkama stejně srdečným obejmutím, stojíce před prahem chalupy, jim udělali kříž na cestu, když oba dva už na koni byli, a ještě dlouho se dívali na prach, jenž se za nima zdvihal, když už vyjeli za vrata a z očí jim zmizeli.

Jednou z rána o sedmé hodině přijeli naši pocestní k tomu můstku, kde Tadeášek

své jmeno obdržel, kde mu Bůh seslal posilu a přítele, jenž další jeho cestu řídil. Nic se tam nezměnilo: tatáž pěšina vedla ke vsi, tráva byla jako tenkráte zelená, voda běžela taktéž rychle k Mléčkovicům; ba i ta vrbová kláda, na níž s bratrem Leonem seděl a kde mu děje svého života vypravoval, ležela ještě nad břehem. Sjel tedy dolů, a dav koně Zacharkovi do rukou, posadil se na to samé místo, kde před devíti lety seděl, nevěda, co si dále počít a kam bludné kroky své obrátit. Tu mu přišlo všecko na mysl, co v krátkém ale tak plném živobytí svém zakusil. Každá tvář, jižto miloval, se mu zřetelně vyobrazila; každé slovo, které někdy do jeho srdce padlo, se opakovalo, zavznělo sladkým echem uplynulých dní, vzbudilo celou minulost a každé chvíli, která už bez navrácení zmizela, dalo nevýslovný půvab. Opouštěje po dlouhém rozmýšlení místo toto, umínil si hrdina náš, postavit tam na památku kříž, aby na duchu upadající pocestný se pohledem na něj posilnil, aby sirotek od celého světa opuštěný, pod ním nalezl oddechu a pokoje. Maje úmysl, na vždy se z té země vzdálit, kde se vychoval, chtěl ještě jednu povinnost vykonat, jež mu od dávna na srdci tížila. Tadeášek věděl, že Vidalská umřela, ale jakž mohl opominout, aby nenavštívil ono

místo, kde byl tak šťastným děckem, kde našel srdce, tak plné lásky k němu; aby se nepomodlil na hrobě své drahé pěstounky, a nepoložil na něj kámen, jehožto několik slov by o jeho nevyhaslé vděčnosti k ní svědčilo. Nemnoho mu už zbývalo času k té lhůtě, ku které jej dané slovo povolávalo; jel tedy zrovna do vsi Z*, aby starého přítele Ovsikovského navštívil a jej zavázal, aby i kříž nad řekou i kámen na hrob Vidalské postaviti dal. On jediný, je-li živ, by vyplnil věrně tyto pro něj svaté sliby. Když se v první hospodě na silnici dobře poptal, ukázalo se, že měl ještě šest mil cesty. Ale kůň jeho byl statný, soudruh ochotný; pustil se tedy Tadeáš rychle, aby se tam do noci dostal a ještě dnes ono místo, tak plné zpomínek pro něj, spatřil. A čím blíže byl, tím silněji mu srdce tlouklo, tím více se ztrácely z paměti všecky pozdější okolnosti jeho živobytí, a všecky síly jeho duše se kopily k opětování chvil dětských, k vyobrazení Vidalské v jejích čistých pokojích, celého dvoru p. Klimenta a té konírny, kde Ovsikovský vládl; zahrady, všech jejích cestiček a toho kiosku, kde se tulil k plačící Rozálii, jejížto slze i teď na svém obličeji cítil, jejížto dech ještě srdce jeho ohříval, a k jejímužto krásnému obličeji se myšlénky jeho ustavičně vracely.

*

Už bylo po deváté večer, když krásný mladík rychlým klusem celou ves přejel, kde mu každý kout tak dobře znám byl a kde se tolik zpomínek potokem do srdce jeho lilo. Minuv nádvoří zámecké, vpadl na podvoří stájní a jel okolo oné památné jízdárny zrovna k čistému domku podkoního. Ovsikovský seděl na lavici přede dveřmi a pokojně kouřil. Když spatřil mladého člověka k sobě jet, s kozákem za sebou stejně mladým a švárným, popravil červenou krymku, kterouž na hlavě měl, pohladil už úplně šedivé kníry, a řekl sám k sobě: „Co to u šlaka! švární chlapci, ale i koně dobré. Klus je výborný!“ — Když Tadeášek před samým prahem koně zastavil, a Zacharek už byl na zemi a za uzdu chytil dříve ještě, nežli pán jeho skočit postačil, vstal Ovsikovský a doložil s úsměchem spokojenosti: „Opravdu, jaký pán, taký sluha; dobře má staré naše přísloví.“

Zatím se mladík přiblížil, vzal starého svého přítele za ruku, a pozdvihnuv naň své modré, dnes hodně zapadlé, ale vždy výmluvné oči, patřil na tento kostnatý, trochu svraštělý, ale poctivý a šlechetný obličej.

„Co to? co to?“ pravil Ovsikovský, hledě na něj. „Kdo jste, pane? Probůh, sám nevím, proč se mi ruce třesou. O! o! počkej!“

doložil a přejel si oči, a pak spatřiv úsměch na ústách mladíkových, vykřikl: „A! to ty's můj zlatý chlapče... Můj drahý Tadeášku!“ a natáhl k němu ruce; a když Tadeášek proniknut nejživějším citem se sehnul k jeho kolenoum, sedl stařec na lavici, obejmul jeho hlavu obouma rukama, a položiv na ni obličej svůj, hlasitě a usedavě plakal.

Když první pohnutí přešlo, a oblažený Ovsikovský se dověděl, že Tadeášek jenom na několik dní k němu přijel, zaujal se jeho ubytováním, chodil jako pomatený, točil se z kouta do kouta, jedno bral, druhé kladl, byl tak vesel, tak se snažil, aby postel jeho byla pohodlna, aby mu nic nechybělo; aby takového hosta, jejž už tolika slzami oplakal, v domě svém jako nějakého králevice uctil. V tomto shonu, při kterém mu žena a dvě dcery, už slušné a hodné panny, s celým srdcem pomáhaly, nezapomenul Ovsikovský také na koně Tadeáškovy; prohlédl je z blízka, rozhodl jakého je který plemene, ba měl i času oboum dvoum na zuby se podívat a dovědět se, není-li zapotřebí některého překovat aneb něco spravit. Samo sebou se rozumí, že jim vykázal dvojnásobnou porcí. Na Zacharka pamatoval také, poněvadž se mu obratný a čiperný kozák hned z počátku nad míru zalíbil.

Už se od paní Ovsikovské dověděl Tadeášek o všech podrobnostech smrti Vidalsčiny. Za dvě léta po zmizení svého chlapečka, v neukojitelné litosti, nedadouc se ničím potěšit, nepřijímajíc žádné přemluvy, umřela ubohá Vidalská v tom pokojíku, kde deset let tak šťastna, tak zaměstnána, tak nejednou skormoucena byla. Paní jí dala vystrojit slušný pohřeb a pochovat na hřbitově u kostelíčka, jenž je míli od nich v malém městečku, kde je jejich farní osada. Dověděl se také, že p. Kliment před půl druhým rokem ve Vlaších umřel, a že je tomu rok, co se paní vrátila a posud smutek nesundavá, i doma samotná, smutná sedí, nikam nejezdí a nikoho nepřijímá; že mladý pán není doma, zůstal v cizích zemích a tam mu množství peněz posílají, ale že jej každou chvíli čekají. „A Pán Bůh ví, co se tu u nás stane, až se vrátí," doložila p. Ovsikovská s těžkým vzdychnutím; „neboť nový pán i hned pověsí nové řešeto na hřebík. A tím spíše takový, jenž, Pane odpusť, není podoben ani k otci ani k matce, tak zlý, urputný a hrdý."

Mezi tímto vypravováním, jež bylo často přetrhováno buď hledáním klíčů, anebo přinešením ještě nějakého dodatku k večeři, anebo šeptem některé dcery, doptávající se rady u

matky strany povlaků anebo poslamky na postel hosta, pak konečně hněvem p. Ovsikovského, že se loudají s večeří, jako by nějaké marcipány nebo francouzská těsta dělaly, měl hrdina náš času i pobožnou slzu uronit za duši oné, kterážto z litosti o něj umřela, i s odpuštěním křivdy vzdychnout za duši člověka, v jehožto domě mu nejšťastnější chvíle jeho života uplynuly. Tyto city vděčnosti jej tak uspůsobily, že zatoužil uvidět Rozálii a upadnout jí k nohoum, a byl by i Hipolitovi ruku podal, zapomínaje na všecka utrpení, jichž se příčinou stal.

Už byla jedenáctá, když se večeře skončila. P. Ovsikovský snědl svou arci ještě před osmou; ale poněvadž se cikán k vůli společnosti pověsit dá, a Polák k vůli společnosti tolikráte jí, kolikráte se společnost sejde; poněvadž při tom p. Ovsikovský pocítěným násilným pohnutím, mluvením a sháněním na přivítanou svého hosta znova vyhladověl, tedy se posadil za stůl, a celé kuře se salátem a vrchovatý talíř pirožků se sýrem a dobrou smetanou sklidil, ještě čistěji než Tadeášek, jenž od rána klusal a skoro celý den nic do úst nevzal.

„No, jděte vy teď spat,“ pravil Ovsikovský k ženě a dcerám, „a my si s mým hochem ještě pohovoříme.“

Davše tedy dobrou noc ženským, šli obadva do pokojíku, jenž v okamžení s celou čistotností chudých, ale srdečně vítajících lidí, byl ozdoben a přistrojen. Když tam usedli, pravil stařec hladě kníry a dívaje se ještě na krásného mladíka: „Můj drahý Tadeášku! co se nás týče, to více méně víš; neboť jsem pozoroval, že má žena nešetřila jazyka, a co vědět mohla, ti zajisté všecko pověděla. Co ti nedopověděla, to já při příležitosti doplním. Ale ty, ty můj drahý hochu! mi pověz všecko o sobě, kam se's poděl od toho šelmy Radlovského? kdo ti dopomohl, abysi se do Křemence dostal, neboť jenom tolik vím, že's tam studoval; kam teď jedeš, a proč jsi se tak spadl a tvé oči, o nichž se Vidalská ani vynapovídat nemohla, tak jakoby zapadly a od velikého zármutku se zahloubily. Zajisté by tě vlastní otec víc nemiloval, než já tě miluju. Povídej tedy všecko z upřímného srdce!“

Tadeáš stiskl ruku poctivého starce a začal vypravování svých příhod od té chvíle, co jej správčí za ruku vzal, do dvora zavedl a do Mléčkovic poslal. Na mnoha místech tohoto vypravování jej vytrhoval Ovsikovský buď vzdychnutím a zdvihnutím očí k nebi, jakoby ukazoval, jak velice věří v Prozřetelnost, nad každou lidskou bytostí

bdící; anebo úsměchem, jímž projevoval, že ví některé okolnosti, jejichž nevědomost mladíka trápila; buď výrazem rozhořčenosti a hněvu, když přišlo na výjev u kněžny V*; anebo konečně známkou srdečnosti a vděčnosti k tak dobrým a obětivným lidem, jako Maksim a jeho rodina. Když mu Tadeášek pověděl kam jede a jaké je jeho určení, zkormoutil se stařec nesmírně, začal se procházet, natahuje své šedivé kníry, a konečně řekl: „Ha! což dělat! Mohlo by být mnohem hůř! Služba tě nezastraší, a když budeš mít ochranu generála, musí ti být dobře. Odkud se to ale v něm vzalo, že se tě ujal a peníze na cestu ti dal? Co v tom vězí? To není bez příčiny. Neboť ač je to dobrý člověk, a jak dobrý, pravím ti, že je takých málo, aby některý tak jezdil, tak rozuměl koním a tak rád měl ta poctivá stvoření; ale z toho nenásleduje, aby docela cizího chlapce z bídy vysvobodil, a ještě z tak daleka. — A počkej, už to mám!“ doložil Ovsikovský, lousknuv prstama, „to už musí nebýt jiná příčina, nežli ta; zajisté ta, že tě tu viděl, když jsi byl dítětem, a že mu naše paní musela něco o tobě šeptnout. Neboť on byl zvláštním přítelem našich pánů, a zvláště paní, kterouž ctil, tak jako ji všickni ctí, kdo ji znají, neboť je to svatá žena. Měl bysi Tadeášku

zejtra k ní jít; ona tě velmi litovala, když jsi tak zmizel, že jsem tě najít nemohl, a najezdil jsem se na její rozkaz dost.“

„Na její rozkaz?“ tázal se Tadeášek se sevřeným srdcem. Tu mu pověděl Ovsikovský celou svou výpravu, nezapomenuv doložit, že peníze, které mu dala, byly obráceny na vychování jeho syna, že mu v tom paní každý rok pomáhala, a teď jej docela na svůj náklad do Kyjeva poslala, na uviversitu, kteráž se právě otvírala.

„A to všecko,“ doložil stařec s pohnutím a bera hrdinu našeho za ruku, „ne za mé zásluhy; neboť jaká by tam u šlaka mohla být má zásluha v jejích očích, když ani neví, kolik máme koní v stáji, — ale za to, jedině za to, že jsem tě miloval.“

Mladík se zamyslil, přejel rukou široké své čelo, pak se ptal: „P. Cypriáne! když jsem se zmínil, že jsem dostával každého čtvrtroku v Křemenci sto rublů z Oděsy, usmál jste se. Musíte vědět, od koho pocházela ona podpora.“

„Což se nedomýšlíš?“ odvětil stařec, „od ní, od ní, můj drahý Tadeášku! Přijel sem jednou Maksim s psaníma od hraběnky, roku . . . a, k čertu, zapomněl jsem to!“

„Ne 1829?“ napověděl mu Tadeášek.

„Ano, ano roku 29tého, tak kdysi po žních,“ pravil dále Ovsikovský. „Večer mě paní zavolala, a s tak blaženým obličejem, jako by jí někdo sto tisíc daroval . . . ale fi! což je sto tisíc pro ni! Slovem, jakoby se nevím co stalo; praví mi, že se dověděla, že's ty se našel, vyrostl a učíš se v Křemenci. Já arci vykřikl radostí, zapomínaje že je to před paní. Ona mi poručila být zticha a živé duši ani slova o tom nehlesnout. Potom mi dala psaní do Oděsy, v němž bylo sto rublů, poručila je odvezt na poštu do Hajsína a odtamtud odeslat. ‚Proto,‘ pravila mi, ‚vás prosím, milý Ovsikovský, abyste to tam obstaral, a posílám až přes Oděsu ty peníze Tadeáškovi, aby se to pán nedověděl, jenž se na něj pořáde hněvá, a mně by mohl zakázat toho ubohého sirotka podporovat, ba i na vás by se rozhněval, že mi v tom nápomocen jste.‘ — Já arci udělal všecko pod největším tajemstvím, a pak jsem ještě po pět čtvrtí roku vozil pro tě po sto rublech, až se zase všecko strhalo!“ doložil stařec hodiv rukou a s těžkým vzdychnutím.

Tadeáš, nejrozmanitějšími city zmítán, chodil po pokoji, mnul rukou čelo, vzdychal, zastavoval se pohroužen v myšlénkách, pak zase začínal rychle chodit, mumlaje: „Ne,

ne, to není možná!“ Stařec naň hleděl dlouho mlčky; konečně přistupuje k podivenému a jako ze sna se budícímu mladíkovi, tázal se: „Co je ti, Tadeášku?“

„Nic, nic, p. Cypriáne,“ odpověděl mladík, bera jej za ruku; „děkuju vám za všecky tyto zprávy, které jste mi udělil. Nemálo jste se už k vůli mně natrmácel, a já vás chtěl ještě o jednu laskavost prosit.“

„Což pochybuješ, že neudělám všecko, co jen chceš?“

„O nikoli,“ odpověděl mladík. „A není to také tak tuze těžká věc. Trochu práce, několik mil cesty, nic více. Udělal jsem dva sliby, kteréž jsou srdci mému svaté, a nemám kdy, abych jich sám uskutečnil. Hned jsem si pomyslil, že to nikdo jiný nevykoná, nežli vy p. Cypriáne, jehožto srdce znám a od něhož jsem tolik důkazů náklonnosti dostal.“

„Slibuju ti to co nejslavněji,“ odpověděl stařec, hledě jinochovi do očí, jehožto zvuk řeči a celá postava byla podivně vážná a dojímající. „Jenom nemluv takovým hlasem, jako bysme se už loučili na věky. Rač Bůh chránit, abych tě už neměl spatřit! Jsemť arci už stár, ale mám naději, že si vyprosím ještě tolik let, abych tě uviděl s důstojnickýma náramkama a se svobodou, vystoupit ze služby a vrátit se k nám.“

Mladík se při těchto slovech melancholicky usmál, kývnul nepatrně hlavou, jakoby chtěl říci, že to není k pravdě podobno, a řekl: „V několika slovech vám povím, oč vás prosím. Nejprvé bych rád, abyste v oné dolině, kde jsem s bratrem Leonem seděl a rozmlouval, na památku kříž postavil; a za druhé, abyste na hrob mé Vidalské dal položit kámen, jenž tam zajisté není. Peníze na to všecko, i nápisy, jež mají být na kameně i na kříži, vám zde nechám. Také vás prosím, abyste zejtra o šesti hodinách ráno dal zapřáhnout do vozíka a dojel se mnou do městečka. Rád bych slyšel mši a pomodlil se tam, kde odpočívá ono srdce, které mě tak milovalo a pro mne puklo."

To pověděv, posadil se, zakryl si oči a srdečně plakal. Ovsikovský naň hleděl s pohnutím kývaje hlavou, ale mlčením ctil tyto pobožné slzy, které z očí jeho kanuly. Po nějakém čase vstal Tadeáš, obejmul starého přítele svého, prose, aby už spat šel. Šel tedy Ovsikovský, stisknuv mladíkovi ruku, ale smuten a ohlížeje se, jakoby něco zlého předvídal, a Tadeáš se vrhl na postel, jak byl oblečen, a tak ležel pohroužen v myšlénkách, pokud se den v okně nezasvítil a nevešel podkoní, oznamuje, že je bryčka už připravena. Za hodinu na to se zastavili

před farním kostelíčkem. Byla to dřevěná budova, už trochu nahnutá a malá. Krášlily ji jenom veliké lípy, mezi nimiž se vznášela a které ostiňovaly kříže a hroby na hřbitově, ji obkličujícím. Když přijížděli, sezvánělo se právě na ranní, na niž se pobožní ve velmi skrovném počtu shromážďovali. Tadeáš vešel zrovna do kostelíčka, poklekl na tom samém místě, kde tolikráte vedle Vidalské klečel, a vroucně se modlil. Po mši prosil Ovsikovského, aby jej ke hrobu milené pěstounky dovedl, dokládaje, že mu právě při mši připadl nápis velmi krátký a jednoduchý, ale jeho stav a city malující. Ovsikovský se usmál a šel napřed, mezi hroby travou a kapradím porostlými, mezi nahnutými dřevěnými kříži, a semotam čnícími kamenými pomníky. Konečně přišli na jedno místo, kde bylo několik stromů skupeno, které nahoře se spojujícími větvemi jako klenutí dělaly. Tam stál krásný mramorový náhrobek, jednoduché formy, ale po stranách s nápisy, které pozornost Tadeáška na se obrátily a ještě více mu oči otevřely. Byl to hrob Vidalské. Dosvědčovaly to nápisy. Jeden naznačoval její jmeno a příjmění, den narození a smrti; druhý, pozlacenými písmeny na protější straně vyrytý, obsahoval následující slova: „Dobrá, prostná, pobožná. Cizí dítě milovala

srdcem matky. Ztrativši je umřela litostí. Bože! smiluj se nad její duší a nahraď jí nesmírnou lásku.“ Na průčelní straně podlouhlého náhrobku, na třech mramorových stupních se vznášejícího, byl jednoduchý kříž s emblematy smrti, a na protější straně nápis: „Tento pomník nevyhaslé vděčnosti postavila R. G. r. 1832.“

Tadeáš se napřed nesmírně podivil, naleznuv na hrobě sprosté a chudé ženy pomník z tak drahocenného materiálu a tak krásné práce. Když jej mlčky obešel a všecky nápisy přečetl, poklekl pobožně a dlouho se modlil. Ovsikovský, pomodliv se kleče otčenáš, vstal, podepřel se o strom a hleděl s rozčilením na vděčného mladíka. Po nějakém čase vstal také Tadeášek, obešel ještě jednou náhrobek, přečetl znova všecky nápisy, a zastaviv se před posledním, jenž obsahoval šifru oné, co pomník tento postavila, dlouho se na něj díval. Tu přistoupil Ovsikovský a řekl: „Vidíš tedy, že je kámen už nepotřebný.“

„Ano,“ odpověděl mladík s melancholickým úsměchem, „předešli mne. Poctivá moje Vidalská se nenadála, že pod tak krásnými mramory odpočívat bude. Já bych se na takovou skvostnost nezmohl. Můj kámen by byl jednoduchý, ale vyjádřoval by lásku

k ní samé. Tyto mramory svědčí o jiné lásce, o jiné litosti, a snad vyjadřujou nevčasný stud, jenž se zde na tichém hřbitově chudého kostelíčka skrývá, do něhož nikdo takový nezajde, před nímž by nehezké bylo ukázat lásku, nebo projevit lítost. O! můj kámen by se líp hodil. Pod ním by bylo lehčeji srdci, jenž mne tak milovalo. Tyto mramory tíží zajisté onen poctivý popel, a snad jej i hněvají."

„Tadeášku! co se ti stalo," zvolal Ovsikovský s podivením, „proč mluvíš s takovou trpkostí o té nejlepší paní, jež takovou památkou poctila zpomínku na věrnou a poctivou služku! Udělala-liž by to jiná? zajisté žádná. A ač snad z části ty jsi příčinou, že náhrobek tento postavit dala, jakož i toho, že nakládá na vychování mého chlapce, ale může-liž to tobě být nemilé, že pamatuje na ty, kteří tě milovali?"

„Nerozuměl jste mi, milý p. Cypriáne," řekl Tadeášek červenaje se a bera zarmouceného starce za ruku. „Myslil jsem docela něco jiného, a nemohu vám ani vyjádřit, co mi do hlavy přišlo, když jsem to mluvil. Ale pojďme. Já musím pospíchat. Rád bych ještě dnes odjel."

„Dnes!" zvolal stařec s žalostí, „vždyť jsi přece slíbil, že se dva dni zdržíš.

Ó! Tadeášku! kdyby ona tam pod zemí slyšela, že tak ode mne utíkáš, věř mi, že by se popel její pohnul. Ona věděla dobře, jak jsem tě miloval.“

Do hloubi srdce dojatý mladík padl Ovsikovskému okolo krku a volal plačíc: „Zůstanu, zůstanu.“

Vraceli se však mlčky. Ovsikovský si nemohl vysvětlit, jakým spůsobem z úst tak dobrého mladíka mohly vyjít slova tak dojímající a téměř nevděčná, a hrdina náš čím blíže byl té chvíli, již v živobytí svém za rozhodnou považoval, se jí tím více obával a v tím hlubší zamyšlení se pohroužel. Všecko to, co se dověděl o účastenství Rozáliině, o jejích záměrech jej zavezt a umístit, o její dobrotě a štědrém nadání syna Ovsikovského, potvrzovalo jeho důmněnky, že není nikomu jinému živobytím povinen, nežli jí, a že předtucha, která jej tolikráte k ní táhla, nebyla marná a klamná. Spatření náhrobku Vidalské jej takřka přesvědčilo, že je tak a nejináč; že jenom matka, a matka hříšná, jež k vůli bázni před světem dítě své zapřela, mohla tímto spůsobem zplácet popelům dobré služky onu lásku, kterou sama ukázat nesměla. Ubohý mladík se nacházel ve strašném postavení. Nepřemožitelný hlas přírody jej táhnul k nohoum té ženy, pod jejímž srdcem

hnuvši do svého pokoje, přirazila za sebou dvéře. Ovsikovský zůstal sám, divě se tomu co viděl a srovnávaje všecky okolnosti, které mu povědomy byly. Po nějakém čase se mu zdálo, že uslyšel silnější hlas Tadeáškův, a pak pláč a jako vzlykání Rozálie. Přejel si tedy starý podkoní čelo, zakýval hlavou, pohlédl na obraz p. Klimenta, a máchnuv rukou, odešel.

Po několika hodinách se navrátil Tadeáš. Na obličeji jeho už nebylo zasmušení, nebylo zármutku; jenom jakýsi melancholický výraz, jenž vnitřní blaženost nad přítomnou chvílí, ale málo naděje na budoucnost ukazoval. O své rozmluvě s Rozálií neříkal ani slova, a poctivý podkoní, vida oči jeho od pláče oteklé, si netroufal se ptát. Večer šel hrdina náš zase k Rozálii a zůstal u ní až do pozdní noci. A když se vrátil a našel Ovsikovského na lavičce, na jeho návrat čekajícího, padl mu okolo krku, a se synovskou láskou jej obejmuv, dal mu jenom dobrou noc. Rozloučili se tedy zase beze vší rozmluvy, a ráno, asi o šesti hodinách, stál Ovsikovský na silnici do Humaně vedoucí; bujný kůň, na němž seděl, z netrpělivosti hrabal kopytem zem, a starý kavalerista buď kníry tahaje anebo oči utíraje, které se mu slzami zalívaly, hleděl neustále za dvouma jezdcema, kteří už dost daleko

byli a rychlým krokem se vzdalovali. V krátce už jenom sloup prachu, kopytama koní způsobený, označoval, na kterém místě se nacházeli. Po nějakém čase zmizel i tento prach a na poli se udělalo pusto a ticho. Tu se spustily s očí starce slzy potokem. Zvolal hlasitě: „Buď s Bohem! buď s Bohem, můj drahý chlapče!“ — a obrátiv náhle koně, sepial jej silně a pustil se takovým cválem, že se zdálo, že na šedivé stáří své zapomenuv, úhlavního nepřítele stíhal anebo před nějakým neštěstím utíkal.

14.

Za týden po rozloučení-se s přítelem svého dětství a s místem svého vychování, se nacházel hrdina náš v audienčním sále, před pokoji generálovými, kamž jej důstojník ze štábu přivedl, a pošeptav několik slov pobočníkovi, jemu velel, aby posečkal. Už více než hodinu tam seděl Tadeáš, buď o dalším svém osudu přemýšleje, anebo se ohlížeje, až se dvéře otevrou a hrabě se ukáže, anebo lhostejným zrakem na rozmanité postavy házeje, které se buď už v sále nacházely, anebo každou chvíli vkráčely, taktéž na audiencí čekajíce. Ač se sál pořáde plnějším stával, panovalo tam téměř úplné ticho. Časem jenom se dalo slyšet chrknutí šlechtice, jenž s žalobou přišel,

nebo kašel starého důstojníka nízkého stupně, jenž prosbu strany uniformy měl, anebo vzdychnutí žida dodavatele, jemuž se zdálo, že ještě málo vydělal, anebo šeptání úředníka z kommissariátu, jenž se před sousedem z neslušných výčitek ospravedlňoval, nebo zívání pobočníka, jenž se svou mrzutou službou vyrážel. Za tento čas vešli hlasitěji a směleji do sálu dva důstojníci ze štábu, jeden s portefeuillem plným papírů, a druhý s geografickými kartami. Ale i tito, dověděvše se, že generál nemá kdy, pohovořili chvíli s adjutanty tichým basem, a posadivše se, čekali mlčky, jako jiní. Potom vkročil ještě hlasitěji a jako důvěrněji v plné uniformě nějaký tady cestující generál, k vůli opovězení řekl s jistou imposicí několik slov pobočníkovi, jenž hned o jeho přijití zprávu dal, a navrátiv se, jej do pokojů hraběte vevedl. A pak se zase udělalo ticho. Každý stál nebo seděl, každý myslil jenom na sebe, nevšímal si souseda, nikdo se neprocházel a nepohyboval; sál se zdál zalidněn voskovými figurami bez živobytí; jenom hodiny hlasitým taktem označovaly pulsy ubíhajícího dne a dávaly všem výstrahu, že čas žije a postupuje.

Hodiny předaudienční mají svou zvláštní tvárnost a velmi zřetelnou artisticko-morální stránku. Dovedeť ji pochytit a jí se povy-

razit ale jenom ten, kdo nepřišel prosbu podat, anebo se neobává, že mu pořádně hlavu umyjou. V takových totiž případech všecken filosofický rozmar odpadá, a nejzběhlejší pozorovatel klopí oči, a rád by jako hlemejžď vtáhl své růžky a do své vlastní škořápky se schoval. Hrdina náš nebyl z docela jiných příčin uspůsoben, aby úvahy dělal. Srdce jeho bylo sevřeno a myšlénky jeho byly brzy v Kalinově, brzy v domu Rozáliině. A ačkoliv i on tu stál co voják, určený pod velitelství toho, jejž všickni očekávali, nezajímal ho přece generál, sborem komandující, nýbrž člověk, jehožto obličej toužil spatřit, jehožto ruku chtěl k ústům svým přitisknout.

Konečně se otevřely dvéře a hrabě vyšel. Byl v kabátě, rozepjat, bez epolet, jenom na krku jeho se blyštělo vysoké znamení milosti a důstojenství, drahocennými brilianty obsypané. Na obličeji jeho už nebylo té čerstvosti, kterouž jsme před osmnácti lety viděli. Trochu vylysal, docela ošedivěl, kníry jeho ztratily dřívější barvu a přešly do bělozrzava; ale čelo bylo stejně jasné a hladké, zuby zdravé, ústa s někdejším výrazem plným upřímnosti a dobroty; slovem, celé této postavě, ještě krásné a silné, neubylo nic z bývalé svobody a uhlazenosti chování; přibylo jenom více vážnosti a impo-

sice, kterouž stáří a šedivá hlava nevyhnutelně dávají.

Jedva hrabě vkročil a zastavil se u svých dveří, vstali všickni s uctivostí a postavili se tak, aby každého vidět mohl. Rozloučiv se napřed s generálem, jenž se mu opověděl, a jenž pokloniv se odešel, hodil hrabě okem po přítomných, a dav jednomu z pobočníků znamení, aby u něho byl, šel po řadě ke všem osobám, které s žádostmi přišly, začínaje u dvou starých důstojníků, kteří rovně u dveří stáli a jichž upřímným pokynutím hlavy a lahodným úsměchem osmělil. Audience trvala dosti dlouho, poněvadž hrabě s podivuhodnou trpělivostí a shovívavostí poslouchal prosby, žaloby a ospravedlňování. A ač tam byli lidé rozličných stavů a ne všickni se stručně a jasně vyjadřovali, ukázal se ku každému spravedlivým, lidským a upřímným. Tadeáš se naň nemohl vynadívat; srdce jeho tlouklo silně a táhlo jej ke šlechetnému a hodnosti plnému člověku, s nímž jej tak svatý svazek spojoval. A když se hrabě k němu přiblížil, pozdvihl k němu oči s tím výrazem, jenž všecky jeho city maloval, které jej v této chvíli opanovaly. Nad tím se hrabě pozastavil, hleděl na krásného a slušného mladíka, jakoby si chtěl zpomenout, že jej někdy viděl. Po chvíli teprva

se obrátil k pobočníkovi s tázavým pohledem. Tento přistoupil s uctivostí vysvětluje, že je to mladík od Dubenského vojenského soudu k službě vojenské s postoupením odsouzený, jejž si J. J. generál, až přijde do hlavního kvartíru, představit poručil.

„A!“ odpověděl hrabě, kývnuv hlavou na znamení, že už ví oč jde, a pohlédnuv ještě jednou na Tadeáše, tímto přijetím do podivení přivedeného, přistoupil k jiným osobám, které za ním stály. Upokojiv žádost každého, ač jich už s patrnou roztržitostí poslouchal, dal znamení důstojníkům ze štábu, z nichž jeden držel v ruce tobolku a druhý geografické karty, aby se odebrali za ním, a vrátil se do svého pokoje, mna prstama široké své čelo.

A zase se udělalo v sále pusto a ticho; jenom pobočníci se zívajíce pohodlně posadili na pohovku, hodiny označovaly nahlas každou sekundu, a hrdina náš čekal. Za hodinu teprva, jejížto trvání rozměří každý ze čtenářů, dovedli-li jsme jej osudem a postavením ubohého Tadeáška zaujmout, vyšli obadva důstojníci z pokoje svého náčelníka, a jeden z nich kývnuv na čekajícího mladíka, uvědomil jej, že mu generál vkročit poručil.

S tlukotem srdce, jejž lehko pochopit, se spatřil ve skvostném saloně, z něhož dvéře

do pokojíka otevřeny byly. Tam uviděl generála za velkým stolem sedět, jenž na prostředku pokoje stál. Po bohatém koberci salonu a zeleném sukně, jímž celý kabinet vyložen byl, se přiblížil Tadeáš ticho a třesa se pohnutím. Po chvíli odstrčil hrabě papíry, které četl, obrátil sedadlo a vzav dlouhou tureckou dýmku s nesmírným jantarem do ruky, podepřel levou ruku na lenošku u sedadla, loket pravice na stůl, a pouštěje delikátně vonný kouř výborného sultánského tabáku, začal se na něj dívat. Mladík, jenž poslouchaje vnuknutí srdce, padnutím mu k nohoum začít chtěl, tak se pomátl touto lhostejnou a nenadálou postavou, že sklopiv oči mlčky stál, očekávaje co mu řekne. Po nějakém čase pravil generál, nepřestávaje kouřit, ale hlasem vlídným a jako žertovným, výbornou a zvučnou polštinou: „Což mladíku! natropil's toho, teď musíš pykat. Ještě tvé štěstí, že jsem se v čas o tvém postavení dověděl, a byl s to, abych svým vplyvem a přičiněním osud tvůj zmírnil. A ačkoliv nebylo všecko tak potvrzeno, jak jsem si přál, dovedu přece i z daleka nad tebou bdít, budeš-li si jen umět zasloužit ohledů u těch, pod jejichžto komandem budeš. Čehož jsi se zamračil?“ doložil pouštěje kouř, „nejsi tím spokojen co pravím? Kdybych

se byl do této věci nevložil, bylo by mnohem hůř.“

„P. generále!“ odpověděl Tadeáš, jakoby se z nějakého sna probudil, „vím o tom, že by rozsudek můj byl docela jiný, kdyby nebylo zastání a milosti vaší, kterouž umím ctít a ocenit. Odpusťte mi však, p. generále, že nepřestávaje na těch dobrodiních, které jste mi proukázal, hned se osměluju o nové prosit.“

„Nechceš snad ku příkladu,“ řekl hrabě usmívaje se, „abych tě najednou udělal svým pobočníkem? Můj drahý! to nemohu, ač bych chtěl.“

„Ne, p. generále!“ odpověděl mladý člověk se sevřeným srdcem. „Ač je mi teprva dvacet let, ale puštěn od dětinství na zdar štěstí a o vlastních silách, nabyl jsem více zkušenosti, nežli jiní v tom věku mít mohou. Proto vím dobře, že to p. generále učinit nemůžete, a kdybyste mohl, že byste nechtěl.“

Generál pohlédl na něj bystře, ale v tomto pohledu nebylo ani hněvu, ani uraženosti.

„Začež tedy prosíš?“ tázal se po krátké přestávce hlasem, jenž se patrně třásl.

„Vím, že v prvním rozsudku,“ odpověděl Tadeáš, ochladnuv už z prvního pohnutí, „jsem byl určen ke sboru, jenž má štěstí,

vás p. generále za vůdce mít. Ráčil jste se p. generále zmínit, že výrok tento poněkud změněn byl a že mám sloužit někde jinde. Nevím kam mne ustanoveno, budu to ale považovat za dobrodiní ze strany vaší, p. generále, bude-li mi dovoleno sloužit na Kavkazu."

Generál postavil dýmku, pohlédl na hrdinu našeho se spokojeností a hrdostí, a řekl: „Z jistých ohledů, jichž ti není zapotřebí věděť, se tě ujímám, mladíku! proto jsem tě chtěl mít pod svým velením. Když se mi to nepovedlo, dovolil jsem ti přede mne se dostavit, abych ti oznámil tvůj rozsudek, a ze spůsobu, jímž jej přijmeš, posoudil, zasluhuješ-li mého zastání. Teď vidím, že's svých několik let neprožil nadarmo, že máš hlavu, srdce a odvážlivost. Těší mě to a oznamuju ti, že's určen na Kavkaz."

To pověděv natáhl k němu ruku, již Tadeáš s citem políbil. Hrabě se otřásl od tohoto dotknutí úst krásného mladíka, odtáhl ruku, jakoby se mu bál více soucitu ukázat, a vzav zase dýmku, která mu tuším k vůli vyplnění přestávek sloužila, pravil dále s vážností: „Máš tedy před sebou slavnou dráhu, kteráž tě brzy k štěstí přivest může, tím více, že ti povýšení povoleno je. Ale musíš i to vědět, že tam koule lítají jako krupobití, a Čerkesi střílejí velmi trefně. Jakou

pak jsi měl příčinu prosit sám o to, od čeho se jiní vyprošujou?"

„P. generále, víte velmi dobře," odpověděl Tadeáš se silou a důrazem, „že nemám jmena, nemám žádného stavu, žádné budoucnosti mít nebudu, nevydobudu-li si jí sám. Mou povinností je, třebať nákladem života, se vynasnažit a obdržet to, nač otec můj docela zapomněl. Bezejmenost je horším břemenem, nežli nouze. Kladeť známku odvrženosti na obličej ubohého tvora, bez svatého splnomocnění do života povolaného, a píše na jeho čelo hanbu rodičů, kterouž všickni s úsměškem čítají. A hanba rodičů, p. generále! hůř bolí, než koule Čerkesa."

„Znáš svou matku?" tázal se na to generál, klopě oči, jakoby se neosměloval jich pozdvihnout na mladíka, jehožto slova jej do hloubi duše pronikly.

„Znám i svého otce, p. generále!" odpověděl Tadeáš, „a toto psaní mé ubohé matky, jejížto mučednické živobytí mi tolik slzí vynutilo, dosvědčí zajisté, že jsem si zasloužil, aby i otec můj jináč se mnou naložil."

Generál se zchopil z místa, ruměnec pokryl obličej jeho, v očích jeho se zableskl cit; vzal psaní Rozáliino z rukou chvějícíhose mladíka, a právě je chtěl rozpečetit, když se náhle za zdí dal slyšet silný a krásný so-

prán, jenž jakousi arii Rossiniho vytahoval. Zvuk tento změnil úmysl a výraz obličeje generálova. Položil psaní na stůl, zarozpačil se, zdálo se, že se zastyděl před obličejem mladíka, jenž s něho oka nespouštěl, a ohlédnuv se nepokojně na záclonu, jež jak vidět dvéře do dalších jeho pokojů zakrývala, řekl spěšně: „Jdi teď, jdi. Ještě se uvidíme. Za několik dní pojedeš. Vypravím tě sám, obstarám tvé potřeby a dám ti rekomandační listy. Doufám, že tu bezejmenost, kterou's mi s takovou trpkostí před oči postavil, ušlechtíš mužností, a hrdinými skutky uvzácníš. Ze všeho vidím, že tuto mou naději nezklameš. Až se staneš oficírem, budeš mít i jmeno, o něž budu mocnáře prosit, a jenž mi té milosti neodepře, připojíš-li k mým zásluhám i své vlastní. A teď mne obejmi, drahý chlapče! jsem tebou spokojen!“

„Otče můj!“ vykřikl Tadeáš ve vytržení a padl do otevřeného náručí generálova. Hrabě jej přitlačil silně ke svým prsoum, pak ku kolenoum jeho schýleného požehnal, a když mladík rozčilený a nevěda téměř, co se s ním děje, povstal, spatřil ve dveřích kabinetu vážnou postavu p. Grodnického, jenž v každou hodinu bez opovídání ku generálovi vcházel, a teď na otce a na syna s pohnutím pohlížel.

„Milý Grodnický!" řekl v tu chvíli hrabě, utíraje z očí slzy, za něž se před přítelem nestyděl. „Dobře, že jste nás zde našel. Podívejte se, vyhrál na mně ten mladík, vyplísnil mě, zahanbil, a k slzám přivedl. Vezměte jej k sobě, nežli jej vypravíme. Já tam ještě dnes k vám přijdu, neboť se mi líbily jeho naučení, které mi tu dával. Děkuju vám srdečně příteli, za to všecko, co jste pro něj a pro mne učinil. Ale jděte už. Slyšel jsem hlas kněžnin; nerad bych, aby vás tu viděla."

Doktor se usmál, vzal Tadeáška za ruku, jejž otec ještě jednou na čelo políbil, a odešli.

Za dva dni na to stála před obydlím doktora Grodnického pohodlná a pořádná bryčka; věci už byly zavázány, všecky papíry, psaní a peníze na další své potřeby měl Tadeáš už při sobě; peníze na cestu byly v tobolce poddůstojníka od četnictva, jenž měl hrdinu našeho vyprovázet, a jemuž generál sám instrukce a rozkaz dal, aby nad mladíkem jako nad jeho příbuzným bděl, a ve všem mu nápomocen a poslušen byl. Zacharek, jenž na žádný způsob od svého pána odstoupit nechtěl a jejž generál viděl, za jeho věrnost a oddanost pochválil a štědře obdařil, stál už také u bryčky: čekali jenom

na poštovské koně, které za půl hodiny přijít měly. V tom čase Tadeáš, rozloučiv se s otcem, chodil sám po pokoji a očekávaje až udeří chvíle, kde se tak daleko, na dlouho, a snad i na vždy ode všech těch odebéře, které miloval, potlačoval slzy, které se mu do očí tlačily, a posílal ještě poslední rozloučení do Kalinova. Tu vkročil p. Grodnický a odevzdal mu psaní, které pod svou adresou z pošty dostal. Mladík hodil okem na adresu a vykřikl radostí. Rozpečetil rychle a četl třesa se, a slzy mu potokem z očí kanuly. Bylo to psaní Annino a v něm druhé od Josefa. První obsahovalo následující slova:

„Drahý Tadeášku! píšu na zdar štěstí a ve veliké nejistotě, obdržíš-li psaní moje a kdy je obdržíš. Nebyla jsem však s to, abych Tě nechala v tom stavu zoufalosti, jejížto patrnou stopu jsem ve psaní Tvém, z Bělobřinec psaném, vyčtla. Nepřináším Ti arci rozhodné potěchy, poněvadž osud Tvůj, tolika okolnostmi spoutaný, na tak nepředvídaných obtížích závisí, že je se těžko rychlého jejich rozluštění nadít; ale poznáš alespoň, že jsi nás patřičně ocenil, že's si zamiloval taková srdce, která umějí lásku oplácet, že's se zasvětil pro bytost, která zasvěcení Tvého hodna byla. Ode dávna už, drahý Tadeášku, jsem

vás v duši své ustanovila pro sebe. Ale byli jste obadva příliš mladi, abych vám byla mohla dát úmysl svůj a vroucí přání srdce svého poznat. Milovala jsem Tě vždy jako matka, a čím více jsi rostl a se rozvíjel, tím více jsem v Tobě nacházela podobnost k drahému svému muži, jemuž jsem povinna štěstím celého života; tím více jsem byla přesvědčena, že jenom Ty pojistíš dceři mé takovou spokojenost, takové blahoslavené živobytí, jakého jsem já okusila, a jehož posavade účastna jsem. Osud chtěl jináč; vytrhl Tě z našeho lůna, pověstí o Tvé smrti skřivil naše záměry, zapletl Tě do obtíží, z nichž Tě Bůh vysvobodit račiž, aby se zase vyrovnaly, aby se všecko navrátilo k onomu záměru, jejž jsem já v tíši mateřského srdce, ve chrámu a před Bohem předsevzala. Neboť to všecko ještě být může, můj drahý Tadeášku; věz totiž, že Sabinka, ač upřímné přátelství ke šlechetnému člověku cítí, jehožto zasnoubenou už byla, mu poslala jeho prsten, prosila aby na ni přestal myslit; že pro důležité příčiny, na nichž osud jejího života závisí, jeho ženou být nemůže. To jsou její vlastní slova, kteráž se zdají dokazovat, že je v srdci jejím něco více pro Tebe, nežli náklonnost sestry. Nepodávej se tedy zoufání, doplň osud svůj tam, kam Tě teď okolnosti postavily;

doplň jej s takovou mužností, s takovou odvážností a vytrvalostí, o které jsi dal důkazy, když jsi byl dítětem, ode všech opuštěným a jenom v Boha a své vlastní síly doufajícím. Žehnám Ti jako matka; dejž Bůh! abych Tě brzy k srdci svému přitiskla zdravého, s pojištěnou budoucností, s přesvědčením, že i pro Tebe nezavřel Bůh všecky cesty k živobytí a štěstí vezdejšímu, kterého šlechetným srdcem a milující duší zasluhuješ. Můj muž Tě líbá z celé duše a potvrzuje všecka má slova. Josef píše zvláštní psaní, a Sabinka, která teď velmi spovážněla, pilněji pracuje a často se zamýšlí, neví nic, že Ti píšeme. Pochopuješ to, můj drahý Tadeášku, proč jsme se jí o tom nezmínili. Můžeme-liž působit na její úmysly? to bysi sám nechtěl. Ať Bůh řídí její srdce a dá mu vnuknutí, s jeho svatou vůlí se shodující! Buď s Bohem ještě jednou! Dostaneš-li toto psaní, dej nám vědět, kudy a jak tobě psávat! Nezdá se mi, abych i později Ti měla o něčem takovém zprávu dát, co by Tě mohlo zarmoutit, odejmout ráznost a vytrvalost, jíž potřebuješ, a do takového stavu přivest, v jakém jsi náš tichý domek, kde na Tě všickni s láskou zpomínají, opustil.“

Psaní Josefovo bylo ještě delší; obsahovalo více podrobností o rodičích, o Sabince,

o jejích zaměstnáních a o spůsobu, jakým o něm mluví a jak naň zpomíná; o jejich živobytí vůbec a o teskném očekávání nejprvé jeho psaní, a pak návratu. Srdce a přátelství poctivého hocha se malovaly v každém slově, a ze všeho mohl Tadeášek posoudit, že ač je to partie pro tak chudé děvčátko, jako Sabinka, téměř skvělá a v každém ohledu, i rozumu, i povahy i jmění žádoucí, jí přece nelitujou, a všickni se srdečnou radostí Tadeáška uvítají, až se k nim navrátí a ještě světějšími svazky, nežli posud, s rodinou jejich spojen bude.

Lehko je se domyslit, co se v srdci hrdiny našeho dálo, když tato psaní přečetl. On, nedávno opuštěný sirotek, hledající myšlénkami po světě dárce svého života, nalezl otce a matku, k nimž celou duší přilnul, jež všemi zásobami lásky, které se v srdci jeho přes dvacet let shromažďovaly, miloval; on, před nímž nedávno dnem i nocí stál obraz milenky, v svatebním rouchu, s věncem na hlavě, podávající jinému ruku; jenž se proto na Kavkaz doprošoval a v té myšlénce tam toužil, aby vyhledával nebezpečenství a v tvrdošíjném boji ne slávu, ne povýšení, nýbrž konec svých muk nalezl; tam pojede dnes s nadějí, že mu smělost a mužnost dají jmeno, že tímto jmenem, v krupobití koulí a břin-

*

kotu zbraně dobytým, bude moci zaslonit onu, jež naň s láskou čeká, jež jej úsměchem štěstí přivítá a všecka blouznění zjistí, jimiž se ve snách mladických kolísal. Poděkovav Bohu za všecka tato dobrodiní krátkou, ale vroucí modlitbou, sedl Tadeášek a odepsal Anně tato slova:

„Nejdražší paní! matko a opatrovnice mých let dětinských! děkuju Vám se slzami v očích za ona slova potěchy, jimiž jste mne k živobytí navrátila. Vaše srdce uhádlo, že zoufalost byla v duši mé a hnala mne tam, kde jsem měl najít rychlý konec dní, které se mi zdály nepotřebnými na zemi. Dnes cítím, že jsem nezasloužil tolika radostí, co jich Bůh vlévá v to srdce, které zhřešilo pochybováním. Vězte, nejdražší paní! že jsem nalezl matku i otce. Důmněnky moje se uskutečnily. Znáte je, neboť jsme o tom mluvili; ale to nevíte, že ctím a miluju onu ubohou mučednici, jež mi život dala, a o jejížto náklonnosti jsem pochyboval; že miluju a jsem pyšen na otce, pod jehožto křídlem a ochranou teď jedu na Kavkaz, abych si rychleji vysloužil epauletty, a s nima jmeno, které jsem neměl, a stav, jenž mi dá právo vládnout svou osobou. A pak se budu moci navrátit, navrátit se pod Vaši šťastnou střechu, navrátit se s láskou syna a získat tam, u nohou Va-

šich, všecka práva z tohoto titulu. O! Bůh je dobrotivý a svět tento krásný a zázračný! Odpusťte mi, drahá paní! nebudete-li něčemu rozumět, co jsem zde napsal. Bůh vidí, jak mnoho citů mé srdce zalívá, jak houfně se všecky mé myšlénky v to jedno vyobrazení shromáždily, že ta, kterou jsem od dětinství miloval, pro kterou jsem umřít chtěl, a zajisté bych byl umřel, ještě mou být může. Klekám před Vámi, drahá paní! a přísahám Vám, že se stanu hodným toho pokladu, jejž jste mi určila. S tímto předsevzetím odjíždím do dalekých končin, a s odvahou, jakou ve mne slova Vaše vlila, začínám úkol, jenž mě k nohoum Vašim doprovodit má, a dá Bůh! zajisté doprovodí. A teď se s Vámi loučím, nejdražší opatrovnice má! líbám ruce Vašeho muže, líbám Josefa, jemuž budu už z místa psát. Dceru Vaši žehnám jenom v mysli, neboť Vás prosím pro všecko, nemluvte jí o mně; nechte jí její vůli, nebraňte jí vnuknutí srdce poslouchat. A řekne-li Vám: ‚Matko, povolej toho, jemuž jsem už byla jednou zasnoubena,‘ povolejte jej, zaklínám Vás pro nejsvětější povinnosti, které matka ke svému dítěti má, nemyslte v tu chvíli na mne; pro mne je dosti štěstí, jaké teď cítím a kterému sotva uvěřit mohu, tak je veliké, tak nenadálé! — Psaní svoje posílejte pod tou adresou, pod kterou

jsem toto dostal, a dojdou mne, kdekoli budu. Všecko o Vás mne bude zajímat. Ba i . . . Ale ne, jen o tom jediném, drahá paní! kdyby se to stalo, nepište. Z Vašeho mlčení se dosti dovím.“

A za půl hodiny na to se rozléhal zvonek po stepi Ukrajinské. Četník s kabelou na prsou, s pistolema za pásem, s přísným, ale poctivým a opatrnosti plným obličejem, seděl mlčky; Zacharek pohlížel vesele na cizí krajinu, a hrdina náš dýchaje plnýma prsoma, šťasten a svoboden, natahoval ruce k té široké zemi, která se mu zdála tak zelená, tak krásná, a zdvihal oči i ducha k tomu nebi, jehožto blankyt se mu, po prvníkráte v živobytí, tak skvěle zazářil.

Nic není těžšího, nežli v čas skončit buď návštěvu, nebo nějaké vypravování, nebo nějaký veřejný úkol, ba i živobytí. Jedna chvílka víc na návštěvě, a vyvede se ledasjaká hloupost, která se už nazpět vzít nedá; jedna chvíle déle u stolu, a nedužívá lakomost zastoupí místo zdravé chuti a přivede do lékárny, a časem na hřbitov; jedna stránka v románu více než třeba, a veta po vší zajímavosti; na místo zvědavosti přichází dlouhá chvíle, a místo slzí a smíchu zaujímá zívání. Tak je také v úkolu veřejném, taktéž v živobytí. Příslušně a na pravém místě umřít, je

veliké umění, které málo kdo má. Majíce tedy tyto nezapřitelné pravdy na zřeteli, pospícháme i my ku konci, zvláště, že neslýchaným u nás příkladem, dovolivše si začít od kolébky našeho hrdiny, snad příliš jsme se na shovívavost a laskavost svých čtenářů spoléhali, jíž zle užívat nesmíme, aby nás pro ješitu a smělost v podezření neměli.

Končíme tedy, dávajíce těm, kdož budou mít trpělivost ještě těch několik listů, co zbyly, obrátit, vědomost, ze Tadeášek zdráv, vesel a pln nejkrásnějších nadějí, šťastně na místo svého určení dojel, a že byl od svých nových náčelníků s tou ohledností přijat, jaká tam nemohla nepotkat mladíka tak sličného, tak ochotného, od přírody tak magnetisujícím pohledem obdařeného, a od otce tak vážnými a téměř vroucími rekomandacemi zaopatřeného. Ohromná armáda, která tenkráte na Kavkazu válčila, byla na dva veliké sbory rozdělena. První se nacházel v Gruzii, a jeho operace se koncentrovaly jmenovitě v Mingrelii a Imerecii; druhý zajímal tak zvanou Kavkazskou planinu, rozprostírající se z této strany hor od země černomorských kozáků až k moři kaspickému, a válčil jmenovitě nad řekama Kubaní a Těrekem. Hlavní jeho kvartír byl tenkráte v Georgěvsku, městečku u podnoží hor ležicím. Bylo tenkráte ještě

městem okresním, nežli vláda, chtíc nedaleký odtamtud Pětihorsk pozdvihnout, kde příroda mimo nejčarovnější položení a oko okouzlující vyhlídky, ještě tolik rozmanitých minerálních vod shromáždila, do tohoto posledního městečka všecky úřady přeložila, a obyvatelům, kteří se tam stěhovali, značné výsady dala. K tomuto sboru náležel pluk Nižegrodských dragounů, k němuž Tadeášek určen byl. Byla to největší milost, která se mu prokázat mohla, poněvadž tento pluk, nejvýtečnější z celého sboru, z vybraných vojáků a důstojníků sestával, a pod velením vůdce pro válečnost a odhodlanost na slovo vzatého byl, jenž někdy v gardě sboru litevského už velké jmeno měl, a později vysokých důstojenství dosáhl. Tam mezi důstojníky nalezl Tadeášek mnoho krajanů. Potřeby jeho byly až nad míru opatřeny; neboť mimo velikou sumu, kterou mu otec při rozloučení dal, od něho ještě hojné podpory dostával, a od matky obdržel každý měsíc dlouhé psaní, plné srdečné oddanosti a jemnosti, a při každém byl dar jejího srdce, jenž by i na panské živobytí byl vystačoval, a někoho jiného pokazil a na scestné stezky přivest mohl. Zdálo se, že si Rozálie chtěla vynahradit ta všecka léta války mateřství s veřejným míněním, a pečlivostí bez hranic

toužila odprosit syna a přírodu, aby jí dřívější opuštění a zapomenutí odpustili. Měl tedy hrdina náš čím podělovat chudé soudruhy své. Pověst o jeho spanilomyslnosti byla nejen v jeho pluku, nýbrž i v jiných brzy roznešena; ba nejednou se jí i zle užívalo, ale to neodstrašilo šlechetného mladíka, jenž sám jako voják živ byl, a jako pán rozdával. Není tedy divu, že takové chování, takové užívání darů Štěstěniných, že postava plná vnady a o rozumu a srdci svědčící, že šťastný rozmar, jenž se mu zase docela vrátil, že konečně přítomnost ducha, neslýchaná odvážnost a veliká známost služby, čeho už v několika šarvátkách důkazy dal, mu brzy zjednaly vážnost důstojníků, obrátily na něj pozornost vyšších náčelníků, a udělaly jej miláčkem celého pluku. Tak minula jeseň a dále zima, na rozličných stanovištích, ve výpravách více méně nebezpečných, v nichž Tadeášek, už jako poddůstojník, míval sobě svěřena malá komanda, nejednou hazardní stanoviště, nejednou vyprovázení vysokých osob, které se do Tiflisu ubíraly, a tuto malebnou a nebezpečnou cestu projet měly, kterou začíná Darielský prosmyk se skalami nad ním čnějícími, s hradem Madžarským jejich žuly ověnčujícím, s vyhlídkou na sněžná temena Kazbeku, a dále věčným ledem pokrytého El-

brusu, jenž z pásma tmavých hor nejvýše vztýčil dvojnásobnou a lesknoucí hlavu svou, jako by najednou na Evropu a Asii pohlížet chtěl. V jedné takovéto výpravě měl štěstí být od hlavního velitele celé armády poznánu, jehožto pozornost na se obrátil zmužilostí postavy a přítomností ve vykonávání rozkazů, které mu dány byly. Náčelní vůdce mluvil s ním, tázal se na jmeno, zpomněl si, že měl o něm psaní od generála, a slíbil mu protekcí a brzké povýšení.

Když přišla vesna a sněhy s dvou nižších stupňů hor zmizely, a jenom na nejvyšším, věčně sněžném zůstaly; když se ohromné lesy podhoří, a dalšího patra nad ním zazelenaly, a všecky stezky, úžiny a nepřehledné skrýše všudy bezpečné schránění poskytovaly; když smělost horalů do toho stupně došla, že se četnými houfy spouštět začali a vody Kubaně překračovali, zvětšila se práce vojska a zvýšila se nebezpečenství. Tadeášek byl za duben a květen v jedenácti malých šarvátkách, všude hledal takřka opovážlivě nebezpečenství, a z každé vyváznul nedotknut ani šaškou *), ani koulí, tak, že všickni vojáci, kteří, jakož lidé v ustavičných nebezpečenstvích žijící, své předsudky mají, v jeho

*) Šaška je šavle čerkeská.

hvězdu věřit začínali a přesvědčení nabývali, že jej nějaké vysoké určení očekává.

Tyto částeční a malé výpravy, s rozličným štěstím vedené, osmělili Zakubance tak, že si umínili větší útok předevzít a v několikatisící zástup se shromáždili. Zpráva tato potěšila i vůdce i vojsko, poněvadž jich ustavičné bdění a neustálé půtky, z nichž žádný vážný výsledek nevynikal, nesmírně trmácely. Stáhly se tedy značné síly, předsevzaly se účinkoplné prostředky k útoku i obraně, a připravilo se všecko tak, aby výsledek byl příznivý a cesty k návratu poraženým uťaty. A skutečně také přišlo v posledních dnech května k značnější bitvě, na onom lesnatém a nerovném luhu, jenž se mezi Kubání a řekou Labou nachází, kteráž do ní u tvrze Ust-Labinské vpadá. Horalé, podporováni postavením, se mohli dlouho přesile opírat. Strašně poráželi stěsnané řady pěchoty z úžin, za stromy a ze skrýši jim toliko povědomých; kde na otevřenější místo vypadli, bili se se vzteklostí a šíleným návalem. Nic to však nepomohlo. Umění, převážná a dobře organisovaná síla, nezlomná vytrvalost a mužnost zvítězily. Byli odraženi s velikou ztrátou, a zdálo se, že opovážlivost jejich na dlouho zkrocena bude. Pluk dragonů, jenž mimo kozáky tam byl jediným plukem pravidelné

jízdy, kde jen se nahodila příležitost, kde jen se odkrylo místo, dokazoval divy válečnosti, a v jedné události se hrdina náš pod okem náčelního vůdce tak vyznamenal, že jej generál po skončené bitvě před front zavolal, veřejnou pochvalu mu vzdal a hned druhého dne ku křížku a důstojenství poručníka navrhnout poručil.

Takto tedy měl v polovici července r. 1834 Tadeášek už kříž, měl důstojnické epauletty, a když se po prvníkráte v nové uniformě, na bystrém koni, překrásný oficír ve své škadroně ukázal, zkřikli všickni vojáci radostí, a důstojníci jej objímali a přáli si štěstí k takovému kollegovi.

O všech těchto událostech dal matce i otci zprávu. List jeho na Rozálii se končil těmito slovy: „Tak tedy vidíš, nejmilejší matko! že požehnání, které jsem od Tebe odjížděje dostal, vydalo ovoce. Bůh shlédl na muky celého života tvého, přijal je už za smíření za Tvé viny, a teď Ti dává tu velikou radost, již zajisté cítíš, když čteš o štěstí svého dítěte, když vidíš, že lidé víc oceňujou jeho zásluhu, než je hodna, milujou je víc nežli si zasluhovat může. Proč Ti teď nemohu k nohoum padnout, slzami vděčnosti Tvé ruce smáčet, všemi pečlivostmi Tě obklíčit, jichž ve svém osamělém a poustevnickém živobytí

potřebuješ, potěšit oči Tvoje pohledem na syna, jenž teď docela jináč vypadá, nežli v té chvíli blažené a ukrutné, když plakal na Tvém lůně, když Ty, sestupujíc s důstojenství matky, jsi stála před ním, jako před soudcem svého života, a k ústům tisknouc jeho ruku, jej jsi prosila, aby Ti odpustil a unevinil. O nejmilejší matko! teď teprva cítím, jak krátce jsem s Tebou byl, jak se mi ke všemu štěstí, které mě obklopuje, jak se mi k lásce těch dobrých lidí, s nimižto žiju, s nimiž na smrt jdu, a z nichž každý hotov je, mne svýma prsoma zaslonit, nedostává Tvého drahého obličeje, Tvého pohledu, Tvého úsměchu, Tvého sladkého hlasu, jenž by mi řekl: Synu! miluju tě a vždy jsem tě milovala! — Touto tesknotou, kterouž ničím ukojit nemohu, k Tobě tažen, chtěl jsem vzít odpuštění a přeletět s tlukoucím srdcem to nesmírné prostranství, které nás rozděluje. Ale ač k tomu mám právo, jakož důstojník, zdržujou mě dvě důležité okolnosti. Hipolit už musí být doma. Ubohá matko! znáš jej dobře, víš že jeho povaha a srdce je příčinou celé Tvé muky a mého vyhnanství. Já bych mu podal ruku; ale uzná-liž on mne za bratra, zapomene-liž na mé slušné rozhorlení, kterým jsem jej veřejně zahanbil? Srdce jeho se nevznese tak vysoko, a obávám se, aby naše sejití místo

radosti neporanilo srdce Tvé smrtelnou ranou. Odpusť, drahá matko! že to píšu. Není to výčitka, ne! Bůh vidí, že jsi v mých očích očištěna, že Tě považuju za oběť, že kdyby svět a egoism té ženy, kterouž ani milovat, ani ctít nemohu, nebyl na Tě vložil ony okovy, které's celé živobytí nosila, bysi byla ženou svatou, vždy takovou jedinou a neocenitelnou matkou, jakou teď pro mne jsi. — Druhá okolnost je ta, že jsme svých nepřátel nepřemohli, nýbrž jenom rozdráždili tou velikou ztrátou, kterou v poslední bitvě utrpěli. Shromažďujou se teď ve třikráte věštším houfu, osmělili se do toho stupně, že na několik mil za Kubáň přebíhají, roznášející do sídel kozáckých a armenských loupež a požáry. Za několik neděl na ně udeříme s celou silou a půjdeme jich hledat do hor, nesouce strašlivý odvet. Nehodilo by se, abych utekl před touto velikou výpravou, kteráž se připravuje. Vyjdu-li z ní šťastně, ustanovil-li mi Bůh ještě, abych spatřil i Tebe, nejmilejší matko! i tu zem, na které jsem se narodil, a ty lidi, kteří přijali a milovali sirotka: pak se odpustím, pospíším k Vám; pak se sjedeme, drahá matko, pod tou šťastnou střechou, kde jsem nalezl druhé rodiče, kde mě nejvyšší na světě štěstí očekává; kde mne nejen Ty k svému srdci přitiskneš, nýbrž

i ona, jejížto obraz vedle Tvého v prsou svých nosím, a jejížto jmeno v duši mé stejně sladce zní jako Tvoje. A teď buď s Bohem, nejmilejší máti! smutno je mi, teskno že nejsem u nohou Tvých, že Ti z tak daleka posílám tato slova, které nevím, zdali Ti celou mou lásku vyjádří!"

Právě tenkráte, když Tadeášek list tento psal, přijel Hipolit z cizích zemích. Nezměnil se v ničem. Zapomněl jenom ještě víc jazyk, kteréhož nikdy dobře neuměl, naučil se s politováním na všecko hledět, co jej obkličovalo, hrdě zacházel s oficialisty, kteří mu jakož nastávajícímu pánovi lichotit začali, ba i k matce se choval takřka chladně, a ač ji nepřehlížel, neukazoval k ní přece srdečné uctivosti, aniž oné oddané lásky, jaké ubohá Rozálie potřebovala, a k níž posměvačný a hrdý mladík docela neschopen byl. Poněvadž se začal míchat do záležitostí, všecko nacházel špatné, všude viděl polskou neobratnost a nedbalost, kterážto slova neustále na jazyku měl; poněvadž Rozálie, ač viděla toto jeho vplítání-se a pohrdavou nevšímavost ke všemu vlastnímu, jenom lahodností a přemluvami jej k shovívavějšímu hledění na ode dávna u nás zavedený spůsob živobytí a hospodaření přivádět se snažila, zdálo se některým oficialistům, že si paní už do ni-

čeho netroufá promluvit před synem, že on v krátce sám ujme statek, a matku od správy panství odstrčí. Začali tedy mladému pánovi podlízat a klepy se k němu dotírat. Tím spůsobem ho došla vědomost, že Tadeášek teď rok byl v zámku, že byl s paní několik hodin zavřen, že paní po jeho odjetí neustále plakala, že Ovsikovský každý měsíc pro něj psaní vozí a veliké peníze mu odesílá. Zlý, ale ne hloupý mladík skombinoval rychle všecky okolnosti, a zpomenuv si na dřívější matčino zacházení s ním, na všecky domnělé křivdy, které od něho vytrpěl, a zvláště onen políček, jehožto stopy ještě nesmyl a jenž jej posud pálil, vešel zamračen, se shrnutými brvami a bledší než obyčejně k matce a pravil: „Dověděl jsem se také, že ten pobuda Bezejmený se opovážil minulého roku sem přijít a že's jej matko přijala.“

Rozálie zbledla a jako zaleknutá naň pohlédla, ale srdce se jí tak náhle sevřelo, že jí hlas v krku uvázl a slova promluvit nemohla. Mstivý mladík, hledě na tento stav matky bezbožným okem, a nacházeje v něm potvrzení svých domněnek, místo slitovat se a umlknout, doložil s důrazem: „Pochopuju, maminko, že tě zajímat může; nedivím se těm slzám, které jsi zde maminko proň cedila, ba nemám ani proti tomu dopisování

nic, které se s ním vede, a proti těm velikým sumám, které se mu každý měsíc posílají; ale pravím ti to maminko napřed, že objeví-li se ten můj bezejmený bratříček někdy zde, jej dám do želez ukovat a jako tuláka k soudu dostavím.“

„O nezdárné dítě!“ vykřikla v tu chvíli Rozálie takovým hlasem, že se krev stydla v srdci opovážlivce, jenž se osmělil těmito slovy ranit prsa vlastní matky. Ulekl se sám sebe a utekl, jakoby jej mstivé vzteklice stíhaly, a nešťastná žena, vidouc ve vlastním synu vtělení toho božího trestu, který jí za vyklamanou úctu u světa náležel, upadla na kolena, a jedva ji za několik hodin zdvihli z toho místa služebníci, a takřka mrtvou a bez sebe vzkřísili a do postele položili. Od té chvíle ho už neviděla, a ač Hipolit prosil, aby mu dovolila vkročit, a psal omlouvaje se a prose za odpuštění, nemohla snest pohledu na něj a psaní jeho mu odesílala nedotknutá.

V takovémto stavu se nacházela Rozálie, když obdržela psaní Tadeáškovo. Tato srdečná slova byla jako ohlasem z vyššího a lepšího světa, kde je úleva, kde je láska, kde je odpuštění viny, kde se vytrpené muky ubohé hříšnici počítají, a slzy její na váhu jdou. Přečetši je, zchopila se bolestná matka

z lože, uzdravila se pod kouzlem tohoto hlasu milovaného dítěte, před nímž stokráte víc zavinila; obraz překrásného mladíka stanul před ní jako živý, nebezpečenství rozhořčené války, která se připravovala, se jí vyobrazily v celé hrůze, a nevýslovná touha jej uvidět a na jeho mužných a šlechetných prsou se ještě vyplakat, opanovala její duši. Učinivši tedy co nejrychleji všecky přípravy, vzala s sebou Ovsikovského, poručila vzít všecky peníze, co byly v pokladnici, spálila celou svou korrespondenci s generálem, vzala s sebou všecky své klenoty, a neviděvši se ani se synem, jemuž roční plat vysadila a jenž nevěděl, co tyto přípravy znamenají, druhý den po obdržení listu Tadeáškova odjela na Kavkaz.

Ač bylo počasí překrásné, kočár lehký a pohodlný, a cesta v těchto stepních krajinách výborná, přece teprva desátého dne se dostala Rozálie do Stavropolu, hlavního města kavkazské krajiny, z této strany hor ležící. Cítila se nesmírně unavenou, neboť čím blíže byla u místa, tím těžší tesknota ji svírala, tím hroznější předtuchy padaly na její mateřské srdce, a tím rychleji a vytrvaleji jet poroučela. Nadarmo ji Ovsikovský prosil, aby si odpočinula, aby nocovala. Na tyto jeho prosby a přemluvy odpovídala neustále: „On tam snad už odešel do hor, snad ho už

neuvidím.“ Netroufal si naléhat poctivý stařec, jehožto netrpělivost drahého chlapce uvidět nebyla menší, a jehožto srdce nemenším nepokojem trápeno bylo.

Když se zastavili před poštovním domem ve Stavropolu a Rozálie do pokoje pro pocestné vročila, zastala tam přecházejícího důstojníka, jehožto chování, postava a uniforma pozornost její zbudily. Spatřiv dámu v černém obleku, vážného a ještě krásného obličeje vcházet, v jejížto celé osobě bylo něco úctu velícího, sejmul hned svůj kašket, položil dýmku, z níž kouřil, a podav jí se zdvořilostí sesli, prosil ji aby se posadila a odpočinula si. Když po chvíli vkročil Ovsikovský a tázal se jí, jak dlouho tu zůstanou, a neporoučí-li si něco k posilnění přinest, ptal se důstojník, se zdvořilostí přistupuje, dobrou francouzštinou: je-li Polka? a jde-li do lázní do Pětihorska?

„Jsem Polka,“ odpověděla Rozálie, „ale nejedu do lázní. Mám tu příbuzného ve sboru Kavkazském, o nějž mi péče náleží a jejž uvidět toužím.“

„V jakém pluku, dovoleno-li se ptát?“ řekl důstojník.

„Byl u 2. škadrony Nižegrodského dragonského pluku,“ pravila Rozálie, hledíc nepokojně důstojníkovi do očí. „Teď mi píše,

že postoupil na poručníka, ale nedoložil, v které škadroně je umístěn."

„Není to náš krásný hrdina, Tadeáš Bezejmený?" ptal se důstojník.

Rozálii se spustily slzy potokem; sedla, zakryla oči šátkem a slova vyřknout nemohla. Oficír domnívaje se, že je nějakou zlou zprávou poděšena, přistoupil se soucitem a doložil: „Neračte se jemnostpaní o něj bát, je to můj milený soudruh a podřízený; včera ráno jsem jej opustil v tvrzi Grigoriopolis, odtud 85 verst vzdálené, a odevzdal jsem mu svou škadronu, kterouž do mého návratu komandovat bude. Mohu jemnostpaní ujistit, že jsem jej opustil zdravého a v nejlepším uspůsobení k dobytí generálských epaulett, které jej zajisté neminou, bude-li ještě deset let živ a služba mu půjde tak šťastně jako posud."

Rozálie mu podala ruku, stiskla dlaň jeho s citem za takovou pochvalu a zprávu, prosíc aby se posadil a jí o Tadeáškovi více podrobností pověděl.

Ritmistr Ustinov si zamiloval hrdinu našeho od jeho prvního vstoupení do pluku. Nemohl najít dosti slov ke chvále jeho chování, jeho odvážnosti a té lásky, kterou u všech svých představených má. Uvědomil Rozálii, že byt škadrony teď v oné tvrzi je, kde jej zanechal, a do které už tak neda-

leko. „Zakubánští horalé,“ pravil, „navzdor porážce v květnu utrpené, se dopouštějí neslýchaných výstupků, tak dalece, že nedávno jednoho z vyšších důstojníků, jenž měl poručení Nadkubánské tvrze prohlédnout, od průvodu odrazili a do zajetí odvedli. Z této příčiny, aby se stráž hraniční sesílila a linie kozácká v bedlivosti vojenské udržela, jsou dvě škadrony našeho pluku odkomandovány a po celé délce této linie rozloženy, začínajíc od hlavního bytu, až za tvrz Ust-Labinskou. Moje má povinnost bdít nad prostranstvím 60 verst, od tvrze Kavkazské až k tak zvanému Silnému Okopu. Po této prostoře se projíždíme asi po dvaceti mužích, a málo kdy se nám přihodí, abysme se s horaly setkali, neboť nás nemají rádi,“ doložil s úsměchem.

Zpráva tato neupokojila skormoucenou matku, a blízkost syna jí podala nevýslovnou touhu, aby jej co nejdříve uviděla. Tázala se tedy ritmistra, kdy se k pluku vrátí. Odpověděl jí, že jede do Voroněže, a že se teprva za několik neděl vracet bude. „Lituju velice,“ doložil, „že se tak stalo, neboť se tím spůsobem Tadeáš nebude moci odpustit, aby sem k jemnostpaní přijel, než já se navrátím.“

„O! tedy já pojedu k němu,“ odpověděla s odvahou a citem, nad kterým se mladý oficír pozastavil.

„Trochu je ta cesta nebezpečná pro dámu,“ odpověděl důstojník; „ale kdybyste jpaní odtud vzala silný průvod, alespoň k naší linii, tam byste mohla potkat mé dragony, a ti dověděvše se, že jste příbuzná jejich miláčka, by jpaní zajisté svýma prsoma zaslonili. Mám ještě hodinku času,“ doložil hledě na kapesní hodinky, „a dovolíte-li mi jpaní, abych se o to postaral, mohl bych vám u zdejších úřadů dostatečný a jistý konvoj vyjednat.“

Rozálie poděkovala se slzou v oku za tutu úslužnost, v oněch končinách docela nepodivnou, zvláště k dámám do tak nebezpečných krajin se pouštějícím, a důstojník pohlédnuv na ni se soucitem a jako s domýšlením, poklonil se a odešel. Za hodinu se vrátil s asavulou kozáckým, jenž z rozkazu starších ji měl vyprovázet s dvaceti kozáky k Silnému Okopu, a odtamtud, sesilňuje průvod na štacích vojenské linie, neodstupovat, až potká oddělení dragonů, linii tuto prohlížející. Na všecken případ dal ritmistr asavulovi lístek na oficíra nebo strážmistra, který by oddělení vedl, poroučeje jejich péči dámu, do Grigoriopolis se ubírající, aby poručníka Tadeáše Bezejmeného navštívila. Se srdečnou vděčností poděkovala Rozálie ještě jednou zdvořilému důstojníkovi za jeho úča-

stenství, a on přikázav asavulovi bedlivost a slíbiv v jejím jmenu štědrou náhradu, jemu i jeho lidem, rozloučil se s ní a pustil se na další cestu.

Poněvadž se do řečené tvrze ze Stavropole pětapadesát verst počítá, radili jak kozák taktéž Ovsikovský Rozálii, aby přenocovala a teprva na úsvitě vyjela. Tak se také stalo. Starý podkoní budil a sháněl poštovské, konvoj přijel v čas, kozákům, kteříž se zdáli rázní a plní ochotnosti, dali při vsedání každému po několika rublech; Ovsikovský udělal kříž před koňmi, a Rozálie vzdychnuvši k Bohu, aby jí dovolil tak svatou povinnost vykonat, a za dřívější zanedbání tak drahého dítěte netrestal, sedla do kočáru a zároveň se dnem odjela.

Cesta tato na ni dělala podivné dojmy a nejrozmanitějšími city ji naplňovala. Brzy stála před užaslým okem jejím ta nesmírná přehrada, kterou příroda mezi Evropu a Asii položila. Krajina úrodná, ale divoká a pustá, se rozprostírala okolo ní; dále, na podhoří se černaly z daleka ty ohromné pouště, kde věčné duby, obrovské buky a javory, jasany a břízy, vížíce spolu své stinné hlavy, nepřehlédným stínem zem pokrývají a nepronikputelné skrýše dělají. Výš a výše, za vlnami

šumící Kubaně, se zdvihají boky rozsáhlého Kavkazu, černé, zasmušilé, hluboké, a čím více se zdvihají a vzdalujou, tím více modrají, míchají se s oblaky, které po jejich temenech přecházejí, čnějí semotam nahou žulou, pokud nedosáhnou k hranicím nebes, kde se věčně blyštějí sněžným pokrytím a ledové hlavy své nad celou prostoru vznášejí.

Ač nepokojem trápena a počítajíc minuty, které ji k synovi přibližovaly, nemohla přece oči odtrhnout od tak spanilé vyhlídky. Mimovolná modlitba se jí vyrývala z duše, a naplňovala ji zároveň nadějí i strachem. Strach tento se většil neustále, čím více se zahlouběli buď do úžin, nebo do lesů, čím divočejší se krajina stávala, čím zamračenější postavy se chvílemi na koních okolo nich kmitly a do oken jejího kočáru nakukovaly. Tu Rozálie tím přirozeným instinktem ženské, kteráž v podobných okolnostech hledá odvahy na obličeji mužského, obracela oči na Ovsikovského, jakoby prosila, aby ji posilňoval a na duchu udržoval. Ovsikovský byl odvážný; zřejmé nebezpečenství a pouze jemu hrozící, by ho nebylo v stavu polekat; ale zde, kde se mu všecko tak cizím, tak divokým zdálo, kde nebylo nic možná předvídat, na nic se připravit, nemoha v ni vlít důvěru, které sám neměl, mlčel a hledě jenom do oken

kočáru, tahal šedivé své kníry a bručel na kozáky, s nimiž se nemohl dobře dorozumět, že zůstávali po zadu, tu předjížděli kočár, tu některý jakýmsi podezřelým hvízdáním se ozýval, anebo se s někým okolo jedoucím do rozmluvy dával, jehožto opálený obličej, huňatá čepice, burka na plecích a šípy na zádech visící, důvěru nezbuzovaly.

Tak přijeli na štací, asi dvacet verst před tvrzí ležící, do kteréž se ubírali. Tu pokrmili kozáci své koně; s velikým namáháním a za značnou sumu se našly jiné koně do kočáru, a Rozálie pustivši se o polednách na další cestu, beze vší nehody za půl druhé hodiny na to k Silnému Okopu přijela. Odtud už šla linie vojenská, podél břehu řeky na několik verst od jejího koryta se táhnoucí. Semotam se jelo po rovině, časem skrz les nad břehem šumící, časem bylo na oklikách řeky možná vidět její vlny a slyšet jejich jednotvárné plískání o vysoký a obyčejně v těch místách strmý břeh. A z tam té strany se ukazovaly všude buď příkré skály, buď hluboké pouště, buď vrchy malebně se zatáčející, anebo směle vyskakující k výšce, kteráž oko děsí. Ale všecka krása potřebuje bezpečnosti, potřebuje pokoje duše, aby mohla spozorována, uznána a pocítěna být. Pocestní naši byli tuze zaměstnáni přítomným polo-

žením svým; tváře kozáků, jejichžto zástup ještě sesílen byl desíti lidmi, až do Cariciny tvrze komandovanými, byly tuze zaražené a jako strach ukazující, — aby všecky divy, které zde příroda štědrou rukou rozházela, zrak jejich potěšit a ducha povznest mohly. Jenom jedna okolnost dodávala Rozálii a Ovsikovskému odvážnosti, a tuto ubohou matku, kterouž osud v tak daleké končiny zahnal, a jakousi horečkovou netrpělivostí dál a dále jet naplňoval, nadějí oživila, že ještě rychleji syna uvidí, k němuž se srdce její násilně vyrývalo. Kozáci, kteříž ji ze Stavropole vyprovázeli, se od stráže pod tvrzí bdící dověděli, že oddělení dragonů z asi dvaceti *lidí* sestávající, pod velením oficíra, zde nedávno bylo, a pořádně si odpočinuvši, nazpátek odjelo. Potěšeni touto zprávou, toužíce se co nejdřív zbavit břemene na ně vloženého, a odevzdat podle rozkazu vyprovázené osoby oddělení dragonskému, umínili si mezi sebou tři nejsmělejší kozáky vybrat a pustit jich k dohánění dragonů, s lístkem jejich ritmistra, aby se alespoň na místě zastavili, kdyby se vrátit nechtěli. Asavula tedy oddělil tři, kteří nejlepší koně měli, a tito, prasknuvše s hvízdotem a pískotem nahajkami, pustili se co koně stačit mohli.

Ovsikovský se pomátl tímto podezřelým

manévrem, když se ale dověděl oč jde, a když zprávu tuto Rozálii sdělil, radostí vytržena a přesvědčena, že tímto oficírem nikdo jiný není nežli Tadeáš, rozdala peníze mezi kozáky, obdarovala štědře vozku a poručila pospíchat, co jen na špatné a nerovné cestě možná bylo. V takovýchto citech, v takovémto pospěchu, s tlukotem srdce jedouc a zapomenuvši téměř na nebezpečenství, na půl cestě mezi obouma tvrzema, vjeli na místo křovité a dešťovými potoky potrhané. Náhle spatřil Ovsikovský, že dva kozáci, co napřed jeli, se spěšně nazpátek vrátili. Ti co obkličovali kočár, se pomátli, začali mezi sebou pořáde hlasitěji rozprávět, řídit zbraně, vyndavat z holster pistole, a volajíce na vozku aby uháněl, tali sami koně, chtíce co nejrychleji vyjet ze křoví a dostat se na otevřenější místo, které před nimi leželo. Ovsikovský vzal zbledlou a polekanou Rozálii za ruku, a právě chtěl několik slov pro upokojení povědít, když se rozléhl hukot vystřelení; zabitý vozka upadl na místě, a v té chvíli asi dvacet kul ze křoví a úvozů puštěných osm kozáků svalilo s koní. Strašný křik povstal mezi obranci ubohé ženy, která položivá v koutě kočáru ležela, modlíc se a očekávajíc svého osudu. Vkrátce obnovil schovaný nepřítel výstřely, a kozáci zmenšeni na

na třetí díl, nevidouce vraha, jenž je porážel, se rozběhli na všecky strany. Několik pustivše koně celým cválem, se šavlí v jedné ruce, s pistolí v druhé, se pustilo k předu, aby oddělení dragonské ku pomoci přivolali; dva letěli nazpátek na štací, aby tam poplach udělali, a asi přes deset co zůstali u vozu, začali vražedný boj s horaly, kteří s divokou a úšklebnou tvárností v mžiknutí oka z houští vyrostli, a na rychlých a mrštných svých koních jako blesk kočár i průvod v síle znamenitě větší obklíčivše, všecken odpor marným a neprospěšným učinili.

„O můj Bože! netresci mě tak!“ jíkla Rozálie. Ovsikovský zalomil rukama a mlčky jako zkamenělý hleděl jenom bolestně na nešťastnou ženu, a Zakubánci, svázavše kozáky, jimž s koní slízt poručili, vytáhnuvše z kočáru Ovsikovského a svázavše jej také, obrátili koně, a smějíce a ušklíbajíce se, že se jim to tak lehko povedlo, vedli své zajaté z křoví na otevřené místo, kudy mohli kočár lehčeji k břehu řeky odvest. Tam jej chtěli vydrancovat a zkazit, a se zajatými se přes brod přepravit, který jenom jim povědom byl. Osměleni tím, že oddělení pravidelné kavalerie, jehož se báli, už přejelo a tak brzy se nevrátí, šli bez starosti a tropíce si žerty ze svých zajatých, vraceli se pomalu ke břehu. Už

nebyl tuze daleko veliký les, nad samou řekou strmící, kde se poslední loupež vykonat měla, když se náhle dal z daleka slyšet jako hukot vzdáleného oblaku, jenž bouřkou hrozí. Hukot tento se stával pořáde zřetelnějším, blížil se s neobyčejnou rychlostí, a brzy bylo možná poznat, že to je dupot koní, ozbrojené jezdce unášejících a celým cválem puštěných. Neuplynula chvíle, a oblak prachu kopyty zdviženého se ukázal, s rychlostí vichřice se přibližující. Horalé se domyslili, co to znamená. Že jich bylo k osmdesáti, odstrčili kočár na stranu, vytáhli z něho polomrtvou Rozálii, a jedni začali zavazadla odřezávat, kufříky vylamovat a věci vyhazovat, druzí odváděli zajaté k lesu. Asi dvacet nejsmělejších se sestavilo do řady, naměřivše věrné střelby a majíce pohotově ony smrtonosné šašky, jejichžto rány tak strašné a jisté jsou. Ale postavení toto nezastrašilo přibíhající dragony: trysk jejich se nezmenšil, navzdor střelám z obojí strany puštěným. Udeřili s palaši v ruce na horaly, kteříž také k útoku pádili. V čele jejich letěl mladý oficír, s obličejem ku podivu krásným a strašně hrozivým. Vrhl se sám do prostředka šiku, jenž se v okamžiku prolomil a pomátl. Horalé, strašnější v jednotlivém boji a v rozptýlení, uskakujíce stranou a uhyhajíce se

jako hadi, se každou chvíli vraceli k útoku na rychlých, ale k vydržení silného náběhu neschopných koních. Ale ani odvážnost ani obratnost nebyly s to zachránit těch, co padli pod palaš rozlícených vojínů, slepě za svým neohroženým vůdcem jdoucích. Tím spůsobem došli dragoni až na to místo, kde byli zajatí. Tam se sběhli také všickni horalé, chtíce stůj co stůj loupež svou zachránit a odvest. Přiskočil tam první onen mladý důstojník, spatřil paní, kterou horal za ruku táhl, a ohlédnuv se na svoje a ukazuje jim ji palašem, křikl pronikavě: „To je má matka!“ — A neuběhlo několik minut, a opovážlivec nešťastnou Rozálii tahající už ležel bez sebe; loupežníci poraženi a rozptýleni utíkali do lesa, obracujíce se ještě a pouštějíce za pronásledujícími je vojíny už nejisté rány. Vítězství bylo nepochybné, radost kozáků nesmírná, ale když hrdina náš, odhodiv zkrvavený palaš, natahoval ruce k Rozálii o několik kroků klečící, zafičela poslední koule a udeřila do těchto prsou hrdinských, tak plných lásky a odvážnosti. Zachvěl se mladík, zkřikli vojíni, kteří jej v mžiknutí oka obklopili a na své ruce chytili, a Rozálie vydavši onen jek, kterýž jenom ze srdce matky vyjít může, upadla bez smyslů na zem. Když za půl hodiny na to oči otevřela, ležel vedle ní

Tadeáš na loži z plášťů vojenských ustlaném; v hlavách jeho klečel Ovsikovský s rukama k modlitbě složenýma, a okolo stáli dragoni se sklopenou hlavou, a slzy kanuly po jejich opálených a zarostých obličejích; za nimi byli kozáci z vazby osvobození a jejich koně držící, a dále stráž kozácká, kteráž ze Silného Okopu přiběhla, toto nešťastné místo prohlížela a mrtvé a raněné sbírala. — Na celou tuto scenu padal paprsek zapadajícího slunce, boky Kavkazu se osvětlily divně urozmaniceným světlem, sněhy na vrcholích se zdály bělejší, a daleký Elbrus se pokryl živou a třpytící duhou, kteráž ledovou jeho hlavu jako různobarevnou stužkou otočila.

Tadeáš byl ještě živ. Rozálie, pohlédši na jeho obličej, i pod touto smrtelnou bledostí tak podivně krásný, nachýlila se nad něj a s jekem vyslovila jeho jmeno. Mladík otevřel oči, pohlédl na matku jemným a jako potěšeným zrakem, usmál se ještě, jako by jí říci chtěl, jak sladce mu je za ni umírat, a když Rozálie jeho hlavu obejmula a na tvář jeho upadla, zdvihl ještě ruce, přitiskl ji k sobě a v jejím objetí skonal.

Tak skončil Tadeáš Bezejmený svou krátkou, ale významu plnou dráhu. Jsou-li čtenáři žádostivi, co se stalo s jinými osobami, jimiž jsme jich tak dlouho zaměstnávali, ať

ráčí ještě tyto poslední listy převrátit, a najdou bez pochyby, že společnost lidská nezměnně onou dráhou jde, kterou jí Prozřetelnost vyznačila; že jenom na této dráze leží pravda a štěstí vezdejšího života; že žádné namahání ani rozumu ani vůle není s to, aby zachránila toho, jenž z ní schází, i bez práv božích hříšné útěchy hledá, a bez pravdy se cti lidské domáhá.

Mrtvola mladíka, tak předčasně zhaslého, byla do Grigoriopolis odprovozena, kde se byt škadrony nacházel. Několik verst od tvrze vybrali krásné místo, na nevelkém, zeleném a foremném pahorku, odkud se čarokrásný pohled na vedlejší krajinu a *obrovské* boky Kavkazu otvíral. Tam se shromážddila celá škadrona a s úctou vojenskou mladého svého hrdinu pochovala. Důstojníci i vojínové poctili obřad tento upřímnou žalostí a slzami přátelství a zvelebování, kteréžto tak zdobí mužské obličeje a takovou čest dělají srdcím, smrtí a nebezpečenstvími pohrdajícím. Když byl pochován a zemí zaházen, dali se všickni do práce, a na vrcholi pahorku vyvýšili ještě svýma rukama mohylu, obložili ji drnem, dali si slovo, že ji na památku udržovat budou v tomto stavu pořádku a celosti, pokavade jen pluk tento na Kavkazu sloužit bude, a všickni bližší

přátelé, kteří se tam nacházeli, davše veliký kámen připravit a na témě mohyly vynest, vyryli na něm vlastníma rukama tato slova: *Tadeáš Bezejmený.*

Nebudeme popisovat stavu Rozáliina. Úcta, která se každé veliké bolesti náleží, nám nedovoluje odhrnovat té svaté záclony, pod níž se tajná oběť srdce splňuje, kteréžto všecky své naděje, všecky lásky pozemské, na oltář pokání skládá a v lásku trestajícího a spravedlivého Boha proměňuje. Jak obyčejně v takovýchto případech, našla v sobě více síly, nežli se sama nadála. Byla přítomna při celém obřadu, a rozloučivši se s drahou mohylou, pod níž se zamklo všecko, co mohla milovat a čeho litovat na zemi, navrátila se nazpátek do Stavropola, a odtamtud přišedši do Rostova, sedla na loď, a po dlouhé a nepříjemné plavbě připloula do Oděsy. Tam učinila pořízení o mohovitosti, kterou po muži zdědila. Všeobecné plnomocenství ke správě jmění a vynakládání s důchody, podle zvláštního naučení, dala Ovsikovskému. Synovi, ustanovivši 25 tisíc ročně až do své smrti, zakázala úplně do hospodářství se míchat, a nedovolila nic nad řečenou sumu brát. Pro sebe poručila nevelkou částku důchodů posílat, ostatní pak na vychovávání sirotků nakládat, jejichžto vybírání mělo na Ovsikov-

ském a Anně záležet, a jejichžto jmena a sumu ročně na ně vydaných peněz jí Ovsikovský každý rok posílat měl. Pro případ, kdyby smrt starého podkoního její úmrtí předešla, skládala všecky jeho povinnosti a práva na p. Karpińského. Jednu nejmenší, ale k výživě rodiny postačující ves, darovala ženě Ovsikovského a jeho dětem, spořádavši úřední spis, kterýmžto úplné dědictví této vsi po její smrti jim mělo být přiřknuto. To byly nejprvnější a nejsvětější povinnosti, které po přijetí svém do Oděsy vykonala. Ovsikovský plakal jako bobr, hledě na tu vážnou, na pohled pokojnou paní, jak s přítomností ducha, která jej děsila, všecky okolnosti těchto nařízení rozbírala, ježto svatě vykonávat jí na stíny zesnulého mladíka přisáhl. Když toto všecko upraveno, sepsáno, všemi formálnostmi právomocně potvrzeno bylo, dala se Rozálie do psaní listů. Generál se nacházel tenkráte v Oděse. Přijelť tam na rozkaz kněžny Castiani, vdovy po onom svém bývalém pobočníkovi a příteli, jejížto neobyčejná krása, studené srdce a skvělé vlohy tak dalece hlavu vznešeného starce pomátly, že se otrokem jejím stal, ba i s ní se oženit zamýšlel. Spojení hraběte s Rozálií se už dávno přetrhly, ale poměr přátelství zůstal, jenž zvláště se strany Rozálie tím vroucnější byl, poněvadž

jej milovala výhradně, jedině, a ač se jenom několikráte v živobytí viděli, nezmenšila se její láska vzdálením a neochladla ani na chvíli. Teprva před svým odjetím do Vlach se dověděla o jeho spojení s kněžnou Castiani, a o onom despotismu, s kterým tato slavná koketa, opanovavši starého Lovelasa, jeho slabost k sobě ukazovala. Od té chvíle přestalo všecko dopisování, a srdce její, uraženo v tomto jediném citu, jenž, ač ji k poklesku přivedl a živobytí její v neustálé muky proměnil, jí přece tak drahým byl, se snažilo vší zmínky o něm se odříci. Po čtyřech letech úplného mlčení, to bylo první psaní, které Rozálie Tadeášovi vručila, aby je otci odevzdal. Teď napsala na něj druhé. V něm mu poděkovala za péči nad drahým jejich dítětem, za podpory, které mu posílal; vymalovala celou hodnotu tohoto zlatého srdce, které teď mohyla v cizí zemi hněte; popsala okolnosti jeho smrti, příčinu která ji na Kavkaz zavedla, a konečně udělala krátkou ale bolu plnou zmínku o zlém srdci a nevděčnosti druhého svého syna, nad nímž tak pečlivě bděla, jehožto city se vypěstovat snažila, a jenž se přece nástrojem onoho zaslouženého trestu stal, kterému se pokorně podrobuje. Ku konci popsala generálovi náklonnost, jakou Tadeáškovi za živa i po smrti soudruhové jeho

proukazovali, a poslavši mu jmena všech důstojníků od jeho škadrony a některých vojáků, prosila jej snažně, aby se svým vplyvem snažil jejich náklonnost jim odplatit a k povýšení jim dopomohl.

Generál obdržev toto psaní, proniknut nevýslovnou litostí, přiletěl k Rozálii, ale ona ho nepřijala, a navzdor několikráte opakovaným návštěvám a vůli, společnou bolest s ní sdílet, ho vidět nechtěla. Pak, napsavši krátké psaní na syna, a dlouhé, plné citu, úcty a vděčnotti na Anńu, jejížto srdce, jejížto život, jejížto záměry ze zápisek Tadeášových, z jejího a Josefova psaní poznala, co se všecko mezi papíry jeho nalezlo; rozloučivši se s Ovsikovským, jenž se jí s takovou bolestí k nohoum vrhl, že jej sotva po čtvrt hodině zdvihnout možná bylo; obdařivši štědře poctivého Zacharka, Maksima i jeho ženu, sedla na loď a odjela do Říma. Tam se usadila v přísném klášteře řeholnic Santa Francesca Romana, kterýž se zasmušile vznáší na cestě ku Koliseum. A odtud vídali po mnohá léta každou sobotu vážnou paní, v černém hrubém oděvu, s odkrytou tváří, bosou jít do kostela Dominikánů, pod jmenem Santa Maria Sopra Minerva známého, rozdávající štědré almužny při vcházení, a přes celé nešpory před mramorovým pomníkem klečící, na němž

byl nápis: Kliment G**; a když se nešpory skončily, tento kostel spolu s jinými chudými ženami zametající, které ji po skončení práce všecky obkličovaly, týdenní podporu od ní dostávaly, a prosíce Boha, aby dobré hříšnici odpustil, domů ji vyprovázely.

Její psaní na syna obsahovalo tato slova: „Byl jsi mi vždycky zřídlem mého soužení. Neudělal's mi nikdy žádného potěšení, jehož se matka od dítěte svého nadít může. Bezbožným slovem jsi poranil ono srdce, jemuž se od tebe náležela láska a vděčnost. Neobviňuju Tě, neboť v tom vidím kárající ruku Boží, která, navzdor mému přičinění, tajným slzám a modlitbám, Ti nechala zlé a nevděčné srdce. Neuvidíš mne více a nevynasnažuj se ke mně přiblížit, ale vynasnaž se dobře živu být a má nařízení ctít. Pokud mě Bůh na živě nechá, nebudeš vládnout jměním, které mám z milosti muže, jemuž jsem Tě podhodila. Pamatuj na to a uč se pokoře. Osmělíš-li se pozdvihnout hlavu a povstat proti mé vůli, opíraje se na ta práva, která jsem si ztrátou pokoje a svědomí přivlastnila, zničím je veřejným odkrytím své hanby, a celé toto nesmírné dědictví po člověku, jejž jsem oklamala, dám jeho příbuzným. Co jsem Ti vyznačila až do své smrti, to Ti postačí. O každém Tvém kroku budu vědět.

Buď pamětliv, abych umírajíc Ti odpustit mohla. Jinák bysi zničil celé ovoce mého pokání, a pak bysi byl dvojnásobně hříšným.“

Hipolit se po přečtení tohoto psaní zamkl a celé dva dni nespal a nejedl, tak jej pronikly slova matky, a zvláště odkrytí, jaké mu udělala, a ta výhrůžka, kterou jí zoufalství diktovalo. Teprva třetího dne zavolav Ovsikovského a vyptav se na všecky podrobnosti její cesty a na příčiny, které ji k opuštění vlasti pohnuly, když se přesvědčil, že všecky papíry, které mu stařec ukázal, jsou formální, že by odpor byl nesmyslem, stavěl se, že ctí vůli matčinu, dal si vyplatit část svého ročního platu, zámek zamknout, a vybrav nejlepší čtverospřežení, nejpořádnější kočár a nejobratnější dva lidi, co mu Ovsikovský nezbraňoval, odjel do Bělobřinec.

Když se hraběnka o všem dověděla, když přečtla psaní Rozáliino na syna, posadila se na pohovku, podepřela sedmdesáti a několika lety zbělelou hlavu na její lenošku, a pozdvihši oči ke stropu, s otevřenou hubou a s tabačenkou v ruce, seděla tak přes několik hodin. Zpamatovavši se z tohoto omráčení, zazvonila a pravila k vkráčejícímu Francouzovi: „J'écrirai une lettre.“

„C'est bien, Mme la Comtesse,“ odpověděl, a připraviv jí všecko k psaní, vzal

svícínek se svíčkou. Hraběnka chtěla vstát ale nemohla. Francouz jí pomohl a s velikým namáháním ji k fotelu doprovodiv, posadil ji a odešel. Když se za půl hodiny na to, domnívaje se že je psaní už hotovo, s rozžžatou svíčkou vrátil, zastal v sesli mrtvolu, s hlavou na lenošku podepřenou, s otevřenou hubou a s tabačenkou v ruce.

Na papíře pak ku psaní připraveném byly jenom tatò slova: „Milá dcero! udělala's velikou hloupost. Ženská, jako ty urozená, má pamatovat“ Dále byly znaky nečitelné, které už umdlévající rukou nakreslila.

Hipolit vystrojil bábě skvostný pohřeb, dal jí postavit pomník plný nádhery a velikolepí, a ujav držení Bělobřinec, jakožto jediný dědic statků těchto, bydlel od té doby v starožitném hradě svých předků, jejž každý rok spravovat a před zřícením ochránit usiloval.

A v Kalinově? — Tam po přečtení listu Rozáliina, jejž Ovsikovský sám dovezl, srdečné slzy všechněch oči zalily a dlouhý zármutek se v poctivých srdcích rozhostil; tam se každý den mluvívalo o Tadeáškovi a jeho ubohé matce; tam se často čítala její slova plná vděčnosti a rozvažovaly její vroucí prosby,

aby v rodině této jmeno sirotka, jemužto dali přítulek a vychování, nezahynulo. A skutečně, když po dvou letech Sabinka p. Kazimírovi ruku podala, a za rok na to se synáček s jasnými vlásky a jako nebe modrým okem narodil, dali o tom vědět starému Ovsikovskému, zkázali pro Maksima a Tatyánu, a tito byli za kmotry chlapečkovi, jemuž dáno jmeno Tadeáš.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Opravy a dodatky.

Na str. 56. na posledním řádku místo: „jen asi 100“, má státi: „jen asi 1000“;

Na str. 115. na posledním řádku místo: „milý“ má státi: „zlý kuzíne.“

Lapserdák nebo lapsardák je jakási židovská vesta s desaterem přikázání.

[illegible]

Opravy a dodatky.

[illegible]

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Korzeniowski, Józef,

Tadeáš bezejmený Z polského přeložil Fr. Pravoslav Volák. Thaddäus, der namenlose. Aus dem Polnischen übersetzt von Fr. Pravoslav Volák

Prag 1854

P.o.rel. 2504
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10036049-8